14

WAR

CELE MAI BUNE ROMANE DE RĂZBOI
ACȚIUNI DE COMANDO URMĂRIRI SPECTACULOASE
SPIONAJ SCENE DE COȘMAR SABOTAJE
ÎNTR-UN CUVÂNT "WAR" - O COLECȚIE SENZAȚIONALĂ

PATRICK MENEY

MERCENAR LA BEIRUT

WAR

PATRICK MENEY

MERCENAR LA BEIRUT

Traducere de NICOLAE CONSTANTINESCU

EDITURA Z

BUCUREŞTI-ROMÂNIA 1994

Editor
ZAMFIR M. RUSU
Coperta de GH. BALTOG

Pentru Marion

„Dacă Cristos ar fi fost înarmat,
n-ar fi fost crucificat.“

Un creștin din Liban.

ÎNTÂLNIREA

În ziua aceea aveam întâlnire cu un ucigaș. Un bărbat care nu iubise nici pe departe atâtea femei câți oameni omorâse. Marwan — douăzeci și șase de ani. Războiul din Liban. Voiam să înțeleg : ura, sălbăticia, barbaria. Moartea era pentru el ceva obișnuit, era meseria lui. Pleca să semene moartea așa cum noi ne ducem la serviciu. Voiam să aflu dacă aceste lucruri sunt departe de noi sau, dimpotrivă, fiecare le purtăm în ființa noastră. Voiam să știu cum le trăiește și dacă ele puteau să ni se întâmple și nouă. Să aflu dacă nu cumva noi ne aflăm la adăpost, definitiv, față de o întoarcere la comportamente primitive, față de acele nebunii care pun stăpânire în mod regulat pe popoarele lumii în așa măsură încât le văduvesc de orice urmă de simț critic, de morală, de reținere, de dezgust. În așa măsură încât reneagă valorile comune pe care omul civilizat și le-a impus de secole pentru a construi o societate suportabilă și viabilă.

S-a așezat în fața mea.

Ochii lui negri nu exprimau nimic. Nici cruzime, nici afecțiune. Nici o emoție, sau mai exact nici un sentiment. Vidul. Privirea nu era absentă. Două pietre negre, abia strălucind. Indescriptibile. Poate o mare lehamite. Oricum, stârnea o impresie ciudată, sau poate că eu n-aș fi vrut să descopăr ceea ce nu era sadism sau sfidare, omenie sau remușcare. Așteptam ceva. Nu poți aborda un ucigaș, un membru al milițiilor libaneze, un franctiror fără preju-

decăţi, fără temeri... fără agresivitate sau fără o vagă repulsie. Iar el mi se înfăţişa cu seninătate.

— Iată-mă ! zise el.

Asta a fost tot. *Iată-mă*, eu ucigaşul din Beirut. Eu care am crescut în mijlocul războiului şi nu am cunoscut nimic altceva. Cu sutele mele de morţi, cu suferinţele pe care le-am provocat. Căci a luat şi ia parte la toate luptele, la toate masacrele. Oroarea a alungat-o într-un cotlon ascuns al memoriei. Nu a avut timp să-şi consulte conştiinţa nici măcar în treacăt.

— Ucid, sunt ucigaş.

Vocea lui Marwan era ca şi ochii lui. Lipsită de timbru, lipsită de o adevărată rezonanţă. Nici caldă, nici rece ; nici veselă, nici tristă. Şi nici gând să fie răguşită. Mai târziu, în cursul întâlnirilor noastre, indiferent de natura şi intensitatea mărturisirii, păstra aceeaşi intonaţie, adică aceeaşi detaşare. O voce neutră.

Marwan economisea cuvintele, aşa cum economisea gloanţele. Spusese *ucid*. Şi suna de parcă ar fi spus : *e timp frumos*. O banalitate. Lipsea până şi tonul provocării sau al fanfaronadei. Era un fel de prezentare. Nici mândrie, nici ruşine doar un fapt cunoscut, recunoscut şi atestat.

Marwan înţelese că încercam să citesc în el. Perversitatea era de partea mea ă-l găsi pe Marwan normal, pur şi simplu normal, asta n-ar fi fost moral. Asasinul părea totuşi *foarte onorabil*. Tot aşa spunem şi despre vecinul ucigaş apărut brusc în prim-planul actualităţii. Cred că Marwan voia să mă liniştească atunci când a precizat :

— În timpul luptelor am o faţă îngrozitoare.

Chestie de deontologie ! În realitate, voia să spună că aici în afara războiului, la câţiva paşi de excese, făcea parte din lumea noastră. Mi-a trebuit câtva timp să mă obişnuiesc. Refuzam această banalizare a monstrului. Îmi reveneau în minte imaginile lui în acţiune. Le botezasem : Marwan turbat cu mitraliera în mână şi în faţa lui nevinovaţii seceraţi, ciorpârţiţi. Marwan şi pumnalul său. Marwan şi securea...

— În viaţa mea n-am făcut nimic rău, pretinde el.

Este un fiu bun, a cărui mamă, mai mult iubitoare decât admirativă, îi mângâia ades frumosul păr negru și ondulat. Ar fi devenit un soț și un tată bun dacă n-ar fi fost *evenimentele*, cum se spune pudic la Beirut. Privindu-i fața netedă și regulată, ai căuta zadarnic umbra unei cicatrice, uimindu-te de aerul lui cuminte, de bunele maniere, de grija cu care își alege cuvintele, văzându-i mâinile întreținute cu grijă, descoperindu-i siguranța — un om cu o conștiință împăcată —; dând peste el acolo, într-o cafenea, din întâmplare ar fi trecut neobservat, în blugi și cu o bluză cu mânecă scurtă, te-ai fi putut lăsa înșelat.

Ah ! Marwan mi-a vorbit chiar de o recentă partidă de fotbal. Era pe la sfârșitul lui iunie. *Războiul taberelor*[1] durase treizeci și două de zile. Se luptase împotriva palestinienilor, prietenii lui de ieri, chiar cei care îl învățaseră pe Marwan să mânuiască armele. Treizeci și două de zile și treizeci și două de nopți de bombardare intensă a taberelor Sabra și Chatila unde trăiau patruzeci de mii de refugiați, la marginea Beirutului. Ofensive și contraofensive. Un adevărat infern de foc, de fier și de sânge, scriau ziarele libaneze care, în unsprezece ani de conflict, învățaseră să-și măsoare cuvintele. Treizeci și două de zile de ferocitate, de bestialitate. Ordinul era *lichidează-l pe celălalt*. La dracu cu ambiguitatea !

Tone de bombe. Luptele cuprinseseră stradă după stradă, casă după casă, om după om. O lună în care legile fuseseră uitate și credința pierdută. Nu mai rămăsese decât starea sălbatică. Ambulanțele erau oprite. Ziariștii erau erau respinși lumea exterioară nu.mai exista, iar actele lor erau într-adevăr prea oribile pentru a fi arătate.

Totuși, într-o dimineață se declară pace.

La nouă și jumătate au fost nevoiți să se îmbrățișeze peste cadavrele a mii de oameni. Așa hotărâseră șefii, de la distanță. Războinicii nu sunt ranchiunoși.

---

[1] *Războiul taberelor*, la Sabra, Chatila și Borj Brajneh situate la periferia Beirutului, a durat de la 19 mai la 23 iunie 1985 Bilanțul, după ziarele libaneze, s-a soldat cu 1360 de morți și 6300 de răniți (n.a.).

— Mai curând îmi părea bine, își amintește Marwan. Bătălia asta împotriva palestinienilor nu mă interesa.

Acolo a început partida de fotbal, după ce și-au sprijinit puștile de o ultimă porțiune de zid rămasă în picioare. Trei colegi care crescuseră împreună. Se regăsiseră, întregi, și jucau fotbal ca altădată.

— Îți amintești ce meciuri jucam în loc să ne ducem la școală !

Marwan visase să devină fotbalist. Mama lui și-l dorise medic, ca să scape de sărăcie. Destinul a făcut însă din el un combatant paramilitar.

Două-trei pase sub privirile năucite ale unor copii scăpați ca prin minune. Marwan, cu un strigăt de defulare, șutează cu putere. Mingea se înalță foarte sus cu un zgomot ciudat și cade peste fațada unei case înconjurată de ruine. Poveste, joc, fără importanță. Marwan, pândindu-mi reacția, crede că e util să precizeze

— Mingea era un copilaș. Avea trei luni și, înainte de a-l lovi cu piciorul trăia.

Simt că-mi îngheață sângele în vine.

După o tăcere, Marwan vorbește din nou :

— Nu mă condamna. Toți suntem capabili să ajungem la asta.

Apoi, ca o scuză, sau ca o circumstanță atenuantă, continuă :

— Eram un adolescent mai curând liniștit, își amintește. Eram chiar sfios. Mama pretinde că nu eram în stare nici să omor o muscă.

Și relatarea lui Marwan a început.

L-am revăzut vreme de două luni. Șaizeci de ore de convorbiri. La început numai noi doi, în engleză. Apoi în arabă, cu un traducător, atunci când amintirile, sentimentele și faptele trebuiau să fie redate cu precizie. Atunci când ucigașul, atât de dificil de abordat, atât de reticent când e vorba să facă mărturisiri, cere în sfârșit, el însuși, să meargă până la esența lucrurilor. Atunci când, după unsprezece ani de nebunie, vrea să înțeleagă. Și astfel a vorbit despre el, despre război, despre războiul lui. Despre el și despre ceilalți în toiul luptelor. Despre acest mister

care ne intrigă pe toţi : comportamentul uman în faţa violenţei.

La fiecare mărturisire, la fiecare dezvăluire voiam să ştiu şi să înţeleg şi eu. Să-i cunosc motivele şi să ştiu ce simţea în momentul ororii. Să cunosc cauza acestei orori. Ce găsea în ea. La Beirut am înţeles că ni se ascundea esenţialul : oamenii. Ni se propun bilanţuri, prea globale, prea monotone, prea abstracte. Ni se oferă analize prea distante, prea complexe. Dar despre oameni, despre noi, despre atitudinea noastră în război, nu ni se spune nimic.

Marwan avea să răspundă la aceste întrebări cu precizia unui portărel, dovadă a întregii sale lucidităţi în momentul actelor comise.

Restituia faptele fără delectare, dar şi fără dezgust. Era un inventar. După aceea am verificat la Beirut şi în munţii Libanului, peste tot pe unde a trecut combatantul Marwan, şi m-am convins că, din nenorocire, nu minţise. Nici nu înfrumuseţase, nici nu urâţise realitatea. Cu fiecare destăinuire ne cufundam şi mai mult în atrocitate — nu era decât o cronică a lucrurilor şi a indivizilor —, înţelegând din ce în ce mai bine că în fiecare din noi există un Marwan. Mai mult decât am bănui. Nu că am aspira la violenţă şi la degradare, dar există împrejurări care ne înhaţă, care ne-ar putea înhăţa. Atunci am simţit nevoia de a spune, de a explica itinerarul lui Marwan, căci ne priveşte în mod direct. Trebuie povestit ce anume îl separă pe liceanul de cincisprezece ani *mai curând liniştit*, pe acel Marwan *incapabil să omoare o muscă*, de combatantul unei mişcări de rezistenţă în vârstă de douăzeci şi şase de ani care confundă un copilaş palestinian cu o minge de fotbal.

Epopeea lui Marwan nu trebuie deci citită ca balada unui rătăcit, a unui dezechilibrat, a unui ciudat. După ce-l vom asculta îi vom analiza spusele şi comportarea. Ajutaţi de mari psihiatri, de istorici, de sociologi, vom reaşeza această experienţă individuală într-un context mai larg: în urma cărui proces frontierele care separă omul civilizat de fiinţa primitivă, frontiere edificate de milenii, pot să dispară, să se năruie una după alta, fără ca nimeni să nu poată face nimic ? Cum are loc acest regres spre starea primitivă ?

Din acest punct de vedere, Libanul nu este decât imaginea propriilor noastre fantasme. Francezul, americanul, germanul, oamenii obişnuiţi, iau în râs acea mână de arabi care se spintecă între ei pe o parcelă de pământ mare cât un departament. Dar, undeva în noi, ceva confuz ne tulbură, ne cere să privim adevărul în faţă. Ştim că nu suntem imunizaţi. Poate că şi pe noi ne pândeşte acea nebunie. Unii dintre noi au trăit-o sau au trecut foarte aproape de ea. Ne jucăm cu ea.

Ar fi periculos, aproape o sinucidere, să uităm acest adevăr. Ar fi o adevărată inconştienţă să vedem în barbarie un fenomen foarte îndepărtat geografic, cultural şi temporal. Ar însemna să fii orb ca să negi ciclul infernal în care s-a închis omenirea raţiune-convulsie-distrugere. Pojghiţa civilizaţiei este în schimb foarte subţire.

Vom vedea cum toate deraierile din *Istorie* au aceeaşi origine şi provin din aceleaşi abateri. Cum conducătorii — Führer, împăraţi şi alţi „părinţi" ai popoarelor — au solicitat aceleaşi legi, aceleaşi reflexe, aceleaşi instincte, aceleaşi alibiuri pentru a secreta, în toate timpurile, sub toate regimurile, pe toate continentele, nişte Marwani, milioane de Marwani, a căror voinţă şi-au însuşit-o şi prin care au distrus omul.

A nega această analiză ar însemna să spui că toţi Marwanii din Liban, că toţi torţionarii, că toţi combatanţii, că toţi fanaticii de pe pământ, sunt predispuşi la crimă. Dacă aşa ar sta lucrurile, atunci am putea dormi în pace ! Şi barbaria, şi războiul, şi violenţa, şi tortura, şi dictatura nu ar fi decât nişte fenomene marginale. Marwan însă tinde să ne demonstreze că individul cade în barbarie mai mult dintr-un accident decât din temperament. După ce-l vom fi urmat pas cu pas pe Marwan va veni vremea reflecţiilor, şi atunci vom fi tentaţi să acceptăm această definiţie

Fiinţa civilizată este aceea care are şansa să fie cruţată de Istorie.

Şansa de a nu avea cincisprezece ani în '75 în Liban, şansa de a nu se fi născut în Germania sub Hitler, în URSS sub Stalin, în China sub Mao, şansa de a nu fi fost mobilizat în Franţa în timpul războiului din Algeria şi în America în timpul războiului din Vietnam.

Am scris această carte, fără prea mari iluzii, astfel încât copiii noştri să se nască într-o Franţă unde Marwan să nu aibă raţiunea de a exista. Nici în fapte, nici în suflete. Căci popoarele au multe ocazii de a-şi pierde sufletul. Asta se întâmplă în general acolo unde nu te aştepţi. Nu ne alegem nici ora, nici terenul barbariei. Nici o societate nu poate aspira la o protecţie absolută, căci nici o societate nu e scutită de criză, fie morală ca în '68, fie economică cum este astăzi. Să fim foarte atenţi pentru ca niciodată să nu avem vreun motiv de a o lua razna !

În privinţa asta Marwan ne îngrozeşte. Aşa cum războiul ne revoltă şi ne fascinează. Ghicim că la primul lucru neprevăzut, la primul dezechilibru în societatea noastră de acum înainte fragilizată, siguranţa poate să sară imediat. Ipoteza ne deranjează. În loc să mărturisim această obsesie, preferăm s-o înăbuşim. Evităm, ne sustragem sau amânăm analiza pericolelor care ne ameninţă. În faţa nebuniilor colective avem un răspuns confortabil

— Asta nu se întâmplă decât altora ! Sunt nişte sălbatici ! Au asta în sânge !

Nu îndrăznim să spunem, dar o gândim cu temeinicie

— Le place asta.

Şi iată-ne liniştiţi în privinţa propriei noastre sorţi. Asta înseamnă să uităm că Libanul era până nu demult un pământ al rafinamentului, al culturii, al toleranţei. Un paradis. Înseamnă să negăm propriile noastre deraieri, propriile noastre fantasme, rătăcirile şi tendinţele noastre supairitabile. Înseamnă să ştergi cu buretele peste delirurile nu prea îndepărtate ale vecinilor noştri civilizaţi nazismul german, fascismul italian, războiul din Spania.

Cu toate acestea, slăbim vigilenţa. Adoptăm strategia struţului *Întâmplă-se orice ! După noi potopul !* Pagubule cauzate de aceste remuşcări — *Istoria* ne-a dovedit-o — nu se măsoară decât în timp, pe termen foarte lung. A sosit timpul să strigăm Atenţie ! Pericol, deoarece chiar oamenii noştri politici se joacă cu focul.

În felul acesta, a reconstitui intinerarul de ruşine şi de sânge al lui Marwan, unul dintre ucigaşii cei mai temuţi din Beirut, nu înseamnă a reabilita un asasin, nici a bana-

liza crima, nici a justifica tortura. El şi ai lui, acei oameni adesea foarte tineri care ar fi putut să fie fraţii noştri, noi înşine, copiii noştri, au ucis între 100.000 şi 150.000 de libanezi. Au rănit sau mutilat pe viaţă un milion. Au alungat 300.000. Să lăsăm deci statelor privilegiul de a-l ridica pe luptător la rangul de erou, numai să iasă învingător din această încercare. Nu, noi nu avem de gând să-l deculpabilizăm pe Marwan. Dimpotrivă, vrem să demascăm, să arătăm cu degetul, să-i denunţăm pe toţi Marwanii de pe pământ. Şi mai ales, prin această anchetă şi prin analiza care va urma, vrem să-i neutralizăm pe toţi Marwanii în stare latentă, în stare de somnolenţă, inclusiv pe cei de la noi. Prin definiţie, nimeni nu e la adăpost de accident.

Să-ţi găseşti un suspect, care devine adversar, apoi duşman, apoi om de doborât, de suprimat, de lichidat, asta e la îndemâna tuturor. Alibiul urii dă târcoale, cloceşte sau ne pândeşte. A inventa un evreu, un palestinian, un duşman al poporului, un trădător, un ticălos, un vietnamez, un arab e nu numai uşor ci şi liniştitor. Nu e greu să înveţi să dispreţuieşti, apoi să chinuieşti, apoi să ucizi. După aceea vine nevoia de a ucide, rutina de a ucide şi în sfârşit bucuria de a ucide, aşa după cum există, în funcţie de împrejurări şi caractere, nevoia, rutina sau fericirea de a da viaţă. Uitaţi-vă la uşurinţa cu care popoarele îi iartă pe criminalii de război şi veţi recunoaşte riscul iertăm ceea ce pare de domeniul posibilului.

Nu sunt sigur că veţi rămâne intacţi după cunoştinţa cu Marwan. În felul lui, acest franctiror ne jigneşte. Ne dezvăluie prea multe lucruri despre noi înşine, despre individ şi despre societăţile omeneşti pentru a ne mai păstra seninătatea şi a ne considera cu conştiinţa împăcată.

1

DIMINEAȚĂ ERA PACE

„Am două iubiri, patria și Parisul
Ele mi-au vrăjit inima pentru totdeauna."

Vocea celei care fusese numită *Venus cu pielea neagră* umplea străduțele șerpuitoare ale cartierului Șiyah. Joséphine Backer a murit. Fără să se fi vorbit între ei, toți măriseră sonorul de la posturile de radio. Așa trăiesc cei din Șiyah, în centura sărăcimii din Beirut, acolo unde eșuau toți sărmanii din Liban incapabili să-și ascundă emoțiile. Un fel de a fi împreună, cu ferestrele și ușile veșnic deschise.

O iubeau pe Joséphine. Era ca un vis oarecum refulat: music-hall-ul, America și Franța. A o asculta încă o dată, a fredona refrenul familiar, de la un balcon la altul, era un fel de a spune suntem o mare familie. Au venit acolo din toate colțurile țării, mai mult alungați de sărăcia lucie decât atrași de opulență. Dar deja și-au creat o cultură : muzică arabă, muzică americană, muzică franceză. O solidaritate de palier, copii care învață viața împreună, în stradă. Amintiri de dezrădăcinați și o speranță de căutător de aur care nu ar pretinde decât praful pepitelor.

Ciudat popor ! Nu chiar o națiune, mai curând o juxtapunere, o alipire, un amestec de destine într-o mică grădină, între munte și mare. Ceva în formare, care încă nu este o societate. Niște oameni în căutarea lor înșiși, pentru ca măcar copiii lor să aibă o viață adevărată. Asta vrând să însemne un acoperiș și o pâine. Pacea ? La asta nici măcar nu se gândesc e ceva cât se poate de evident. Asta domină la Șiyah certitudinea, voința unui viitor comun. Își inventează un proiect, își găsesc o identitate. Veți vedea că mâine copii din Șiyah vor fi fericiți !

Pe taburetul scos pe balcon, tatăl lui Marwan, mic funcționar discret, nu prea vorbăreț, citește ziarul. Pe prima pagină e Joséphine Backer în costum de scenă. O notiță mică despre Aznavour necazuri cu fiscul. Frangié, șeful statului, a fost operat de vezica biliară. Conducătorii tuturor partidelor politice se duc să-l viziteze. În Liban coabitarea este o tradiție. *L'Orient-le Jour* scrie cu litere mari: „Totul e bine când se sfârșește cu bine" În rai nu poate fi altfel.

Câteva rânduri pentru un fapt divers

„Într-o cafenea din Tripoli, o ceartă pe tema meritelor liderilor religioși libanezi a degenerat în bătaie. Se anunță cu părere de rău existența unui rănit".

Tatăl dă din umeri

— Dacă e posibil așa ceva !

În ultima vreme, la Tripoli și la Saida s-au semnalat câteva incidente. Nu înțelege. El e musulman. Nevasta lui e creștină. Ei și ? El nu se duce la moschee. Ea nu se duce la biserică, chiar dacă Șiyah are și una și alta. Și minaret și clopotniță. Despre religie nu se vorbește. Numai atunci când Marwan se lenevește la învățătură i se aplică amenințarea

— O să te ducem la călugărițe.

Nu e vorba de o alegere a educației, ci pur și simplu de o măsură care să-l facă să-și schimbe atitudinea zidurile mânăstirii *Saints-Coeurs* îl impresionau pe copil prin înălțimea lor. Ele simbolizează sperietoarea cea mai eficace. În rest, capelei din vecini nu i se acordă prea multă importanță. Binecuvântarea acelei duminici vine din partea soarelui. Prima zi frumoasă din acea primăvară : 13 aprilie 1975. Toți libanezii își vor aminti de ea zece ani mai târziu. Și asta dintr-un motiv foarte întemeiat...

În micul apartament — o sufragerie și două camere — e mare sărbătoare. Marwan a împlinit cincisprezece ani chiar în acea săptămână și va sărbători evenimentul la iarbă verde prima lui aventură de adolescent, prima lui escapadă cu prietenii și mai ales cu fetele. La Șiyah nimeni nu se gândește la ceva rău. Or să fie vreo cincisprezece adolescenți la picnicul de la Damour, o mică așezare de pe țărmul înalt al mării, la vreo zece kilometri

de Beirut. Ca să apuci un loc la umbră, lângă un izvor sub măslini sau bananieri, trebuie să pleci devreme. Marwan a prevăzut două ore de mers.

Cineva îl strigă din stradă

— Marwan ! Marwan !

Recunoaşte vocea ; Georges nu mai are răbdare. Georges, un brunet cu un cap foarte rotund, prietenul, colegul, fratele lui Marwan. Au venit în Şiyah în acelaşi timp. Nu era o alegere, nu aveai cum să trişezi. Acolo crescuseră. Acolo se jucaseră partide de bile, de fotbal, chiulit de la şcoală, şterpelit de prin livezile care, într-o bună zi, cedează teren, intră pe mâna buldozerelor, se predau. Şi în locul pomilor fructiferi cresc imobile cu trei până la şase etaje. Marwan şi Georges asistă la naşterea cartierului Şiyah. Îi inventează un suflet, îi găsesc o raţiune de a fi şi îi descoperă chiar şi frumuseţea. Ei au deja amintiri directorul liceului le aplică zece lovituri de băţ în faţa colegilor (asta creează o legătură), discuţii în faţa fântânii palatului interzis, ale cărui ziduri le-au escaladat pe ascuns. Aici îşi făuresc un viitor plecând de la această certitudine *totdeauna vom fi împreună.*

Mămica cloşcă a legat la gură desaga. Îl îmbrăţişează pe Marwan. Îi mângâie părul cu gestul ei obişnuit şi repetă veşnica formulă

Voi plânge în ziua în care vei fi trist.

Băiatul îşi ia tamburina şi o porneşte în goană pe scări. Înainte ! Vesela trupă traversează cartierul ca o defilare în zilele de sărbătoare, printre tarabele cu mărfuri. Iosif, băcanul, aşezat totdeauna la uşa prăvăliei sale — „Ai zice că doarme !“ — strecoară câteva fructe în desagele copiilor. *Tata Abou,* bătrân impunător, având ca unic însoţitor bastonul, cu multe necazuri în mintea lui, îl cheamă cu blândeţe pe Marwan. Se cunosc. Ţin unul la altul.

— Tu eşti consolarea ultimilor mei ani de viaţă, pretinde bătrânul.

Nu sunt rude. Tânărul îl respectă. *Tata Abou* îl primeşte pe Marwan în grădina lui. Acolo e viţă de vie şi palmieri, un bazin cu peşti roşii, o casă albă cu terasă. O adevărată oază în mijlocul cartierului Şiyah de care nime-

ni nu îndrăzneşte să se atingă, pe care nici un buldozer nu o atacă. Când uită să se ducă la şcoala, Marwan se refugiază aici. *Tata Abou* nu ştie să se supere. Dar, cu o privire, cu un zâmbet, îl forţează pe Marwan să stea jos şi să citească o carte din bibliotecă. Pentru băiatul din Şiyah acolo e o altă lume. I-ar plăcea ca într-o zi să semene cu bătrânul. Ar vrea să-l răsplătească mai târziu. La vârsta lui, *Tata Abou* ştie că el nu va mai apuca acest mai târziu. Şi totuşi ochii îi strălucesc.

— Dacă aş avea picioarele voastre, aş merge şi eu cu voi la Damour ! le strigă el adolescenţilor.

Ultima fluturare de mână a mamelor, îmbrăcate în rochii lungi şi subţiri, cu basmale albe sau negre pe cap. cu ţânci în braţe. Ajung la câmp. Pornesc pe drumul spre sud, de-a lungul mării. O moschee izolată, stuf, lauri şi miros de eucalipt. Lui Marwan îi place şiragul de coline, presărate cu vile, relieful domol care se pierde spre plajă. Pământul e roşu. Pe înălţimi se cresc oi şi câţiva pini încearcă să supravieţuiască. În câmpia îngustă bananierii se întind cât vezi cu ochii.

Biserica din Damour e cocoţată pe o colină rotundă, maiestuoasă ca un palat oriental. Se consideră că cei de aici trăiesc în belşug. Fiecare locuieşte într-o vilă elegantă. Copiii din Şiyah, mai mult impresionaţi decât invidioşi, o pornesc voiniceşte la asaltul muntelui. Marwan cunoaşte un loc bun unde venise altădată cu părinţii. Acolo vor întinde păturile şi vor admira în zare priveliştea mării şi a clădirilor albe din Bierut.

Băieţii pregătesc focul iar fetele frigăruile. Tinerii improvizează un *dabke*, dans local în cursul căruia partenerii stau faţă în faţă. Primele priviri, primele chemări. Câţiva caută la *tranzistor* muzică la modă : cântece languroase interpretate de egipteanul Hamad Adawiye, rockuri cântate de Presley, de Tom Jones sau de Sex Machine. Este timpul flirturilor, al minijupelor, al pantalonilor evazaţi, al părului lung pe care Marwan şi-l netezeşte ca să placă fetelor. Nimeni nu prea ştie foarte exact

cum se face că la escapadă ia parte şi o tânără americancă. Ea îl aprovizionează pe Marwan cu Kent şi Marlboro, cu bucata. El plăteşte cu o mică monedă şterpelită din buzunarul tătălui. Aceste crime nu au niciodată consecinţe. Marwan își priveşte prietenii. Il vede pe Georges dansând. *Tata Abou* l-a învăţat cum să contemple un peisaj cu ochii, cu nările, urechile. Îşi spune că asta e fericirea să semeni cu un american şi să trăieşti în Liban. Altceva nu ai ce spera. Ca să fie mulţumită *mămica cloşcă*, el o să muncească din greu şi să se facă medic. În cel mai rău caz, inginer. Toată familia va părăsi Şiyah-ul pentru a se instala pe cornişă. Nu din necesitate, nu din dorinţă, ci pentru că aşa era obiceiul când reuşeai în viaţă. Oricum, Georges nu va fi departe. Într-un fel, totdeauna vor rămâne nişte copii ai Şiyah-ului. Proiect plin de înţelepciune.

Şi aşa trece ziua. Şi aşa îşi serbează Marwan aniversarea vârstei de cincisprezece ani. La orele şaptesprezece, după cum promiseseră, tinerii strâng păturile, toate lucrurile şi curăţă locul. Cei săraci aveau astfel de comportări când îşi permiteau o incursiune pe pământul celor bogaţi. Marwan ia tamburina. Începe să cânte, conducându-şi camarazii spre vale :

„*Take me back tomorrow down river...*
Du-mă iar, mâine la râu..."

Şiruri de maşini, mai ales Mercedesuri, coboară de pe munte. Înaintând cu viteză mică, maşinile se întorc la Beirut. Braţ la braţ, adolescenţii se amuză depăşindu-le. Glume, tachinări, săruturi furate. Aveau cam două-trei ore de mers : dacă întârziau prea mult îi aşteaptă băţul. Marwan are ideea să facă cu mâna automobiliştilor, dar în câmpie maşinile nu mai opresc.

Ajung în oraş la căderea nopţii.

Silueta rotunjită a stadionului îi anunţă că în curând vor ajunge în cartierul lor. Pe acest stadion din anii '50, Marwan şi Georges asistă deseori la meciuri de fotbal

care degenerează uneori în încăierări, niciodată foarte grave. Libanezii știu să-și revină la timp. Recent, cei doi prieteni veniseră la concertul lui Ray Charles, fără bilet, evident. Fuseseră respinși, dar vocea aceea în noapte, captată sau mai curând furată din exterior, îi tulburase profund.

O Simca veche se opri în dreptul voioșilor adolescenți.

— Unde vă duceți ? se interesă automobilistul.

— Șiyah.

— Bieții mei copii ! Nu vă duceți acolo, e de rău !

Marwan izbucnește în râs

— Ce înseamnă asta ?

— E periculos... e de rău, repetă automobilistul cuprins de panică.

— Dimineață totul era normal.

Și Simca își continuă drumul.

Unsprezece ani mai târziu, Marwan mă fixează cu ochii lui negri, fără emoție, și îmi spune

— Așa încep războaiele. Vine un tip și-ți spune că e de rău. Nu înțelegeam ce voia să spună. Eram nevinovat și fericit. Nu aveam dușmani. De ce viața ar fi trebuit să se schimbe ?

— N-ai crezut că e război ?

— Nu. Nici măcar nu știam ce era. Credeam că e vorba de o glumă. Dar din depărtare se auzeau focuri de arme. Am luat-o la fugă.

Își amintește

— Ne țineam de mână, ne băgam unii în alții. Am dat ocol stadionului...

Se întrerupe, apoi reia de parcă ar trăi din nou acele clipe

— După aceea urma Sabra, tabăra palestinienilor. De obicei acolo era plin de viață, de strigăte. Acum totul era sinistru, cufundat în beznă. Nimeni pe străzi,

*
* *

Din 1984 refugiaţii palestinieni veneau aici în masă. Construiseră nişte case joase, cuburi de piatră sau din ciment, cu acoperişuri din tablă ruginită. Marwan nu se aventurase niciodată pe străduţele sinuoase, pe potecile din Sabra. Nu de frică, nici măcar din antipatie. Nu simţise nevoia. Era o altă lume, un alt popor cu necazurile lui, eşuat acolo, aşa cum Marwan şi ai lui, plecaţi dinspre interior, naufragiaseră puţin mai încolo. Asta crea o vagă solidaritate, fără a mai vorbi de mitica frăţie arabă. Totuşi, la el în casă nu se vorbea de palestinieni, după cum nu se vorbea nici de Allah şi nici de Cristos. În schimb, argumentele celor care se îngrijorau, pe faţă, de acest *stat în stat* nu ajunseseră până la Marwan, prea tânăr, prea nepăsător, prea străin faţă de toate astea.

În noapte răsună un strigăt de luptă, urlat de o sută de voci de bărbaţi.

— Saika [1] !

Marwan înţelese ceva în sensul

— Noi suntem trăsnetul !

Formularea i-a plăcut. Şi a reluat-o împreună cu cei care îl însoţeau :

— Saika !

Intrară în cartierul lor cu inima uşoară. Dar şi acolo domnea tăcerea. Pe străzi nici ţipenie. Nici o maşină, nici o lumină. Nici un semn de viaţă, nici o răsuflare. Doar, şi tot în depărtare, focuri de armă.

Se auzi scârţâitul unor obloane, se ivi o umbră şi glasul înspăimântat al unei femei se răsti la ei

— Tinerilor, aţi înnebunit ! Vreţi să muriţi

— Ce se petrece ?

— De la prânz în Şiyah se trage cu arma !

Ca un stol de vrăbii, adolescenţii s-au împrăştiat fiecare la casa lui. Marwan a scăpat tamburina din mână. Focurile de armă şi exploziile înăbuşite pe care nu le putea identifica se apropiau. Alergă din ce în ce mai repede,

[1] Saika = divizie palestiniană echipată cu armament greu (n.a).

scurtă drumul apucând printr-o livadă, printre imobile sărind peste garduri, forţând porţile. Ajunse acasă strigând-o pe *mămica cloşcă*. Ca o rachetă — după propria lui expresie —, a urcat scara, a bătut la uşă şi a văzut apărând faţa mică şi plină de spaimă a surorii lui Randa, prea mică ca să meargă şi ea la picnic. Într-un colţ, înfricoşaţi, se ghemuiau cealaltă soră şi fratele mai mic. *Mămica cloşcă* plângea în hohote, căzută pe podea. Se uită la fiul ei cu ochii ieşiţi din orbite, fără să înţeleagă, de parcă nu l-ar fi recunoscut, de parcă nu i-ar fi venit să creadă. Un fulger trecu prin privirea ei şi se aruncă la picioarele lui, strângându-l cu amândouă mâinile, sărutându-l, muşcându-l.

— Am crezut că te-au ucis, sărmanul meu Marwan !

Marwan izbucni în plâns. Fără măcar să ştie despre cine sau despre ce era vorba, băiatul confirmă :

— Nu m-au ucis, nu m-au ucis.

Tatăl se apropie de el, calm dar cu privirea tristă. Marwan se miră că îl aude vorbind. Era ceva neobişnuit.

— Eu am mai trecut prin asta în '58, zise el. Nu vă amestecaţi. Astfel de situaţii nu aduc decât nenorocire.

Vorbele acestea nu i-au plăcut lui Marwan. I-au stricat ziua prea sumbru, prea solemn, prea dramatic. Băiatul voia să le povestească cum petrecuse duminica la Damour. Un eveniment important. Ceea ce se petrecea afară nu va dura, era convins de asta. Probabil că era o furie trecătoare, o ceartă între familii... nu ştia. Nu voia să ştie. De altfel, dacă ar fi fost ceva serios, tatăl i-ar fi explicat. În orice caz nu exista nici un risc pentru Marwan, care nu se gândea decât la joacă, care pornea în viaţă, care îl avea pe Georges, să se joace de-a soldaţii. Poate că mâine o să scoată nasul pe afară, din curiozitate. Asta o să fie tot. În seara aceea nu se gândea decât la tamburina lăsată la intrarea în cartier. Îşi făcea reproşuri. În cele din urmă zâmbi în zori, chiar mai înainte ca Iosif să deschidă băcănia, o să se ducă după instrument.

— Tamburina mea ! protestă Marwan.

— Nu e voie afară ! replică *mămica cloşcă*.

Tatăl redevenise tăcut, păstrându-şi poate secretul. Un

semn : nu se dusese la serviciu. Şi Marwan nu se ducea la liceu.

Adolescentul aruncă cu sfială o privire pe fereastră — sprijinindu-se de ea într-un prim reflex de frică — şi văzu pentru prima dată luptători în acţiune. Alergau de la o intrare la alta. Se adăposteau, ţâşneau din nou, încremeneau în mijlocul străzii, trăgeau o rafală şi dispăreau din nou. Faţadele apropiate ale imobilelor retransmiteau zgomotul gloanţelor. De două — trei ori ecoul lor răsună din ce în ce mai aproape. Apoi se făcu tăcere. După care armele începură să tragă din nou.

În cine trăgeau ?

Marwan nu cunoştea răspunsul ; nici el, nici familia lui, nici Georges, nici ceilalţi vecini nu ştiau să fi avut adversari sau litigii cu cineva.

Aşteptarea dură toată ziua. Noaptea aduse din nou focuri de armă. Lupta continuă şi în dimineaţa următoare. Era marţi. Tamburina rămăsese tot acolo, uitată la intrarea în cartier.

Seara, pe scară se auziră paşi şi strigăte :

— Stingeţi luminile.

Cineva bătu la uşă. Un semn al tatălui şi Marwan merse să deschidă. În prag apăru un luptător, un palestinian, accentul îl trăda.

— Suntem pe acoperiş. Daţi-ne de băut.

Mămica cloşcă se duse să umple un urcior, îl împinse pe Marwan şi trânti uşa. În noaptea aceea tatăl vorbi din nou

— Cred că poţi să-ţi iei gândul de la tamburină.

Asta a fost tot.

Marwan ar fi vrut să înţeleagă. Aparent nu exista nici răspuns, nici explicaţie. Probabil că afară era un joc la care nu era invitat şi el. Câţiva oameni stăpâneau cartierul. Ceilalţi, locuitorii, dispăruseră. Marwan se gândea la lucruri ciudate unde era *tata Abou* ? Liceul — ceea ce de altfel i se părea imposibil — fusese şi el închis ? Tatăl său va primi leafa la sfârşitul săptămânii ? Şi mai ales îşi zicea că o mamă, fie ea chiar cloşcă, nu poate să sechestreze la nesfârşit un băiat de cincisprezece ani în Şiyah. Mâine o să se aventureze pe scară.

COPILUL TRĂDAT

Jos, un loc imposibil de precizat. Nu avea sens decât pentru copil :

— Mă duc să mă joc *jos*, sunt *jos*.

Era o ţară, sau un regat, sau o curte pe care adulţii nu o vedeau cu aceiaşi ochi. Mai târziu, când Marwan a crescut, acel *jos* e diferit. Strada va fi mai îngustă, prăvăliile mai puţin pline cu de toate, mai puţin primitoare. Băcănia lui Iosif va mirosi a stătut, a mucegai, sau nu va mai avea nici un miros. Iar proprietarul ei, aşezat pe acelaşi taburet, nu va mai avea dimensiunea unui personaj. Nu va mai fi decât un negustor zbârcit. Scara va fi întunecoasă şi murdară. Până la cerul care va fi mai puţin albastru.

Mai târziu, strigătele din Şiyah nu vor mai semăna cu un cântec. Iar sărăcia nu va mai fi atât de radioasă. *Jos* nu va mai fi acea lume liniştitoare în care evoluezi încetişor ştiind că *mămica cloşcă* nu e prea departe, că la cea mai mică alertă te poţi refugia în fustele ei, fără să-ţi fie ruşine. Fără îndoială că toţi copiii din lume au un *jos* al lor.

Pentru Marwan era acea parte din Şiyah pe care o zărea de la intrarea imobilului. Având drept în faţă brutăria deschisă direct în stradă, cu flăcările care ieşeau din cuptor şi pâinile moi ca nişte clătite. Marwan nu putea concepe nimic mai bun, mai sigur, decât acest *jos*. Nimic, în afară de casa lui *tata Abou*... dar nu făcea şi ea parte, prin derogare sau extindere, din acelaşi *jos* ? Din această bucăţică de lume, redusă la câmpul vizual al unui copil, Marwan ar fi vrut să facă un muzeu, unde totul să fie încremenit pentru totdeauna. Inviolabil sau, dacă ar fi bănuit expresia, loc protejat. Ar fi vrut ca totul să rămână aşa cum era, pentru ca mai târziu, când va fi doctor, să poată veni aici să respire fericirea.

În dimineaţa aceea (era deja miercuri, a treia zi a tulburărilor), Marwan coborâse *jos* de la ora şase. Un soi de evadare. Georges o zbughise şi el. Nu mai rezistau să stea închişi.

— Unde ai fost ?

— Închis în casă !

— Ca și mine !
— Și ceilalți ?
— Nu știu nimic.
— Liceul e deschis ?
— Nu știu.
— Înțelegi ceva ?
— Absolut nimic.
— Nu ne putem duce nici la *tata Abou* [1]

Felinarele erau făcute țăndări. În mijlocul străzii, luptătorii rostogoliseră niște butoaie mari. Gloanțele loviseră fațadele și obloanele de fier ale magazinelor. O mașină arsese. *Jos* nu mai era ca înainte. Așa simțea Marwan. Niște intruși forțaseră poarta cartierului. Săriseră peste garduri, se invitaseră singuri, se impuseseră. Călcaseră în picioare ceva care nu avea să mai răsară. Marwan — și cu siguranță că și Georges — avea acest sentiment puternic. Înțelese vag că nu va mai putea să pună din nou ordine în grădina lui, adică în copilăria lui. Poate că nu era ceva dramatic, dar acel *jos* al lui fusese distrus.

Luptătorul, așezat în firida ușii, își curăța arma. Un instrument ciudat o pușcă de asalt, scurtă, mată, cu patul din lemn lustruit. Mirosea a vaselină. Cei doi adolescenți se uitau la el pe jumătate neliniștiți, pe jumătate interesați.

— Nu aveți nimic altceva de făcut ? întrebă luptătorul.

— Te-am văzut ieri, ai mei ți-au dat apă, răspunse Marwan, fără să știe prea bine pentru ce.

Palestinianul zâmbi

— Nu stați înfipți acolo. Ajutați-mă.

Mai erau și alte arme, și niște cutii cu muniții, și cârpe. Georges și Marwan, fără prea mare tragere de inimă, se apucară să lustruiască puștile.

— Țeava, cătarea, vizorul, patul, încărcătorul, trăgaciul, v-ar interesa să cunoașteți toate astea ? glumi luptătorul.

Marwan și Georges se consultară din priviri. Îi uase prin surprindere. Dacă unul ar fi zis *nu*, și celălalt ar fi făcut la fel. Dar îi încurca privirea și zâmbetul palestinianului. Era mai mult un joc decât o provocare. Și, mai

cu seamă, nu aveau nimic altceva mai bun de făcut. Așa că Marwan pretinse :

— Ne interesează :

Luptătorul îi propti arma în mâini :

— O să vă învăț s-o demontați și s-o montați ·Jcc.

Marwan nu mai ținuse niciodată în mâini o pușcă. O cântări, o întoarse pe toate fețele, o privi fără să simtă nimic deosebit. Pentru el nu era decât o jucărie, iar în curând avea să se fluiere sfârșitul recreației.

O recreație ! Cum ar fi putut să fie altfel ? Marwan, ca și Georges, ca și părinții lor închiși de trei zile în apartamente, așteptau să se facă iar lumină. Totul începuse duminică, către prânz (la ora picnicului), la Ain-Remmaneh, la doi pași de Șiyah. Presa vorbea de un „incident". Erau diferite versiuni. Palestinienii îi acuzau pe falangiști — „militanți de dreapta", mai precizau ziarele — că ar fi tras asupra autocarului lor : 26 de morți și 19 răniți. Ceilalți îi acuzau, evident, pe palestinieni că ar fi deschis focul. Iar autoritățile nu știau. Fapt e că în trei zile se înregistraseră zeci de morți. *L'Orient-le-Jour* uitase de vezica biliară a președintelui și făcu descoperirea unor noi cuvinte : „Un iad de gloanțe, rachete și explozii". Totuși anunța liniștirea spiritelor :

„Se întrevede rezolvarea. O rezolvare politică negociată de mediatorii arabi. Deși fusese luată în calcul, recurgerea la armată a fost până la urmă abandonată".

Așa cum scrisese recent, în legătură cu sănătatea președintelui, totul era bine când se termina cu bine în țara rațiunii.

Nimeni nu se alarma nici în interiorul, nici în exteriorul țării. *Le Monde* rezuma impresia generală :

„Sentimentul care prevalează în această miercuri la Beirut este că se fac pași spre un compromis în urma căruia ambele tabere să scape cu fața curată".

În ziua aceea privirile erau îndreptate spre îndepărtata Cambodgie. Phnom-Penh se pregătea să capituleze. A doua zi forțele comuniste intrau triumfătoare în noua lor capitală. Ele vor provoca o adevărată *nenorocire,* chiar dacă cuvântul va căpăta, cu timpul, o altă semnificație. La Paris, la Washington, la Bonn și aiurea, tulburările de la Șiyah erau izgonite în ultima pagină.

În Franța, Billancourt tocmai obținuse o primă de 150 de franci. Merita să apară pe prima pagină a ziarelor. Fiecare cu necazurile și cu bucuriile lui.

*

*

V-am prevenit : Marwan e scump la vorbă. Evocând acest episod, nu spune decât atât

— Analiștii din lumea întreagă și conducătorii noștri s-au înșelat cu toții. Numai Arafat vorbea atunci de riscul unui război civil. Eu, la cincisprezece ani, un copil, ar fi trebuit să ghicesc !

Își amintește :

— Țineam în mână o pușcă Kalașnikov și nu simțeam nimic deosebit. Nici mândrie, nici fior. Era din lemn și metal. Nu-i vedeam nici utilitatea, nici necesitatea.

Cu toate astea, de fapt izbucnise războiul.

2

NECUNOSCUTA ÎNTINDEA BRAȚELE

Hani, palestinianul, avea douăzeci și cinci de ani. Era din Șatila. Școala îi fusese în taberele de antrenament. Profesia : refugiat, veșnic refugiat. Purta părul lung și barbă, o bandă neagră pe frunte, un T-shirt rupt în luptă și blugi. La șoldul drept, un pumnal. În stânga, două grenade. Statura și bicepșii lui îl impresionau pe Marwan. Dar admirația se oprea aici.

Fața lui Hani purta urmele unei vieți vijelioase pe care o bănuiai fie fără speranță fie trăită prea repede. Când, accidental, i se întâmpla să schițeze un zâmbet, totdeauna fugar, exprima mai mult amărăciune decât bucurie. În sfârșit, ochii îi erau enigmatici. Refuzau să-și dezvăluie secretul. Nu erau făcuți decât să pândească, să-l cântărească pe celălalt, pentru a se apăra. Nu ca să se destăinuie, să vorbească.

Gesturile lui erau precise, regulate. Nu se înviora decât atunci când își îngrijea arma. Marwan îl observa așa cum face un elev aflat în fața profesorului. Dar fără simpatie, atracție, complicitate sau solidaritate, ci mai degrabă cu neîncredere sau prejudecată. Își amintea de avertismentul tatălui său

— Nu ne aduc decât nenorocire...

Spectacolul străzii spunea același lucru vreo șaizeci de apartamente fuseseră atinse de rachete, câteva magazine jefuite și incendiate, o stație de benzină calcinată. Marwan nu se putea obișnui cu aceste imagini. Șiyah-ul, cu copiii lui care iubeau viața, cu oamenii lui săraci și

simpli, cu o populaţie fără istorie şi fără motiv să se încaiere nu merita toate astea.

Hani, dimpotrivă, nu vedea decorul. El vorbea de puşca lui. O mângâia. Probabil că trăia în alt univers, cu alţi interlocutori. Marwan înţelese că, în definitiv, nu ştia nimic despre acest luptător solitar, nimerit acolo din întâmplare : oare ce misiune primise ? Cu ce drept se instalase acolo ? Avea să rămână multă vreme ? De ce era înarmat ? Marwan nu îndrăzni să-l întrebe pe palestinian. Cu o frază, cu o exclamaţie întâmplătoare Hani abia întredeschidea poarta regatului său.

— Kalaş [1] ! Numele tău cântă ca o rafală ! E dătător de speranţă. Eşti un simbol unic şi universal. Eşti gravată pe toate stindardele asupriţilor.

Profita de prezenţa lui Marwan şi repeta plin de fericire :

— Kalaş ! Kalaş ! De treizeci de ani tu sprijini toate cauzele bune, ai participat la toate bătăliile drepte. Tu l-ai însoţit mereu pe *fedayin* [2] sau pe *guérillero*. Mai tare decât napalmul din Vietnam, mai tare decât tortura din America latină, mai tare decât tancurile israeliene... datorită ţie ne vom recăpăta pământul !

Marwan nu înţelegea.

Hani îi flutură puşca pe sub nas, lovind mânerul cu mâna lui solidă şi exclamând :

— O maşinărie grozavă ! O războinică grozavă !

Era o oarecare ambiguitate în această apologie, când virilă, când amoroasă :

— Arma asta nu te va trăda niciodată e mai fidelă decât un frate, e rezistentă, a fost încercată pe toate continentele, în cele mai grele condiţii. Niciodată nu a cedat.

Hani îşi sărută arma. Apoi, strângând arma bine în mână, începu să explice :

— Faci corp comun cu ea. O simţi. Lângă tine, în tine. Vibrează pe şold. Te scutură, îţi vorbeşte, îţi răspunde. Te exciţi şi te descarci cu ea...

Erau vorbe pline de exaltare. Marwan tot nu înţelegea. Celălalt îşi recăpătă calmul.

---

[1] Libanezii spun „klaşin" (n.a.).

[2] Fedayin — membru al rezistenţei palestiniene care execută acţiuni de gherilă (n.t.).

— N-ai cum să știi. Dar după ce vei trage cu ea, vei simți la fel. După aceea n-ai să te mai desparți de ea.

Profeția îl înspăimântă pe Marwan. Totuși găsea un oarecare accent romantic în vorbele luptătorului. Un suflu, un entuziasm nou care. inconștient, îl tulbura profund. Sentimentul, nerecunoscut și cu neputință de mărturisit era apropiat de fiorul pe care îl încercase în biblioteca lui *tata Abou,* pe când citea o epopee războinică. Poate că doar avea impresia că atingea vârsta adultă frecventând aceste două personaje, Hani și *tata Abou,* atât de opuse, dar care, amândouă, i se adresau lui Marwan ca unui om mare.

Cu un gest al mâinii, Hani sublinie forma rotunjită a încărcătorului.

— Îmi place această curbă, îmi place acest arc de cerc bombat înainte, zise el. E magnific. Toată lumea recunoaște o Kalaș după încărcător. E o legendă, e un mit. Această piesă de tablă bucură sufletele oprimate și-i face să tremure pe asupritori !

Nici Marwan și nici Georges n-au îndrăznit să întrebe ce era un oprimat și ce era un asupritor.

— Treizeci de milioane de puști Kalașnicov pe pământ, izbucni Hani. Trebuie să fie un motiv, nu ? Nici o altă armă nu a avut un astfel de destin !

— De unde provine ? îndrăzni Marwan.

— De peste tot. Kalaș trece toate frontierele. Se dă, se schimbă, se vinde și se revinde. Sovieticii au inventat-o, în timpul războiului împotriva lui Hitler. Mihail Kalașnicov a pus-o la punct în '42, dar era ceva atât de revoluționar, încât nimeni nu a crezut la început. Fabricarea în serie nu a început decât în '47... de aceea e numită AK 47. După aceea, chinezii, cehoslavacii, ungurii au fabricat-o sub licență... treizeci de milioane de exemplare ! Mihail Kalașnikov este *erou al URSS*-ului. Iar eu vă spun că este binefăcătorul Omenirii. Încă mai trăiește. Cred că are vreo șaizeci de ani.

Hani îi întinse arma lui Marwan.

— O vrei ? E a ta !

Adolescentul se trase înapoi.

— Nu, nu ! Păstrează-o, nu e pentru mine !

— De ce? Toată lumea poate să aibă. Nu e greu să faci rost de una. Pentru cauza noastră dreaptă, o poţi lua.
— Nu, n-o vreau. N-aş putea s-o păstrez la mine acasă. Părinţii mei nu mi-ar da voie.
Palestinianul izbucni în râs.
— La noi copiii se nasc cu arma în mână!
Marwan pricepu cât de derizoriu fusese răspunsul său. Cu toate astea, nu exista alt motiv pentru refuzul lui: nu voia s-o supere pe *mămica cloşcă*. Iar tatăl n-ar fi permis să-i intre în casă o puşcă Kalaşnikov. Ce situaţie!
Hani nu insistă. Marwan aprecie delicateţea.
— Haide, să reluăm lecţia, decretă palestinianul, aşezându-se pe trotuar.
Lecţia dură cinci ore. Cu Hani, instructor minuţios şi răbdător. Apoi cu Marwan şi Georges antrenându-se la montarea şi demontarea armei. Încetul cu încetul, jocul se transformase într-un exerciţiu serios.
— Aşa ceva nu vă învaţă la şcoală?
— Nu.
— O să-i faceţi praf pe colegii voştri.
Marwan îşi dădea toată silinţa
1 — scoaterea încărcătorului.
2 — demontarea vergelei de curăţit.
3 — desprinderea capului culasei.
4 — scoaterea arcului de recuperare şi a tijei de ghidare.
5 — scoaterea culasei mobile şi a port-culasei.
6 — demontarea apărătorii de sus şi a tubului de gaze.
7 — scoaterea apărătorii de jos.
8 — scoaterea culasei de pe ghidaj.
Marwan admiră piesele aliniate pe trotuar.
— Frumos.
Palestinianul surâse şi îl sfătui
— Trebuie să aveţi grijă. Totul trebuie să fie impecabil şi bine uns.
Îi învăţă principiul de funcţionare al puştii de asalt, le verifică apoi cunoştinţele şi abilitatea. Marwan şi Georges se prinseseră în joc.
— Sunteţi dotaţi, comentă Hani.
Da, cinci ore pentru familiarizarea completă cu puşca Kalaşnikov — „Kalaş", începuse deja să glumească Marwan. Din fericire, toate astea erau doar teoretice. Era

doar o banală mecanică. Cunoşteai caracteristicile şi performanţele armei AK 47 : puşca cântărea cu puţin peste patru chile. Avea o lungime de 87 centimetri, trăgea o sută de focuri pe minut, încărcătorul avea 30 de gloanţe a căror viteză iniţială era de 710 metri pe secundă. Lecţia se oprea aici. Nici Georges şi nici Marwan nu-şi imaginau clipa în care glonţul — acea bucăţică de fier cu un diametru de 7,62 mm — întâlnea... corpul omului. Nu stabileau nici o legătură între această maşină, căreia îi stăpâneau de acum înainte mecanismul, şi finalitatea ei a ucide.

Pentru a umple cinci ore de inactivitate, după mai multe zile de sechestrare, în mijlocul unor evenimente noi, din care nu înţelegeau nimic, cei doi adolescenţi răspunseseră invitaţiei unui necunoscut care le propusese să le satisfacă curiozitatea. Tot aşa ar fi putut să înveţe motorul cu ardere internă sau cum să developeze fotografiile. Întâmplarea le scosese în cale un luptător, deşi la fel de bine ar fi putut să fie un mecanic, un fotograf sau un muzician. După aceea, putem oricând să pretindem că a fost predispoziţie, predestinare sau vocaţie...

Pe scară se aud paşi. Marwan, prea ocupat, nu le dă atenţie. Când simte o mână hotărâtă apucându-l de guler, trăgându-l, ridicându-l în sus, este prea târziu. Întoarce capul şi primeşte o palmă ameţitoare

— Ce faci aici, nefericitule ? Intră imediat în casă. Ţi-am interzis să te joci cu asta ! Georges, cară-te şi tu !.

Marwan se supuse fără să protesteze. Georges se făcu nevăzut. Palestinianul nu interveni.

Pe scară, *mămica cloşcă* proferă vechea ameninţare

— O să te trimit la călugăriţe !

Vecinii, alarmaţi de strigăte, ieşiseră pe paliere. O aprobau pe *mămica cloşcă*. În trecere îl urecheau pe Marwan, copilul *lor*. Fiecare îi spunea câte ceva.

— Nu te mai băga cu oamenii ăia, noi n-avem nici o treabă cu ei !

— Fereşte-te de arme !

— Eşti prea mic ca să te gândeşti la aşa ceva !

— Te duci la pierzanie şi o să ne faci necazuri !

Marwan era ruşinat. Voia neapărat să se apere :

— N-am făcut nimic rău. Doar curăţam armele...

— Începi aşa şi sfârşeşti prin a ucide, îi zise *mămica cloşcă*.

Să ucidă ? Cuvântul răsunase pe toată scara. Urmă o tăcere. Să ucidă ? Aceste cuvinte pronunţate de *mămica cloşcă*, despre fiul ei, care nu era încă bărbat în toată firea, erau şocante, înspăimântătoare. Ideea de a ucide, moartea, simplul gest de a apăsa pe un trăgaci erau de neconceput pentru Marwan. Toate acestea păreau atât de departe de vârsta lui, de universul şi de preocupările lui. Nici palestinianul nu vorbise despre uciderea cuiva.

Marwan se revoltă

— Chiar crezi că aş putea să omor pe cineva !?

Mămica cloşcă se sperie de propriile ei cuvinte. Îl privi cu tandreţe, iertător. Nu, nu credea asta. Era o prostie, era imposibil. Dar, în aceste zile agitate, poţi să-ţi pierzi cu uşurinţă minţile. Din cauza zgomotului pe care-l făceau împuşcăturile era cu nervii la pământ şi tremura pentru progenitura ei. Voia să-l ştie lângă fusta ei.

Radioul, singura legătură cu lumea exterioară, îi punea în gardă în privinţa franctirorilor postaţi pe acoperişuri. Începând de duminică fuseseră ucise mai mult de o sută de persoane. Poliţia încerca să-i scoată din poziţie pe ucigaşii nebuni. Până atunci, Marwan nu avea ce să mai caute *jos*. Trebuia lăsat să treacă furtuna, după cum auzea spunându-se de mai multe ori pe zi. Deja se întrezărea o potolire a spiritelor. De palestinieni şi de falangişti, cei care se aflau la originea luptelor şi fuseseră proiectaţi brusc în prim plan, aproape că nu se mai vorbea. Primul ministru era încrezător nu va apela la armată pentru restabilirea ordinii. Situaţia nu era chiar atât de gravă. El credea că de agitaţia prezentă era de vină o mână de iresponsabili ce vor fi repede potoliţi.

În ciuda rachetelor şi a gloanţelor, în ciuda victimelor, în ciuda pagubelor, a fisurii pe care o suferise buna înţelegere şi a primelor întrebări pe care începeau să şi le pună fiecare, nimeni nu se alarma pentru viitorul ţării. Oamenii se ocupau mai ales de micile inconveniente imediate proviziile începeau să lipsească, curentul electric se întrerupea, copiii nu mergeau la şcoală, duminica va fi tristă. Începeau şi organizările între vecini: schimburi

de alimente, partide de cărți, discuții în pragul ușii. În mijlocul acelei mari dezordini, oamenii nu aveau decât o singură preocupare pâinea. Așa sunt libanezii poate să fie masa plină cu de toate, cu tot felul de mâncăruri, nimeni nu se atinge de nimic fără pâine ! Bombele nu vor aduce nici un necaz în această privință. Pâinea este ceva sacru. Luptătorii nu vor comite sacrilegiul de a trage asupra unei brutării. Convingerea a supraviețuit războiului, în ciuda tuturor celor care și-au pierdut viața crezând în ea ! *Mămica cloșcă* nu făcea nici ea excepție de la regulă decretase că Marwan va continua să cumpere pâine proaspătă în fiecare dimineață. El nu avea de ce să se plângă. Era o ocazie să iasă din casă și să fie, oarecum, un erou. Dar nu trebuia să zăbovească prea mult, din cauza celor cu care nu avea voie să intre în contact.

Marwan abia ieșise din apartament când auzi glasul palestinianului :

— Ah ! iată-te ! Cam severă mama ta !

Marwan își aminti de palma primită. Îi fu rușine nu era o chestiune prea bărbătească. Celălalt nu insistă.

— Fii atent când traversezi, îl sfătui Hani. Încă se mai trage. Un tip trage în noi de-a lungul străzii. Nu pot să-l nimeresc.

— Ce trebuie să fac ? O să mă omoare ! se neliniști Marwan.

— Te acopăr eu, îi propuse Hani.

Îl trase pe adolescent de mână, se postă în mijlocul drumului și trase o rafală strigând :

— Dă-i drumul, fugi !

Marwan, fără să mai aștepte, cu zgomotul împușcăturilor răsunându-i în urechi, o rupse la fugă și pătrunse în brutărie. Era cu sufletul la gură, inima îi bătea cu putere și simțea că i se taie picioarele. Hani se adăpostise deja. Trăgătorul din față riposta. Întoarcerea se petrecu în același fel. Marwan admiră seninătatea palestinianului. Adolescentul tremura din tot corpul. Ar fi vrut să mulțumească, să spună câteva cuvinte, să-și plătească datoria. Nu era în stare. Celălalt înțelegea acest gen de reac-

ție. Îl bătu pe Marwan prietenește pe umăr, apoi smulse fără jenă o bucată de pâine și o duse la gură.

— Spune-i mamei tale că nu te-am mâncat !

Marwan dădu din umeri nepăsător.

— Și vino imediat înapoi ! Am nevoie de tine, îi mai spuse luptătorul.

— De acord !

Războiul creează obligații. Chiar și *mămica cloșcă* va fi obligată să aprobe escapada lui Marwan.

Palestinianul știa că Marwan se va întoarce. Îi ordonă

— Ajută-mă să urc lada asta cu muniții pe acoperiș.

— Pe acoperiș ? Acolo sus ?

— Da, chestia va dura mai mult decât se prevăzuse. Trebuie să ne organizăm. Și cei din față se instalează.

— În față ?

— Da, ceilalți...

Marwan nu îndrăzni să ceară precizări. Ceilalți ? Probabil că era ceva evident.

Pe acoperișul imobilului, dominând cartierul, trei luptători îl așteptau pe Hani. Trei adolescenți, cu puțin mai mari decât Marwan, în ciuda tuleielor din barbă și a ținutei leopard. Primul își răsucea liniștit o țigaretă. Al doilea scruta orizontul cu binoclul. Al treilea, cu o daltă, făcea o crestătură în ciment pentru a-și propti arma. Oamenii aceia tăcuți, cerul învăpăiat de soarele care scăpăta la asfințit, dârele de fum ridicându-se deasupra cartierului pustiu, ecoul îndepărtat și brusc al rafalelor, aveau ceva neliniștitor. Marwan ar fi vrut să pună lada jos și să plece. Hani îl reținu.

— S-ar putea să te intereseze.

— Mă așteaptă acasă.

— Rămâi aici.

— Mi-e frică.

— Cu mine n-ai de ce să te temi.

— Nu e pentru vârsta mea.

Hani îl apucă pe Marwan de păr, frumosul lui păr negru pe care *mămica cloșcă* îl mângâia cu atâta drag. Îi ridică capul și i-l îndreptă spre ceilalți trei luptăori :

— Prea tânăr ! Prea tânăr ! Dar ei, după părerea ta, câţi ani au ?

Apoi, la fel de mânios, îl forţă pe adolescent să privească în depărtare, la ceea ce el numea *în faţă*.

— Dar ei, cei de acolo, când trag în tine, te întreabă câţi ani ai ? Şi când treci strada să-ţi cumperi pâine, te consideră prea tânăr ca să te ciuruiască ? Iar eu, când mă aşez în mijlocul străzii, te consider prea tânăr ca să te apăr ?

Marwan era incapabil să răspundă. Avea lacrimi în ochi. Voia să plece. Exista o logică în argumentele palestinianului, dar nu voia să se bage. Nu mai voia să asculte, nu mai voia să audă. Îşi repeta întruna „Asta nu mă priveşte pe mine" sau „Asta nu aduce decât nenorociri".

Acum era convins de asta.

Hani îşi ieşise din sărite.

— Suntem pe acoperiş ca să te protejăm pe tine şi tu nu te gândeşti decât să dezertezi !

— Tăcere ! ordonă unul din luptători. E cineva pe aproape. Ne spionează.

Privirile se îndreptară spre zidul unei livezi. Marwan nu ştiă să aprecieze distanţele. Să fi fost la o sută sau la două sute de metri. Acolo se vedea o formă care se agita, dar nu se putea distinge cu precizie din cauza luminii din ce în ce mai reduse.

— Binoclul, ceru Hani.

Toţi îi aşteptau verdictul. Palestinienii erau neliniştiţi.

— Am impresia că e o femeie, zise Hani.

Marwan se simţi uşurat.

— E grădina băcanului Iosif, le spuse el. Nu e nici un pericol. Mă duceam deseori acolo cu colegii...

Această apreciere îl irită pe Hani, care replică cu violenţă

— A venit să ne spioneze. Ne-a localizat şi ne va denunţa. Ceilalţi or să ne mierlească.

— Dar este o femeie cumsecade ! insistă Marwan.

— Nu există bătrâne cumsecade. N-are ce căuta aici. E o zonă de luptă, toată lumea ştie asta. E o spioană.

Ipoteza i se păru lui Marwan complet extravagantă : iată că spionii, pe care deja nu-i mai prea lua în serios la cinematograf, intrau în Şiyah ! Se îndoi de bunul simţ al lui Hani. Era vorba de o glumă. Se gândi că voia să-l pună la încercare.

Palestinianul împinse încercarea şi mai departe. Îşi luă puşca cu lunetă, o duse la umăr, o potrivi, apoi apropie un ochi de vizor şi îşi ţinu respiraţia cu un deget pe trăgaci. Marwan se întoarse spre ceilalţi luptători ca să se convingă că era într-adevăr vorba de un joc. Numai că palestinienii uitaseră de Marwan. Toţi priveau cu încordare spre necunoscută.

Silueta dădu ocol zidului şi apăru în câmp deschis. Trăsăturile feţei nu se puteau vedea dar acum nu mai exista nici o îndoială că era o femeie. Foarte slabă, necunoscuta era înfăşurată într-un voal negru din cap până în picioare. Apariţia suprarealistă a unei femei înaintând în mijlocul dezolării generale, parcă atrasă de ucigaşul ei invizibil. Complice, Marwan tremura.

Trăgaciul, femeia. Era o nebunie. Era nedrept. Oare liceanul din Şiyah se pusese şi el în această situaţie ? Ar fi trebuit s-o rupă la fugă. Nu fu în stare. Se simţea paralizat. Ar fi vrut să strige, să-l împingă pe Hani, să oprească degetul de pe trăgaci. Nu făcu nimic. Nu spuse nimic.

Bănuia deznodământul. Se temea de el. Îl spera.

O împuşcătură. Asurzitoare. În urechi. În stare să-ţi spargă timpanele. O frază stupidă :

— A tras.

Focul de armă răsună în tot cartierul. Marwan avea impresia că toţi locuitorii din Şiyah se uitau la el, îl condamnau

— Ce faci acolo, nenorocitule ?

Hani era calm. Făcu doar această constatare :

— Am nimerit-o în picior.

Strigătul rănitei se auzi până pe acoperiş.

— O voi face să tacă, promise Hani.

Lui Marwan i se făcu greaţă. Protestă :

— Nu, opreşte-te ! N-ai dreptul !

Hani nu-l băgă în seamă. Adolescentul hohotea neputincios :

— N-a făcut nimic. E o prostie. Nu, asta nu !

— Tăcere ! i-o reteză luptătorul.

— Nu, nu, murmură Marwan nefiind în stare să mai gândească.

Necunoscuta căzuse la pământ. O grămadă de haine care se ridica, se agita, recădea, se înviora din nou. Adolescentul se înfiora tot. Se gândi la un animal rănit, hăituit de câini. Își închipuia privirea ei îngrozită. Îi era rușine că se află acolo, rușine că se afla de partea celui care trăsese. Îl ura pe Hani pentru această încercare scandaloasă. Îl disprețuia pentru faptul că nu avea milă, pentru demența lui, pentru nedreptatea și lașitatea de care era în stare. Nu putea decât să înșire cuvinte, injurii, implorări. Dar știa că niciodată n-ar mai suporta să vadă o armă și să vorbească cu un luptător, cu un ucigaș.

Acolo, implorând o minune, necunoscuta întindea brațele.

A doua împușcătură.

Detunătura stârni ecouri care îl asurziră pe Marwan. Și cârpele negre recăzură la pământ. Ai fi zis că se dezumflaseră. Tăcere și adio viață !

Marwan făcu o strâmbătură de disperare.

— Ticălosule ! Ai omorât-o. Nu-ți făcuse nimic.

— Vezi, e ușor să ucizi, remarcă Hani.

— Ticălosule !

— Acum știi ce înseamnă moarte. Nu te nelinişti pentru bătrână... O să mai vezi tu și altele. Asta de jos era o spioană.

— Mincinosule !

Și Marwan dispăru pe scară.

*
* *

— A fost primul meu contact cu moartea, îmi explică Marwan. Eram stupefiat, scârbit. Mi-era frică, tremuram din tot corpul. M-am aruncat în brațele la *mămica cloșcă*. Numai ea mă putea consola, mă putea liniști, mă putea

face să înțeleg. Ea mi-a spus că oamenii aceia erau complet nebuni, că erau niște sadici. Că nu se putea omorî așa, fără motiv, cu sânge rece. Mă strângea în brațe și repeta : *bietul meu micuț, bietul meu micuț !* Mi-a spus să nu mă mai înhăitez niciodată cu luptătorii. Eram prea mic, tatăl avea dreptate. Deja văzusem prea multe. Trebuia să uit repede. Eram un micuț bun. Aveam suflet.

Iar eu repetam întruna : „Întindea brațele, întindea brațele". Imaginea aceasta mă impresionase profund. De parcă bătrâna m-ar fi chemat pe mine în ajutor. Eu nu făcusem nimic. N-o ajutasem, n-o salvasem. Nici măcar nu-i răspunsesem.

Mă gândeam la pușcă. Mai mult împotriva ei eram pornit decât împotriva lui Hani. De parcă glonțul ar fi pornit singur. Și mă întrebam : „Cum poate un glonț, un glonț micuț, să oprească viața când alții scapă nevătămați dintr-un accident de avion sau în urma unui cutremur de pământ ?"

După aceea m-am culcat. Nu voiam să mai văd pe nimeni, nici măcar să mai vorbesc cu surorile și cu fratele meu. Voiam să mă pedepsesc. Nu mă puteam apropia de ușă. Îmi ziceam că toată lumea îmi va întoarce spatele, că tuturor le va fi frică de mine. Nu mai puteam mânca. Dormeam prost : biata bătrână mă obseda. Îmi făcea reproșuri „Haimana mică, lașule !"

Îmi închipuiam familia ei plângând-o și, poate, căutându-mă. De la o zi la alta chipul ei devenea tot mai precis. Acum o vedeam bine. Mă striga cu brațele întinse : „Ajută-mă ! Ajută-mă !"

Eu eram blocat, paralizat. Incapabil să-i vin în ajutor.

Patru zile nu m-am dat jos din pat, complet doborât, pierdut, disperat. Ceva se schimbase în mine. Hani mă proiectase prea repede în vârsta adultă. Eram vinovat. Toată viața voi purta această pată. Mă va obseda. Știam asta. Și *mămica cloșcă* era conștientă de asta.

O auzeam cum îmi spune „Bietul meu copil !"

Înțelesese prea bine că vremea aceea trecuse. Totul avea să fie altfel pentru noi. Bănuia că n-o să mă mai vadă niciodată zâmbind. Șocul primei victime, la cinci-

sprezece ani, este ceva incredibil ! Nu-mi închipuiam că sunt atât de vulnerabil.

Acum înțelesesem finalitatea unei arme. O văzusem, o văzusem cu ochii mei. Era îngrozitor, infam. Niciodată nu aveam să mă ating de ea. Niciodată nu voi putea, precum Hani, cu sânge rece, să potrivesc pușca la umăr, să o îndrept împotriva unei ființe omenești, să ochesc și să apăs pe trăgaci, închipuindu-mi acel glonț lovind direct în cap. Da, moartea avea o față, o realitate acea femeie care întindea mâinile, acea secundă în care totul se oprește. Repetam „De ce a pornit glonțul ?“

Diavolul nu era în om, ci în mașină. Așa vedeam eu lucrurile. În sfârșit, într-o dimineață — afară nu se mai trăgea — mama a intrat în camera mea. Avea o față gravă. Mi-era teamă de o nouă nenorocire. S-a așezat pe pat și și-a pus o mână pe fruntea mea. Tulburată la față, mi-a mărturisit

— Femeia era mama lui Iosif.

— Mama lui Iosif ?

M-am ridicat dintr-o săritură. Maldărul de cârpe anonime avea acum un chip, chipul familiar al celei pe care o numeam *mama-Iosif*. O femeie frumoasă și demnă, tandră și care ținea la mine. Ne întâlneam de multe ori în livadă unde îmi dădea voie să intru.

— *Mama-Iosif ?*

Eram consternat.

— Prin urmare ăsta era pericolul !

Am sărit jos din pat, mi-am pus hainele pe mine și am plecat trântind ușa.

— Mama lui Iosif !

Aveam o datorie de plătit.

3

E RĂZBOI !

— Stai jos să-ți explic !
Marwan nu a avut timp să se repeadă la palestinian. Ar fi vrut să-l ia de gât, să-l trântească jos, să-l înjure. Avea intenția să-l dea afară din acea intrarea, din acel *jos* devenit ascunzătoarea lui, casa lui. Voia să-i strige toată ura, tot disprețul pe care le avea față de el. Și să-i vorbească de *mama-Iosif*, acea „spioană" a cărei singură misiune era să supravegheze livada, și să dea dulciuri copiilor din Șiyah. Marwan sperase să-l târască după el pe Hani, să-l împingă pe Hani până la băcănia lui Iosif, unde ar fi anunțat ;

— Iată-l pe asasinul sărmanei tale mame !

Din păcate, asasinul îl oprise brusc, în plin avânt. Îl apucase de umeri. Îl strânsese cu degetele și unghiile îi pătrunsese în carne lui Marwan, imobilizându-l. Adolescentul înțelesese, înciudat, că Hani îl va domina totdeauna fizic. Era inutil să se revolte.

Fără violență, palestinianul îl așeză pe Marwan pe o treaptă. Și el fu acela care se făcu ascultat. Adolescentul, a cărui furie dispăruse subit, învins, își dădu seama de dificultatea de a fi erou, de a te comporta ca un bărbat. Înțelese ce este lașitatea un fenomen atât de legitim, ușor de înțeles, atât de omenesc... poate o anumită formă de inteligență. La Șiyah nimeni nu intervenise. Nimeni nu protestase. Populația, adăpostită în apartamente, dezertase. Rațiunea și legea nu mai aveau avocați, nu mai aveau reprezentanți, nu mai aveau partizani. Fiecare la el acasă, da, și fiecare pentru sine. Strada rămăsese a luptătorilor.

Nu mai existau forţe de ordine, nu mai exista stat. Într-un fel, asta însemna să-i conferi o legitimitate lui Hani. El avea cel puţin meritul de a fi acolo. Exista. Îşi revendica locul. Era un interlocutor, singurul accesibil. Toţi ceilalţi demisionaseră. Inclusiv acolo, la *mămica cloşca*, unde nu se vorbea nimic despre evenimente, unde nimeni nu propunea vreo interpretare, vreo explicaţie. În ajun, tatăl se mulţumise să se apropie de copii. Îşi descheiase cămaşa, îşi descoperise un număr şi le arătase o cicatrice până atunci ascunsă cu ruşine.

După care spusese

— Iată ce aduce războiul.

Nu era suficient. După cum nici remarcile mamei nu erau suficiente

— Noi nu avem nici un amestec în povestea asta.

— Suntem împreună, ăsta e esenţialul.

— Nu poate să dureze multă vreme.

Nici ea şi nici tatăl nu vorbeau despre motivele conflictului. Se preocupau doar să stocheze făină, zahăr şi sardele la cutie. Se impune o disciplină colectivă, de stare de asediu, pentru a face suportabilă coabitarea forţată. Considerau liniştitoare buletinele informative de la radio : conducătorii de la Beirut nu-şi pierduseră capul. La palat, preşedintele încerca să formeze un guvern de salvare publică.

Hani avea un avantaj oferea o viziune a lucrurilor şi o analiză a acestor tulburări. Delimita taberele. Spunea unde se aflau cei buni şi unde cei răi. În ciuda neîncrederii lui Marwan, în ciuda avertismentelor părinţilor, în ciuda nedreptăţii săvârşite faţă de *mama-Iosif*, Hani era un punct de reper. O referinţă. Îi puteai găsi chiar o anumită logică raţionamentului său, căci nimeni nu se bate fără motiv.

— Suntem în război !

Acolo sus, *mămica cloşcă* nega acest lucru, ca şi la radio. Iar aici, *jos*, era cât se poate de evident : străzi pustii, drumuri desfundate, maşini calcinate, miliţii palestiniene, urmările gloanţelor.

— Dreptatea e de partea noastră. Ceilalţi au început.

Marwan nu avea cum să conteste această afirmaţie. Dacă stăteai să te gândeşti bine, inima Şiyah-ului bătea alături de cea a palestinienilor.

— Războiul are legile lui.

Nimeni nu se îndoia de asta. Hani o anunţă pe prima dintre ele

— El sau eu !

Se uită ţintă în ochii lui Marwan şi îl învăţă ca pe un frate

— Persoana care-ţi apare în cale, ucide-o !

Marwan nici nu clipi. Celălalt adăugă

— Niciodată nu trebuie să te reţii când ai îndoieli. O singură ezitare, şi eşti mort. Ţine minte mai bine omori un prieten decât să fii lichidat de un duşman.

— De ce-mi spui asta ?

— Ca să înţelegi, zilele trecute, *mama-Iosif*...

Marwan simţi cum i se strânge gâtul şi ochii i se umplură de lacrimi. Nu înţelese de ce, dar nu putu să vorbească. Nici un cuvânt de protest sau de condamnare, nici o obiecţie. Celălalt remarcă cu regret :

— Vei mai avea şi alte ocazii să te revolţi.

— Crezi ?

— Ştiu asta. Într-o zi şi tu vei lua armele.

— Eu ? izbucni Marwan. M-aş mira ! Prea mi-ar fi frică.

— Şi ? N-o să-ţi ceară nimeni părerea. Te vor obliga ceilalţi.

— Dar n-am duşmani.

— Mîine va trebui să te aperi. Şi să ne ajuţi, pentru că suntem fraţi. Vor să ne extermineze. Să nu speri că lucrurile se vor opri aici. Tot Libanul va lua foc. Cei din frunte vor război civil.

— Război civil ?

— Da, când toată lumea ia parte.

Marwan se gândi la faţa întunecată a tatălui şi la aluziile la ceea ce se petrecuse în '58 : „Trebuie să fi fost un război civil", îşi zise el.

Apoi îl informă pe palestinian :

— Tatăl meu nu se va bate. Detestă războiul.

— Te înşeli. Nici nu se pune problema. Eşti obligat să răspunzi. Şi el va veni să-mi ceară arme. Şi tu, şi fratele tău. Poate chiar şi surorile tale.

Marwan râse în hohote.

— Şi de ce nu şi *mămica cloşcă ?*

— Poate că şi ea, răspunse Hani.

— Eşti complet nebun !

Palestinianul îl privi cu severitate :

— Mai puţin decât îţi închipui, zise el. Cunosc viaţa, cunosc oamenii. Crezi că eu sunt diferit de tine ? Facem parte din aceeaşi comunitate. Avem aceleaşi interese, acelaşi sânge, aceiaşi duşmani... şi aceeaşi mamă. Mă bat ca să-mi protejez mama. Dacă n-aş face-o, n-ar înţelege.

— Ai mamă ? se miră Marwan.

— Evident. Locuieşte în Şatila, într-o casă mică de lângă moschee, pe care am construit-o cu mâinile mele.

Privirea palestinianului se pierdu în gol. O privire ciudat de melancolică şi dezamăgită. Apoi Hani murmură :

— Şi ucigaşii au mamă...

Aceste cuvinte teribile au rămas întipărite în mintea lui Marwan.

*

— *Şi ucigaşii au mamă !* niciodată n-aş fi vrut să aud aceste cuvinte, îmi spune Marwan. Nu le înţelegeam toată semnificaţia, dar m-au impresionat. Mi se păreau îngrozitoare. Bănuiam că aveau o semnificaţie profundă şi ameninţătoare pentru mine. Sunau ca o prevestire proastă, ca o profeţie rea. Până atunci nu mai fusesem niciodată tulburat de nişte simple cuvinte.

În fond, îmi era teamă să înţeleg : până atunci o avusesem pe *mămica cloşcă*. Mă sprijineam pe ea. Ea mă îndruma. Nu-mi era teamă de nimic. Ea îmi indica drumul, pas cu pas, zi de zi. Asta e rolul unei mame : să-şi ţină copilul de mână, până la vârsta adultă, şi să facă din el un om. *Mămica cloşcă* mă ţinuse bine totdeauna, împie-

dicându-mă să cad. Mă readucea fără greş pe calea cea bună, controla şi limita orice abatere. Mergeam pe un drum jalonat. Îmi insuflase o siguranţă în care îmi găseam echilibrul totdeauna voi fi bun şi iubit. Era şi apărătorul şi jandarmul meu. O garanţie absolută şi supremă împotriva răului. Eram la adăpost de orice necaz. Aveam acest noroc.

Din păcate, cu fraza lui blestemată, Hani repunea totul în discuţie. Pretindea că mamele nu sunt nişte păzitori absoluţi. El era dovada vie a acestui adevăr şi el avea o mamă ! Mai rău o mamă putea să împingă la crimă, sau mai curând puteai ucide din dragoste maternă. Atitudinea îngloba datorie, nobleţe, dreptate. Fireşte, pentru mine, luat pe nepregătite, toate astea nu erau prea clare. Dar ceva mijea în mintea mea. Vorbele palestinianului erau pline de delir şi extravaganţă, dar aveau şi bun-simţ. Aveam să fiu obligat să mă gândesc la toate astea.

Marwan a tăcut. Gândul îi zbură foarte departe. Îşi aminteşte

— Şi-apoi a fost aceea metaforă, când Hani a comparat mama cu pământul. Era emoţionant. Mi se părea foarte frumos. Uneori *tata Abou* îmi vorbea de poezie şi descopeream că şi palestinianul e un poet. Avea un suflet, sensibilitate. Era un mare sensibil. Vorbea frumos : pământul care era o altă mamă ! Era adevărat. Puteam să înţeleg, chiar dacă aveam numai cincisprezece ani. Şi eu simţeam la fel. *Mămica cloşcă* şi Şiyah-ul. Mă întrupasem dintr-una şi crescusem pe cealaltă. Fusesem purtat în pântece de amândouă. Semănam cu ele aveam inima, spiritul, mirosul lor. Nu le puteam despărţi, ar fi fost de neconceput. A renega Şiyah-ul ar fi însemnat s-o reneg pe *mămica cloşcă* şi invers. Era ceva adânc ancorat în mine, în fiecare din noi. Nu aveam prea multe bunuri, dar aveam cel puţin mândria noastră, această fidelitate, această recunoştinţă. Da, eram băiatul a două mame, pe care le respectam la fel de mult. Asta compensa absenţa tatălui. La capătul vieţii ştiam că mă voi întoarce la *mămica cloşcă* şi la Şiyah, când corpurile noastre şi pământul se vor amesteca.

Marwan e capabil să vorbească în felul acesta. Şi mai poate să-şi trădeze emoţia prin strălucirea ochilor.

— Îi mulţumesc lui Hani că a provocat în mine această cugetare, zice el. Îmi dăruia o identitate, un patrimoniu. Aveam ceva de apărat. Fără doar şi poate, era un fel de frate al meu de vreme ce putuse să enunţe un adevăr atât de frumos, atât de evident.

*
* *

La cincisprezece ani, când războiul cade peste tine, gândirea nu poate trece dincolo de intuiţie. Scotocind inconştientul, psihanalistul ar fi pus totul în ecuaţie : Mamă = pământ, Tată = stat. Practicianul ar fi anticipat viitorul. Marwan nu avea motive să deschidă uşa unui cabinet. Demersul lui era mai pragmatic. Şcoala lui era strada. Hani, profesorul care îl făcea să gândească. La vârsta aceea te angajezi cu sufletul. Nu e nevoie de mai mult pentru orientarea unei vieţi. Un accident, un incident, şi cursul unei existenţe e deviat. De aici poate să rezulte tot ce e mai bine sau tot ce mai rău.

Împrejurările provocaseră la adolescent o uşoară alunecare. În ziua în care terenul va ceda brusc, îi va fi imposibil să o oprească, nu va mai putea nici măcar să-i controleze cursul. După ruptură, valul îl va lua cu totul. Ca un munte care se prăbuşeşte. Putem oricând filozofa, putem oricând vorbi de destin sau de fatalitate, de ceva care, oricum, nu poate fi controlat de om. Dar răul se va săvârşi.

Acelaşi lucru era valabil şi pentru Şiyah. Fără să fie conştient, cartierul pornise în derivă. Şi el, în felul lui, aluneca. Viaţa, locuitorii, felul de a vedea şi de a gândi se modifica zi după zi, fără ca cineva să aibă curajul să recunoască acest lucru.

Fiecare se renega, ceas de ceas, dar toţi erau convinşi că rămân fideli lor înşişi. Cîmpul vizual şi terenul de mişcare se reduceau. Nimeni nu se neliniştea. Oamenii se adaptau. Cât se poate de natural. Aşa cum Şiyah-ul trecuse de la livezi la blocuri din beton, şantier după şan-

tier, imobil după imobil. Cine își mai amintea încă de meri ? Și cine mai păstra în memorie cântecul cartierului strigăte de copii, claxoane, muzică, conversații vesele...

Totuși, gândindu-se mai bine, Marwan admite astăzi :

— Nu mă mai puteam îndepărta de bloc. Nici vorbă să mă mai duc patru-cinci străzi mai încolo. Se sfârșise cu Damour și cu escaladarea zidurilor palatului Mar Maroun de unde furam prune verzi și flori pentru fete. Era imposibil să mai ajung până la Ain el Remmaneh, cartierul vecin unde locuiau majoritatea colegilor mei de liceu. Frontierele lumii se îngustau.

Șiyah-ul își impusese foarte repede un nou ritm. De zece ori pe zi cartierul murea, apoi reînvia. Un obuz și străzile se goleau. O acalmie și imediat urma deschiderea magazinelor, întoarcerea copiilor. Adulții își reluau partida de table în fața ușilor, dând liniștiți cu zarurile. Mamele, din instinct, prevedeau suspendarea ostilităților și noua furtună. Știau când să dea fuga și cum să umple coșurile cu provizii, fără să întârzie. Legume, fructe, carne : nimic nu lipsea de la masă. Era un miracol de care nimeni nu se mira. Extraordinarul era banalizat. Oamenii se obișnuiau cu situația excepțională. Se familiarizau cu războiul, chiar dacă nu pronunțau niciodată acest cuvânt. Conflictul era cât se poate de evident. Cartierul era amestecat și el în treaba asta. Locuitorii pretindeau că nu se implică. De parcă pasivitate însemna neutralitate !

Era totuși cu neputință evitarea anumitor rituri. Dimineața, primul lucru era deschiderea ziarului și parcurgerea listei cu victimele luptelor. Numele erau cunoscute. Cine s-ar fi gândit că o să sfârșească așa Hassan, Gaby, Ali sau frumoasa Zubeida ? De fiecare dată era un adevărat șoc. Dar oamenii nu mergeau neapărat la funeralii, sub pinii micului cimitir dn Șiyah, care în curând trebuia să fie mărit.

— Ar trebui să ne petrecem acolo toate zilele !

— O să avem destul timp să ne ducem acolo !

— Să murim îngropând un mort ? Nu mersi !

Aşa vorbeau vecinii. Marwan n-a uitat. Asta însemna să te foloseşti de fatalitate, să consideri nenorocirea ca o stare de normalitate. Unii vor vedea în asta înţelepciune, adică detaşare. Moartea celorlalţi repetându-se atât de des, nu mai era loc pentru durere. Devenise ceva cotidian, cronica zilnică a cartierului. Supravieţuitorii erau mai de plâns decât cei ucişi. După milă urmase indiferenţa, apoi egoismul.

Braţele întinse ale *mamei-Iosif*, atât de obsedante, până la urmă obosiseră. Căzuseră în jos. Se estompaseră, se şterseseră complet din memorie. De la această tristă întâmplare, Marwan auzise şi văzuse lucruri şi mai rele. Hani avea dreptate doar n-o să ne înduioşăm la nesfârşit pentru soarta unei bătrâne, oricum, tot n-o mai ducea mult.

Azi, lucrul cel mai important era supravieţuirea. Ea nu se putea concepe decât individual să treci printre gloanţe ! Când o rachetă lovea apartamentul vecin, trebuia să te bucuri că fuseseşi cruţat. Exista un Dumnezeu căruia trebuia să i se mulţumească pentru această îndurare şi pentru amânarea acordată. Când băiatul se întorcea nevătămat, asta era o altă binecuvântare. Dacă nu se mai întorcea, evident, era îngrozitor. Dar, în fond, tot trebuia să se întâmple...

Ciudat climat !

Cu gloanţele şuierând pe deasupra capetelor şi cu sufletul senin. Cu un picior într-o parte şi cu celălalt în alta. Jumătate război, jumătate pace. Situaţia era serioasă dar nu dramatică, se spunea. Asta rezuma perfect starea de spirit. Şiyah-ul se juca de-a gherila, iar Beirutul, la numai cinci minute de el, se pregătea pentru o nouă vară de *dolce vita*. În oraş, populaţia hoinărea pe cornişă, lua dejunul sau cina pe terase, se bronza pe plajă, imita lumea occidentală în modul de a se îmbrăca şi a trăi. Frumoaselor maşini americane li se lăsau jos capota. Era un adevărat festival de Cadillac-uri, Buick-uri şi alte Chevrolete. O mulţime de play-boy se grozăveau în automobile Ferrari sau Maserati. Aveau de toate şi savurau pacea. Se lăfăiau în ea şi nu vedeau utilitatea de a schimba situa-

ția pentru că totul era cum nu se poate mai bine în cea mai bună dintre lumi.

Și, numai în scopul de a adăuga o oarecare savoare existenței și pentru a avea senzația că trăiesc intens, se apropiau de Șiyah o dată cu venirea serii. Încercări nevinovate de a se speria și ei puțin. Mașina era la adăpost. De apropiat nu se apropiau prea mult. Nici nu zăboveau prea mult : îi aștepta masa rezervată la *Caves du Roy*, loc de întâlnire select al tinerilor înstăriți. Priveau luptele cu o ușoară strâmbătură, zicându-și că cei din Șiyah își pierduseră mințile și că gloanțele nu vor atinge niciodată cartierele distinse și nici centrul orașului. Pe scurt, probabil că ei vedeau toate astea, oarecum la fel ca baricadele ridicate în Cartierul Latin în mai '68. Și plecau de acolo liniștiți

— În Liban nu putea să izbucnească războiul.

Marwan nu putea scăpa de această ambivalență cu trupul în furtună și cu mintea de adolescent. Se dorea copil și intact. Îl căuta pe Georges să se ducă la mare sau la cinematograf. Jucau *Răcanii pleacă la război, Aeroport 75 și La Ragazzina*. Era tentat : nu prea încercase cu fetele. Prea timid, prea copil. Asta îl chinuia. Ca să se avânte, trebuia să-l aibă pe Georges lângă el, ca la fiecare etapă a vieții sale. Din nenorocire, Georges, acest trădător, era absent, imposibil de găsit. Și care era motivul ? Ii era frică sau nu-l lăsau ai lui ?

Nu-i mai rămăsese cu ce să-și petreacă zilele decât cu Loteria națională, singura instituție care va rezista războiului. Loteria și cortegiul viselor celor de la mahala : o casă pentru *mămica cloșcă,* o sufragerie modernă nouă-nouță, televizor în culori, o călătorie pe Costa de Azur a cărei frumusețe era lăudată în presa libaneză. Marwan se repezea să vadă rezultatele. Nu trăsese numărul câștigător. Bogăția mai întârzia o săptămână ! Din ziare nu citea nimic altceva. Păcat, pentru că ar fi putut să înțeleagă multe lucruri utile pentru viitor.

„Incidentele foarte grave care au loc azi în Șiyah erau previzibile. De mai multe săptămâni tensiunea era în creștere și provocările se înmulțeau, de parcă o mână in-

vizibilă trăgea sforile pentru a provoca o înfruntare de pe urma căreia Libanul nu va avea decât de suferit."

Da, după aceea totul e previzibil. Chiar şi Marwan poate să spună azi

— Hani era inevitabil. Oriunde mă duceam mă loveam de el. Ceilalţi se ascundeau. Aşa că puneam întrebări, îi aşteptam răspunsurile şi, în mod obligatoriu, mă influenţa. Mă ţineam după el, din curiozitate şi ca o provocare. Trebuie să spun că era liniştitor : aveam un protector. Nu eram prieteni, dar mă impresiona şi îl respectam pentru convingerile lui, pentru curajul pe care-l avea. De altfel, în vremuri ca alea, era mai bine să nu fii certat cu nimeni. Nu aveam sentimentul unei legături profunde şi cu atât mai puţin durabile. Era mai curând o întâmplare, un accident, o întâlnire... Hani avea să plece aşa cum venise, fără să ceară voie cuiva. Avea să ne redea acel *jos* al nostru, tot aşa cum ni-l confiscase. Povestea se oprea aici. Cartierul se va întoarce la obiceiurile lui, de bine de rău. Strada va fi din nou a noastră, a mea şi a lui Georges. Eram convins că acest episod nu ne va schimba fundamental.

— Dar el, Hani, cum te vedea ?

— Nu-mi spunea. Cred că era vorba de o provocare : voia să mă uimească şi să-mi arate cât de grozav era el. Eram un bun spectator. Uneori se juca cu focul. Mă antrena şi pe mine în acţiune.

— Îţi era frică ?

— Nu chiar. Nu încă.

— Nu încă ?

— Da, asta ar putea să pară ciudat, recunoaşte Marwan. Frica vine după aceea, când cunoşti toate riscurile. Atunci, dimpotrivă, mă simţeam acoperit. Mă credeam invulnerabil. Prea semăna totul cu un joc. Imitam gesturile şi mişcările palestinianului. Îl însoţeam, sărind de la o uşă la alta, aruncându-mă la pământ, strigând o dată cu el.

— Luptai !

— Nu, mă distram. Nu aveam arme. Pentru mine, cei din faţă erau mai mult nişte complici decât nişte duşmani. Imitam chiar zgomotul pistolului-mitralieră. Un adevărat copil, ce mai ! Atitudinea lui Hani, şi el un copil care sfida moartea, îmi întărea această idee.

— Şi *mămica cloşcă* ce gândea despre toate astea ?

Marwan săltă din umeri.

— Nu ştia, bineînţeles. Altfel m-ar fi închis din nou în casă. Îi spuneam că joc cărţi, în pivniţă, cu colegii de altădată.

Se gândeşte, apoi reia :

— În fond, la Hani, trebuie să fi fost altceva. Avea un fel al lui de a reveni mereu asupra aceloraşi subiecte, asupra aceloraşi fraze enigmatice. Asta mă intriga. Spunea mereu că suntem solidari şi angajaţi în aceeaşi luptă.

Arată spre frunte cu degetul :

— Unele formulări mi-au rămas întipărite aici. Pentru mine ele constituiau o deschidere spre o altă lume. Hani spunea : *„Să nu-ţi fie teamă de moarte, fiecare s-a născut cu destinul lui,* sau *Ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus.* În sfârşit, într-o zi mi-a spus : *Dacă voi cădea în luptă, am cui să-i las arma. Acela vei fi tu, Marwan !"*

— Cum ai reacţionat ?

— În ziua aceea, ciudat, nu am protestat. Mai curând eram flatat : mă considera un adult. Eram mândru. Avea încredere în mine. Conta pe mine. Îmi încredinţa o moştenire şi o misiune.

Urmă o tăcere. Apoi :

— Hani m-a anunţat că venise timpul să învăţ să trag. Era în firea lucrurilor.

*

* *

Luptătorul şi adolescentul s-au întors pe acoperiş. Puşca, de fabricaţie sovietică, era grea. Marwan voia s-o apuce cu fermitate, de parcă înfrunta un rit de iniţiere. Dar, la contactul cu arma, se produse o reacţie trădătoare : un soi de repulsie de a lua în mână arma aducătoare de

moarte. Îi revenea în memorie imaginea uitată a *mamei-Iosif*. Silueta neagră era acolo în fața lui. Marwan tremura. Îi era teamă că arma o să tragă singură, că glonțul de pe țeavă îi va scăpa. Îi era frică de pușca care nu-l va asculta, de reculul care avea să-i brutalizeze umărul sau să-i proiecteze arma drept peste față. Îi era frică de zgomotul asurzitor. care avea să-i pocnească în timpane.

Marwan ar fi vrut să așeze arma lângă perete și să-i spună lui Hani ceva simplu, adevărat și spontan :

— Nu, zău, nu e treaba mea.

Celălalt n-ar fi înțeles. Nu l-ar fi iertat pentru asta. Marwan și-ar fi spulberat acolo începutul lui de prestigiu, dobândit cu greutate săptămână după săptămână, în contact cu tirurile din ce în ce mai apropiate. Ar fi căzut din nou în copilărie, se gândea el. Trebuia să facă un efort asupra lui însuși, să depășească aceste temeri, să-și uite starea sufletească, altfel l-ar fi decepționat pentru totdeauna pe palestinian, i s-ar fi întors spatele, ar fi fost disprețuit. Marwan înțelese miza acestei noi încercări. Nu exista nici o portiță de scăpare trebuia să tragă. Chiar dacă ar fi închis ochii. Chiar dacă i-ar fi clănțănit dinții. Să tragă cu orice preț, indiferent unde și indiferent cum, ca să scape cu fața curată. Pentru a merita încrederea palestinianului. Ca să nu se trezească singur în mijlocul războiului. Hani era acolo, tăcut, așteptând, precum un examinator, privindu-l cu detașare. Îi va judeca faptele. Nici nu-l încuraja, nici nu-l descuraja. Responsabilitatea îi revenea în întregime lui Marwan. Nu era nevoie de cuvinte ca să se înțeleagă. Era sfârșitul unei legături sau începutul unei aventuri. Între bărbați. La dracu cu martorii !

Marwan sprijini pușca de balustradă. Îngenunche. Propti bine patul puștii în umăr și la obraz, înainte de a duce ochiul la vizor. Se miră că nu descoperă nimic deosebit în direcția tirului : un zid, doar un zid. Oare trebuia să regrete ? Asta dădea un caracter absurd exercițiului. Cu toate astea frica de armă nu dispărea. Din instinct, Marwan a închis stupid amândoi ochii. În sfârșit, a tras :

un zgomot infernal! O zguduitură. De parcă arma i-ar fi explodat în mână. În ce parte se dusese glonțul? N-ar fi fost în stare să spună. Dar trăsese! Asta era esențialul. Botezul focului. Prima dată nu înțelegi nimic. Ce dacă? Trecuse examenul. Marwan era năucit și amețit de bucurie. Era uimit de actul lui în bine și în rău. În același moment pierduse și câștigase ceva extraordinar! Un fel de deflorare, cu acel amestec de mândrie și rușine. Crescuse în ochii palestinianului. Dar ce-ar fi spus despre asta mama și tatăl lui, *tata Abou* și ceilalți, a căror părere era tot atât de importantă?

Hani nu permitea gândului să vagabondeze, considerând că cei care gândiseră erau în cimitir. Îi zise

— Mai ai nouă gloanțe.

Tonul era amical, așa cum te-ai adresa unui confrate, ca după o investire. Era mai curând o încurajare decât un ordin. Marwan își așeză din nou degetul pe trăgaci. Deși n-ar fi vrut, rămânea în continuare crispat. Și iar își închidea ochii: era ceva mai tare decât el. Își reproșa această teamă, acest reflex stupid. Dar se temea de senzația detestabilă din momentul în care se descărca arma zdruncinătura, zgomotul. În sfârșit îndrăzni să tragă. De două ori, de trei ori, de patru ori... până la zece împușcături. Golise încărcătorul. La dreapta, la stânga, în sus, în jos. Oriunde, fără discernământ. Rezultatul avea mai puțină importanță; trebuia să-l convingă pe luptător de curajul lui, să debaraseze arma de blestematele ei de gloanțe.

Marwan rămase năuc un moment, amețit de detunăturile pe care le mai auzea și acum în urechi. Nu controlase nimic, nu decisese nimic, nu stăpânise nimic nici nervii, nici actele, nici pușca. Obiectul era el și asta îl îngrijora. Se întrebă dacă așa se întâmpla totdeauna cu toți luptătorii. Oare erau puși în mișcare de o forță invizibilă? Erau niște jucării în mâinile nu știu cui? Nu îndrăzni să-l întrebe pe Hani despre asta, adică să-și mărturiseas-

că propria slăbiciune. Poate că viitorul îi va aduce răspunsul la întrebare...

Marwan mai ezită câteva secunde între înțepenire și amețeală. Când ieși din această stare ciudată, avu o impresie stranie : se stârnise ceva în el.

— Înțelesesem, pentru prima dată în viața mea, că avem posibilitatea materială și imediată de a ucide, își amintește el. Chiar dacă nu vrei s-o faci, chiar dacă rămâne un lucru abstract, asta provoacă un șoc. Dintr-o dată vedeam lucrurile cu totul altfel. Din ziua aceea zâmbetul meu a început să pălească. Prin forța împrejurărilor devenisem un altul. Nu mai puteam aborda viața în același fel. Hani mă confruntase cu momentul adevărului. Fără îndoială că nu era un demers nevinovat din partea lui. Întruchipa războiul. Înțelegeam că îmi impunea o alegere : să mă retrag sau să mă angajez.

— Ai fi putut renunța să mergi mai departe ?

— Desigur. Puteam să pun pușca jos și să plec. Dar lucrurile nu sunt chiar atât de simple în realitate, altfel nimeni n-ar mai comite niciodată vreo greșeală. Intră în joc mii de elemente, adesea nebănuite, determinându-ne comportamentul. Unele sunt fără importanță sau pot fi corectate. Altele sunt însă iremediabile. În momentul acela nu eram în stare nici să conștientizez, nici să iau o decizie. Aveam cincisprezece ani și în fața mea se afla un adult hotărât. Eram în prezent, nu în viitor. Firește, temperamentul mă făcea să refuz să mă duc să trag în oameni. Pușca îmi producea oroare. Nu aveam motive să mă expun și să-i urăsc pe ceilalți. Pe de altă parte, arma îmi dăduse o siguranță nouă. Cât ținuse încărcătorul mă simțisem puternic. Un sentiment reconfortant, exaltant, de invincibilitate. Eram o persoană redutabilă, în ciuda vârstei și lipsei mele de experiență. Toate raporturile se modificaseră. În sfârșit, în fața pericolelor care mă înconjurau de săptămâni în șir, acum aveam cu ce să ripostez. Nu mai eram o țintă neputincioasă. Toate acestea

nu erau exprimate, erau confuze, dar profund trăite de adolescentul de atunci, subit proiectat în fața propriilor sale responsabilități.

— Chiar te-ai gândit la toate astea ?

— Da, și chiar la mai multe. Le-am intuit... eram transformat. Este important să te crezi puternic în aceste momente de nebunie. Lucrurile mergeau foarte departe. Se produsese un eveniment esențial : fusese tăiat cordonul ombilical care mă lega de *mămica cloșcă*. Pentru prima dată, mă știam în stare să-mi asigur propria apărare. Deveneam un protector. Pușca îmi dădea această posibilitate. Asta însemna că îmi luam avânt, mă emancipam. Brusc, mă aflam foarte departe de mama. Nu mai avea nici o influență asupra mea. Ea n-ar fi putut să înțeleagă. Acolo avusese loc o confruntare între doi bărbați, pe propriul ei acoperiș, fără ca ea să aibă habar. Cum și-ar fi putut imagina că propriul ei copil, *atât de drăguț*, se antrena în mânuirea armelor, mințind-o ? Cuvintele, privirile, dialogurile n-ar mai fi avut același sens.

Marwan mă privește fix :

— Într-o bună zi îți minți neapărat mama, pentru că fiecare are viața lui, își urmează propria cale, are secretele lui. Pretinzi să fii autonom. Deodată vezi totul cu alți ochi. Ești adult. E ceva banal. Fiecare trece prin asta, ca un vapor care iese din port și pleacă să înfrunte marea. Poate că peste el se va abate furtuna sau va naufragia, nu știe ce-l așteaptă. Asta e destinul. Această ruptură se produce oricum. Doar din cauza evenimentelor dramatice pe care le trăiam, rupând legăturile, pătrundeam într-o zonă de mare risc. Toată generația mea se războia cu aceleași elemente dezlănțuite.

Marwan, amețit de plăcere și derutat, ar fi vrut să mai golească un încărcător. Așa, ca să uite, ca să se defuleze. Împotriva oricărei așteptări, Hani refuză să-i dea munițiile. Apoi îi explică :

— De acum înainte, trebuie să știi că fiecare glonț e destinat să ucidă.

Marwan se înfioră tot. În minte îi vine o melodie nostalgică auzită la *tata Abou* :

„Într-o zi copilul ia o pușcă,
Fără să bănuiască ce înseamnă asta.
Nu-i spuneți, dar totul s-a sfârșit".

Cântecul se realizase la căderea nopții, pe un acoperiș din cartierul Șiyah. Fără îndoială, Hani avea dreptate când pretindea că *„Ce ți-e scris în frunte ți-e pus"*.

4

DESPĂRȚIREA

Camioneta se lăsase pe suspensii. Familia încărcase în grabă, claie peste grămadă, canapeaua veche pe jumătate plesnită și fotoliile, aragazul, un televizor de ocazie, un lampadar dezarticulat, covoarele ieftine, o cadă de zinc, saltele, așternuturi și cuverturi, tot felul de cutii de carton umflate... cincisprezece ani de viață în Șiyah.

Totul era expus acolo, sub cerul deschis, dezvăluit sau mai curând confirmat, fără pudoare. Asemeni rufelor puse la uscat pe balcon, care arată lenjeria intimă a familiei, de la bunic până la sugar. Nimănui nu i-ar fi trecut prin minte în cartier să-i fie rușine de această etalare jalnică. Asta era soarta fiecăruia. Toți erau lucizi în privința persoanei lor, a bunurilor și a propriei condiții. Nimeni nu se aventura să facă pe grozavul. Și mai ales oamenii nu erau judecați nici după numărul de petice de la pantaloni, nici după cârpelile de la saltele. Astăzi, mai mult decât în oricare altă zi, acest gen de stare sufletească nu mai conta numai plecarea era importantă, sau mai exact fuga... un soi de dezertare cu care Șiyah-ul nu era obișnuit. Începutul unui exil, indiciul unui exod. Ca o fisură în mozaicul din Șiyah Georges și ai lui spălau putina. Da, Georges ! Prietenul din totdeauna... pleca. Nu spre o promisiune de mai bine, nu spre bogăție (bogăția lui era îngrămădită în camionetă), încă și mai puțin spre un vis sau măcar spre o căsătorie. Trebuia să plece, asta era tot. O obligație, chiar dacă nimeni nu-i alunga. Așa era situația : absurdă.

Ai fi putut să întrebi pe toată lumea din Şiyah toţi ţi-ar fi spus că locul lui Georges, al tatălui său, al mamei sale, al fraţilor lui era acolo. Nu făceau parte din peisaj, chiar *erau* chiar peisajul. Şiyah-ul se simţea bine cu ei. Contribuiau la echilibru. Erau o piesă din mozaic. În acelaşi timp, fiecare ghicea că această branşă din marea familie trebuia să se îndepărteze. Această necesitate nu era mărturisită cu voce tare. Nu se vorbea de vreo interdicţie de şedere. Se gândeau deja la apropiata lor revenire. Cu toate astea, mesajul era uşor de bănuit. Era efectiv un fel de rămas bun ! În caz de întoarcere, privirile vor fi cu totul altele. În sânul comunităţii se va produce o ruptură, o rană. Iată ! Nimănui nu-i trece nici măcar prin gând să-l oprească pe Georges. Fatalitate : trebuiau să se despartă. Nu era nimeni vinovat, nu se făcuse nici o nedreptate, nu existau motive. Doar o urgenţă să părăsească Şiyah-ul, să se îndepărteze de Şiyah. Văzând camioneta exodului, încărcată cu tot avutul unei familii, Marwan şi-a amintit de cuvintele palestinianului :

— Nu alegi. Eşti forţat.

Din nefericire, spusele lui reflectau bunul simţ. Marwan se întrebă unde vor duce toate astea. Până unde puteai fi constrâns ? Avea de ce să se înfioare, pentru că totul era scris, hotărât dinainte. Nu puteai alege de partea cui să treci. Era ceva automat, înscris de la naştere pe carnetul de identitate, chiar dacă, până atunci, Marwan nu-şi pusese niciodată această problemă !

A recunoscut evidenţa oamenii erau duşi de evenimente. Ele hotărau pentru ei, în locul lor. Nu puteai decât să te laşi în voia lor, să te supui — nici măcar unor oameni — unui destin. Era inutil să fii lucid în Şiyah, trebuia să te supui cerinţelor unei situaţii. Erai prins în aventură, sau în tragedie, ca într-o razie. Cu atât mai rău pentru convingeri, pentru aspiraţii, pentru renegări. Cu atât mai rău pentru infamie, pentru regrete, pentru remuşcări. Nenorocirea venise. Trebuia să i se deschidă uşa. Zi după zi, noile frontiere se conturau singure. Viaţa şi viziunea vieţii se schimbaseră deja la cei mai înţelepţi. Mentalităţi, afinităţi, caractere, pasiuni şi respingeri, prieteni şi duşmani, totul era răsturnat, repus în discuţie. Şivah-ul, cu femeile şi bărbaţii, cu copiii lui, era desta-

bilizat. Acum Marwan își dădea seama de asta. Cum să nu vadă când Georges era obligat s-o ia din loc ?

Dar ce se putea face ?

Nici o idee, nici un principiu nu rezistau. Delimitarea se preciza. Se vedea lăsându-se o barieră. Care tăia cartierul în două. Nu era timp de filozofat ! Nu trebuia să greșești tabăra. Vai de cei întârziați, vai de cei distrați sau de nehotărâți. De data asta nimeni nu mai putea rămâne pe peron : trebuia să aleagă între biserică și moschee, trebuia să aleagă... și să intre. În caz de ezitare — de refuz nu mai vorbim ! — cineva își lua însărcinarea să te împingă. Așa se trecea de la indiferență la angajament, de la coabitare la confruntare, de la pace la război, de la toleranță la intoleranță. Nu e vorba de nici un moralism, ci pur și simplu de o constatare. Cea care îl conduce în mod natural pe Marwan la moschee și pe Georges la biserică, doi adolescenți care până atunci nu auziseră deloc vorbindu-se de Dumnezeu sau de Allah.

Marwan nu va uita această despărțire. Părinții erau în mașină. Numai Georges, cu ochii strălucitori, sărise jos din spatele camionetei încărcată cu amintiri ale copilăriei lor ; fiecare obiect era legat în mintea lui Marwan de o întâmplare. Cei doi prieteni rămăseseră față în față. Imposibil să nu plângă : Dumnezeule ! La vârsta asta suntem extrem de sensibili.

— Plec.

— De ce ?

— Așa.

Nu existau alte motive. Nu era decât demență. Amândoi au dat din umeri în același timp, ca într-o oglindă. Chiar și coincidențele erau dureroase.

Tatăl îi strigă din mașină :

— Ne ducem în partea creștinilor.

Nici mândrie, nici rușine. Nici bucurie, nici ranchiună. Și mai ales nici urmă de provocare. Enunța un fapt, independent de voința lui.

Cei doi adolescenți schimbară fraze care, în curând, nu vor mai însemna nimic.

—Creștini, ei, și ?

— Și locul nostru e acolo în față.

— Cu *ceilalți* ?

— Facem parte dintre *ceilalţi.*

— Povestea asta e o prostie.

— Într-adevăr, o prostie.

— Nimeni n-o să vă facă rău aici.

— Cine ştie ?

— Sunteţi cunoscuţi.

— Da... şi nici noi n-o să vă facem rău.

Apelul claxonului. Tatăl îşi pierdea răbdarea.

— Adio, Marwan.

— Adio ? Nu, o să putem să ne întâlnim în oraş, în piaţa Martirilor. Între noi nimic nu se va putea schimba.

— De acord. Poate că ne vom întoarce foarte repede. Acolo ne găzduiesc nişte veri, dar nu putem rămâne la nesfârşit.

Se auzi din nou claxonul. Georges sări peste lucruri.

— Să-i spui la revedere din partea mea lui *tata Abou !*

— În regulă ! Salut !

— Salut !

Camioneta demarase deja şi dispăru după colţul străzii. Marwan simţi deodată în el un mare gol. Privi în jur. Nu mai recunoştea acel *jos* al lor. Sau mai curând acel *jos* nu-i mai plăcea. Nu mai avea nimic liniştitor, nimic familiar. O furie, un fel de furtună puse stăpânire pe el. Ar fi vrut să soarbă tot. Să urle. Să insulte trecătorii pentru indiferenţa şi laşitatea lor. Dar străzile erau goale. Nici măcar o fată din gaşca lor căreia să-i spună că e nasoală, doar aşa ca să se uşureze. Numai Şiyahu-ul şi cerul albastru. Şiyah-ul fără Georges şi cerul unde Allah îşi pierduse minţile. În lipsă de altceva mai bun, în lipsa unui vinovat sau a unui confident, Marwan îşi înjură cartierul şi pe Dumnezeul lui. Apoi izbucni în plâns.

Uneori se produc şi miracole. În spatele lui, o voce amicală şopti

— Georges era un băiat de treabă.

Marwan se uită năucit la Hani. Ar fi vrut să strige :

— Din cauza ta a plecat !

În realitate însă, Marwan dădu din cap, şi constată :

— Acum nu mi-ai mai rămas decât tu în Şiyah.

*
* *

— După o săptămână sau două m-am reîntâlnit într-adevăr cu Georges în piaţa Martirilor. Cu Georges şi cu ceilalţi colegi trecuţi în faţă, de partea creştinilor. În cartier luptele continuau, dar cu perioade de pauză. În centrul oraşului era în continuare pace. Era plin de lume : maşini mari claxonau prinse în ambuteiaje iar pietonii se înghesuiau în pieţele acoperite fără să se agreseze. Toată lumea râdea sau era destinsă. Asta era Beirutul. Oamenii ştiau să trăiască. Femeile intrau grăbite în marele magazin Bynlos unde găseau de toate. Pentru noi, copiii de la mahala, Piaţa Martirilor era Babilonul ! Ne dădeam întâlnire acolo şi stăteam ore întregi discutând, făcând glume, ascultând rock de la tonomatele din bistrourile strălucitoare, visând în faţa vitrinelor unde se îngrămădeau ceasuri japoneze, magnetofoane, maşini de calcul electronice şi alte minuni tehnice, totul pe fondul building-urilor albe sau galbene care se construiau întruna, transformând în ochii noştri vechiul oraş plin de case joase într-un adevărat New York. Eram fermecaţi, fascinaţi. Şi visam ca într-o zi să avem şi noi locul nostru, numai locul nostru, un loc mic de tot, în această capitală occidentalizată cu o sută de bănci, cu plăcile lor de cupru care ne impresionau : *Trade, Travel, Import, Export !* Aici, în Piaţa Martirilor, vechile autobuze cenuşii îi descărca pe toţi sărmanii de la periferie *Cap de linie, toată lumea coboară !* Cui i-ar fi trecut prin minte să meargă mai departe ? Pentru noi aici era Pământul făgăduinţei, paradisul nostru. Nu degeaba cele opt linii din Beirut se întâlneau toate aici. Şi cu atât mai rău dacă tinerii bogaţi dispreţuiau locul ăsta, prea popular, cu cinematografele porno, preferând cartierele în care noi nici măcar nu îndrăzneam să ne aventurăm, pentru că numele de Dior, Chanel, Vuitton, Cartier, costumul roşu al celui care te invita în gura mare să intru la Crazy Horse Saloon simbolizau o altă lume, inaccesibilă dacă nu interzisă. Pentru noi, Piaţa Martirilor, pe care o mai numeam şi după vechiul nume de Piaţă a Tunurilor, era America

noastră. Creştini sau musulmani, nu avea importanţă. Eram între noi, aveam limbajul nostru, gusturile noastre, ideile, visele noastre şi fără îndoială că şi frustrările, poftele, geloziile noastre de care nu vorbeam. Aveau să se exprime cu siguranţă mai târziu, în război, cu acea furie de a distruge, a mânui şi a poseda totul. Dar acolo nu se manifestau, nu în ziua aceea. Dimpotrivă, împreună cu Georges, pe care îl regăsisem, şi cu ceilalţi aveam impresia că reconstruim Şivah-ul, că reînviem în spiritul cartierului nostru... departe de bombe şi de suferinţe. Vorbeam de una, de alta : *tata Abou*, Iosif, fetele drăguţe pe care nu le mai aveam. Vorbeam despre tot ceea ce ne putea uni, nu despre ceea ce ne separa.

Marwan dă din cap cu convingere.

— Evitam esenţialul, îşi aminteşte el.

— Esenţialul ?

— Da, lucrurile despre care nu puteam vorbi, care nu puteau fi recunoscute.

Tace, de parcă mărturisirea rămâne imposibilă şi după unsprezece ani. Trebuie să-l forţez, să-l îmboldesc :

— Ce lucruri ?

— Pretindeam în faţa lui Georges că stau în casă. Îi spuneam că nu mai aveai ce să faci în Şiyah. Cartierul era mort, pustiu, insuportabil... mă plictiseam. El răspundea acelaşi lucru. Singurătate şi plictiseală. Nu puteam totuşi să-i povestesc zilele petrecute cu Hani, orele în care învăţasem să trag cu arma... când gloanţele se izbeau în faţă, la o sută-două de metri. Casele pe care le ocheam acolo, pe care le ciuruiam cu gloanţe, unde se cristaliza treptat, dar mereu inconştient, o nouă ură, semănau cu a mea. Le vedeam cu ochiul liber. Le cunoşteam. Mă jucasem pe acolo. Erau la o zvârlitură de băţ... acele blestemate de case în care locuia tocmai Georges. Cum puteam să spun aşa ceva ? Cum aş fi putut, faţă în faţă, să mărturisesc asta celui mai bun prieten ? Şi cum s-o explic ? Eu însumi nu eram în stare să-mi înţeleg comportamentul. Situaţia era foarte complexă. Aşa că tăceam. Îl minţeam pe Georges şi pe mine însumi : nici o vorbă despre zilele întregi petrecute în pivniţe, în pivniţele noastre, de acum înainte ocupate de luptători în uniforme deveniţi profesorii noştri. Nici o vorbă despre cursurile de

antrenament, tot fără ştirea părinţilor, unde sute, apoi mii de copii învăţau arta războiului, unde o întreagă generaţie, care nu depăşise încă stadiul copilăriei, se pregătea pentru masacru fără să ştie. Şi aceşti puşti, care azi se bat la Beirut unii împotriva altora, îşi luau rolul foarte în serios.

Marwan dă din umeri. Suspină : fatalism, resemnare, tristeţe, dezgust.

Îşi aminteşte :

— Într-o zi am vrut să plec, să părăsesc acea pivniţă, să dau uitării armele. I-am propus vecinului meu să mă urmeze, să ne îndepărtăm de acea mascaradă înainte de a fi prea târziu pentru noi. Tatăl meu avea dreptate, nu trebuia să ne amestecăm. Dar celălalt, copilul, m-a privit sever, aproape dispreţuitor. S-a înfuriat şi m-a acuzat că sunt laş, trădător, nebun... mi-a servit discursul adulţilor, al palestinienilor care ne antrenau. Trebuie să ne pregătim pentru ce e mai rău, să fim gata să ne apărăm familiile, teritoriul. Nu avem de ales, repeta el.

Marwan e plin de amărăciune :

— Băiatul ăla abia împlinise treisprezece ani ! Îmi făcea morală ! Mă bruftuia, îmi spunea pe ce drum trebuia să apuc eu ! Mi-a fost ruşine de reacţia mea. Am stat jos şi am ascultat. Instructorii repetau *Ori ei, ori voi.* Asta am învăţat-o foarte repede. Când auzi de zece, de douăzeci de ori această frază într-o singură zi, începi să vezi lucrurile altfel. Eşti permanent în alertă. Nu mai ai nici o clipă de siguranţă şi începi să-i deteşti pe ceilalţi, din faţă, pentru că-ţi fac viaţa imposibilă. Nu era nevoie de mai mult ca să ne atragă în fiecare dimineaţă în pivniţe, unde ne duceam ca altădată la liceu. Eram elevi buni. Erau prezenţi toţi copiii din cartier. Toţi erau atenţi. Şi, în câteva săptămâni, cunoşteau toate numele şi modul de întrebuinţare al puştilor şi mitralierelor disponibile pe piaţă.

— Vă ţineau şi cursuri politice ?

— La început nu. Palestinienii se considerau mai curând militari. După aceea, Hani a venit să ne vorbească despre situaţie. Explica evenimentele care se petreceau în jurul nostru. Uşor, uşor, aveam impresia că înţelegem. Nu spunea *vedeţi, creştinii pleacă, se pregătesc să vă ucidă.*

— Ai vorbit despre asta cu Georges în Piața Martirilor ?

— Nu, evident. În pivnițele din Șiyah, când eram între noi, zeci de copii musulmani în fața unor adulți, a unor luptători în uniformă, lucrurile erau evidente. Dar acolo, cu Georges, în piața plină de viață, era cu totul altfel...

— Diferența asta nu te tulbura ?

— Ba da, bineînțeles. Și vedeam că și Georges se simțea stingherit. Așa că într-o zi ne-am mărturisit totul...

Marwan zâmbește :

— Plin de rușine, i-am povestit lui Georges că mă antrenam la tir. S-a supărat : *tragi în noi ?* Nu eram deloc mândru : da, trăgeam în ei. Fără să ochesc, fără să mă gândesc la ceva rău... dar trăgeam în casele lor. Am crezut că Georges va sări la mine, îmi va trage un pumn în gură sau va pleca pentru totdeauna făcându-mă ticălos. Dar nu ! Chipul lui era trist, plin de rușine ca și al meu. Cu privirea în pământ, mă anunță la rândul lui că și el trăgea în noi ! Am rămas acolo, ca doi idioți, fără să mai știm nici ce să facem, nici ce să spunem. Eram doi prieteni. Totdeauna fusesem împreună. Ca doi frați. Țineam unul la altul. Fiecare simțeam lipsa celuilalt. În privința asta, nimic nu se schimbase... dar, de două săptămâni trăgeam unul în altul.

Marwan constată fără alt comentariu :

— Nu puteam face altfel.

Unsprezece ani de război n-au reușit să-i ofere explicații. Nici apreciere critică, nici concluzie. Poate că năucit de incoerența situației, nu și-a mai venit niciodată în fire. Sau, mereu în acțiune, nu a avut niciodată timp să reflecteze. Înrolat într-o tabără, pentru că altă alternativă nu exista, a fost un adevărat ostatic. În față, Georges trăia aceeași dilemă, supunându-se aceleiași mișcări. A povesti itinerarul lui Marwan, musulmanul, sau al lui Georges, creștinul, ar însemna exact același lucru. Aceeași inimă și aceeași minte. O ruptură și uraganul îi ia în furia lui.

— Știam că creștinii nu erau mai răi decât noi, spune Marwan. Iar Georges ne cunoștea și el pe noi. Amândoi

am făcut aceeaşi constatare : era imposibil să rămâi în afară, imposibil să te laşi masacrat. Ne-am spus, fără urmă de ură, că dacă ne vom întâlni într-o zi faţă în faţă, în luptă, nu vom trage unul în altul. Da, aşa ne-am spus, în Piaţa Martirilor. E cumplit să ajungi în astfel de situaţii. Noi nu eram vinovaţi cu nimic. Nu aveam nici un motiv să ne batem. Cu toate astea, acceptam ideea de a ne ucide reciproc, aproape gratuit... pentru că aşa era situaţia, numai pentru asta. Fiecare trăia aceeaşi dramă. Şi fiecare o va trăi, minut de minut, vreme de zece ani, vreme de douăzeci de ani. Am fost urmărit totdeauna de această obsesie : să mă găsesc faţă în faţă cu Georges, cu arma în mână. Când trag acolo, în casa aceea apropiată pe care o cunosc bine, mă rog să nu fie înăuntru Georges. Nu mi-aş ierta niciodată moartea lui. Ştiu că şi el trăieşte cu aceeaşi obsesie.

Încă un suspin, încă un ridicat din umeri.

— Asta e războiul civil. Ceva oribil. Prin definiţie, ne omorâm între noi. Prietenii, părinţii, fraţii se spintecă între ei. Îţi faci rău ţie însuţi. Îl cunoşti pe omul în care tragi. Ai trăit cu el. Poate că i-ai iubit fiica. Sau ai fost la liceu cu fiul lui... şi, copil fiind, te-a luat pe genunchi. Atunci, ca să uiţi, ca să găseşti un motiv de ură, un sens sau o scuză actelor tale, trebuie să mergi mai departe, să continui, să inventezi o furie care să distrugă, să nimicească totul, ca să nu mai existe memorie, nici martor, nici ochii care să te privească, care să-ţi aducă aminte de faptele tale... de faptele de care nu poţi fi mândru.

— Ce s-a întâmplat cu Georges ?

— După această mărturisire reciprocă era imposibil să ne mai întâlnim. M-am reîntors în Şiyah, în sectorul musulman, iar el s-a reîntors în cartierul creştin, chiar în faţă, la doi paşi. Prea departe ca să-i disting faţa, prea aproape ca să nu-i aud vocea. Silueta aceea de colo, cu o armă, este cumva Georges ? Nu ştiu. Dar în serile din perioada întreruperii ostilităţilor, când mă aud strigat („Marwan, eşti acolo ? Ce mai faci ?“), ştiu că el e, Georges, prietenul meu. Războiul poate să dureze cincisprezece ani, totdeauna mă va striga, aşa cum toţi ne strigăm de la o tabără la alta, ca să vorbim de trecut fără să ne

vedem. În nopțile liniștite, când nimeni nu-mi va mai striga numele, asta va însemna că Georges a fost ucis.

Sunt convins că Marwan, cu toată privirea lui absentă, ar fi în stare să plângă. Îmi spune, parcă îngrijorat sau cu regret :

— E cumplit, dar tinerii care se bat azi la Beirut nu se mai strigă pe nume. Nu se cunosc. Nu s-au jucat niciodată împreună, nu au vorbit niciodată unul cu altul. Nu s-au văzut niciodată. Nu mai este un război civil. E un război între două popoare, diferite, străine. Între ei există o frontieră și nu au nici un motiv să se iubească.

— După ce l-ai părăsit pe Georges, în Piața Martirilor, ce s-a întâmplat ?

— Nu voiam război. Dar nu voiam nici să fiu marginalizat. Nu aveam de ales : m-am întors în pivnițe, acolo unde palestinienii ne învățau să mânuim armele, acolo unde ne sugerau o interpretare a lumii. La început erau cuvinte *burghezie, maronit*[1], *imperialism*. Apoi fraze *voi sunteți viitorul țării, voi veți fi eliberatorii*. Apoi sloganuri *Nu vrem război, dar vom lupta până la victorie*. Sau : *Creștinii și maroniții vor să acapareze puterea. Dacă nu reacționați, veți sfârși ca niște negrotei în propria voastră țară !*

De data asta Marwan chiar râde :

— Probabil că dincolo în față, li se spuneau cam aceleași lucruri ! *Palestinienii vor să ne fure pământul, musulmanii vor să ne alunge din țara noastră și să pună mâna pe putere, sau să ne gâtuiască*. Nouă ni se vorbea de eliberare, de emancipare. Lui Georges probabil că i se spunea ceva de genul : *Dumnezeu, patria și familia*.

— Toate aceste lucruri ți se păreau adevărate ?

— Până la urmă, da. Din zi în zi asimilam vorbele palestinienilor, faptele și evenimentele pe care le trăiam. Probabil că acolo, în față, Georges adera la teoriile instruc-

[1] Maronit — adeptul Bisericii maronite, Biserică de rit sirian implantată mai ales în Liban. Centrul Bisericii maronite se află în Liban, unde joacă un rol important și unde își are reședința patriarhul (n.t.).

torilor săi, falangiştii, în nişte pivniţe care, probabil că nu se deosebeau prea mult de ale noastre.

Lui Marwan i se luminează faţa. Mă ia drept martor :

— Ascultă-mă bine, îmi zice. Când un glonţ îţi trece pe deasupra capului, când îl auzi şuierând şi când se loveşte de zid, acolo, în faţa ta, în acel moment îţi spui e adevărat, ticăloşii din faţă vor să mă omoare.

5

A UCIDE

După acea lucrurile au mers foarte repede. Legăturile cu copilăria fuseseră tăiate. Înainte, Marwan, spre destinul tău ! Înainte, tineri ai Libanului ! Nimic nu-i mai putea reține. Erau antrenați, înflăcărați. Se simțeau înrolați, aparțineau unui grup. Fuseseră luați în primire. Dispăruseră nevoia de a gândi și responsabilitatea individuală. Trecuseră deja două luni de război ! Se simțeau bărbați în toată firea. Li s-au oferit uniforme, sau mai degrabă ținute de luptă : pantaloni și bluză kaki, bocanci negri în picioare, centură și pumnal în bandulieră. Dar mai ales, li se încredințase o armă. Marwan avusese parte de o pușcă Kalașnikov. Mulțam' ! Era adevărat : numele rusești cântau la ureche, ca atunci când încarci o pușcă. Se terminase cu vara, cu marea, cu vacanța : lumea se închisese. Războiul ! Fiecare pe teritoriul lui bine delimitat. Fiecare la postul lui. Cu uniforma și cu pușca — așa cum alții primesc în dar o motoretă — Marwan se credea împuternicit cu o misiune. Avea un rol în societatea din Șiyah. Neapărat un rol bun și o misiune nobilă. Apărător al propriului său *jos*, devenit patria lui, protector al *mămicii cloșcă*, devenită mama, tutore al fraților lui, deveniți comunitatea. Într-un cuvânt, un membru al milițiilor. Ia gândiți-vă ! Cu o săptămână în urmă, încă se mai juca bile, între două cursuri clandestine de geopolitică. Acum iată-l luptător, cu încărcătorul plin, cu dispoziția să economisească gloanțele dar cu deviza :

— Fiecare glonț este destinat să ucidă.

Acest gen de lecție rămâne întipărită în minte.

Se terminase cu Marwan, băiețelul drăguț. Nici el nu voia să și-l mai amintească. Nu putea fi vorba de înduioșare. O uniformă, o pușcă, astea metamorfozează lumea, oriunde și oricând.

— Eram mândru, mărturisește Marwan. Eram convins că toată lumea mă iubea, îmi mulțumea. Am dat fuga acasă. Voiam să le arăt repede uniforma și pușca. Imediat după distribuirea armelor, toți copiii prezenți au zbughit-o ca mine. Am bătut la ușă, gâfâind, nerăbdător. Mi-a deschis mama. M-a văzut, s-a uitat la mine și a încremenit. Mă măsura din cap până în picioare. Nu-i venea să creadă. Iar eu stăteam acolo, zâmbind cu toată gura, în poziție de drepți și mă lăsam admirat. În spatele ei, surorile și frații mei erau complet năuciți. Nici lor nu le venea să creadă.

Marwan, în culmea fericirii, le-a spus :

— Da, chiar eu sunt, Marwan !

Un strigăt de bucurie.

Mămica cloșcă tot nu era convinsă. Voia dovezi. Îi ceru lui Marwan să-și ridice în sus părul lung și negru. Băiatul îi dădu ascultare, descoperindu-și fața de adolescent, acea față de copil nevinovat la care *mămica cloșcă* nu se putea uita fără să fie profund tulburată. Marwan știa asta. Marwan se jucă cu ea, râzând în hohote, întinzând spre ea acea față atât de iubită, repetând :

— Marwan ! Da, e chiar Marwan al tău ! Îți dai seama ?

Își dădea seama. Și, cu furie, ea își pălmui fiul. El nu înțelese :

— Pentru ce ?

Se ținea cu mâna de obraz, mai mult decât umilit.

— Pentru ce ? repetă el din nou.

Mama era tristă, sau mai curând severă. Expresia ei îl neliniști pe Marwan. Ochii îi transmiteau un mesaj pe care adolescentul nu reușea să-l dezlege. Se uitară unul la altul, incapabili să vorbească, să se înțeleagă, să meargă unul spre altul. Erau ca doi străini. Uniforma, arma, aveau oare atâta importanță pentru *mămica cloșcă* ? Încât să nu-l mai recunoască, să nu-l mai accepte și poate să nu-l mai iubească ?

— Nu, bineînţeles, răspunse ea. Te voi iubi totdeauna. Totdeauna vei fi copilul meu.

Era frumoasă, era emoţionantă, *mămica cloşcă,* stând acolo şi reţinându-şi lacrimile, cu privirea plină de disperare şi tandreţe. Cu felul ei de a spune *cară-te* şi în acelaşi timp *vino în braţele mele*. Marwan pricepu că războiul nu era chiar atât de simplu cum credea. În spatele jocului mai exista şi drama. Nu numai moartea : tragedia cotidiană, inimile îndurerate, durerile şi tăcerile. În momentul acela, tulburat, dezorientat, ar fi putut să-şi scoată haina militară şi să pună puşca jos. Nu avea nici o obligaţie. Mai mult decât morţii şi răniţii din ultima vreme, mai mult decât imobilele calcinate, mai mult decât avertismentele tatălui, privirea plină de panică şi reproş a *mămicii cloşcă* reflecta toată nenorocirea războiului.

— Este adevărat, în acel moment, într-o străfulgerare de luciditate, puţin a lipsit să nu las totul baltă, afirmă el. Dar de ce a trebuit ca mama să izbucnească în lacrimi, să se arunce la picioarele mele, să mă sărute... de parcă deja mă ierta, de parcă m-ar fi acceptat aşa. După aceea, în ciuda emoţiei, în ciuda implorărilor să dau puşca înapoi, nu mai puteam da înapoi. Îmi păstram locul în casă. Numai că strecuram puşca sub canapea. Un mod de a ne minţi, de a nega ceea ce ne aştepta, un alibi pentru o dragoste neschimbată... războiul ne deschisese uşa cu forţa. Şi toată lumea îl accepta. Va fi un fel de complicitate între noi toţi. Când mă voi duce la luptă, mama nu se va putea împiedica să gândească, la fel ca mine ori Marwan, ori celălalt. Nu putea decât să spere moartea celuilalt, şi să-mi ierte crimele.

Îl întrerup pe Marwan

— Prezentate astfel, lucrurile par simple.

Mă corectează

— Totul se întâmplă aşa. Înaintezi pas cu pas până când ajungi într-un punct ireversibil. După aceea, totul se înlănţuie şi totul pare natural. Aşa se întâmplă imposibilul, incredibil. Câteva minute, câteva secunde... şi totul e digerat. Avem o capacitate nebănuită de a suporta şocul, de a trece peste ororile noastre, de a....

Marwan se opreşte.

M-am obişnuit cu ezitările lui. Trebuie să forţez mărturisirea, să solicit confidenţa, să ajut cuvintele. Este de înţeles câţi martiri, actori direct implicaţi în masacru, un masacru în direct, în curs, au acceptat să facă mărturisiri ? Câţi dintre ei, în plină acţiune şi chiar după acţiune, simt nevoia să povestească ? Am fost deci obligat să respect tăcerile sau pudoarea lui Marwan. Numai că de data asta e vorba de altceva. O simt. E un refuz. Refuzul de a vorbi, de a merge mai departe. Tulburare. De câteva zile, la oră fixă, ca nişte funcţionari scrupuloşi, ne întâlnim aici, faţă în faţă, într-o încăpere goală. Izolaţi de lume. Ascunzându-ne, pentru că Marwan riscă mai mult făcând mărturisiri decât mine care îmi exercit meseria. Şi ore în şir, cu aceeaşi voce neutră, se confesează. Sobrietate în exprimare şi gesturi. Eu, ca un pervers, ascult cu amândouă urechile. Şi notez. Şi stârnesc mărturisirile. Cer o precizare, o informaţie, insist asupra unei senzaţii. Marwan acceptă. Cu siguranţă că se eliberează. Cu uşile închise. Obsedant. Ore în şir de discuţii, reconstituind situaţii, dar mai ales reacţii, comportamente, ceea ce Marwan înţelege mai greu. Sentimentele, sensibilitatea ? Nu prea mai cunoaşte aceste cuvinte. Şi totuşi asta vreau să surprind la el omul, nu maşina de ucis. Omul în faţa morţii, în faţa victimei, în faţa barbariei...

Când se face noapte, n-am încotro şi închid caietul în care se adună o sumedenie de note. Mâna a amorţit de atâta scris. Marwan îşi simte mintea epuizată. Îmi spune „nu mai eram obişnuit să vorbesc aşa, nici să-mi pun întrebări şi, încă şi mai puţin, să răspund de actele mele". O strângere de mână, fără căldură deosebită. Nu are încredere în mine. Curiozitatea mea i se pare suspectă. Nu reuşesc să-l găsesc pe ucigaş simpatic. Spre deosebire de cititor, l-am cunoscut pe luptător înainte de licean. Mai mult cred că orice compasiune, bunăvoinţă, afinitate sau simpla milă ar fi dăunătoare. Marwan trebuie să apară aşa cum este. Nici o complicitate. Aşa că azi se opreşte. Nu mai spune o vorbă. Refuză să mă mai alimenteze. Foaia rămâne albă. Mă întreabă direct

— Câte pagini de note ?

Număr.

— Treizeci.

— Treizeci !

Cifra îl impresionează. A vorbit prea mult. La ce bun ? Şi cine sunt eu în realitate ? În ce calitate îi scotocesc viaţa ? Cu ce drept îmi permit să-l judec ?

— Nu judec, Marwan.

Martorul calm, precis, se întinde, animal hăituit. Nu, nu mai vrea să vorbească. Toate astea îi aparţin lui. Nu sunt nici ale mele, nici ale voastre. Imposibil de a găsi o rezolvare. Înţeleg că totul se năruie. Marwan îmi scapă, îmi alunecă printre degete. Nu voi cunoaşte adevărul. Ne uităm cu atenţie unul la altul. Firul care ne leagă este subţire.

Îi propun

— Se ne oprim aici pentru astăzi. Gândeşte-te bine. Dacă vrei să continui, ne întâlnim mâine aici ca de obicei. Te voi aştepta. Tu hotărăşti, ştiu asta. Şi voi fi aici şi poimâine, şi miercuri, şi joi... toată săptămâna. Merită osteneala. Nimeni n-a povestit vreodată lucrurile în felul ăsta. Nu renunţa, Marwan. Oamenii au nevoie să ştie.

S-a ridicat. Are un aer ostenit. În impermeabilul său prea larg părăseşte camera mărturisirilor lui abia schiţate. A dispărut, lăsându-mă singur, parcă trădat, cu notele mele, un început de viaţă. De parcă un glonţ l-ar fi ucis prea devreme. Rămân acolo mai multe ore citindu-l şi recitindu-l pe Marwan. Stau acolo, neputincios şi disperat. N-am găsit cuvintele cu care să-l conving de marele interes al mărturiei sale. Stau acolo, vrând să cunosc urmarea. Bănuind bogăţia a ceea ce ar fi urmat.

Marwan nu a venit în ziua următoare. Şi nici a doua zi. Trebuia să mă resemnez. Notele rămâneau acolo, într-un sertar al inutilităţii. Nu voi şti, nu voi înţelege. Nu voi avea nici un răspuns la întrebările mele. Ştiam că eu singur n-am să-l mai găsesc pe Marwan. Plecase să îndeplinească ceea ce numea destinsul lui. Îl convinseseră. De ce să mai vină în această încăpere unde vorbise prea mult ?

Răspunsul, împotriva oricărei aşteptări, mi-a venit prin poştă. Scrisoarea era scrisă în arabă, de mână, cu

caractere regulate şi fine. Să nu-mi spuneţi că un grafolog ar fi descoperit un ucigaş în spatele unor litere atât de perfecte. Am găsit un traducător care mi-a citit următoarele :

„Îmi pui întotdeauna întrebarea ce simt în momentul actelor mele. La început nu înţelegeam ce voiai să spui. În focul acţiunii nu-ţi pui întrebări. După aceea nu încerci să afli. Nu vedeam interesul întrebărilor tale. Asta m-a intrigat. Războiul a născut în mine fobia faţă de ceilalţi. Îmi zic dinainte că îmi vor răul. Celălalt este inamicul. Celălalt minte, caută să mă doboare, să mă înşele. Nu am încredere în nimeni, cu excepţia prietenilor de altădată. Dar aceştia sunt în faţă, de cealaltă parte. Ce paradox !

Ochii mă obsedează. Mă înspăimântă. Nu cei încremeniţi ai morţilor, ci ochii celor vii. Vor să mă ucidă. Numai arma mea mă protejează. Războiul a făcut din mine o fiinţă fragilă, vulnerabilă. Fără puşca mea sunt un nimic. Viaţa nu a avut timp să mă înveţe şi altă apărare. Cu mâinile goale sunt fără protecţie. Iată de ce am plecat zilele trecute. Întrebările tale erau ca gloanţele unui franctiror. M-ai atras într-o cursă. Am mers fără să iau seama, până în clipa în care urma să tragi. Ştiam că pericolul exista. Dar abia în faţa lui înţelegi. Ajungeam la mărturisirea primei mele crime. M-am oprit brusc. Am mirosit capcana. Ce aveam de câştigat ? Atunci m-am eschivat.

Apoi m-am mai gândit. Aceste discuţii m-au incitat. Povestea poate să ajungă la orice, oriunde. De aceea nu mă simt vinovat. În viaţa mea n-am făcut nimic rău. Vina o poartă războiul. Când un copil, aşa cum am fost eu, vrea să se apropie de noi, eu nu fac cum a făcut Hani. Dimpotrivă, îl îndepărtez. Dacă insistă, atunci ştiu că pentru el e deja prea târziu. Îl iau şi îl învăţ să mânuiască armele. Nu trebuie să-i laşi pe oameni fără apărare. Războiul este fără doar şi poate a ucide sau a fi ucis. Eu nu am avut norocul să găsesc pe cineva care să mă abată de pe drumul ăsta. Am fost manipulat, de zece ori, de douăzeci de ori. S-au servit de mine ca de toată generaţia mea. Din nenorocire, astfel de lucruri nu le înţelegi decât prea târziu. Refuzi să le recunoşti : ar însemna să admiţi o viaţă ratată, ar însemna să recunoşti sacrificiul inutil al prea

multor prieteni. Așa că te bați zece ani încheiați înainte de a-ți pierde credința. Astăzi la Beirut, bărbații de vârsta mea (la douăzeci și șase de ani nu ești chiar așa de bătrân !) știu. Nu mai cred. Nu mai au nici un ideal, nu mai au nici un motiv să se bată. Chiar și șefii noștri se îndoiesc. Spun că asta nu poate să dureze. Nu mai putem continua să ne omorâm între noi în felul ăsta, fără să știm cu adevărat pentru ce, fără speranță, fără nici o soluție la orizont. Dar sunt cei care ne schimbă pe noi. Adolescenții de care ți-am vorbit : au azi zece, cincisprezece ani. S-au născut în timpul războiului, n-au cunoscut altceva. Asta e starea lor normală, viața lor cotidiană, existența lor obișnuită. Au fost legănați de bombe iar locul lor de joacă — ruinele. Unsprezece ani : au dreptul să ceară o pușcă Kalașnikov ! Pe ei îi obsedează tăcerea. Pacea le provoacă o apăsare, au impresia că se pregătește ceva rău. N-ar putea să trăiască fără un climat de război, fără tancuri, fără milițiile înarmate, fără sacii de nisip îngrămădiți în fața magazinelor sau pe balcoane. Ar avea sentimentul că sunt goi de tot, descoperiți, lipsiți de posibilitatea de a riposta în fața iminenței unui pericol. Pentru ca și ei să înțeleagă absurditatea, pentru ca și ei să-și pună întrebări sau să li se facă lehamite, poate că ar mai fi nevoie de încă zece ani. Iată la ce m-am gândit în aceste zile. Și iată de ce am hotărât să mă întorc, să continui să vorbesc, să povestesc ce mi s-a întâmplat, cum a fost posibil tot ce s-a întâmplat. Nu din cauza remușcării că am ucis. Nu cunosc acest sentiment. Chiar dacă, spunând totul despre mine, nu sunt de folos decât unei singure persoane, unui singur copil, din Liban sau din altă parte, dacă puteți afla cum funcționează oamenii și lucrurile, atunci mărturisirea unei crime, oricum nepedepsită, merită să fie făcută. Căci la asta rămăsesem, nu-i așa ? La primul om pe care l-am ucis".

Scrisoarea lui Marwan mi-a ajuns cu o zi înainte de venirea lui Marwan. A doua zi era din nou acolo. Neschimbat : aceeași detașare aparentă, aceeași seninătate, aceeași sobrietate în relatare. Nici o aluzie la fuga lui, nici o altă justificare a întoarcerii sale. Și-a reluat locul, și s-a așezat

bine pe scaunul din faţa biroului cu mâinile în buzunare. Cu aceeaşi privire lipsită de expresie îndreptată spre mine. Un soi de aparat de filmat care înregistrează lucrurile ca pe nişte informaţii, fără interpretare. Insondabilul Marwan !

Pe caietul meu, deschis din nou, o frază scrisă în grabă rămăsese neterminată.

— Avem o capacitate neobişnuită de a suporta şocul, de a trece peste ororile noastre, de a...

Marwan completează :

— O capacitate incredibilă de a ne ierta propriile crime, a le explica sau a le sublima, numai să rămânem în viaţă. Rareori un criminal de război nu e cu conştiinţa împăcată. El apără cauza cea bună, este „acoperit", beneficiază de o imunitate. Întreabă-l despre aceste orori după douăzeci, după patruzeci de ani, şi îţi va spune că dacă ar fi s-o ia de la început ar face la fel. Asta nu înseamnă că e mândru de faptele lui. Numai că, spre deosebire de tine, el le-a trăit, ştie că nu exista alternativă. Era prins într-un sistem sau într-un angrenaj.

Înlănţuirea perfectă a relatării lui, întreruptă vreme de câteva zile, m-a uluit. Marwan ştia exact unde se oprise. Acum mai curând continua povestirea decât o relua, de parcă n-ar fi părăsit niciodată acea cameră. Atitudinea lui, modul lui de a funcţiona mă fascinau şi mă înfiorau totodată. În orice împrejurare, Marwan era un războinic : îşi întrerupea vorba şi pornea din nou, în mijlocul unei fraze, de parcă ar fi oprit şi apoi ar fi redeschis focul. În ambele cazuri, inutilul era exclus. Nu se lăsa păcălit nici de duşman, nici de interlocutor. Trebuia totdeauna să aibă muniţii, chiar dacă oprea totul şi se replia în caz de dificultate, ca să poată relua mai bine asaltul.

Acum luase din nou lucrurile în mână. Şi îmi povesti cum a făcut prima victimă. Cu răceală, de parcă ar fi vrut să spună : „Vrei să ştii ? Ei, uite aşa a fost !"

Ca să ne prezinte cadavrul, să ne arunce în realitate, să ne strice liniştea, să ne implice, pe noi, privilegiaţii păcii cu conştiinţa împăcată.

*
* *

— Era într-o seară pe la sfârşitul lui iunie. După lupte violente, situaţia se liniştise. Toată lumea se prefăcea a crede în această acalmie. Se vorbea de suspendarea ostilităţilor, se pretindea că va avea loc o întâlnire între conducerile celor două tabere. Toţi doreau o vară liniştită. Eu începusem să mă gândesc la vacanţă. Evident, nici vorbă să părăsesc Libanul. Nu aveam cum. Dar poate că împreună cu colegii, cu Georges poate, ne vom duce la plajă, în cartierul Saint-Michel. Ne vom petrece zilele făcând năzdrăvănii, plonjând în mare, râzând cu fetele în bikini. Ar fi trebuit să-i fac o vizită şi lui *tata Abou*. Nu-l văzusem de multă vreme. Simţeam lipsa casei lui şi nu ştiam cum trecuse prin toate evenimentele, ce gândea despre ele. El ar fi ştiut să-mi explice cu claritate lucrurile.

Ahmad, un copil din bloc, a venit după mine. Se plictisea. Şi el urmase cursurile din pivniţă. Şi el purta uniformă kaki. Şi el avea o armă pe care o strecura noaptea sub pat. Era o armă de asalt americană, un M-16, concurenţa puştii Kalaşnikov, folosită în Vietnam şi care echipa vreo cincizeci de armate din toată lumea Statele Unite, Marea Britanie, Brazilia, Israel, Australia, Chile, Nicaragua, Filipine, forţele NATO... Palestinienii, alimentaţi cu cargouri întregi de armament uşor şi greu prin portul Tyr, nu dispreţuiau nici puştile M-16.

Ahmad mi-a propus să ne urcăm pe acoperiş ca să-i încercăm puşca. Evident, l-am urmat. Îmi amintesc şi acum de cerul splendid negru spre munţi unde scânteiau zeci de lumini, şi roşu spre mare, incendiat, cu o dâră orbitoare, albă, la limita orizontului. Nu degeaba este numit Libanul *perla Orientului Mijlociu*, o expresie obişnuită a lui *tata Abou*.

Am vorbit cu Ahmad despre M-16, calibru 5,56 m, aşa cum în timp de pace am fi discutat despre Honda 1000 sau de Yamaha 500. Ahmad regreta calibrul puştii sale prea mic după gustul lui : asta limita performanţele, în împrejurarea de faţă perforarea. La primul foc răneşti, îmi spuse el. Abia la al doilea omori. Puştile ruseşti sunt însă

mai eficace. Şi apoi, un alt inconvenient al puştii M-16 era că se murdărea uşor, cu praf şi cu noroi. Păcat, pentru că arată bine.

Am luat arma în mână. Era uşoară şi simplu de mânuit. Greutatea era cu cel puţin un kilogram mai mică decât la Kalaş. Avea un echilibru perfect. Văzusem pe stradă luptători trăgând foc automat, cu o singură mână întinsă, fără să o sprijine deloc de umăr. Era foarte impresionant, mai ales pentru mine, care încă îmi mai era frică de recul.

Ahmad scoase un pumn de gloanţe din buzunarul uniformei, gloanţe 223 Remington. Le introduse unul câte unul în încărcătorul care putea cuprinde douăzeci.

— Dă-i drumul, antrenează-te, îmi îngădui el.

Îmi spuse că M-16 lovea cu precizie până la 300 de metri. Mai departe era cam la nimereală.

— Dacă lichidezi un tip la 400 de metri cu asta, înseamnă că ai baftă.

Deodată strigă.

— Priveşte, acolo în copac e cineva !

Ahmad era foarte agitat. Mi-a ordonat

— Trage !

— De ce ?

— E momentul să încerci ! Trage !

Nu vedeam utilitatea. Nu ochisem niciodată pe nimeni şi cu atât mai puţin nu omorâsem pe vreunul. Venisem acolo ca să-mi petrec timpul, testând o puşcă pe care nu o cunoşteam, dar trăgând în gol, eventual în faţada unei clădiri, nu într-un om. Degeaba eram în mijlocul războiului de două luni, eu nu mă implicasem. Nu voiam să înfierbânt spiritele în seara aceea când unii anunţau în curând o întrerupere a ostilităţilor.

— Ţi-e teamă sau ce ? întrebă Ahmad.

— Nu.

— Atunci, trage, prostule. Tipul ăla a înarmat !

M-am uitat cu atenţie la omul din copac. Era adevărat, şi el avea o puşcă. Nu era nevinovat. Nimic asemănător cu *mama-Iosif,* omorâtă aproape în acelaşi loc. Ea avea mâinile goale şi povara anilor. Acesta însă, necunoscutul, dimpotrivă, era un luptător. Fără îndoială unul din acei trăgători ascunşi care, de săptămâni întregi, trăgeau în noi, semănau moarte şi stârneau panică, întreţinând în perma-

nență o stare de frică și nesiguranță. Prin urmare, de acolo porneau gloanțele. Deci ăsta era un țintaș. Cel care mă ochea când traversam strada să mă duc la brutărie. Omul ăla, creștinul ăla (cuvântul venise de la sine), poate că va fi ucigașul mamei mele, asasinul lui *tata Abou*. Ura poporul musulman din Șiyah. Ne ataca, trebuia să ne apărăm. Cuvintele lui Hani erau prezente în mintea mea. În capul meu totul se ordonă foarte repede cuvintele, frazele, gesturile ce trebuiau făcute. O înlănțuire logică : *el sau eu, să-mi apăr mama, n-am de ales, o ezitare înseamnă moartea, trage, trebuie să tragi.* Ajunsesem la ultima frază a procedurii începute cu săptămâni înainte. Toți luptătorii din lume fac așa : înlocuiesc gândirea cu automatismul tirului.

Și am tras. De trei ori. Foc după foc. Metodic. Cu precizie. Cu calm.

— L-ai nimerit ! a izbucnit Ahmad.

Exulta, cu brațele ridicate în semn de victorie, ca atunci când se marchează un gol.

— L-ai nimerit ! L-ai nimerit !

— Ce spui ?

— L-ai omorât !

— Omorât ?

— Da, lichidat. Privește a căzut ca un măr stricat, dobitocul.

Am văzut cadavrul omului, sau creștinului, sau al partizanului, nu mai știam, într-o baltă de sânge. Îl omorâsem ? Eu, Marwan, copilul din Șiyah ? Nu credeam. Mă uitam la pușcă și pretindeam :

— Nu, nu eu. Eu n-am făcut nimic. Am tras în copac, atâta tot. El a căzut singur. Din cauza lui...

— Ce tot spui ? Ce te-a apucat ? se neliniști Ahmad.

— Nu eu l-am omorât. Uite, i-ați pușcociul înapoi salutare !

M-am întors acasă, m-am întins în pat și m-am gândit, încă o dată, la ce se petrecuse pe acoperișul *mămicii cloșcă*. Destul de repede am ajuns la două concluzii. Mai întâi că a ucide nu era foarte dificil. Nici măcar nu era teribil. Nu stabileam legătura dintre gestul meu, mic gest

derizoriu de apăsare pe trăgaci, şi moartea celuilalt, din faţă. Nu făcusem decât să trag un foc. Iar el căzuse. Nu văzusem nimic. Această moarte, deşi exista un cadavru, rămânea abstractă, fără chip, fără nume. Mai avusesem acest sentiment văzând cadavrele de pe stradă moartea nu mai emoţionează pe nimeni. Ţi-e milă de rănit, pentru că suferă, pentru că are o privire. Dar nu de defunct, care este aproape un preafericit şi care, oricum, a ieşit din cursă. Asta era valabil şi pentru mine în seara aceea, după primul meu om ucis. Compasiunea, remuşcarea abia dacă simţisem aşa ceva. Aceasta a fost prima mea concluzie.

A doua concluzie însă nu-mi dădea pace. Mă împiedica să dorm. Mă privea direct. Mi-era teamă de ziua de mâine : oare n-aveau să vină după mine ? Nu se vor răzbuna sau nu mă vor pedepsi pentru această crimă ? Mă mai temeam şi de limbuţia lui Ahmad dacă auzea *mămica cloşcă* şi *tata Abou* ? Ce se va întâmpla ? Ce-or să-mi spună ? Ce-or să-mi facă ? În noaptea aceea am descoperit marea obsesie a războiului ea nu-i priveşte pe ceilalţi, ci numai pe tine însuţi Ea explică totul : comportamentul nostru, crimele, deviaţiile noastre, evoluţia noastră. Nu ne gândim decât la pielea noastră. Să scăpăm, atât. Nu plângem decât pentru noi înşine. Nu ne respectăm decât pe noi. Numai viaţa noastră are preţ. Este foarte omenesc şi poate chiar inteligent de ce tipii din faţă ar avea mai multă importanţă decât mine ? Ar trebui să schimb viaţa mea cu a lui ? Să mă sacrific eu mai curând decât el ? În fond, cel mai bun dintre noi doi, cel mai demn de interes, cel de care mama are mai mult nevoie poate că sunt eu. Deci n-am cum să regret că eu am tras primul şi că am ieşit câştigător. Nu plângeam pentru necunoscut, pentru luptătorul pe care îl omorâsem. Nu, mai degrabă mă gândeam să nu cad şi eu la rândul meu, să nu plătesc pentru această moarte fără importanţă. Voiam să nu fiu judecat, să nu fiu căutat. Nimic mai mult. Pentru asta nu puteam conta decât pe o singură persoană în Şiyah Hani.

* * *

— Spui prostii.

Cu formulele sale sarcastice, Hani spulbera toate obiecțiile, toate temerile adolescentului-asasin pe care îl absolvise din capul locului.

Începu să-i explice lui Marwan :

— După părerea ta, tipul ăla din pom culegea mere ?

— Nu.

— Atunci ? Ce făcea ? Voia să te lichideze, pe tine sau pe altul, pe tine sau pe unul de-ai noștri. Ai tras. Nu ți-ai făcut decât datoria. Trebuie să te aperi, trebuie să reacționezi... și apoi, după două luni de război, e vremea să devii adult, să privești și să înțelegi ce se petrece în jurul tău. De acum ești direct implicat. Te prevenisem : este imposibil să rămâi în afară. Toată lumea ia parte, e o problemă de viață și de moarte.

Hani vorbi despre sutele de oameni uciși, de țara sfâșiată de război, care se împărțea în două, despre cargourile încărcate cu arme care soseau în portul Tyr, din toate colțurile lumii tone și tone de puști, de grenade, de muniții pentru toate calibrele, de tunuri...

— Mortul tău ? Mă faci să râd ! Vor mai fi și alții. *Vei avea* și alții. Judecata ? Nu mai există tribunal, nu mai există stat, nu mai există lege. Nu mai există decât judecata populară, și ea te aprobă. Răzbunarea ? Cine să te pedepsească ? Cine să vină după tine ? Aici suntem la noi acasă. Noi suntem singurii stăpâni. Nu mai există poliție, nu mai există armată : jumătate din soldații armatei regulate au dezertat. Erau 18.000, au rămas 9.000, neinstruiți, fără șefi, fără convingeri, fără nimic de apărat. Ceilalți s-au alăturat milițiilor confesiunii lor. Cincisprezece miliții ! Îți dai seama. Peste 15.000 de oameni înarmați. Iar noi, noi suntem o adevărată armată : 20.000 de luptători supraechipați, supraantrenați, însuflețiți de o credință nezdruncinată pentru că avem dreptate, ne batem pentru o cauză dreaptă. Frică ? Ți-e frică ? Dar de ce ? Avem sute de mii de puști, de mitraliere, de lansatoare de

grenade, de rachete. Avem o artilerie, rampe antiaeriene cu o țeavă, cu două, cu patru, rachete Sam-7 și Sam-9. Și încă altele : tot ce poate să existe în lume în materie de echipament militar ultrasofisticat. Și știm să ne servim de el. Toate astea sunt protejate, vârâte sub pământ, în kilometri și kilometri de galerii unde putem rezista luni în șir.

Hani se întrerupse. Cu un ton de descurajare, îl puse în gardă pe Marwan :

— Dacă nu-ți iei în mâini destinul, ești sfârșit. Un om mort e un om fără onoare. Ce-am fi fost noi, palestinienii, dacă nu am fi reacționat ? Am fi fost șterși de pe hartă și din memorii, striviți, masacrați... Din '48 luptăm ca să ne recăpătăm pământul. Nu mai avem nimic. Am fost prădați. Nu avem nimic de pierdut — totul de câștigat. Și ce viitor ar avea cei 50.000 de palestinieni — bărbați, femei, bătrâni, copii — refugiați în Liban dacă nu ne-am bate cu arma în mână ? Și ce-ar mai putea să spere toți frații noștri împrăștiați în cele patru colțuri ale lumii ? Dacă nu iei seama, mâine tu vei fi palestinianul. Israelul este dușmanul arabilor. Israelul are nevoie de expansiune. Israelul vrea moartea noastră a tuturor, și pământul nostru. Israelul îi înarmează pe creștinii din Liban pentru a realiza acest mare vis. Atenție, Marwan, vor să-ți ia Șiyah-ul. Trebuie să-ți aperi Șiyah-ul, ca și pe mama ta, ca și pe surorile tale. Apără-ți cartierul ! Apără-ți casa ! Apără-ți identitatea, Marwan. Nu te mai smiorcăi. Tu singur îți atragi nenorocirea stând așa, fără să faci nimic.

Marwan fu impresionat. Zguduit. Raliat cauzei. Și totuși, mortul de ieri, omul căzut din copac, îl mai chinuia încă :

— Ești sigur că nu mi se va întâmpla nimic ? îl întrebă el pe Hani.

Celălalt suspină. Apoi îi propuse :

— Nimic. Nu riști nimic. Dar dacă chiar nu poți să dormi din cauza asta, vino cu mine. Plec o lună la Baal-

bek. O pauză o să-ți facă bine. N-ai să te mai gândești la asta. N-ai să mai fii văzut în cartier. Fă-te uitat, dacă ții neapărat la asta... O să te iau cu mine. Acolo vom face din tine un bărbat adevărat.

Să-și ia tălpășița ? Marwan se hotărî să profite de ocazie.

6

LEGITIMĂ APĂRARE

Octombrie 1917. La Sankt-Petersburg — zece zile care au zguduit lumea revoluția rusă. Victoria bolșevicilor. Niciodată nu a fost mai adevărată formula nimic nu va mai fi ca înainte. Proletarii cântă au o patrie, un pământ ! Ceilalți tremură ei au un infern. Pentru toți : o ruptură în istoria omenirii. Răsărit, noaptea cea lungă sau apus ? Lumea întreagă se întreabă, privirile tuturor se îndreptă spre îndepărtata și misterioasa Rusie. Astfel încât Declarația guvernului britanic, din 2 noiembrie 1917, cu privire la *crearea unui ținut național pentru poporul evreu în Palestina* trece neobservată, complet neobservată. Nimic uimitor în asta.

Cum ar fi putut cei din Europa, cu atât mai puțin cei din America, să-i bănuiască semnificația ? Nu se prea înțelegea semnificația unui ținut evreu în Palestina. Nimic de obiectat, dimpotrivă. Și apoi, în fond, asta nu ne privește deloc, chiar dacă Franța și Marea Britanie întrețin unele rivalități în regiune.

Ideea acestui stat pentru evrei fusese lansată în 1890 de ziaristul Théodor Herzl [1]. El preconiza astfel un refugiu pentru o comunitate persecutată aproape peste tot progromuri în rândul națiunilor arabe, antisemitism în Austria, în Rusia, în Polonia, în Germania, și chiar în Franța Drepturilor Omului devenită Franța afacerii Dreyfus.

[1] Théodor Herzi, scriitor evreu născut în Ungaria (1860—1904), autorul *Statului evreu* (1896), promotor al sionismului. Primul congres sionist s-a ținut la Bâle în 1897 (n.a.).

Europa urmărește de departe subtilitățile din Orientul Apropiat și reacționează în funcție de propriile ei criterii. La 24 iulie 1922, marile puteri aprobă, în Consiliul Societății Națiunilor, Declarația britanică : sunt puse bazele viitorului stat Israel. În momentul în care alte popoare se emancipau, palestinienilor le este de fapt negată independența. În preambul, Declarația proclamă „recunoașterea legăturilor istorice ale poporului evreu cu Palestina". Marea Britanie este mandatată pentru a favoriza instalarea unui stat evreu. Pentru arabi, care reprezentau atunci 80% din populația locală, era o umilință cumplită. Naționalismul, apărut din 1918, devine și mai puternic. Primele mișcări cheamă la rezistență împotriva pericolului sionist. Refuzul Declarației votate de Societatea Națiunilor provoacă incidente sângeroase. Se dezvoltă un puternic sentiment antievreiesc. Se naște o stare de spirit formată din împotrivire, ostilitate, ranchiună, sloganuri. Franța și Anglia își câștigă și ele partea lor de ură din partea arabilor. După cum a scris Xavier Baron, oare nu ele au „remodelat Orientul Apropiat, modificând frontierele după cum le dictau interesele, împărțind regiunea în două lumi separate de lege, limbă, monedă, educație" și „unde toată lumea e lezată, inclusiv evreii care visau la un stat mai mare"?

Nu are importanță. Mișcarea s-a pornit. Imigrarea evreilor în Palestina se intensifică an de an. Vin și se instalează cumpără terenuri. Și în cele din urmă creează o adevărată enclavă de unde arabii sunt excluși și care se bucură de o situație de „stat în stat", potrivit autorităților britanice care se neliniștesc... uitând că ele au creat această logică.

Să trecem peste peripeții pentru a ajunge la esențial : Hitler. Ajunge la putere în 1933. Urmarea se cunoaște. Evreii, cei care au posibilitatea, încearcă să fugă. Imigrarea lor în Europa și Statele Unite este limitată. Rămâne Palestina, Pământul sfânt, Pământul făgăduinței, Pământul mântuirii. În 1932 debarcă 9.500 de evrei. Un an mai târziu li se adaugă 30.000, apoi 42.000 în 1934 și 62.000 în 1935. De acum înainte, la un milion și jumătate de locuitori 443.000 sunt evrei. Noii veniți răstoarnă obiceiurile dar, și mai mult, datele economice, ceea ce este poate mai

puțin scuzabil : acest ultim val aduce evrei cu bani și bine instruiți. Ei preiau conducerea economiei : bănci și industrii, 65% dintre palestinieni sunt țărani sărmani lipsiți de educație. Un alt motiv pentru radicalizarea naționalismului arab. Începe cumpărarea primelor arme. Și mai ales, în fața atitudinii obstrucționiste a occidentalilor, prinde rădăcini mai curând ideea unei lupte armate decât a unei acțiuni politice hărăzite eșecului.

În '17 lumea uitase să se uite spre Ierusalim. În '39 lumea are alte griji. În Europa izbucnește războiul. Londra își repatriază în mare viteză unitățile de la bazele din Orientul Apropiat. În acea grabă, se promite independența Palestinei în următorii zece ani, în cadrul unui stat unitar în care vor coabita arabi și evrei. Evreii se simt șmecheriți : li se confiscă un pământ pe care încă nu-l au.

În 1945 este rândul palestinienilor să fie înșelați. Războiul a trecut și promisiunile au fost uitate. Nici vorbă de independență. Palestina a devenit o problemă internațională. Intră în calculul marilor târguieli, când învingătorii sau supraviețuitorii își împart lumea, atunci când nu o reinventează. Vocea palestinienilor este prea slabă ca să se facă auzită și problema evreiască este dureroasă.. Fiecare se simte dator față de acest popor martir... și pentru motive întemeiate ! La 29 noiembrie 1947, adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite votează împărțirea Palestinei în două state. Unul evreu, reprezentând 54% din teritoriul palestinian, cu 589.341 locuitori. Celălalt arab, numărând aproape un milion și jumătate de locuitori. Națiunile arabe limitrofe resping acest plan. Dar la 14 mai 1948, Israelul își proclamă independența. Statul evreu este o realitate. Izbucnește primul război cu lumea arabă. El se va sfârși anul următor cu demolarea Palestinei. Se naște un nou popor : poporul refugiaților, poporul taberelor. El va crește și se va înmulți în corturi, scrie poetul[1]. Cinci sute de mii de palestinieni rămași fără pământ aleg exilul în Cisiordania, patru sute de mii se stabilesc în Gaza, o sută patruzeci de mii eșuează în Liban dintre care câteva mii în Beirut unde taberele lor se numesc Sabra și Șatila. Ceilalți se împrăștie aproape peste

[1] Salin Jabran, poet palestinian (n.a.).

tot în lume. Vor ajunge și în Statele Unite unde, unii dintre ei, vor reuși. Fiecare cu destinul lui !

Împrăștierea, separarea nu sunt propice entității familiilor. În aceste condiții este dificil să se păstreze o adevărată conștiință națională, cu atât mai mult cu cât cauza palestiniană nu interesează pe nimeni. Europa își pansează rănile și e ocupată de propria ei reconstrucție. America este departe și sigură de ea. URSS-ul e în ruine. Chiar și țările arabe se pierd în rivalități și probleme interne. Astfel că în toți acești ani de după război s-a vorbit puțin de poporul din tabere, sfârtecat, umilit, plin de amărăciune, închis în spatele unor noi bariere de sârmă ghimpată...

Abia în 1960 „Vocea Palestinei“ cu glasul ei firav amintește cu timiditate lumii, de la Cairo, că acești oameni au supraviețuit tuturor nenorocirilor și că au avut copii. Să nu exagerăm nici în țările arabe emoția nu trece dincolo de vorbe.

Trezirea se va produce în 1964, când palestinienii își vor face o veritabilă organizație structurată, sub semnul legalității și al cărei nume nu neliniștește cine știe ce lumea Organizația pentru Eliberarea Palestinei. Organizația se dotează cu o Constituție

— Dreptul la autodeterminare și suveranitatea națională.

— Respingerea creării Israelului.

— Coexistență cu evreii care trăiau în Palestina înainte de 1947.

Cu un slogan *Eliberați Patria !* Este o datorie națională.

Tot în același an, 1964, în Gaza se deschide prima tabără de antrenament paramilitar. Aici sunt pregătiți două sute de tineri combatanți care să formeze „avanpostul armatei de eliberare când va veni ora H“. Se pune la punct un mod de finanțare a OEP-ului impozit plătit de fiecare palestinian care a depășit vârsta de optsprezece ani, impozit pe societăți sau organisme controlate de palestinieni, taxă pe exporturile de petrol în țările arabe. Nașterea organizației nu se face fără dureri. Există divergențe interne, cu cei mai tineri care proslăvesc lupta armată imediat și autonomia față de țările arabe. În 1956 ei pun

bazele mişcării Fatah [1], mişcare clandestină condusă de un inginer necunoscut Yasser Arafat. Mai sunt şi reticenţe arabe. Dar până la urmă OEP-ul există. Capitalele arabe o recunosc ca organizaţie care reprezintă poporul palestinian. Ele permit crearea unei Armate de Eliberare a Palestinei, dotată cu un buget important provenit din petrodolari. Primele contacte sunt luate cu *ţările surori :* China, URSS, Vietnamul de Nord. Un simbol : la 30 decembrie 1964, la miezul nopţii, un comando palestinian aruncă în aer staţia de pompare israeliană, care alimenta cu apă potabilă un kibbutz. Încărcătura explozivă este artizanală. Nu sunt victime, dar drumul e deschis

„În numele Dumnezeului îndurător, încrezător în dreptul Poporului nostru de a lupta pentru a-şi recuceri patria uzurpată, unităţi ale forţelor noastre de luptă au îndeplinit cu succes operaţiunea care le fusese încredinţată în teritoriile ocupate. Grupul de comando s-a întors la bază teafăr şi nevătămat".

Comunicatul poartă numărul UNU, dar tonul fusese dat. Este dus la redacţiile ziarelor din Beirut de acelaşi necunoscut : Arafat. Să mai continuăm amănunţit povestirea ? Ea este plină de acţiuni eroice pentru unii şi de acte de terorism pentru alţii.

Pentru a hărţui Israelul, palestinienii au nevoie de baze. Pentru antrenament şi pentru repliere. Vor găsi refugiu în teritoriile arabe. Coabitarea nu este totdeauna idilică. Irakul refuză prezenţa fedaynilor înarmaţi, care se comportă deseori ca într-o ţară ocupată. Siria îi primeşte, dar sub o supraveghere severă. Iordania regelui Hassan şi-a deschis larg porţile. Luptătorii se plimbau pe străzile din Amman în uniformă şi înarmaţi. Cinci mii de oameni ! Fără a mai vorbi de raidurile lansate din Iordania, care expun ţara represaliilor Tel Aviv-ului. Regele e îngrijorat pentru puterea lui, pentru unitatea şi securitatea po-

[1] Fatah — Mişcare de eliberare naţională a Palestinei, ale cărei iniţiale citite invers formează, în arabă, Hataf (Harakat al Tahrir al watani al Falastini). Marwan s-a înrolat în această mişcare în 1975 (n.a.).

porului său. Izbucnește criza, au loc încăierări... și în cele din urmă fedaynii sunt expulzați.

Există în Orientul Apropiat o țară ai cărei conducători cântă *slăbiciunea* căci *asta constituie forța ei.* Ați recunoscut probabil Libanul. E pământul primitor prin excelență pentru fedayni. În '67-'68 palestinienii își instalează acolo bazele. Primul ministru, Rașid Karamé, rezumă starea de spirit în fața acestei „invazii“:

„Unii libanezi doresc prezența fedaynilor și ca ei să acționeze pornind de pe teritoriul nostru, oricare ar fi consecințele. Este o opinie care are logica și valoarea ei. Alții văd în activitățile fedaynilor o amenințare pentru Liban. Și acesta este un punct de vedere care are logica și valoarea lui“.

Decembrie '68 va aduce un prim răspuns acestei dileme. În ziua de 26, la Atena, un grup palestinian atacă un Boeing 707 al companiei El Al. Două zile mai târziu, Israelul ripostează distrugând în întregime flota civilă libaneză aflată pe aeroportul din Beirut, conform principiului :

„Responsabilitatea actelor teroriste revine în întregime guvernelor și statelor ale căror teritorii servesc drept baze de plecare grupurilor de comando teroriste[1]“.

Și acest raționament are logica și valoarea lui.

Evenimentele din Liban decurg din această situație. Dar dezechilibrul și problemele pe care le provoacă prezența palestiniană par a fi mai curând catalizatorul unui conflict intern, existent în stare latentă de zeci de ani. Ciocnirile din 1958 dintre creștini și musulmani, la care face constant aluzie tatăl lui Marwan, sunt o dovadă. Creștinii, aflați în posturile cheie, au amânat prea mult luarea în considerare a noului raport de forțe dintre comunități : sunt minoritari și neagă acest lucru. De partea musulmană, mai ales la șiiți, frustrările și nerăbdarea cresc. Sosirea palestinienilor înarmați, însuflețiți de un ideal, favorizează o trezire a conștiinței, dezvoltă o nouă identitate, creează o tentație de rezistență revoluționară sau de eliberare. De aici simpatia, de aici solidaritatea. De aici visul de schim-

[1] Golda Meir, prim-ministru israelian, la 19.03.'69 în fața *knesset*-ului (n.a.).

bare politică şi socială în Liban. De aici, fireşte, temerile creştinilor şi îngrijorarea statului dominat de aceiaşi creştini. Sub o aparenţă senină, de *dolce vita,* şi în ciuda aerelor de toleranţă şi indiferenţă, Libanul clocoteşte. E un adevărat vulcan. În 1969 au loc ciocniri sporadice între armata regulată şi fedayni. Lupte fratricide. Trebuie găsit un teren de înţelegere. La 2 noiembrie, la Cairo, guvernul Libanez şi OEP-ul semnează un acord ale cărui clauze vor rămâne secrete, dar căruia i se cunoaşte conţinutul : OEP-ul obţine suveranitatea totală asupra taberelor de refugiaţi, nu e supusă controlului statului şi va dispune de baze de antrenament în Liban, sub controlul foarte teoretic al armatei. Astfel OEP-ul, condus de Yasser Arafat de acum înainte cunoscut de lumea întreagă, se instalează în Liban unde îşi constituie baza cea mai sigură şi cea mai solidă. Ea implică în lupta ei şi ţara care o găzduieşte, deoarece acordul de la Cairo stipulează

„Lupta armată a poporului palestinian răspunde la fel de bine atât intereselor Libanului, cât şi celor ale Revoluţiei palestiniene şi ale tuturor arabilor".

Pentru a-şi recuceri pământul, palestinienii găsiseră deci un refugiu. Şi pentru a pregăti asaltul final, aveau nevoie de luptători. Ultimii ani se soldaseră cu pierderea unui număr mare de vieţi omeneşti. Trebuia să-şi lărgească câmpul de recrutare, să pună pe picioare o întreagă armată. Noul lor statut în Liban avea să le permită crearea unei mişcări libaneze favorabile, de unde va rezulta o formaţiune paramilitară autoprotectoare.

Evident că Marwan nu avea habar de toate acestea istoria unui popor, responsabilitatea naţiunilor, existenţele unora şi ale altora. Dar el îşi avea locul, funcţia, logica lui în mare harababură. Luptele, războaiele au, fără doar şi poate, temeiurile lor, uneori foarte îndepărtate. Angajarea individuală este întâmplătoare : s-a întâmplat să fie acolo ! Să nu spuneţi că Georges şi Marwan erau diferiţi. S-au pomenit în două tabere opuse. Însă războiul nu e întâmplător. Până la iraţionalul care are motivaţia lui : nici Israelul, nici Arafat nu au luat naştere pe pământuri virgine. Lărgind cadrul problemei, nici Cezar nici Napoléon, nici Stalin, nici Hitler nu sunt copiii unei

generații spontane. Nenorocirea e că fiecare situație, fiecare ideologie, fiecare personaj, fiecare raționament are *logica* lui și poate chiar *valoarea lui !*

Pentru a înțelege actele lui Marwan, încăpățânarea lui, transformarea și totalul său regres, dar și pentru a-i întrezări motivele, alibiurile și coerența, trebuia să ne întoarcem în timp, până acolo unde nu și-ar fi putut închipui. Pentru el, *Istoria* se reducea la câteva formule care sunau frumos și mergeau la inimă

„Noi suntem generația înfrângerii. Voi sunteți cea a Victoriei !"

Sau

„Noi purtăm ramura Păcii și o pușcă de revoluționar"

Sau

„Luptăm pentru o cauză dreaptă, pentru libertatea și Independența patriei noastre"

În pivnițele de la Șiyah exista o urgență formarea unei generații de luptători. În fața unui public care abia lăsase jocul de bile, fără cunoștințe politice, era inutil să te complici cu prea multe subtilități. Două-trei idei simple erau de ajuns. Și de aici decurgea o împărțire clară a lumii, pentru a fi printre cei buni sau printre cei răi. La cincisprezece ani aspiri la puritate, nu-i așa ? Existau deci, de o parte, cei asupriți și dreptatea la noi. În față erau asupritorii care generau nedreptatea sioniști, imperialiști, creștini... În tabăra cealaltă, la prietenul Georges, se păstrau aceleași etichete dar cu alt conținut. Ca în jocurile copiilor, cei buni luau locul celor răi și invers.

Sloganurile au o putere magică pentru că ele cuprind și o parte de adevăr. Din păcate numai o parte ! Dar sunt ridicate la rang de dogmă, și de aici multe nenorociri și multe excese.

Marwan, fugind din Șiyah cu conștiința chinuită, avea tot interesul să subscrie unor fraze stereotipe de unde

își extrăgea iertarea. Rezuma, cu aprobarea lui Hani, un secol de *Istorie* foarte încurcată într-o singură formulă
„Legitimă apărare !"

Cu o astfel de certitudine, i se ierta totul trecut și viitor. Cu cât se îndepărta mai mult de Beirut, cu atât era mai convins că se îndrepta spre o destinație corectă.

Hani promisese :

— Vom face din tine un bărbat adevărat.

Marwan își repeta întruna : „Un om cu un ideal, un erou iubit de toată lumea".

Nu peste mult timp, ucigașul accidental se va crede un sfânt. Asta va crea constrângeri : obligația de a îndeplini alte și alte acțiuni sfinte.

UCIGAŞII MERG ÎN PARADIS

Fuga de la Baalbek. Un nume cu parfum de mister şi legendă. Un ţinut închinat de cei din Antichitate Zeului Soare, loc de popas pentru caravanele feniciene venind de departe cu vreo douăsprezece secole înaintea erei noastre. Baalbek venerat de greci care au făcut din el Heliopolis, apoi de împăraţii romani, de la Nero la Antonin cel Pios, fără a-l uita pe Traian, toţi cuprinşi de megalomanie monumentală în faţa frumuseţilor acelui loc. Templele ridicate de ei acolo sunt atât de colosale încât nu am aflat nici astăzi cum au fost construite. Nici timpul, nici seismele, nici furia distrugătoare a oamenilor n-au reuşit să le nimicească complet. Bătrânii consideră ruinele ca făcând parte dintre cele Şapte minuni ale lumii. Ei corectează nedreptatea şi mai mult uită decât încalcă legenda.

Construit în partea cea mai înaltă a câmpiei Bekaa — nu prea departe de Siria — Baalbekul este senin şi maiestuos, indiferent parcă în faţa timpului, trăind pesemne într-o altă lume. În jurul lui ţâşnesc o sută de izvoare. De altfel nicăieri apa nu e la fel de limpede. Şi nicăieri în altă parte tăcerea nu se confundă în aşa măsură cu tihna.

Aici trăiesc douăzeci de mii de supuşi ai lui Allah şi o mână de creştini. Cântecele fetelor acoperite cu voaluri din ţesături înflorate, vioaie şi surâzătoare, răsună pe străzile înguste. Bazarul, unde fiecare munceşte de la vârsta de zece ani, este plin de veselie. În sfârşit, câmpia ar putea fi o imagine a paradisului : natura în stare brută,

nu sălbatică, ci neatinsă. Cu un cer veşnic albastru şi o adiere uşoară.

Peisajul şi tonurile sunt încremenite. Abia dacă vezi mişcându-se turmele lăsate în voia lor şi le auzi sunetul firav al clopoţeilor.

Munţii au un contur rotunjit. Am putea vorbi mai curând de coline. Se succed, se amestecă, se întretaie, se separă. Fiecare închide valea ei interzisă, secretă, pământul ei virgin. Lipsa martorilor. Solul este roşu iar piatra cenuşie. Puţin mărăciniş, câţiva măslini. Şi câmpuri cu o iarbă verde, plantă ciudată cu frunze decupate. Abia mlădiţă în iunie, toamna măsoară doi metri înălţime. O specialitate locală care se exportă cu tonele, dar care, aici nu se consumă. Numele ei ? Haşiş ! Ea constituie averea marilor familii din câmpia Bekaa. Ele domnesc ca nişte adevăraţi seniori asupra pământului — de care au mare grijă — şi asupra populaţiei — pe care o neglijează. Satele, împrăştiate pe munte, sunt în general sărace, fără apă şi electricitate, fără şcoală sau dispensar. La cotitura drumului vezi apărând cortul peticit al unui nomad. Săraca şi bogata Bekaa ! Sărmanii spun cu resemnare

— Beirutul ne-a uitat.

Însă şefii lor spirituali, şiiţii, zic

— Puterea creştină vă dispreţuieşte.

Nu e nevoie de mai mult ca să faci să se nască o conştiinţă, adică o revoltă sigură...

Când Marwan fugarul, Marwan asasinul, soseşte aici în vara lui '75, Baalbek-ul încă îi mai fascinează pe arheologi şi pe turişti. Ghidul turistic rezumă astfel climatul :

„Astăzi Baalbekul renaşte. Occidentul şi Orientul se întâlnesc din nou aici ; savanţii lor au fost trimişi să-i panseze rănile. Fiul Soarelui este iubit de acum înainte pentru el însuşi. Fără pizmă, Astrul continuă să-l poleiască în aur".

Asta e Baalbekul pentru lume, asta şi numai asta. Nici vorbă de război şi încă şi mai puţin de terorism, nici vorbă de palestinieni şi cu atât mai puţin de şiism sau

de integrismul care se năştea ; vestigiile antice şi un festival internaţional de teatru, dans şi muzică atrag un public avizat, critici exigenţi şi trupe valoroase.

Marwan, după cum s-a înţeles, nu a venit la Baalbek nici pentru blândeţea climei, nici pentru frumuseţea peisajului.

Camionul kaki în care s-a urcat la Şiyah, plin de copii de vârsta şi condiţia lui, a părăsit drumul, după vreo sută de kilometri şerpuitori pe marginea râpelor. A schimbat direcţia înainte de intrarea în oraş şi a luat-o la dreapta pe un drum nesemnalizat ; drumeag plin de pietre şerpuind din nou în mijlocul unui relief arid. Una-două ferme abandonate, apoi nu mai e nimic. Nici măcar un cioban, nici măcar o oaie sau un cal rătăcit. Numai motorul camionului şi praful stârnit de trecerea lui.

Clătinaţi dintr-o parte în alta, au mers astfel cale de zece kilometri cântând. Văile deveneau din ce în ce mai înguste, cu pereţi din ce în ce mai abrupţi... adevărate miniaturi. Zonă interzisă. Nu scria asta nicăieri, poate doar în capul oamenilor. Populaţia ştia că nu trebuia să se aventureze prin locurile acelea şi nici să-şi pună întrebări.

— Acolo sus sunt palestinienii.

Nici teamă, nici condamnare. Dimpotrivă o complicitate, o mândrie. Dar fiecare pe teritoriul lui.

Vântul mai aducea câteodată ecoul rafalelor de armă automată. Atunci oamenii ziceau

— Ăştia sunt fedaynii. Se antrenează.

Numele de *fedayn* închidea în el speranţă şi romantism, cu atât mai mult cu cât aceşti luptători ai lumii arabe, ai eliberării asupriţilor erau rareori văzuţi în oraş.

Camionul s-a oprit la poalele unui lanţ muntos abrupt, la capătul lumii. Lumina soarelui nu coboară atât de adânc. Reversul paradisului. Întuneric şi frig.

Copiii din care era vorba să se facă bărbaţi au sărit jos. Pe pietriş au văzut vreo zece corturi mari. Oferite refugiaţilor de o organizaţie umanitară a cărei siglă se mai vedea încă pe pânza arsă de soare, ele fuseseră rechiziţionate şi transformate în dormitoare comune pentru ucenicii în arta războiului. Un gard simbolic din sârmă ghimpată, un catarg şi un drapel fără patrie : verde, negru

alb: Într-o zi va flutura deasupra Palestinei așa se spunea: Un turn de observație și o baracă. Aceasta era tabăra de antrenament !

Valuri de tineri luptători pentru un Liban făcut bucățele, de fedayni pentru un pământ pe care nu l-au cunoscut niciodată, de mujahedini, dar și de partizani de pe toate continentele și de toate orientările, copii rătăciți ai burgheziei germane sau italiene la care se vor întoarce după ce se vor sătura de atâta masacru, în cazul în care nu vor cădea sub gloanțele autorităților, idealiști, eroi dezorientați, buni și răi, naivi și cinici s-au perindat pe aici, au învățat o meserie, unică luptător. Aici au fost formați arabi și japonezi, irlandezi și spanioli, ceylonezi și italieni...

Instructorii militari erau esențialmente palestinieni. În cele mai multe cazuri pregătirea lor se făcuse în țările din est, lângă Moscova, Baku, Tașkent, Odessa sau Academia militară de la Simferapol, nu prea departe de Yalta. Alții trecuseră prin Cehoslovacia, Ungaria, Cuba, Bulgaria, Coreea de Nord sau chiar prin Iugoslavia. Acolo învățaseră tehnicile gherilei urbane și rurale, ale sabotajului, ale materialelor explozive, mânuirea tuturor tipurilor de armament greu și ușor, dar și transmisiuni, electronică militară, întreținere, conducere tancuri. După unele surse sigure, peste o mie de cadre palestiniene au trecut din 1974 prin aceste centre de pregătire din Est. De atunci și-au transmis cunoștințele la mii de simpatizanți veniți mai ales la Baalbek, care s-au angajat apoi în luptă pe cele mai diferite și uneori cele mai neașteptate câmpuri de bătălie.

Un agent de informații francez, specializat în Orientul Apropiat, întâlnit în cadrul acestei anchete, mi-a spus totuși că, taberele din Baalbek mizau mai mult pe cantitate decât pe calitate se pregătește o armată de combatanți de un nivel bun dar sunt reperate cele mai bune elemente. Acestea vor fi izolate de grup, apoi trimise în centrele situate în diferite capitale arabe, unde se formează grupurile de comando de un înalt nivel de pregătire destinate unor acțiuni teroriste internaționale : deturnări de

avioane, luări de ostateci, atentate în străinătate. De cincisprezece ani acţiunile sângeroase ale acestor oameni apar mereu în prim-planul actualităţilor mondiale. Itinerarul lor ne priveşte în mod direct. Unii au acţionat pe teritoriul nostru, alţii se pregătesc s-o facă. OEP-ul, bineînţeles, nu recunoaşte nimic. Dar am primit confirmarea directă de la Baalbek, în iunie 1985, de la şeful religios şiit local, şeicul Abbas el Mussaui, conducător al Hezbollahului, partidul lui Dumnezeu.

Eram pe urmele lui Marwan, după zece ani de la instruirea lui. Acest lider şiit, m-a primit la el acasă, înconjurat de câţiva fideli, şi mi-a spus fără înconjur :

— Baalbek-ul este considerat drept capitala mondială a terorismului. Prin anii '70 s-au instalat aici primele tabere palestiniene. Aici, în regiunea noastră, au fost formaţi numeroşi fedayni, dar şi alţi revoluţionari, mai ales iranieni. Aş vrea să spun că sunt mândru de acest nume de terorist, căci el era semnificaţia unei lupte împotriva asupritorului, pentru libertate şi demnitate.

În tonul lui nu era nici urmă de fanatism, ci pur şi simplu siguranţa că nu greşeşte, ceea ce justifica toate acţiunile, inclusiv punerea pe picioare a unei armate de Marwani.

— Aceşti tineri nu au de ales decât să ia armele. Atâta vreme cât Occidentul, răspunzător de tot ce se întâmplă, nu va înţelege, între lumile noastre va exista un conflict, zicea el la adresa noastră.

Spre deosebire de Marwan, el cunoştea Istoria popoarelor şi a naţiunilor. În fiecare vineri, la moschee, o povesteşte unei mulţimi de adolescenţi, de adulţi şi bătrâni subjugaţi de vorbele lui. Unii vor pleca în munţi, să înveţe arta războiului. Tot în numele legitimei apărări. Fiecare va avea destinul lui. Puţini vor vorbi despre el. De aceea confesiunea lui Marwan despre trecerea lui pe la Baalbek este cu atât mai valoroasă. În aceeaşi perioadă numeroşi tineri erau antrenaţi şi în sudul Libanului.

*
* *

— Eram cinci sute de tineri de vârsta mea, veniţi din toate oraşele Libanului, repartizaţi în multe corturi, îşi aminteşte Marwan. Mulţi erau din Şiyah, de unde palestinienii recrutau în masă. În ultimii ani pierduseră mulţi luptători[1]. Se temeau de o ofensivă creştină sau israeliană. Pregăteau în acelaşi timp şi schimbul de mâine, convinşi că conflictul se va prelungi, în timp ce noi eram mai curând optimişti în privinţa viitorului. De fapt, nici unul din acei adolescenţi nu prea ştia ce căuta acolo. Era o mare diferenţă între indiferenţa noastră, lipsa noastră de maturitate, de pregătire, şi gravitatea instructorilor noştri. Ei erau nişte adevăraţi militari, nişte profesionişti, nişte oameni hotărâţi, iar noi... ne jucam de-a hoţii şi vardiştii ! Dar lucrurile s-au schimbat repede. Am înţeles imediat : nu era o treabă de vacanţă. Oamenii aceia trăiau cu moartea. A trebuit să facem şi noi acelaşi lucru şi să ne supunem disciplinei : eram soldaţi, repartizaţi în *vahda,* grupe de cincisprezece, şi mergeam la pas. Se sfârşise cu anarhia din Şiyah.

La orele cinci, înainte de răsăritul soarelui, eram în picioare. Era o climă deşertică : foarte frig noaptea, foarte cald ziua. Goi până la centură, ne avântam pe câmp pornind într-o cursă lungă... până la epuizare. Un afurisit exerciţiu de teren ! Mărşăluiam ore în şir prin munţi. Era impresionant. Eram singuri, pierduţi, uitaţi, complet izolaţi de lume. Unii erau disperaţi, alţii plângeau. Eu însumi voiam să mă întorc la *mămica cloşcă.* Plecasem fără să spun nimic. Probabil că mă căuta peste tot. Regretam această fugă. Aveam necaz pe mine pentru că îi provocam atâtea griji, după ce avusesem o copilărie atât de fericită. Şi mă gândeam şi la Georges. Mi-l închipuiam la plajă. Poate se întorsese în Şiyah. Căci eram convins că la Bei-

[1] Yasser Arafat cita în noiembrie 1972 cifra de 10.000 de palestinieni ucişi şi 31.000 răniţi. Nu precizează anii. Dar se pare că e vorba de perioada 1965—1972 şi că cifrele includ şi victimele din rândurile populaţiei civile (n.a.).

rut totul se sfârşise, că se reinstaurase calmul. Era vară şi nu putea fi altfel. Iosif era în uşa băcăniei şi *tata Abou* se plimba pe străzi, căutându-mă şi el, pentru că fără doar şi poate că-i lipseam. Aşa vedeam eu lucrurile din tabăra de la Baalbek. În realitate, eram complet izolaţi... pe o altă planetă. Nu puteam şi nici nu trebuia să comunicăm cu exteriorul. Eram o sectă care trăia închisă în sine. Nu trebuia să căutăm puncte de referinţă în afară. Se ocupau de noi : într-un cuvânt, urma să fim transformaţi.

M-am gândit, ca mulţi alţii, să fug. Era imposibil. Sectorul era păzit de luptători înarmaţi. N-ar fi ezitat să tragă asupra fugarilor. Aşa că fiecare se resemna :

— Să fim răbdători.

— Nimeni nu ne-a forţat. Toţi suntem voluntari.

Numai că în adâncul sufetului se făcea un jurământ niciodată nu ne vom mai atinge de o armă. Imediat după terminarea stagiului, de îndată ce vom ajunge acasă, vom uita războiul. Ne vom juca jocuri pentru vârsta noastră. Mulţi dintre noi, inclusiv eu, eram scârbiţi, imunizaţi. Antrenamentul ni se părea inutil şi periculos. Totul era o nebunie care nu putea să ne privească pe noi. Aveam această convingere. Era deja un rezultat !

— Nu vă formau şi ideologic ? Nu vi se vorbea de politică ?

— De politică ? se miră Marwan. Unor copii ? Pentru ce ? Învăţasem o meserie, războiul. Trebuia să fim pregătiţi pentru toate situaţiile de luptă. În rest, viaţa mea era trasată dinainte, nici măcar nu se punea problema doar nu era să trec în tabăra cealaltă ! Ne cunoşteam prietenii şi duşmanii. Dincolo, în faţă lucrurile se petreceau la fel : alţi adolescenţi învăţau tehnici de luptă identice în centrele de formare falangiste din Beirut. Un singur lucru conta : să rezistăm. Când şchiopătam, instructorii noştri ne luau peste picior : „Nu-i aşa că le veţi propune duşmanilor voştri să vă bateţi într-un loc mai simpatic decât ăsta ?".

Şi antrenamentul era reluat cu o şi mai mare îndârjire. Efectuând zile întregi itinerarul combatantului, pe parcurs am văzut murind un coleg din Şiyah, care şi-a rupt

coloana sărind peste un obstacol, şi altul ars serios în urma trecerii printr-un baraj de cauciucuri în flăcări... fără a mai vorbi de târâşurile sub un tir susţinut cu gloanţe reale. Nu, în acest stadiu Baalbekul nu mai semănă deloc cu un paradis.

În cea de a douăsprezecea zi, un inspector îi puse lui Marwan o întrebare deplasată

— Vrei să înveţi să ucizi ?

Adolescentul izbucni în râs

— Să ucid ? Ştiu deja. E uşor.

— Cum faci ?

— Ochesc, trag şi celălalt se prăbuşeşte.

— Este într-adevăr un fel de a ucide. Cel mai uşor, remarcă instructorul. Dar mai sunt şi altele o mie. Tu şi colegii tăi le veţi învăţa pe toate.

— O mie ?

— Da... vino, începem cu cuţitul.

Invitaţia îl îngheţă pe Marwan. Fusese luat pe neaşteptate, căci niciodată nu-i trecuse prin minte ipoteza de a omorî un om cu sânge rece, folosind pumnalul. Îşi închipui lama intrând în carnea căreia îi simţea rezistenţa. Vedea lama aceea rece înfiptă în pântec sau tăind gâtul cuiva. N-ar fi putut niciodată să străpungă pielea, chiar dacă ar fi fost vorba de un duşman, să taie gâtul, să suporte în braţe tresăririle de agonie provocate de lamă. Fizic îi era cu neputinţă. Moralmente era insuportabil. Peste puterile lui... cu atât mai mult cu cât cunoştea corolarul : riscul de a fi el însuşi străpuns, de a i se tăia beregata, de a fi înjunghiat ca un porc — de ce să se preocupe de formule ?

Marwan ajunse la două concluzii

— Nu avea nici temperamentul, nici ambiţia de a deveni un ucigaş.

— Omul care îi era instructor nu era conceput după modelul lui.

Celălalt probabil că i-a ghicit sentimentele și dezgustul. Spulberă cazul de conștiință, respinse obiecția, începând cursul fără altă introducere. Din capul locului îi anunță un principiu

— Totdeauna să ai la tine un pumnal bine ascuțit. Niciodată nu-ți alegi nici ora, nici locul, nici forma de luptă.

Al doilea principiu :

— Cu arma albă totdeauna să ataci pe la spate. Prin față sunt prea multe riposte posibile. Lucrurile s-ar putea întoarce în dezavantajul tău. Imposibil să ratezi corp la corp.

Al treilea principiu de bază :

— Evită privirea victimei. Omul, în momentul morții, ar putea să-ți inspire milă. Asta ar fi un lucru rău.

Urmă o tiradă lungă despre raporturile privilegiate dintre combatant și cuțitul său. O apologie sub formă de poveste de dragoste. Trebuiau să doarmă împreună, să facă corp comun, era vorba de luat în mână, de o „prelungire naturală"... de penetrare.

Din păcate, acest limbaj cedă rapid locul vocabularului tehnic :

— Cu latul lamei, nici o problemă să te strecori între coaste și să atingi venele, arterele, mușchii și tendoanele... lama trebuie să pătrundă bine perpendicular în corp... cu baioneta, balansezi pușca într-o parte, ca o seceră, ca să tai dușmanul... din față, retează gâtul începând de la ceafă...

Marwan își întrerupe povestirea. Mă observă o clipă înainte de a remarca :

— Am simțit și eu aceeași repulsie auzind pentru prima oară aceste instrucțiuni. Iar pentru mine era vorba de niște sfaturi cu aplicație imediată, destinate să servească ! După aceea am trecut la practică, cu manechine, toate aliniate în curtea taberei, repetând gesturile morții, cu un instructor care îi felicita pe cei mai dotați și dojenindu-i pe cei mai puțin îndemânatici.

Marwan se oprește din nou, apoi spune, dintr-o răsuflare :

— Crede-mă, chiar şi cu un manechin, acest gen de exerciţiu îţi dă fiori.

Aceste cursuri au durat câteva zile, însoţite de adevărate lecţii de anatomie, ilustrate cu planşe sau scheme. Marwan îşi recită azi cunoştinţele fără reţinere. Este adevărat că *mămica cloşcă* l-ar fi dorit medic.

— Ca să ucizi, zice el, trebuie să vizezi arterele brahiale radiale — de lângă încheietura mîinii —, carotida, sub claviculă şi, bineînţeles, inima. Moartea intervine între zece secunde şi trei minute..., dar e mai prudent ca loviturile să fie duble. Nu se ştie niciodată. Am asistat la fenomene ciudate. Am văzut tipi loviţi în inimă care nu mureau imediat... cine să mai înţeleagă de ce ! În sfârşit, există şi loviturile spectaculoase, pe care le aplici pentru dărâmarea psihologică a adversarului, dar care nu sunt mortale : la ochi şi la sex. Primele nu necesită o forţă deosebită, lama pătrunde fără probleme. Dar sexul e tenace. Trebuie să loveşti tare... şi în privinţa asta tipii simt o plăcere blestemată... nici pentru cel care loveşte nu e un spectacol plăcut.

E nevoie să spun mai mult ? Chiar e necesar un comentariu, după aceste explicaţii ale lui Marwan ? Pentru a-şi completa cunoştinţele, li s-au recomandat mai multe lucrări care se ocupau de arma albă, adevărate apologii ale spintecării. Unele dintre aceste manuale ale ucigaşului perfect sunt puse în vânzare în librăriile specializate din Franţa. Am găsit şi la Paris textul îţi dă şi el fiori. Se pare că asemenea manuale găsesc cumpărători şi la noi. În ele se explică totul în detaliu, textul fiind însoţit de planşe care ilustrează părţile ce trebuie atinse, adâncimea loviturii, în cât timp îşi pierde victima cunoştinţa şi, în sfârşit, în cât timp moare. Exact ca la cursurile pregătitoare de la Baalbek unde Marwan a învăţat arta de a ucide un om în înfruntarea corp la corp.

M-am gândit de multe ori la această mărturisire a lui Marwan mergând pe străzile din Beirut, văzând la fiecare intersecţie, la fiecare corp de pază, peste tot, luptători în repaus ascuţindu-şi pumnalele lor teribile şi baionetele sub privirile amuzate ale copiilor şi indiferente ale adul-

ţilor. Lama aceea strălucitoare şi lungă, lama aceea ascuţită era mângâiată cu atenţie, cu bucurie, cu mândrie. Cum să nu-ţi aminteşti de spusele lui Marwan, când povestea despre cum erau dresaţi şi despre exerciţiile la care au fost supuşi toţi aceşti oameni, indiferent de tabăra din care făceau parte ? Arma a devenit o parte din ei înşişi. O ustensilă naturală. Dar când vii din exterior, dintr-o ţară unde e pace, îţi spui că fiecare din aceste cuţite de comando are povestea lui. Pumnalul e sinonim cu o viaţă curmată : viaţă de soldat ; dar şi de femeie, de copil, de bătrân... şi îţi imaginezi gâturile tăiate. Cu ocazia acestei evocări neobligatorii, Marwan mărturiseşte pentru prima dată, pentru singura dată, o adevărată jenă.

— Toată lumea se teme de arma albă, zice el. Ţi-e teamă să fii obligat să te serveşti de ea şi ţi-e frică să-i cazi victimă. Da, toată lumea cu excepţia a unu sau doi dezechilibraţi total. A tăia gâtul unei fiinţe vii este lucrul cel mai cumplit, cel mai greu de îndeplinit. E scârbos... nu se poate uita... nimeni nu se laudă cu astfel de isprăvi, nu e nimic glorios în asta, chiar dacă s-a practicat deseori la Beirut şi în luptele din munţi. Totdeauna te încearcă o ruşine, o pudoare... Chiar în plină nebunie, combatantul prefera ca această acţiune să se facă fără martori şi după aceea, între noi, nu vorbim despre ea. Te lauzi când l-ai nimicit pe unul cu lansatorul de rachete antitanc sau cu lansatorul de flăcări, dar nu când i-ai tăiat beregata... iar unora le este imposibil să facă asta copiilor, deşi şefii noştri ne spun uneori mai târziu o să vă ucidă ei pe voi.

Marwan tace. Are privirea înceţoşată. Pe unde îi hoinăreşte gândul ? Spre ce amintire de nemărturisit se întoarce ? Nu-i forţez secretul... respect, poate, conştiinţa lui chinuită în acest moment. Oare sunt în măsură eu să înţeleg sau să judec ? Putem măcar bănui sentimentele, senzaţiile unui om aflat în astfel de împrejurări ? De altfel, strict asupra acestui punct nu mă va lăsa inima să pretind, să cer mai mult de la Marwin. Da, *să pretind*, căci a vrea să mergi mai departe cu această mărturisire ar fi ceva imoral.

Micii soldați de la Baalbek au învățat după aceea tehnicile de gherilă : asaltul unei case, războiul de hărțuială atacul tancului. Exerciții teoretice, apoi practice. Marwan, împreună cu alți câțiva colegi din cartierul lui au simulat capturarea bisericii Saint-Michel din Șiyah.

— S-ar putea să vă folosească. Voi locuiți într-un loc strategic, li se spusese.

Apoi, din nou, mânuirea armelor de război Kalașnikov și M-16, puști de bază, grenade, mitraliere ușoare RPD sau RPX, lansatoare de rachete antitanc care vor fi folosite împotriva... pietonilor, mortiere ușoare de 52 și 60 mm. În mod mai mult teoretic, elevii erau inițiați în folosirea tunurilor antiaeriene de 14,5 mm și de 23 mm, a mortierului de 102 mm, a lansatorului de rachete Katiușa. În curând, nici armele — de la pistol până la rachetă — nici munițiile, nici utilizările și posibilitățile lor nu mai aveau secrete pentru această ciudată armată de copii.

— Nimic nu era lăsat la întâmplare, spune Marwan. Și totul funcționa perfect. Nu ni se trecea cu vederea nici o greșeală, nici o abatere. Disciplina era mai severă de la o zi la alta și treptat, am intrat în joc. Așa că, până la urmă, am ajuns să am o oarecare admirație pentru acești instructori. Erau niște luptători de foarte înalt nivel, foarte convinși, foarte entuziaști, foarte hotărâți și pe deplin pregătiți. Ne repetau tot timpul că amicii noștri, cei din față jucau fotbal în timp ce noi ne antrenam. În curând noi vom fi cei mai tari ! Și era adevărat, întrucât mulțimea cunoștințelor noastre în materie de omor sau de apărare devenea impresionantă : fusesem învățați diferitele tehnici folosite în lume, de pe toate continentele... până la piatra agățată de o bucată de sfoară, pe care o rotești deasupra capului, așa ca în America de Sud. Cu siguranță, eu nu mai eram același. Teoretic eram în stare să omor un om cu mâinile goale, să-i sucesc gâtul, să-i rup coloana vertebrală... eram în stare să-l sugrum cu un fir de nylon, să mă apropii de el în tăcere și să-i înfig pumnalul în șale... și de asemenea să-l pulverizez de la o distanță de o sută de metri cu un RPG... m-au învățat chiar și cum să-mi paralizez adversarul, cu un simplu

ac în ceafă. N-am verificat niciodată eficacitatea procedeului ! Corpul meu se călise în câteva săptămâni. Îmi dădeam foarte bine seama că după o astfel de experienţă nu o să mai fiu copil. Va trebui să abordez viaţa, să fac ceva, să am răspunderi. Dar încă nu mă gândeam să folotot ce învăţasem la Baalbek. Îmi însuşisem foarte bine toate cunoştinţele. Dar totul rămânea în domeniul teoreticului, eram convins de asta. Îmi pierdusem indiferenţa, inocenţa, fără a-mi renega însă sensibilitatea... mă şocau încă multe lucruri din ceea ce auzeam şi vedeam în jurul meu.

— Ce lucruri ?

— Cinismul. Eram ca la şcoală, totul părea normal, banal, evident, aproape cumsecade. Numai că învăţăm să-i ucidem, să-i vânăm pe ceilalţi. Spiritul cavaleresc nu-şi prea găsea locul. Asta mă stingherea. Trebuia să fii eficace, adică trebuia să fii în stare să ucizi în toate felurile. Mintea noastră era deci în totalitate mobilizată pentru a ne imagina modul cel mai subtil, cel mai neaşteptat şi uneori cel mai laş de a asasina.

Şi, în privinţa asta, geniul omenesc nu cunoaşte limite.

— Uite, pentru o maşină capcană sunt cel puţin cincizeci de moduri diferite de a lucra ! Pui încărcătura explozivă sub perne, în uşi, pe bara de direcţie, în volan, în speteaza scaunelor, sub covoraş... se poate folosi exploziv plastic sau T.N.T., în cazul în care nu se preferă o grenadă blocată în glisiera scaunului şi legată de accelerator cu un fir de nylon.

— Te-au învăţat asta la Baalbek ?

— Bineînţeles, asta şi toate tehnicile de lucru cu substanţele explozive şi de pus capcane. Astfel încât astăzi există mii de oameni capabili să comită atentate în Liban... sau în altă parte, unde vor ei. E îngrozitor, pentru că în acest domeniu fiecare are trucul lui, fiecare are secretul lui, fiecare şi-a perfecţionat un sistem. Fiecare dintre noi are preferinţă pentru un anumit fel de capcană. Este un adevărat coşmar pentru duşmanul nostru care literalmente calcă pe un câmp de mine, care trebuie să ne prevadă şireteniile, să le reinventeze, să ne devanseze vicle-

nia; varianta unuia din sistemele de declanşare. Niciodată nu este acelaşi procedeu. E vorba de artizanat, de bricolaj, de bucăţi de sfoară, dar e îngrozitor de eficace fiind totalmente diabolic şi imprevizibil. Soldaţii francezi care au trecut prin Beirut cam ştiu despre ce e vorba. Cel mai mic obiect banal este o potenţială maşină a morţii. Cîţi copii n-au murit lovind cu piciorul într-o banală cutie de conserve goală, care, în realitate, era o capcană ? Figura cu canistra este clasică : i se decupează fundul şi se umple cu T.N.T. înainte de a fi părăsită pe trotuar sau în drumul cuiva. Deşi trucul este foarte cunoscut, totdeauna se găseşte cineva care să ridice bidonul declanşând astfel explozia.

Palestinienii sunt foarte tari în acest domeniu. M-au învăţat într-adevăr totul : cum să pun o capcană la o uşă, într-o casă, într-un televizor, maşină, motocicletă, un pachet cu ţigări, o scrisoare. Totdeauna e loc pentru exploziv şi totdeauna se găseşte un detonator potrivit. Se hotărăşte în funcţie de obiectul vizat. Chiar s-a creat un limbaj al explozibililor. A arunca în aer o scară nu are aceeaşi semnificaţie cu a smulge mâna cuiva cu un plic capcană. Scrisoarea este doar un avertisment. Ea este opera unor specialişti, pentru că nu este uşor să-ţi procuri materialul necesar : hârtia specială şi microbateria pentru declanăşare.

Marwan explică că într-o săptămână stagiarii din Baalbek deveniseră nişte mici sabotori perfecţi, capabili să mineze intrarea într-o clădire, o stradă, o canistră, un cauciuc vechi, un teren viran, un grilaj de fier de la magazin — procedee foarte apreciate la Beirut — sau o scară.

— Scara e o joacă de copii, mărturiseşte Marwan. E suficient să blochezi o grenadă cu cuiul scos cu pământ, nisip sau pietriş, aşezată sub o treaptă din lemn. Este suficient să se pună piciorul pe treaptă ca să se provoace o năruire a grămăjoarei, iar grenada, degajată, îţi explodează între picioare.

Precizează :

— Nu-mi place această tehnică, pentru că este oarbă, la fel ca minarea unei uşi. Imposibil să ai siguranţa ţin-

tei. Aştepţi tatăl şi înaintea lui vine fata sau mama, care sunt ciopârţite pe loc.

Tonul lui Marwan trădează o fascinaţie sigură pentru atentate, sabotaje, minări. Recunoaşte plăcerea cu care îşi imaginează capcanele cele mai subtile, plăcerea cu care schimbă cu alţi combatanţi micile lor secrete de artizani ai morţii, plăcerea cu care îşi desăvârşeşte priceperea, cu care meştereşte o maşinărie gata să explodeze în fiecare clipă. Îi face de asemenea plăcere să împingă din ce în ce mai departe bricolajul, simplificarea, să inventeze sau să pună la punct un sistem atât de grosolan, atât de arhaic, încât să constituie, în mod paradoxal, un progres la practica cotidiană a gherilei urbane. Probabil că e genul de satisfacţie pe care o simte micul inventator din toate atelierele din lume.

Marwan remarcă

— Şi în această privinţă este inutil să fii un idealist. Toate loviturile sunt permise. Trebuie să fii eficace, numai eficace. Experienţa se capătă pe teren, de-a lungul anilor. Unii dau dovadă de o imaginaţie şi de o inteligenţă prodigioase. Nişte meşterici grozavi ! Este de-a dreptul exaltant să-ţi pui, în sfârşit, mintea la treabă. Să părăseşti cărările bătătorite, tehnicile verificate învăţate... atunci totul e posibil. Capcana trebuie să-l surprindă pe adversar, care şi el are experienţa şi cunoştinţele lui. Între mine şi el se angajează un joc orb. Unul ascunde, celălalt trebuie să găsească. Cel mai şiret câştigă, este un război cinstit. Aproape că îţi vine să spui „bravo“ când celălalt evită capcana. Şi, în momentul morţii, probabil că victima gândeşte ceva de genul *m-a păcălit, trebuia să mă gândesc la asta.*

— Chiar mai are timp pentru asta ?

— Poate că, undeva, în el, fără îndoială. Este adevărat, capcana impune un joc în doi. Această idee a capcanei este obsedantă, destabilizantă. E aşteptată şi, când se întâmplă, ei bine, aşa era scris. E cumplit pentru nervi să-ţi tot spui că în orice clipă poţi sări în aer. Şi se poate întîmpla la WC, deschizând uşa de la baie sau aprinzând

televizorul, luând o carte sau așezându-se în fotoliu. Ce coșmar !

De data asta, văzându-l zâmbind, trebuie să-i pun întrebarea :

— Ți s-a întâmplat des să pui capcane... oamenilor ?

— Foarte des. În zece ani de război la Beirut, nu cred să fi existat vreun singur metru pătrat cruțat de mine sau de explozibili. Cu excepția băncilor poate, care, aici, sunt mai respectate decât viețile oamenilor.

— Nu simți nimic când vezi nevinovați murind din cauza capcanelor tale ?

— Nu, nu au nici un efect asupra mea. Nu-i văd.

— Ți-i poți imagina.

— Nu. Îmi instalez capcana și plec. Trec la altceva.

— Nici o remușcare ?

— Nici una.

Între aceste cuvinte ale lui Marwan și stagiul său de pregătire de la Baalbek au trecut zece ani. Zece ani și câți morți ? Zece pentru a trece de la imposibilitatea de a ucide, la rutina crimei. Zece ani pentru a transforma dezgustul în delectare, sensibilitatea în meseria de a ucide.

Marwan reflectează câteva secunde asupra acestei paranteze. Admite că metamorfoza e spectaculoasă. Pretinde chiar că la el transformarea e mai curând neașteptată, deplasată.

— Când am părăsit Baalbekul, la sfârșitul verii lui '75, am jurat împreună cu mai mulți colegi să nu facem niciodată rău cuiva. Ceea ce trăisem, văzusem și învățasem în tabăra de antrenament ne șocase, ne impresionase profund. Văzându-i pe instructori, ascultându-i, îmi spuneam : tipii ăștia sunt complet dezechilibrați, perverși. Ucid așa cum noi bem sau mâncăm. Pentru mine era imposibil. Îți spun clar : peste puterile mele. Eram fericit că mă întorceam la Beirut. Mă simțeam ușurat, eliberat. Mă duceam să regăsesc o existență normală și mai ales niște oameni normali, sănătoși : *mămica cloșcă,* pe frații și pe surorile mele, pe *tata Abou,* pe Georges și pe toți ceilalți. Nici măcar nu mă mai gândeam la Hani. Ieșise din viața mea. Probabil că părăsise acel *jos* al meu. Probabil

că îmi înapoiase Şiyahul. Degeaba ne spuseseră instructorii, drept rămas bun, că nu vom avea de ales decât să ucidem, nu credeam nici o iotă. Pentru noi totul se sfârşise. Refuzam un viitor al morţii pentru noi şi pentru cei din faţă. În camionul care ne aducea la Beirut, în sfârşit, am zărit în depărtare marea. Era foarte frumoasă, foarte albastră. Aveam lacrimi în ochi. Inima ne bătea de bucurie. Eram salvaţi. Ne întorceam acasă. Eram ca înainte, intacţi. Voiam să fim aşa... să uităm Baalbekul, strigătele, antrenamentul, lecţiile sinistre. Eram plini de optimism şi aveam numai intenţii bune. Şiyah-ul avea să ne ierte fuga. Iar viaţa îşi va relua cursul...

8

MARWAN NU MAI ZÂMBEŞTE

Regăsirile nu se petrec niciodată aşa cum le-ai visat. Şiyah-ul era gol. Mut. Tăcut. Singurul afară, la intrarea în cartier, era Mustafa, micul băcan care vindea haşiş pe sub tejghea. Ceilalţi negustori îşi închiseseră prăvăliile. Chiar şi brutarul. Ca să vezi ! Nici o maşină, cu excepţia unor carcase calcinate. Uneori, în mijlocul drumului, un mic crater de obuz. Pe faţadele clădirilor urmele de gloanţe şi mai numeroase, şi dârele lungi lăsate de rafale, ca nişte mari cicatrice. Un cartier rănit.

Cincisprezece copii din Şiyah se întorceau acasă, cincisprezece copii care îşi imaginaseră o altă primire. În camionul kaki, mergând în zigzag din cauza ţintaşilor, erau tăcuţi, uluiţi şi neliniştiţi. Se simţeau ca nişte hoţi care se întorceau sau ca nişte dezertori. Ce se petrecuse în absenţa lor ? De ce acolo sus, la Baalbek, nu le spuseseră nimic ? Ce veste, ce nenorocire îi aştepta ?

Camionul se oprea la colţul fiecărei străzi. Un adolescent sărea jos, o rupea la fugă şi se refugia în braţele mamei. O străduţă, o băcănie închisă — „Chiar şi Iosif se ascunde !" — o clădire decapitată, nu prea multă viaţă... ce tristeţe ! Era multă dezordine, şi totuşi inima lui Marwan începu să bată cu putere : îşi recunoştea totuşi acel *jos* al lui.

La balcon, de parcă presimţise, sau precum un om de pază care ar fi vegheat toată vara, o femeie în negru. O femeie foarte îngrijorată căreia i se luminează deodată

fața. Ai fi zis că trecuse un nor, descoperind brusc soarele. Și iat-o radioasă.

— *Mămica cloșcă !*

— Marwan ! Marwan ! Marwan al meu !

Deja dispăruse. La ferestre zece, douăzeci, treizeci de capete.

— E Marwan ! E aici, s-a întors !

A sărit din camion și s-a pomenit față în față cu o femeie în lacrimi, pe care o găsea frumoasă, pe care o găsea tânără, emoționată cu ochii ei negri, părul desfăcut și picioarele goale, în cămașă de noapte acolo în mijlocul drumului.

— *Mămica cloșcă,* a șoptit el.

— Marwan al meu, unde ai fost ? Te-am căutat peste tot... peste tot.. peste tot...

O mare oboseală amestecată cu o bucurie imensă. Îi explică :

— M-am dus la palestinieni. Nu știau unde ești. Mi-au spus că poate ai plecat cu tinerii pe care i-au dus în Sud, ca să uite războiul. Ai fost acolo, spune ?

Marwan nu răspunse. Mama îl strânse la pieptul ei, îl scutură, îl sărută și îl puse să promită

— N-ai să mai pleci niciodată. N-ai să mă mai părăsești niciodată.

— Niciodată.

— Știi, aici lucrurile merg prost. A reînceput săptămâna trecută. Totuși vara a fost liniștită. Credeam că o să fie bine. Și apoi, la începutul lui septembrie au fost incidente în două-trei orașe... acum sunt și aici. Tatăl tău crede că n-o să se mai sfârșească niciodată.

— Exagerează, glumi Marwan. Acolo unde am fost eu era liniște.

— Unde ai fost ? insistă mama.

Tot fără răspuns. *Mămica cloșcă* se dădu un pas înapoi, își privi fiul, mai curând îl examină, îi sondă privirea și ochii i se întristară, dacă asta mai era încă posibil :

— Spune-mi ce s-a întâmplat. Nu mai zâmbești. Nu mai ești același. Nu mai ești Marwan pe care l-am cu-

noscut. De ce această expresie, de ce această față gravă ? Da, spune-mi adevărat ce s-a întâmplat.

Marwan o prinse pe *mămica cloșcă* de cot și o trase pe scară. Mărturisi :

— Am fost la Baalbek. Am urmat un antrenament.

Marwan își simți mama înmuindu-se în brațe. Fața sărmanei femei deveni lividă.

— Oh, nu ! murmură ea. Asta nu.

Își privi fiul.

— Cine te-a luat acolo ?

— Hani.

— Ăsta a adus nenorocirea în casa noastră și te va duce la pierzanie.

— Acolo nu l-am mai întâlnit.

— Ce ai de gând să faci acum ? întrebă mama.

— Nimic. Să rămân cu tine... și mai ales să nu particip la lupte.

Marwan ezită

— Dar Georges ? S-a întors ?

— Nu. Cartierul se taie în două. În curând vor fi două orașe.

— Șiyah ? Două orașe ? se miră Marwan.

— Da, țintașii stau de pază. Ne împiedică să trecem. E îngrozitor... Din nenorocire, cred că tatăl tău are dreptate.

În zilele următoare toți vecinii au defilat prin fața lui. Voiau să-l vadă, să-l atingă, să-l audă pe Marwan. Și i-au pus mii de întrebări

— Unde ai fost ?

— Ce te-au învățat acolo ?

— De ce nu răspunzi ?

— De ce ai aerul ăsta așa trist ?

— Nu te mai vedem *jos*, te păzește maică-ta ca pe-o fată ?

Marwan își amintește

— N-am suportat această remarcă eu, care învățasem să mă bat, eram făcut fată ? La noi asta e o adevărată insultă ! Așa că am ieșit din casă. Am coborât în stradă, m-am dus să-mi văd colegii. *Mămica cloșcă* era

neliniştită. Ar fi vrut să mă ţină în casă. Era cu neputinţă. Nu puteam să rămân închis la nesfârşit. Am promis doar să nu mă îndepărtez, să mă ţin de-o parte ; să-l evit pe Hani dacă mai dădea târcoale prin preajmă şi mai ales să nu mai cobor în pivniţe, unde combatanţii continuau să-i formeze pe tineri.

Marwan, întristat de spectacolul străzii — imagini de război — se aventură până la *tata Abou*, în speranţa că va găsi la el îmbărbătare : căsuţa, grădina, bazinul cu peşti roşii, biblioteca şi mai ales pe bătrânul înţepet. Avea nevoie de complicitatea lui, de sfaturile lui, de tandreţea lui bărbătească, pe care numai bătrânii ştiu să le dăruiască.

Cadrul nu suferise prea mult. Ieri o oază de abundenţă în mijlocul sărăciei din Şiyah, regatul lui *tata Abou* era azi enclava de pace : nici o urmă a războiului. Cine ar fi îndrăznit să atace bunurile bătrânului ? Dar el era atins : în privire, pe faţă şi fără îndoială în inimă. Lumina din ochi îi dispăruse. Nu mai râdea. Nu mai avea nici acel zâmbet cu care te întâmpina şi care voia să spună :

— Îmi pare bine că te văd.

Tata Abou nu era distrus. Se înţelegea că îşi pierduse iluziile dinainte. Dar de data asta nu-l mai interesa nimic. *Oamenii să se descurce între ei ! Nu vor să asculte de nimic ? Cu atât mai rău !* Acesta trebuie să fi fost sensul tăcerii sale. El îşi trăise traiul. Spusese ce avusese de spus. Vocea lui se pierduse. Nu va mai încerca nimic, nici măcar o ultimă lecţie de înţelepciune : prea târziu. Doar îi prinse amândouă mâinile lui Marwan :

— Ai venit să mă vizitezi.

Câteva cuvinte, poate un testament :

— Bietul meu Marwan, Cerul nu te-a răsfăţat ! Eşti un băiat de treabă, liniştit, respectuos, inteligent... şi iată că te-a făcut să creşti acolo unde adulţii şi-au pierdut minţile, unde au devenit proşti şi răi. Ascultă-mă, micul meu Marwan, tu nu trebuie să-ţi pierzi capul. Tu meriţi mai mult decât atât. Rămâi aşa cum eşti. Continuă să te distrezi, să şterpeleşti de prin livezi, să râzi şi să iubeşti

poezia. Ușa mea îți va fi totdeauna deschisă, iar cărțile mele sunt ale tale. Ți le dau. Cu vederea pe care o am, nu-mi mai servesc la nimic.

— Le voi citi pe toate, *tata Abou*.

— Copil bun.

O emoție intensă. O îmbrățișare. O pauză. Și Marwan și-a luat ziua bună. Dar această vizită îi va rămâne veșnic întipărită în minte : fiecare cuvânt, fiecare gest, dar și tăcerile, privirile, suspinele.

A închis poarta de fier a livezii, de parcă ar fi vrut să-l protejeze pe bătrân, să-l izoleze de Șiyah, convins că această simplă precauție va fi suficientă pentru a apăra oaza. Sperând că va găsi acolo un refugiu permanent.

Tata Abou putea să fie încrezător : Marwan va rămâne intact.

*

— Și totuși este adevărat, lucrurile nu se petrec niciodată așa cum au fost prevăzute, confirmă Marwan la distanță de zece ani.

Raymond Aron vorbea de *infailibilitatea previziunii retrospective*. Marwan s-a exprimat mai prozaic :

— Dacă aș fi știut ce avea să mi se întâmple părăsindu-l pe *tata Abou !* Dar cum să ghicesc angrenajul evenimentelor ? Când am ajuns la colțul străzii gloanțele au început să șuiere din toate părțile. La brutărie, chiar în fața blocului meu, stăteau la coadă câteva femei. Toate au țipat, cuprinse de panică, alergând în toate direcțiile, neștiind încotro s-o apuce și nici ce să facă. Două dintre ele au căzut rănite. M-am repezit la ele. Urlau, se zbăteau pe jos, sângerau din abundență și vederea propriului sânge le impresiona și mai mult. Mai erau acolo și copiii lor, terorizați, care plângeau și încercau să le ridice. Și împușcăturile continuau pe deasupra capetelor noastre. Imediat m-am gândit la *mămica cloșcă :* ar fi putut să fie acolo, printre acele sărmane femei nevinovate, trăgând să moară, din cauza ticăloșilor din față care nici

măcar nu îndrăzneau să se arate ! Eram nebun de furie. scârbit, revoltat... mă simţeam neputincios, doar nu era să rămân acolo, tremurând ca o fată, să accept sau să asist la masacru ca un laş, ca un fricos. Ceilalţi începuseră. Ei ne provocaseră. Îi atacau pe cei mai slabi dintre noi şi pe cei la care ţineam cel mai mult : mamele noastre. Probabil că, inconştient, multe lucruri se clătinaseră în mintea mea ! Dacă erau omorâte femeile din Şiyah, asta însemna că se urmărea moartea comunităţii noastre. Omorându-ne mamele, voiau să pună mâna pe pământul nostru. Şi apoi era distrusă familia : după aceea veneau la rând surorile noastre, copiii, şi toată lumea. Oricum, nu se putea să nu reacţionez, să nu mă apăr, să nu ripostez. Trebuia să se facă dreptate şi să îşi arate forţa, să se vadă că nu ne vom lăsa exterminaţi. Era o necesitate vitală. Era datoria noastră.

În acel moment, nici măcar nu m-am gândit la vorbele lui Hani *N-ai de ales, nu tu hotărăşti ; ceilalţi te vor obliga să te baţi ; şi tu vei veni să ne ceri arme ; pentru mama mea mă bat.* Toate acestea se impuneau cât se poate de evident, nu era nevoie nici să reflectezi, nici să filozofezi. În ciuda realităţii, în momentul acela în faţă nu mai exista nici Georges, nici foştii colegi. Era o situaţie de urgenţă. Căzute la pământ, femeile pline de sânge îl implorau pe Allah să-i pedepsească pe cei care trăseseră. Să le vin în ajutor era un instinct umanitar. Să le răzbun era un instinct de supravieţuire pentru noi toţi. Atunci m-am ridicat în picioare, în drum, i-am luat apoi şi pe alţi tineri care fuseseră cu mine la Baalbek *Haideţi băieţi, trebuie să ne ducem acolo !* Toţi făcuserăm jurământul să lăsăm armele, dar atunci nimeni nu a rămas locului. Toţi s-au repezit la pivniţe şi şi-au cerut arma care li s-a dat imediat.

În cap îmi răsuna o singură frază ca o obsesie :

— *Mămica cloşcă* ar fi putut să fie ucisă.

Nu-mi puneam nici o problemă asupra faptului că luasem din nou arma, nici asupra consecinţelor acestui act. Nu-i confeream nici un conţinut politic sau ideologic. Era autoapărare îi protejam pe ai mei, îmi protejam

cartierul, teritoriul, mă făceam util... un fel de a da un sens vieții mele, de a mă răscumpăra în ochii tuturor... de a mă reabilita și de a scuza o dată pentru totdeauna crima, omul căzut din copac.

Ne-am întâlnit pe acoperișuri, având celălalt sector în fața noastră. Tovarășii mei erau și mai porniți decât mine. Am *fript* tot ce mișca în partea cealaltă. Într-un timp foarte scurt ajunseserăm la un grad incredibil de enervare și de ură. De parcă totdeauna am fi fost dezlănțuiți, de parcă am fi fost niște sălbatici, niște fiare în libertate. Dar mintea noastră nu mai judeca. Ne aflam în acțiune, ne îndemnam unii pe alții. Găseam motive de a acționa în atitudinea celorlalți, în nebunia celorlalți.

Aveam tot timpul în fața ochilor bălțile de sânge în care zăceau femeile din Șiyah, doborâte fără nici un motiv sub ochii noștri. Voiam și noi partea noastră de sânge. Aveam și noi dreptul la ea, ca o reparație. Era singura dreptate posibilă. Era singurul mod de a ne proteja, de a spune că existăm, și că și noi puteam să-i terorizăm pe ei.

Aș fi vrut să provoc taberei din față aceleași nenorociri pe care ni le provocase ea. În linia mea de ochire căutam cu furie, cu disperare, o femeie *din față*. Orice mi-ar *fi apărut în față* — fetiță sau bunică — aș fi tras fără ezitare. Aș fi lichidat-o... chiar dacă aș fi recunoscut o prietenă din copilărie, tot aș fi tras, ca să mă pedepsesc pentru că așteptasem atâta vreme ca să-i protejez pe ai mei, pentru că le lăsasem pe bietele femei să fie ucise pe trotuar, în fața ușii mele.

Reacția mea era normală. Poporul meu aștepta asta de la mine și de la toți copii lui. De acum înainte era de neconceput să mai stau de-o parte. Era exclus să urmez sfaturile de neutralitate ale tatălui sau cele pline de înțelepciune ale lui *tata Abou*. Bietul bătrân era depășit! Foarte simpatic, în fond, dar în afara timpului său. Nu-l mai privea miza își trăise traiul. Dar eu? Eu abia începeam să trăiesc. Trebuie să-mi clădesc viitorul. Eram așteptat, eram observat. Atitudinea din aceste ore dramatice avea să mă caracterizeze pe vecie. În funcție de alegerea mea imediată voi fi pentru totdeauna erou sau laș. Pentru prima dată înțelegeam că eram implicat.

complet şi iremediabil implicat în evenimente. Era imposibil să nu mă amestec. Războiul mă înşfăca fără să vreau. Hani avea dreptate : nici vorbă să te sustragi. Nu era cu adevărat o opţiune personală, nici o decizie, ci un accident. După tot ce văzusem nu mai puteam fi un adolescent indiferent, nici să mă mai duc la plajă în T-shirt, în vreme ce ceilalţi s-ar fi bătut. Nimeni nu ar fi putut să înţeleagă, nimeni n-ar fi acceptat şi nici n-ar fi permis asta. Nici măcar *mămica cloşcă*. Astăzi fiul ei trebuia să vină în ajutor Şiyah-ului, să apere femeile cartierului, să-şi protejeze mama, surorile, casa.

Nici un coleg de-al meu nu a scăpat de această logică, cu excepţia unuia poate... care a intrat în armată ! Dar toţi ceilalţi, oricare ar fi fost vârsta şi proiectele lor, s-au angajat în război. Toţi au cerut o armă. Zece ani mai târziu încă se mai băteau. Ca şi mine. O pagină fusese întoarsă. Ştiam că unele lucruri le pierdusem pentru totdeauna : adio viaţă, fete, tinereţe ! Asta era situaţia. O fatalitate, o necesitate, o obligaţie. Şi dacă vreunul s-ar fi hazardat să ezite, am fi şiut să-l convingem.

Iată cum s-a răsturnat totul. Totul s-a întâmplat foarte repede, într-un mod neprevăzut şi totuşi natural. Aceea a fost ziua în care m-am renegat cu adevărat, fără să ştiu, fără să mă gândesc la asta. Da, în ziua aceea am acceptat, radical, să merg împotriva naturii mele, pentru că nu exista nici o portiţă de scăpare demnă, respectabilă. Dar ştiam şi ce implica asta. Nu mai eram nevinovat. Aşa că n-aş putea spune că eu chiar căzusem în capcană : la Baalbek învăţasem ce era războiul, ce însemna el... până la oroarea totală. Ştiam că, stăpânind teoria, trebuia neapărat s-o puri în practică în locul manechinelor cărora le tăiam beregata în munţi, acum vor fi oameni. Nu mă gândeam la asta cu inima uşoară... dar cunoşteam viitorul meu. Şi mai ştiam că mă voi bate ca un diavol, eu băiatul liniştit, pentru că va fi el sau eu, inamicul sau eu, ticălosul sau eu... nimeni nu ezită în faţa unei astfel de opţiuni. Nu era nici o alternativă, nici o dilemă. Celălalt, cel din faţă, nu-mi va veni de hac. Un fel de a intra în pielea noului meu personaj ! Un singur regret : că nu învăţasem mai multe lucruri în tabăra de antrenament de la Baalbek.

Instructorii aveau dreptate : aici se învăța esențialul pentru un om. Tot restul părea brusc neînsemnat.

Marwan se destinde. Privirea i se pierde din nou în gol. Vorbește traducătorului, pe un ton pe care nu i-l cunosc. De parcă ar fi ieșit din povestire. Cu voce scăzută, cu un fel de afectare, sau de confidență foarte profundă, aproape uimită. O frază însoțită de un zâmbet amar, o tăcere, apoi alte cuvinte înșirate care continuă confesiunea, sau o precizează, sau stârnește amintiri uitate, de demult. Mă arată traducătorului cu un semn din cap.

— Tradu-i ce ți-am spus adineauri.

— Spune că niciodată nu s-a gândit la toate astea. Nu a avut timp. Dar acum, aceste întrebări l-au făcut să-și amintească foarte bine. Într-adevăr atunci totul s-a răsturnat, totul a început. În urma acelui mic incident cu femeile pline de sânge. Asta a declanșat totul. A fost de ajuns un detonator. După aceea e prea târziu ca să te întorci, ca să reflectezi asupra ta, ca să schimbi drumul. Da, și-a zis : *acum nu mai poate fi vorba să las armele*. Așa a început, așa s-a născut ucigașul.

9

LUPTĂTORUL

Războiul a devenit a doua mea piele.

Lui Marwan îi plac formulele, dar nu prea le stăpânește. Astfel, nu-și dă seama de toată exactitatea celei de mai sus. Până acum a vorbit despre un adolescent, copil al Șiyah-ului, cu care se identifică și față de care avea simpatie, tandrețe și îngăduință. Marwan era el, chiar el.

De acum înainte, tonul se schimbă. Se transformă o dată cu personajul. Uimitor ! Marwan nu mai vorbește despre el. Vorbește despre un luptător sau de un ucigaș care-i poartă numele, hainele, care i-a împrumutat fața și gândurile, dar în care nu se mai recunoaște, cel puțin nu în întregime. Pe scurt, Marwan se distanțează. Nu revendică gloria eroului. I se întîmplă să vorbească despre el la persoana a treia... când povestirea devine prea necruțătoare.

El e Marwan, bineînțeles. Dar Marwan nu e el.

Cum să explicăm această subită pudoare, această detașare ? Modestie sau, dimpotrivă, dezgust față de actele pe care le-a comis ? Aș înclina mai curând spre indiferență. Ne istorisește o poveste care e a lui, dar nu-l privește. Nu mai este aventura lui, pentru că nu el a ales-o. O trăiește, o suportă. Dar destinul i-a scăpat. Dacă ar fi putut să-și hotărască existența, ar fi optat pentru un alt itinerar. Acesta nu corespundea fundamental cu temperamentul, cu aspirațiile lui. A fost, într-un anumit fel, deposedat de viața lui. De aici această subită detașare. De aici acestă dedublre. Oare nu are nevoie de această *a doua*

piele ca să-şi depăşească aversiunile, pentru a-şi comite nelegiuirile ? Ca să-i pună în cârcă responsabilitatea crimelor lui ? Ca să fie el cu conştiinţa împăcată ?

Trebuie să facem diferenţa de o parte autenticul Marwan — cel bun, cel *dinaintea* evenimentelor ; de cealaltă parte al doilea Marwan — cel rău, omul războiului, cel fabricat. Astfel, după unsprezece ani de oroare, copilul din Şiyah poate să ne privească cu seninătate afirmând :

— N-am făcut nimic rău.

Răul l-a comis celălalt. Minunat comportament ! Un fel de a doua stare, permiţându-i să trăiască războiul, să înfrunte atrocităţile, să participe la ele şi să rămână intact. Comedia sau înşelătoria îl autorizează să înainteze din masacru în masacru fără prea multe probleme. Mâinile lui ucid. Ochii înregistrează. Creierul decodifică şi memoria atribuie crima altuia.

Când ne prezintă acţiunea, Marwan e ca un actor care vizionează un film. Adevărată ficţiune. În aşa măsură încât uneori face referinţă la cea de a şaptea artă ca să precizeze o situaţie reală. Culmea ! Omoară... ca în filme !

Marwan-prima versiune ne-a destăinuit amintirile lui din copilărie. I-ar plăcea să se limiteze la acest rol. Marwan-versiunea a doua povesteşte ceva care s-a întâmplat undeva cuiva. Numai că uită că acel ceva era atroce, că s-a întâmplat la el acasă, că respectivul era el. Aşa că noi nu cădem în capcană. Pentru noi nu există *înainte* şi *după*. Există o continuitate. Un singur Marwan care evoluează. Nici mama lui nu se înşeală. Ea zice :

— Îi cunosc crimele. Dar pentru mine e tot Marwan.

În acea toamnă a anului 1975, cel care a luat armele luptătorului este chiar liceanul Marwan.

Marwan s-a prezentat la un birou al organizaţiei Fatah, una din componentele OEP-ului. Biroul se afla în subsolul Şiyah-ului, chiar sub băcănia lui Iosif care l-a salutat când a trecut. Iosif creştinul, care a refuzat să-şi părăsească taburetul, adică Şiyah-ul, sectorul musulman ! În pivniţe se recruta zi şi noapte, pe loc. Câteva cuvinte, doar pentru a schimba cursul unei vieţi şi, poate, al *Isto-*

riei. Lăzile cu muniţii erau stivuite până la plafon. Marwan a fost primit de un luptător aşezat în spatele unei mese şi a unui fişier, ambele din metal.

— Ţi se va încredinţa o misiune.

A luat o puşcă Kalaşnikov, două grenade şi s-a prezentat la postul lui. Erau opt adolescenţi încadraţi de doi palestinieni experimentaţi. Rolul lor : să păstreze o intersecţie. Sectorul : un teritoriu de cincizeci de metri pe cincizeci de metri. Mai departe erau alţi copii, alte ţevi de arme, alte posturi cu numele de Mar Marun, axele Mar Michael sau Matahen. Presa locală va vorbi de două *axe tradiţionale*. Un întreg program ! Adică : zonele obişnuite de luptă, punctele fierbinţi sau — după cum spunea Marwan — *marele rahat.* De când vâlvătaia a cuprins Beirutul, aici scapără scântei. Combatantul Marwan e plasat chiar în focar. Nu va fi cruţat de nimic.

Acolo s-a născut linia de demarcaţie. Linia verde pentru că vegetaţia este singura formă de viaţă admisă aici. Ea separă o familie în două lumi. Un adevărat *no man's land.* Un nesfârşit faţă în faţă. Un câmp plin de mine mute şi de moarte. Un câmp de netrecut. Chiar şi pisicile sunt împuşcate, din principiu : nimic nu trebuie să trăiască, nimic nu trebuie să mişte. La vest, de linie, în partea lui Marwan, sunt musulmanii. La est, în partea lui Georges, creştinii.

Postul lui Marwan era instalat într-un imobil modern, părăsit de locatarii lui, ciuruit de gloanţe, străpuns de obuze, cu saci de nisip la toate deschiderile : saci kaki sau saci roşii. Spectacolul Beirutului. Bârlogul tip al luptătorului din miliţiile palestiniene. Jumătate blockhaus, jumătate strecurătoare. În spate se întindeau imobilele cu acoperişurile mutilate, dar străzile erau populate. În faţă — ramblee de pământ roşu, obstacole antitanc, caroserii de maşini, blocuri de ciment pentru a tăia toate căile de comunicare, orice contact, orice trecere. Şi faţade moarte, imaginea propriilor lor faţade moarte : aceleaşi urme de gloanţe, aceleaşi răni de obuze, aceiaşi saci cu

nisip, aceeaşi tăcere şi aceeaşi angoasă. Găuri negre căscate şi ochii invizibili care te pândesc, binocluri care te caută, arme care te ţintesc. Două linii de front încremenite, într-un decor de oraş fantomă, unde simţi că există viaţă, dar nu o poţi localiza.

Prin urmare, grupa lui Marwan se găsea acolo, ascunsă. Erau acolo puşti din Şiyah, depăşiţi de evenimente, un medic idealist care nu va rămâne foarte multă vreme, câţiva golani în căutarea unui statut de imunitate pentru a comite alte nelegiuri şi mai mari. Mai era şi ispita soldei : 320 de livre pe lună în comparaţie cu 50 cât câştigau micii meseriaşi din Şiyah. Luptătorul de aici, având în medie douăzeci de ani, visa să aibă un apartament, mobilă şi în câţiva ani să se căsătorească. Marwan îşi făcuse un plan de economii ideal ar fi fost un război de cinci ani, calculase el. Mercenari ? Nu. Nu existau alte ocupaţii şi era o datorie, chiar voluntară. De altfel, aşa cum era plătit, hrănit, cazat nu avea de ce se plânge.

Mămica cloşcă era la trei sute de metri, dar Marwan nu o putea vedea. Era consemnat la post. Mobilizat pentru luptă. Mama îi trimitea scrisori „Tremurăm pentru tine. Fii prudent. Ne lipseşti. De ce nu vii să te odihneşti acasă ?"

Marwan nu răspundea.

Aştepta ordinele. Ordinele erau clare

— Trageţi !

— Opriţi focul !

Marwan îşi aminteşte :

— Era o perioadă nebună. Între 15 septembrie şi 31 octombrie au fost zece armistiţii. De fiecare dată totul reîncepea. Un adevărat infern ! Eram în prima linie. Cerul ardea şi pământul se crăpa. Eram surzi şi orbi. Trăgeam ca nişte nebuni, ne dureau mâinile de atâta tras. Ne bălăceam în dulii şi nu înţelegeam nimic. Era cu neputinţă să ştim ce se petrecea în faţă : ardea, exploda. Şi ? Mureau oameni ? Câţi rămâneau în picioare ? Şi apoi într-o zi un coleg de-al meu a fost nimicit lângă mine. Îl cunos-

cusem din totdeauna. Făcusem împreună școala primară. Se numea Hamad. Un glonț îi trecuse prin pântec. Se răsucea pe jos, urla, se uita la mine, își pierdea tot sângele. Am ieșit prin spate și am strigat pe stradă *O mașină ! Repede, o mașină !* Dar nu era nici una. Nimeni nu răspundea. Toți erau ascunși în casele lor. Astfel încât Hamad a murit în brațele mele. Plângeam, îl îmbrățișam. Îi ceream să nu moară. Se uita la mine de parcă nu înțelegea. Și apoi... s-a sfârșit. N-am putut să fac nimic pentru el. Turbam de furie. Uram pe toată lumea. Am ieșit din nou. Luptele erau suspendate. Un bărbat de vreo cincizeci de ani a întrebat cu tristețe *„Dumneata căutai o mașină ?* Avea un Buick vechi și mai înainte nu spusese nimic ! Nu-i venise în ajutor lui Hamad. Am vrut să fiu sigur că existase o mașină la îndemână. Omul a confirmat. Atunci mi-am descărcat arma în burta lui. De aproape. Vreo zece gloanțe. Niciodată nu trăsesem de așa aproape într-un om. Niciodată nu omorâsem pe cineva care aproape că mă atingea, ochi în ochi. Era lipit de țeava puștii mele și a primit totul în măruntaie. Pentru mine asta n-a însemnat nimic. Absolut nimic. N-am simțit nimic. Trebuia să-l ucid, asta era tot. Un act obligatoriu. De furie și răzbunare. După care m-am întors la postul meu. Pe tip îl uitasem deja, dar mă gândeam la Hamad și la biata lui mamă. Cum să-i anunț moartea fiului ? Asta era cel mai cumplit.

Urmarea e stupefiantă.

— Toată lumea știa că îl omorâsem pe acel om fără motiv. Mulți oameni asistaseră la scenă, zice Marwan. Asta m-a ajutat mai târziu. Se temeau de mine, mă respectau. Îmi dovedisem public fermitatea. Eram un adevărat războinic. Mă puteam lăuda cu această ispravă și eram sigur că nu voi fi pedepsit. Asta e baza războiului.

— Îl egalaseși pe Hani, care o omorâse pe *mama-lo-*

— Cam așa.

— Nu-ți era frică de represalii ?

— Ce represalii ?

— Din partea familiei.

— Beirutul nu junglă. Nu poți practica venedetta.

M-am întâlnit cu ei. Nu s-a întâmplat nimic. Cred că au considerat totul mai curând un accident, iar mai târziu am avut ocazia să le fac un serviciu. Moartea e o fatalitate.

Pentru Marwan ea devine şi o rutină. Primea ordin să se bată şi se bătea. Dacă era armistiţiu, se oprea. Imediat. Fără abateri. Nu identifica concret ceea ce se află în faţa lui. Acolo era duşmanul. Tot ce mişca era duşmanul şi trebuia să fie împuşcat, nimicit, lichidat. Dar chipurile nu existau.

O femeie îşi întindea rufele la uscat de partea cealaltă a liniei ? Ochea, trăgea şi femeia se prăbuşea. Deja căuta o altă ţintă. Nu-şi punea nici o clipă problema că întrerupsese o viaţă. Era ceva total abstract. Nu se gândea nici la mama lui Georges, care ar fi putut să fie femeia de la capătul ţevii, nici la propria lui mamă.

— Altfel pui imediat arma jos, zice el. Dar nu ne gândeam niciodată la o astfel de dezertare. Gândirea se reduce la o ţintă, la felul de a cuceri o clădire, la arma cea mai potrivită pentru un anumit obiectiv. De altfel, omoram la distanţă şi nu vedeam drama. Nici măcar nu încercam să ţinem socoteala victimelor noastre. Era lipsit de interes. O singură viaţă avea importanţă : a noastră.

— Niciodată un caz de conştiinţă ?

— Nu. Primeam ordine, misiuni. Le executam cât mai bine posibil. Hani avea dreptate cei care gândesc sunt la cimitir.

— Niciodată nu ţi-a fost teamă că erai manipulat ?

— Tatăl meu îmi spunea mereu că eram nişte pioni. Şi ? Eram plătit. Nu puteam să aleg o altă tabără. Banii şi armele puteau să provină de oriunde, nu era nici o diferenţă. Asta era problema şefilor noştri. Aveam încredere în ei. În fond, cine se poate lăuda că ar cunoaşte dedesubturile lucrurilor ? Nici tu, nici eu. Important era să ai o armă şi să faci parte dintr-un grup care ne apăra, care ne acoperea. Să stai de-o parte ar fi fost o sinucidere. Să te declari străin de ceea ce se întâmpla ar fi fost mortal. Aşa stau lucrurile în timpul războaielor civile. Eşti neapărat implicat. Spaniolii au trăit această situaţie. Poate şi voi o veţi trăi într-o zi.

Marwan pretinde că astfel de lucruri se întâmplă repede și că te obișnuiești perfect cu ele. Dacă e să-i dai crezare, liceanului Marwan nu i-au trebuit mai mult de trei luni ca să devină un combatant autentic și să găsească și un oarecare avantaj, un oarecare farmec, o oarecare plăcere în noua sa viață.

— Toți eram copii din Șiyah. Ne cunoșteam de pe la șase-șapte ani. Era o ambianță plăcută. Aveam totdeauna vreo întâmplare de povestit, vreo amintire din care făceau parte și cei din față, Georges și ceilalți. Probabil că și ei își istoriseau aceleași întâmplări, aceleași glume. Asta ne făcea să râdem. Vorbeam de cutare sau de cutare care era simpatic și care azi ne ciuruia cu gloanțe. Îi ascultam și pe palestinieni, cu admirație, pentru că erau niște luptători grozavi. Discuțiile noastre durau toată noaptea, în perioadele de armistițiu, așezați pe lăzi sau bidoane găurite (totul era ciuruit). Beam bere, dădeam din mână în mână țigarete cu hașiș. Dansam între noi, pe melodii cunoscute, auzite la radio. Nu existau constrângeri, nu existau legi... era foarte confortabil. Asta aranja pe multă lume. Și cu cât războiul ținea mai mult, cu atât mai mult ne plăcea această viață, cu atât mai bine se acomodau oamenii, cu atât mai mult le convenea... încât uitau până la urmă normalitatea, se temeau de pace, de liniște, de legalitate.

Aceste cuvinte ale lui Marwan, un adevărat sacrilegiu, sunt confirmate de o anchetă realizată după unsprezece ani de război în rândurile populației din Beirut, din toate clasele sociale și de toate vârstele : numai 26,7% din persoanele chestionate se declară gata să facă concesii pentru a obține pacea.[1]

Marwan mă privește provocator.

— Vrei să știi cum ajunge un individ normal să ucidă sau să accepte războiul ? întreabă el. Ei bine, răspunsul e

[1] Sondaj la care au participat 172 de libanezi de toate confesiunile, dintre care 12% combatanți creștini și musulmani, publicat de As-Afir la 13.04.1976. 82% din persoanele chestionate apreciază că războiul nu și-a atins obiectivele fixate de protagoniști, 26,7 ar accepta concesii în schimbul păcii, dar 23,2% preferă continuarea războiului și 36% sunt ostili oricărei concesii, deși favorabili unei soluții negociate (n.a.).

ăsta : din confort personal. Pentru că războiul înseamnă absenţa barierelor, limitelor, interdicţiilor. Omul e gata să facă multe lucruri pentru a avea dreptul, nepedepsit, să pună mâna pe maşina, pe casa, pe femeia vecinului său. Pentru a avansa în viaţă condus numai de instinct. Pentru a doborî toate obstacolele cu rafale de mitralieră. Pentru a se simţi invulnerabil, cel mai tare, datorită unei arme. Această, mare plăcere am descoperit-o destul de repede : puteam să fac totul şi orice. Eram regele. Un erou. Aveam toate puterile. Alungasem armata, poliţia, laşii, creştinii şi pe toţi care ne stinghereau. În furia luptelor, flirtând cu moartea, toate aceste sentimente amestecate atingeau paroxismul. Era felul meu de a face dragoste.

Să fie un erou, să fie iubit şi admirat, să facă parte dintr-o familie : marea obsesie a lui Marwan încă de la începutul angajării sale. Aceasta fiind şi ambiţia unui mare număr de luptători. Sunt preocupaţi de propria lor imagine de marcă şi, în plus, cer afecţiune. Nu se văd decât eroi pozitivi, neapărat simpatici în ochii celorlalţi. Este un fel de a implica populaţia, de a o face complice la crimele lor. Au alibiul justiţiarului ! Găsesc în asta o legitimitate, o nobleţe.

Această dorinţă afectivă am întâlnit-o până şi la un negru american, fost combatant, în Vietnam, convertit la Islam şi făcând parte din miliţiile mişcării şiite *Amal* [1]. Venise să lupte în Liban pentru că „oamenii aici au o inimă".

— Aparţin unei singure familii fizice şi morale, explica el.

Mi-a vorbit cu căldură de solidaritatea dintre combatanţii... din aceeaşi tabără. Bogăţia vieţii sale sociale la

[1] Mişcarea *Amal* (Speranţa) este una din marile pretagoniste ale războiului din Liban. Creată prin anii '70 de imamul Mussa Sadr, ea este la origine apropiată de palestino-progresiştii împotriva cărora va lupta mai târziu, apropiindu-se de Siria, apoi de Iran. Ea este miliţia şiiţilor libanezi (aproape 30% din populaţie), una dintre cele mai puternice cuprinzând 10.000 de luptători puternic înarmaţi. Ea controlează uşor Beirutul de Vest.

Beirut era un subiect care îl fermeca. După spusele lui, esențial nu era războiul. Important era să fii iubit, cunoscut, strigat pe stradă pe numele mic, să le aduci ceva acestor oameni și să primești în schimb afecțiunea, gratitudinea lor. Dar cel mai important era să faci figură de erou.

În Statele Unite, mi-a spus el, n-ar fi contat. Ar fi fost un zero. Sau în cel mai bun caz un anonim. În cel mai rău caz — disprețuit. Oricine ar fi putut să-l calce în picioare pe stradă și să-i tragă un șut în fund. Aici însă era un personaj. Pe scurt, exista !

Marwan a simțit același lucru din primele zile de când s-a angajat în cadrul milițiilor : războiul îi conferea o existență, o identitate, un rol, un loc social, o responsabilitate [1]. Era mai important decât un ministru ! Avea mai multă putere și era mai tare decât președintele republicii, rămas singur în palatul lui derizoriu !

— Aveam într-adevăr sentimentul că trăiesc momente excepționale, care nu erau la îndemână tuturor. Fiecare minut era intens, imprevizibil.

Marwan se mândrește într-o oarecare măsură cu experiența lui.

— Cu arma la șold mă simțeam un supraom. Ce șoc pentru mine, liceanul timid din Șiyah, să mă plimb pe străzi cu o pușcă încărcată, fără restricție de utilizare ! Toată lumea se uita la mine, mă admira. Îmi umflam pieptul din instinct. Mă simțeam un alt om. Arma mă schimba, îmi dădea o altă dimensiune. Era fantastic. Eram superman !

Zâmbesc, dar Marwan combatantul mă dojenește

— Nu râde ! Nu știi ce înseamnă asta. E o regulă absolută de care nimeni nu scapă. Cel mai amărât se consideră deodată un Rambo cu o armă în mână. Asta e valabil pentru toată lumea, indiferent de origine, de opinie,

[1] După ce a luptat alături de palestinieni, Marwan se va alătura mișcării Amal, pe care o va părăsi în vara lui 1985 după bătălia taberelor purtată... împotriva palestinienilor (n.a.).

de religie, de sensibilitate. Arma dă superioritate, invulnerabilitate. Şi dimpotrivă, dezarmat, te simţi lamentabil.

În mod cât se poate de natural, Marwan ajunge să vorbească de estetica războiului :

— Da, după foarte puţin timp am găsit că războiul era frumos... uneori.

Şi iată-l din nou poet. Recită o odă închinată RPG-ului, lansatorul de rachete antitanc, o armă foarte apreciată la Beirut şi nu numai împotriva blindatelor.

— Asta s-a petrecut în timpul unei lupte de stradă. Era un palestinian cu un RPG. Alerga, încremenea în mijlocul drumului, cu tubul lui lung pe umăr, cu racheta pe ţeavă. În câteva secunde îşi potrivea tirul şi, brusc, se producea un suflu, un şuierat, aproape o muzică racheta îi pleca de pe umăr. Era măreţ, impresionant, ca un vulcan, roşu de tot. Racheta trecea prin aer, o puteai urmări cu privirea. Lăsa în urma ei o dâră lungă de foc, de zece-douăzeci de metri. Rămăsesem cu gura căscată, fascinat, ca un copil. Racheta a parcurs în câteva secunde cinci sute de metri, apoi a făcut explozie într-un imobil care a luat foc. Ce spectacol ! Mi-am zis că era musai să încerc şi eu arma asta. Era cea mai frumoasă armă existentă, era ameţitor să tragi cu ea. A fost într-adevăr o revelaţie. Există un întreg ritual în jurul RPG-ului, cu strigătul războinic din momentul tragerii. Ceva fantastic.

M-am întors imediat la post şi am cerut un lansator de rachete. Mi l-au dat fără probleme, cu trei încărcături, asigurându-se doar că ştiu să-l folosesc. Fireşte, ştiam, dar nu încercasem niciodată pe viu, în luptă, ca azi. M-a însoţit un palestinian. Era seară. Se întuneca deja şi lupta se mai potolise. Nu se mai auzeau decât tiruri izolate de arme automate. Dar eu voiam totuşi să trag cu RPG-ul ca să văd cum e.

Ne-am urcat pe acoperişul unui bloc. Dominam cartierul. La o sută de metri se vedea un apartament luminat, puţin mai în jos. Cu calm, am ţintit lumina. Şi apoi am

apăsat pe trăgaci, aşa, ca şi cum aş fi aruncat o ţigară pe jos. Nu am simţit nici un recul. Am auzit acel minunat şuierat de aer şi apoi acea dâră de foc, ca un foc de artificii, ca o cometă... cincisprezece metri de foc, roşu şi portocaliu, nişte culori foarte frumoase, foarte calde. Eram foarte emoţionat, răscolit de acest spectacol pe care-l provocasem. Atunci am înţeles : RPG-ul va fi arma mea. Niciodată nu fusesem atât de fericit. O senzaţie de forţă absolută, de supranatural, de science-fiction. Eram un războinic invincibil, venit de pe altă planetă. Tovarăşul meu mi-a dat dreptate : *acum eşti foarte puternic. Cu asta poţi să faci orice.*

După aceea am văzut o imensă ciupercă roşie şi o explozie, apoteoza. Racheta a pulverizat apartamentul şi totul a ars pe cerul negru. Era feeric, ca o rachetă cerească care ar fi dat foc unui turn. Şi apoi s-a lăsat tăcerea. Am rămas acolo, pe acoperiş, multă vreme, să admir spectacolul şi să meditez la precizia tirului, la frumuseţea scenei, la toate posibilităţile care mi se deschideau. Era extazul total, ameţeala : în urechi auzeam o muzică, în nări simţeam praful de puşcă iar în faţa ochilor nu mai vedeam decât culori.

Pe faţa lui Marwan se citeşte fericirea. Precizează :

— În unsprezece ani de război am tras cel puţin cinci mii de rachete, îţi dai seama ? Cinci mii ! Cinci mii de orgasme ! Nu mă culcasem niciodată cu o femeie, dar nu putea să fie mai tare, mai bine. Eram sigur de asta.

— Cinci mii de rachete ? Dar te-ai gândit la cei din faţă ?

— Nu, nu are nici o legătură. Dacă era sau nu cineva, mi-e totuna. Ceea ce contează este şuierul, coadă de foc, incendiul. Spectacolul, ce mai ! Nu te gândeşti la nimic, altceva. Şi în cazul ăsta ţinteşti şi nimereşti o ţintă. E formidabil s-o auzi. Nu mă gândesc la nişte chipuri, nu-mi fac probleme în privinţa asta. E prea departe. E ceva pur personal, egoist, ca o plăcere. Nu ştiu dacă sunt oameni în imobil. Uneori aflam a doua zi de la radio că acolo

locuia o familie. Dar deja este prea departe, am întors pagina. Şi apoi, e tot ceva abstract. Nu-i cunosc pe acei oameni. Nu i-am văzut arzând. În fond, e război. Nu, astfel de probleme chiar că nu se pun. RPG-ul este realmente arma prin excelenţă, cea care te transformă, te face să îndrăzneşti orice, să-ţi treacă frica. Ţi se pare că te afli pe o altă planetă. Şi eşti ferm convins că eşti un erou.

10

CE FRUMOS E RĂZBOIUL !

Ce frumos e războiul, Marwan ! 1975—1976 cincizeci de mii de morţi deja în ţara ta, două sute de mii de răniţi, cinci sute de mii de persoane strămutate, alungate. Sate întregi rase de pe faţa pământului cu locuitori cu tot. Un stat distrus, o armată dezintegrată, o populaţie sfâşiată. Strada e în stăpânirea miliţiilor : gloanţe rătăcite sau nu, furturi, violuri, răpiri, atentate, masacre premeditate. Masacre cu puşca, cu arma albă, cu mâinile goale. O dată printre altele 6 decembrie '75, două sute de musulmani asasinaţi. Va urma răzbunarea. Apoi răzbunarea răzbunării. Şi tot aşa. O singură apărare împotriva ororii oroarea. Un singur răspuns violenţei violenţa. Beirutul era definitiv tăiat în două linia ruşinii, de care nimeni nu s-a simţit jignit. Două lumi şi aici : Estul şi Vestul. Georges nu va mai trece niciodată înapoi Linia.

Aveai acum şaisprezece ani. Luptele cuprinseseră tot oraşul. Surescitarea din Şiyah, precum ciuma, se transmisese peste tot. Sectorul marilor hoteluri, simbol al prosperităţii şi ospitalităţii, nu mai era decât carcase de beton şi fier, calcinate şi pustii. Se înălţau spre cer pentru a dovedi că lucrurile se schimbaseră făţiş, iremediabil. Monumente ridicate spre gloria războiului. Temple ale ororii războiului. Nimic nu fusese cruţat nici vechile palate orientale, nici piaţa acoperită, nici vechile străduţe din centrul oraşului, nici bisericile, nici moscheele, nici imobilele futuriste de pe litoralul mării, devenit litoralul ruinelor, prezentând lumii jalnica faţadă a noului Beirut. Ci-

catricele se vedeau peste tot. Numai clădirile marilor bănci erau intacte și palatul unui bătrân miliardar pe nume Pharaon, așezat chiar pe linia de demarcație. Casa lui din ținutul celor bogați făcea pereche cu oaza de pace a lui *tata Abou* din ținutul celor săraci. În urma cărui târg ?

Ziua se luptau, noaptea se bombardau. Ploua cu fier la Beirut. Tone de obuze, milioane de proiectile de toate calibrele. Oamenii trăiau sub pământ. Materialul de luptă era din ce în ce mai sofisticat. De acum făcea parte din peisaj, se integra în decor. La Pekin bicicletele, la New York taxiurile galbene, la Londra autobuzele cu două etaje, la Beirut blindatele. De la naștere învățai nume barbare : transportoare de trupe M-13, blindate ușoare M-706, tancuri M-48 (americane), T-62 (sovietice), Centurion (britanice), automitraliere BRDM-2, tunuri M-46... de la an la an siglele evoluau, o dată cu echipamentele. Parcul se mărea. Pe scurt, încurajau progresul.

Orașul s-a transformat de la o săptămână la alta. Orașul, adică oamenii. Degeaba își ascunseseră cu eleganță rănile sau, după spusele lor, *îi făcuseră de petrecanie morții,* nu mai erau aceiași. Mințile ardeau, sufletele erau o ruină și inimile făcute bucățele. Iar ochii, pentru că văzuseră prea multe, acum nu mai vedeau nimic. Bestialitatea devenise normalitate.

În fiecare lună soseau noi combatanți să întărească rândurile celor deja angajați în lupte. Palestinieni, apoi israelieni și în sfârșit sirieni. Totul numai în doi ani ! Nu-și dăduseră întâlnire decât pentru o moarte comună. Într-o zi, în câmpia libaneză, un cioban bătrân mi-a povestit un poem

„Animale feroce se luptă între ele pentru bietul nostru pământ..."

Există constatare mai adevărată ?

Tu, Marwan, nu mai înțelegeai nimic. De altfel nici nu aveai o ambiție atât de nebunească. Te luptai. Ca oricare altă profesiune, lucrând în fiecare zi și primind un salariu fix la sfârșitul lunii, ceea ce nu-i era dat oricui. Simandicoșii șomau.

Uitându-te cum arată Beirutul, îţi ziceai că nu mai poate adăposti nici cea mai mică răsuflare. Pesimism ! Mai era totdeauna destulă viaţă ca să provoace moartea. Cuvântul revenea ca o obsesie : în minţile oamenilor, în faptele lor, în jocurile copiilor (imitau războiul adulţilor printre ruinele stadionului), şi pe prima pagină a ziarelor. Altădată presa din Beirut se ocupa de lucruri derizorii, adică ilustra în general vremurile fericite : cronici politice de provincie de care lumea nu se putea interesa în mod serios, versuri de melodii, scandaluri mondene, deschiderea staţiunilor de iarnă, modă, viaţa la Paris.

Azi, aceleaşi ziare scriau în prima pagină despre bătăliile care aveau loc. Nici o ediţie nu a dus lipsă de material ! Fiecărui episod i se dădea un nume : bătălia hotelurilor, războiul taberelor, războiul din munţi. Puncte de reper pentru o întreagă viaţă.

Când ne povesteşti toate astea, Marwan, parcă auzim o baladă. Victimele şi suferinţele sunt uitate. În spatele isprăvilor tale sângeroase nu-ţi închipui nici un chip, nici o nedreptate, nici o nebunie. Seamănă cu rezumatele din cărţile noastre de istorie, unde hecatomba capătă culorile unui tablou. De ce protagoniştii, şefii, martorii, pictorii şi adesea scriitorii nu reţin din lupte decât strălucirea şi epopeea ? De ce ne fac totdeauna să credem că războiul e frumos ?

Marwan reflectează. Îşi caută răspunsul. Tulburat. În cele din urmă precizează :

— Nu, nu e chiar aşa. Războiul nu e frumos. Luptele sunt un adevărat infern. Dar nu ne batem în permanenţă. Există şi pauze. Aşa cum în timp de pace sunt momente fericite şi momente nefericite. Numai că acolo sunt perioade foarte puternice, foarte violente... apoi un calm desăvârşit, destinderea... Fireşte, uneori visez la o viaţă din care să fie excluse arma, spaima, tortura. Dar nu am nici o putere asupra evenimentelor. Eu nu am nici o putere... aşa că îi urmez pe ceilalţi. Continui. Lupt. Şi ucid. Nu ştiu să fac altceva, nu am altă raţiune de a fi. Asta e drama. Aceeaşi pentru toţi colegii mei. Dacă n-ar fi fost războiul, am fi fost medici, ingineri, băcani, şoferi de taxi, funcţionari. Oameni normali. Dar nu am avut niciodată vreo meserie. Nu am fost învăţaţi să facem nimic altceva.

Ce vom face dacă se încheie pacea ? Vom fi complet dezorientați și inutilizabili.

Marwan tace, apoi murmură :

— Pe mine tăcerea mă îngrozește. Când nu mai aud zgomotul armelor mă apucă niște diaree teribile. Cu colegii mei se întâmplă la fel.

Tonul urcă :

— Știu, faptele noastre sunt complet smintite. Oamenii se prefac că ne admiră, că ne iubesc. În realitate le e frică de noi. Asta e tot. În timp de pace n-am mai fi nimic. Atunci ce interes am avea să ne oprim ? Toată lumea ne-ar trimite la plimbare, chiar și șefii noștri ! În timp ce așa, abia ieșit din liceu, eram deja cineva. Un erou.

Reflectează din nou și mărturisește într-un elan de sinceritate !

— Și mai e ceva. Ajuns la un anumit stadiu, într-un război ca acesta, nu mai poți abandona. Imposibil să te dai de-o parte, să speri că te vei descurca singur. Ai prea mulți dușmani. Ai nevoie, din ce în ce mai mult, să faci parte dintr-un grup, altfel nu mai faci nici zece metri. N-ai de ales : trebuie să mergi din ce în ce mai departe, să dai dovezi din ce în ce mai mari, adică să cobori mereu mai jos. Este un angrenaj înspăimântător.

Apoi, perplex, constată :

— Totdeauna există ceva neprevăzut, un motiv, un argument ca să cădem și mai jos. Am vrea să rămânem de-o parte, dar ceva ne trage și ne împinge. Nu pot să fac nimic ! Într-o zi, în cartierul meu s-a aprins scânteia... apoi a apărut Hani... apoi omul din copac... apoi Baalbekul... apoi femeile zăcând în balta de sânge. E o nebunie ! E nedrept ! De fiecare dată am vrut să arunc arma, să refuz să ucid. Și de fiecare dată am mers mai departe.

Se ridică și, întrerupându-și monologul, începe să povestească :

— Uite, exact așa mi s-a întâmplat în '76 ! Eram sătul după un an de război. *Mămica closcă* mă implora să mă întorc acasă. Își făcea prea multe griji. O băgam în mormânt. Așa că m-am oprit. M-am întors definitiv acasă. Din nenorocire, într-o seară au venit la mine. Trebuia să urc cu ei în munți, la Bhamdun. Se pregătea o luptă și pa-

lestinienii aveau nevoie de luptători. Avea să fie foarte greu, ziceau ei. Eu nu voiam să merg. *Mămica cloşcă* protesta : *lăsaţi-mi fiul, căraţi-vă !* M-au luat de-o parte şi mi-au spus că nu aveau timp să stea la discuţii. Aveam surori. Dacă ţineam la ele, aveam tot interesul să-i urmez, să urc imediat la Bhamdun cu puşca mea... altfel...

— Ce-ai făcut ?

— Mi-am luat puşca de sub pat şi i-am urmat, evident. Dacă cineva trebuia să moară, acela eram eu. Nu surorile mele.

*
* *

Era în septembrie. Marwan a sărit încă o dată în camion, ultimul dintr-o coloană de optzeci de vehicule. Direcţia Bhamdun, la douăzeci de kilometri de Beirut, pe drumul spre Damasc, acelaşi pe care plecase Marwan, cu un an în urmă, spre Baalbek. Vă amintiţi un drum îngust şi sinuos, pe marginea unor râpe adânci, fără parapeţi, surpându-se pe alocuri şi pe care numeroase maşini se răsturnaseră cu oameni cu tot.

Convoiul a traversat mai multe sate druze, în zori, pe înălţimile aride care dominau capitala în depărtare. Oamenii din sate, îmbrăcaţi în hainele lor tradiţionale, se plimbau indiferenţi faţă de acea defilare războinică. Purtau aşa numitul *serual,* pantaloni negri bufanţi şi turban. Bătrânii cu barbă albă semănau cu nişte patriarhi, pe care nimic nu-i mai poate impresiona. Uimitor contrastul dintre chipul calm a acestor oameni şi feţele încordate, anxioase ale luptătorilor. După ce a trecut şi prin Aley, staţiune estivală apreciată, situată la 17 km de Beirut, senzaţia de suprarealism a devenit şi mai puternică : şi aici totul era calm. Vilele somptuoase şi palatele îşi deschideau obloanele unele după altele, la capătul unei nopţi senine, spre valea care se întindea cât vedeai cu ochii, opt sute de metri mai jos, până la mare. În curând, din casele acelea rafinate, din zidurile lor cu pietre groase, din bolţile şi spaţiile mari închise cu sticlă nu vor mai rămâne decât ruine. Aley-ul era fermecătorul loc de întâlnire al burgheziei libaneze şi al diplomaţiei internaţionale. Pe el

nu-l privea războiul. Până când au sosit luptătorii, înghesuiţi cu tristeţe în camioane, deşi nici ei nu erau indiferenţi la farmecul staţiunii.

La ieşirea din Aley, spre Bhamdun, coloane de fum se ridicau spre cerul uimitor de limpede. Ecoul bombardamentelor îl trezi pe Marwan din amorţeala matinală. Elicoptere aruncau ciorchini de bombe :

— Treizeci şi şase dintr-o dată ! pretindeau martorii.

Satele ardeau unele după altele. Populaţia fuge *in extremis*. Amânase la maximum exodul, convinsă că enclava lor de pace va rămâne pentru totdeauna neatinsă. Acum, în faţa evidenţei, în faţa amploarei mobilizării războinice — cea mai importantă de la începutul conflictului — locuitorii erau cuprinşi de panică. Se intersectau pe drum cu luptătorii, fără o vorbă, fără să le arunce nici măcar o privire, cu ochii fixaţi spre un orizont necunoscut. Marwan fu din nou mirat de aceste două lumi care nu aveau nimic în comun. Luptătorii soseau. Civilii plecau.

În sfârşit, Bhamdun ! Un orăşel cu clădiri joase, situat pe o colină rotundă care domina, la o altitudine de o mie de metri, văi adânci pe care omul, cu mâinile lui, le transformase în terase înguste unde creştea viţa de vie. Da, kilometri întregi de terase susţinute de ziduri scunde din piatră, adăugându-se una câte una în cursul secolelor ! Astăzi toţi luptătorii lumii îşi dăduseră întâlnire la Bhamdun, gândea Marwan. Veneau de peste tot. Urcau de la Beirut, de la Saida, de la Tripoli. Coborau de la Damasc. Toţi se îndreptau spre acelaşi punct.

Marwan nu cunoştea motivul. Nu cunoştea miza. De ce să se lupte la Bhamdun ? De ce această întâlnire într-un loc pierdut, necunoscut de lume ? Ce însemna acest munte secret, închis în el însuşi, şi blocurile lui de beton cu două-trei etaje, ultimă aşezare dintr-un şirag de staţiuni turistice ce nu păreau să aibă o importanţă strategică ? Nu, hotărât lucru, Marwan nu înţelegea nimic. De altfel, asta nu-l interesa. Nu era problema lui, şi nu lui îi revenea rolul să gândească, să aprecieze, să interpreteze. Altfel, unde am ajunge ?

Bhamdun era o luptă în plus. Nu era bătălia lui, dar va lua parte la ea pentru a evita represalii împotriva surorilor lui, apoi pentru a-şi apăra pielea. Aşa ! Acum

avea două motive temeinice ca să intre în joc, să se angajeze total, să ucidă...

Restul nu avea importanță : ce diferență era dacă mureai cunoscând pretextul luptei, alibiul sau motivația șefilor, sau dacă nu știai nimic ? Marwan nu auzise decât că la Bhamdun aveau loc ciocniri serioase între sirieni și palestinieni. Trebuia să se facă apel la toate forțele. Armata siriană era un fel de motocompresor. Trebuia să se aștepte la un adevărat măcel și să nu tragă mari speranțe că își vor mai revedea mama. Sirienii ! Marwan nu avea prejudecăți : nici pentru, nici contra. Ieri îi ajutase pe palestinieni. Astăzi jurau să-i strivească. Mâine poate că îi va ridica de jos, îi va îngriji. Deocamdată nu avea nici un motiv să-l urască pe acest nou inamic. Dar nici să-l iubească. Aceeași atitudine și față de palestinieni. Indiferență cu o umbră de lehamite, chiar dacă lupta încă alături de ei.

Dacă ar fi citit ziarele, Marwan ar fi știut de ce mergea la masacru. Sirienii cereau din luna iunie retragerea palestinienilor din munți. Ceilalți nu se mișcau. Oamenii lor și cartierul general se aflau acolo și se simțeau bine. Trei luni de ciondăneli, de respingere a negocierilor, de pregătiri pe teren, de instalare pe un teritoriu care nu era nici al unora, nici al celorlalți. Palestinienii își mobilizau trupele. Sirienii își convocau regimentele, dar și blindatele, elicopterele, tancurile. Chiar dacă nu citise presa, Marwan înțelesese imediat : raportul militar era de unu la zece în favoarea Siriei. Îl duseseră la abator, nu se putea găsi un cuvânt mai potrivit.

— Era sinucidere sau pur eroism, zice Marwan. Noi eram câteva sute, înarmați cu puști Kalașnikov și RPG-uri. Ei erau mii, sprijiniți de tancuri T-54, de artilerie grea, de avioane MIG 21 și Suhoi. Știam de la început că nu aveam nici o șansă. La ce bun să ne batem ? Totul era jucat dinainte. Învingătorii erau cunoscuți, și nu eram noi. Aveam să mor degeaba. [1]

[1] Sirienii, pe care în principiu Marwan ar fi trebuit să-i cunoască din cauza bombardamentelor asupra Beirutului, dispuneau atunci de 20.000 de oameni pe teritoriul libanez și de mai multe sute de tancuri. După afirmațiile OEP-ului, la luptele din Bhamdun au participat 2.500 de sirieni (n.a.).

Ordinele de la Damasc erau clare :

— Curăţaţi toate poziţiile palestiniene din munţi.

După trei luni de tratative şi de stat faţă în faţă, se ajunsese la acest ultimatum :

— Patruzeci şi opt de ore ca să terminaţi cu ei.

Şi a urmat o adevărată nebunie...

Furia, ura, barbaria. Toate instinctele eliberate, toate barajele sfărâmate, toate loviturile permise, toate atrocităţile încurajate. Niciodată nu se mai văzuse un asemenea potop de foc şi fier. Lupte halucinante. Rachete, obuze, bombe. Explozii şi zgomote infernale. Se trăgea din toate părţile, cu arme de toate calibrele. Şi oamenii cădeau întruna. Un adevărat terci de oameni. Dar mai tare ca orice era frica. Da Bhamdun, cu dezlănţuirea lui de sălbăticie, a fost bătălia fricii. Cuvântul va reveni mereu în povestirile supravieţuitorilor. Marwan mărturiseşte şi el :

— Muream de frică, aproape gata să fac pe mine. O frică care literalmente mă paraliza. Tremuram din tot corpul. Eram lac de sudoare. Nu puteam să scap de ea. Era cumplit... mai tare decât orice, de neînvins. Îmi era ruşine, dar ce puteam face ? Toţi eram în aceeaşi situaţie, nu exista salvare posibilă. Era prea multă oroare, prea multe bombe, prea multe pericole, prea multă frenezie. Totul era concentrat acolo, pe acel câmp de bătălie devastat unde ne aflam. Îmi spuneam întruna : *sunt terminat, terminat.* Imploram : *Doamne, fă să scap !* Şi deodată îl insultam : *la dracu, de ce m-ai băgat în asta ?* [1] Închideam ochii, ca prima dată când trăsesem cu puşca. Aveam pică pe mine pentru această frică... dar nu puteam să scap de ea. Din cauza ei aveam să-mi pierd reflexele şi să mor. Mă obişnuisem cu această idee. Cum voi muri ? Cu un glonţ în cap ? Oare durea ? Niciodată nu-mi pusesem această întrebare. Niciodată nu mă pusesem în locul victimei... şi a fost şi mai îngrozitor. Frica creştea : îmi era frică că voi fi pulverizat de o rachetă, de un obuz, că o mină o să-mi smulgă picioarele... şi plângeam... o chemam prosteşte pe *mămica cloşcă.* Nu eram singurul care îmi strigam mama pe care nu aveam s-o mai văd. Aveam pică

[1] E singura aluzie la Dumnezeu pe care a făcut-o Marwan în timpul convorbirilor dintre noi (n.a.).

pe RPG-ul meu care nu mă proteja. Îl insultam și pe el : *asta armă absolută ! Asta erou ! Sunt în pielea goală, da !*

Şi azi, după zece ani, Marwan este lac de sudoare. Încă nu şi-a revenit.

— Bătălia asta a schimbat cursul vieţii mele, recunoaşte el. După ce ai trăit asta, e imposibil să mai fii ca înainte. Rămâi cu o furie imensă, cu o sete de răzbunare, cu o ură generală. Îi deteşti pe ceilalţi : cei care au fost acolo, care te-au împins acolo, dar şi mai mult pe cei care nu au fost. După asta nu mai poate exista milă, nu mai poate exista iertare. Ai atins străfundul tenebrelor. Ai făcut şi ai văzut totul, astfel încât ai putea din nou să faci şi să vezi totul fără să simţi nici cea mai mică emoţie. Supravieţuitorul este un mort amânat... totul îi este indiferent şi totul îi este permis. Nu are în cap decât un singur lucru : să-i facă pe ceilalţi să plătească pentru asta.

Să-i facă pe ceilalţi să plătească ! Expresia fetiş, expresia alibi ! Motorul urii poate. Ascultaţi-l pe Marwan:

— Eram condamnaţi, dar n-aveau să mă doboare ei pe mine chiar aşa uşor. Nici vorbă să mă predau, nici vorbă să le fac cadouri. Ticăloşii, îmi voi vinde scump pielea ! N-am să mă las masacrat fără să ripostez. Instinctul de supravieţuire nu dispare niciodată. Îţi dă forţe nebănuite, permite acte de vitejie. Tot restul se şterge. Declanşează energia, dar şi ura noastră. Aşa că m-am aruncat în vâltoare, urlând, atacând. Era prea mult pentru un singur om, pentru un singur loc, pentru o singură zi, dar nu-mi mai dădeam seama de asta. Eram în acţiune. Eram ameţit, năucit. Eram un altul, cu siguranţă că nu mai eram chiar om. Ci un soi de maşină, de robot. Era ireal.

Marwan era un pieton inconştient mergând printre mastodonţii cu şenile. Ţâşnea în mijlocul unei străzi în flăcări, îşi îndrepta RPG-ul asupra unui tanc — cinci secunde pentru a găsi poziţia ideală ! —, urla ca un nebun, ca să uite totul, ca să-şi dea iluzia curajului, ca să forţeze soarta şi să-şi protejeze timpanele de numărul prea mare al exploziilor. Singura îmbărbătare o găsea în contactul fizic cu arma lui. Tremura şi apoi se liniştea o dată cu acest contact. Amândoi înaintau după instinct şi se go-

leau împreună. Amândoi aveau un obiectiv comun, o finalitate unică :

— Să-l lichidezi pe celălalt ! Să mergi până în pânzele albe ! Să rezişti ! Să rezişti !

Din păcate, Marwan nu putea decât să cadă în cursa inamicului. Îi era frică de şocul frontal ? Era descoperit, singur în faţa masei de oţel a unui T-54 îndreptându-şi spre el ochiul său negru, un T-54 căruia era destul să-i vezi silueta masivă şi joasă şi să-i auzi scrâşnetul infernal al şenilelor ca să ţi se taie picioarele. Şi totuşi ! Grupuri de adolescenţi se aruncau, cu grenade în mâini, sub monştri într-un ultim act de disperare sau de eroism, despre care nimeni nu va şti nimic niciodată. Marwan se temea de încercuire. Inamicul îl închidea, pe el şi mâna de supravieţuitori, în orăşelul pe jumătate distrus, unde morţii erau mai mulţi decât cei scăpaţi ca prin minune. Ultimii camarazi erau seceraţi grupuri-grupuri.

Îi lăsam să moară, îşi aminteşte Marwan. Ce altceva puteam face ? Ne trăiam ultimile secunde, dar tocmai această secundă în plus câştigată de la viaţă era ceva important, era singura noastră motivaţie, singura ambiţie. Un joc al masacrului în care noi eram popicele. Era din ce în ce mai smintit, mai inimaginabil. Palestinienii rezistau cu puşca în faţa tunurilor cu tir ultra-rapid. Era un western în mărime naturală.

Nu ştiu dacă Marwan a fost într-adevăr forţat să participe la această bătălie, dar am putut verifica şi m-am convins că nu exagera vorbind astfel de luptele de la Bhamdun. Relatările zilnice din presa libaneză sunt halucinante. Se vorbeşte, în ciuda flagrantului dezechilibru de forţe, de pierderile grele provocate sirienilor şi de o „rezistenţă eroică a palestinienilor". Un ziar constata :

„Luptătorii palestinieni, prinşi sub un potop de focuri de artilerie, de rachete, de tunuri căruia nu au cu ce-i face faţă, rezistă pe poziţie cât mai mult posibil, înainte de a ceda când situaţia devine imposibil de susţinut, pentru a se agăţa de o altă poziţie câţiva metri mai încolo".

Ziaristul libanez vorbea de un „stadiu al ororii fără egal la Beirut". I-a descris pe franctirori înfruntând, ca

nişte cow-boy, blindatele siriene. Astfel au fost distruse douăsprezece tancuri, în mod... *artizanal !*

Şi Marwan constată :

— Ticăloşii din faţă trăgeau din toată inima cu armele lor grele. Voiam să arătăm lumii că rezistasem, că eram nişte bărbaţi adevăraţi, nişte eroi, că ştiam să ne batem, chiar dacă înfrângerea era obligatorie. Bătălia era atât de nedreaptă încât am început să ţin din nou la palestinieni. Cum să nu le admiri curajul, fermitatea, sacrificiul ? Ce luptători ! Ce credinţă în cauza lor !

Totul se schimbă :

— După aceea, explică Marwan, am căzut în atrocitate. A urmat casă după casă, om după om.. cu pumnalul. Masacru fără martori. Prea târziu să-ţi pui întrebări, să ai greaţă sau dezgust. Inutil să filozofezi asupra incapacităţii noastre morale sau fizice de a tăia beregata unei fiinţe omeneşti. Astea erau fleacuri ! Celălalt se afla acolo, cu pumnalul în mână, cu ura în ochi, cu dispreţul pe buze. Acum era ori el, ori eu — aşa cum mi se repetase întruna ! Şi apoi, aveam şi eu datorii de plătit, vieţi de răzbunat, un corp de apărat şi de defulat... dar mai ales aveam mâinile pline de sânge, o privire turbată, o poftă de a ucide... da, de a ucide şi iar a ucide... până la ultimul... cu plăcere de data asta... ca un act de dreptate, de reparaţie, ca o binefacere sau o faptă de curaj, sau un act de eroism... ca să apăr Beirutul, şi Şiyahul, şi pe *mămica cloşcă* şi pământul meu împotriva duşmanului, împotriva invadatorului, împotriva sirianului, după ce luptasem împotriva creştinului, împotriva tuturor celor care aveau ceva cu comunitatea noastră, cu bunurile noastre, cu aliaţii noştri. Nu mai eram un mercenar, nu mai eram un membru al miliţiilor. Simţeam că am o inimă de fedayn... pentru prima dată în sărmana mea viaţă. A trebuit să se ajungă la acest grad de oroare pentru a se naşte în mine o anumită convingere, să găsesc în mine un anumit motiv de a detesta şi de a lupta.

În mica încăpere, de ore întregi, Marwan îmi povesteşte viaţa lui, stând cuminte pe scaun, fără să facă vreun gest şi cu puţine variaţii în glas. Dar deodată sare în picioare, în poziţie de luptă, înfipt bine pe picioare, suplu,

cu braţul îndoit pentru a mima atacul brusc şi violent. Nu mai vorbeşte. Strigă. Înşiră cuvinte, sunete. Nu respiră. Gâfâie. Uită de aerul cuminte, nu mai caută să fie respectabil, *băiat drăguţ* cum spunea mama lui. E înspăimântător. S-a metamorfozat. Iată-l, într-o postură deplasată în acel birou paşnic, cu faţa la mine, redevenit luptător. Retrăieşte bătălia de la Bhamdun. Duşmanul, e sigur, se află aici, în faţa lui. Îl vede. Şi-l închipuie. Îl urăşte şi se pregăteşte să-l ucidă din nou pe acel necunoscut mort acum zece ani de propriile lui mâini. Trist spectacol ! Bietul Marwan ! Acest elan neaşteptat spune mai mult decât tot ce mi-a povestit. Furia şi frica îl desfigurează până la a nu-l mai recunoaşte. Cel care gesticulează în faţa mea e un altul. S-ar putea spune un nebun, dacă nu ar repeta gesturile care au provocat moartea, dacă nu ar mima realitatea, dacă n-ar da în vileag adevărul :

— Han ! În pântec. În şale. La faţă. Ciaf ! La gât. N-ai timp să gândeşti, n-ai timp să eziţi. Cu fiecare lovitură pe care o dau câştig, înaintez, mă liniştesc, obţin o amânare din partea morţii. Celălalt cade. Trec peste el. Îl caut pe următorul, îl provoc, îl strig : *vino aici, ticălosule*. Inima mea bate gata să explodeze. O auzi de la kilometri. Sângele îmi bate în tâmple. Intensitatea e prea mare. Nu mai văd nimic. Nu mai ştiu cine sunt şi cine e în faţa mea. Nu mai suntem oameni. Suntem nişte animale, asta e, nişte animale sălbatice. Incitare supremă. Urlete. Chestiune de secunde. Mergem după instinct. Gesturile scapă voinţei noastre. Răspund unui automatism... O obsesie : *trebuie să-i vin de hac, să-i fac de petrecanie*. Trebuie să mă avânt, să mă reped, să lovesc, să păstrez avantajul... să mai rezist. În ciuda celuilalt. În ciuda bombelor, a fricii şi a oboselii. Şi mereu zgomotul şi suflul obuzelor. Furie. Nebunie alimentată de nebunie. Totul se petrece prea repede. Nimic asemănător nu mai poate fi trăit. Să ucizi înfruntându-te corp la corp. Să mai înfig o dată lama în trupul deja mort care cade peste mine, stropindu-mă cu sânge. Şi deja trebuie să trec la următorul. Asta e capcana, nici măcar premeditată : moarte în serie. Şi cadenţa se accelerează. Imposibil să

ţii socoteala. Lama intră şi iese imediat. Nu mai are importanţă, nici consecinţe, nici semnificaţie. Rutină. Automatism. O a doua stare. Nu te gândeşti decât la tine, nu la morţi. Să scapi, să scapi.

Marwan încremeneşte o clipă, de parcă ar fi înfruntat un adversar, de parcă i-ar vorbi, l-ar avertiza :

— Viaţa ta nu mai are importanţă. A mea contează. Şi după ce te voi lichida, după ce te voi străpunge peste tot, voi simţi o mare plăcere, sentimentul unei mari victorii, unei adevărate fericiri. Voi cădea în euforie. Voi fi uşurat, fericit. Şi voi striga de plăcere : *l-am învins !* Şi voi trece la altceva, la următorul.

Marwan se calmează. Se uită la mine, îşi revine, şi, întorcându-se la scaunul lui, mă întreabă :

— Vrei să ştii ce simţi în acele momente, când percepi fizic, în încheietura mâinii, ultimile tresăriri ale celuilalt ? Acelaşi lucru ca la un meci de fotbal, când echipa ta marchează un gol.

Mă uit năucit la Marwan. El se simte foarte bine. Ce să spun mai mult ? Ce să mai adaug la relatarea liceanului sensibil şi fragil care vă spune că a tăia burta sau gâtul cuiva îţi provoacă aceeaşi plăcere ca atunci când joci fotbal sau îţi încurajezi echipa din tribune ? Această mărturisire pare la el atât de naturală încât devine banală : ceva cât se poate de evident. Ce separă adolescentul normal de ucigaş ? Cum ajung oamenii la astfel de excese ? Cum pot să iubească războiul, să se delecteze cu suferinţa aproapelui, să practice masacrul şi tortura ? Răspunsul se află aici, la această etapă a itinerarului parcurs de Marwan.

— Înfruntarea de la Bhamdun a schimbat totul, repetă el. Pentru că a ucide însemna a-ţi salva propria viaţă, a scăpa, a înainta, pentru că a ucide avea un sens, o utilitate ; fără doar şi poate acest act mă bucura. Să scapi din ceea ce-am trăit acolo, numai datorită pumnalului tău, tăind gâturile cum ai tăia crengile în pădure pentru a-ţi croi un drum, asta e pur şi simplu minunat. Nu reuşeam să-mi mai revin. Era un miracol.

— Chiar aşa ?

— Tu nu poți înțelege, afirmă Marwan. Este exaltant, fantastic. Nici o altă situație nu se poate compara cu asta, căci nimic nu e mai tare ca lupta împotriva morții, decât înfruntarea corp la corp pentru supraviețuirea unuia singur dintre cei doi luptători. E ca dragostea, dar de o intensitate mult mai mare, evident. Și „după" e tot ca dragostea, dar nebunia e mult mai mare. Dintr-o dată vid, tăcere... ca și cum aș fi fumat hașiș. Pluteam. Un extaz, dar diferit, pe care nu l-ai mai trăit niciodată, necunoscut... încât nu mai înțelegi nimic. Îți vine să râzi și să plângi. Copleșit de o oboseală absolută, nu mai ai nici forța să-ți ții arma în mână. În clipa aia tot tot corpul și sufletul se destinde. Și eram fericit. Îmi venea să-mi vorbesc mie însumi, să-mi șoptesc vorbe pline de încurajare și fericire : *Ai scăpat, e bine, ai câștigat*. Pentru mine nimic nu va mai fi ca înainte. Făceam parte din regatul morților-vii. Niciodată n-o să-mi mai fie frică. Nimic nu-mi va mai produce oroare. De acum înainte eram capabil de orice, adică, de ce era mai rău, fără cea mai mică reținere, fără cel mai mic scrupul, fără nici o noțiune de morală. Ce înseamnă morala când ai trăit așa ceva ? Nu mai înseamnă nimic ! Puteam să ucid pe oricine, în orice chip. Știam că lumea se va teme de mine, deci voi fi respectat. Mă vor sărbători la Beirut. Voi povesti faptele mele de curaj care vor face turul cartierului. Un singur lucru va fi imposibil de spus cum murise, sub ochii mei, un grup de camarazi...

Tace. De data asta insist :

— Te-ar fi speriat cuvintele ?

— Nu le puteam mărturisi mamelor lor felul în care muriseră. Parcă îi văd și acum, cu brațele ridicate, pe balconul unui bloc pe jumătate distrus, agitând o cârpă albă, căci totul era pierdut. Se înghesuiau unii în alții și tremurau din tot corpul. Le văd și acum privirile terorizate. Păreau că așteaptă verdictul. Jos, un sirian a coborât dintr-un jeep. A urmat un suflu teribil, un fulger imens și o flacără de cinci metri. Da, le dăduse foc cu lansatorul de flăcări, acolo, pe loc, deși pentru ei războiul se sfârșise, pe cinstite, după ce luptaseră bine. Și iată că fuseseră carbonizați ! Iar eu eram ascuns foarte aproape, complet neputincios.

În privirea lui Marwan, deşi a trecut atâta timp, apare mereu arţagul, sau un jurământ de răzbunare imposibil de potolit. Îmi trece prin minte o întrebare deplasată :

— După asta, mai e necesar pentru supravieţuitor să trăiască ?

Răspunsul lui Marwan sună ca un strigăt de copil :

— Bineînţeles ! Esenţialul e viaţa !

*
* *

Marwan ar fi trebuit să-şi amintească de asta : întoarcerile nu se petrec niciodată cum ai prevăzut. I se mai întâmplase o dată după Baalbek. Situaţia se repetă.

Se credea erou. Îşi zicea că Şiyahul îl va primi cu ghirlande de flori. Se închipuia purtat în triumf, solicitat din toate părţile, admirat ; poate chiar i se va mulţumi că a rezistat astfel invadatorului. *Māmica cloşcă* va fi acolo, în mijlocul mulţimii, mândră de copilul ei. I se va ierta înfrângerea, pentru că zarurile erau măsluite. I se va lăuda curajul. Vor vrea să-l atingă, să se apropie de el, să-l îmbrăţişeze pe cel scăpat ca prin miracol. I se datora respect, dragoste şi admiraţie. În privinţa asta chiar şi sirienii se purtaseră în consecinţă.

Ultimul careu de supravieţuitori părăsise Bhamdunul, pentru a se refugia într-o vale mică situată mai jos. O nebunie ! O sinucidere ! Trupele siriene i-ar fi putut masacra pe aceşti nenorociţi până la ultimul. În câteva minute. Fără martori. Omagiu adus curajului celor învinşi ! Învingătorul le acordă viaţa. Au putut să părăsească valea şi să se întoarcă la Beirut. Înflăcărarea lor în luptă merita onorurile şi le-au adus acest privilegiu. De aici optimismul lui Marwan, de unde mândria şi certitudinile lui.

Din păcate, Şiyahul reacţionă în cu totul alt fel. Iertarea siriană nu făcea decât să agraveze lucrurile. Supravieţuitorii erau nişte trădători, nişte laşi, nişte învinşi. Pe seama lor se puneau toate nenorocirile viitoare ale ţării : ei deschiseseră duşmanului drumul spre Beirut. Au fost fluieraţi, insultaţi, umiliţi. În loc de urale, Marwan a fost huiduit. luat peste picior de proprii săi vecini. Pe toţi aceia care îşi întorceau faţa de la el, care îl evitau sau îl

acuzau, care îl ironizau sau îl dispreţuiau îi cunoştea din totdeauna. Niciodată nu mai fusese privit astfel, niciodată nu fusese respins, niciodată Şiyahului nu-i fusese ruşine de el. Pentru Marwan şocul a fost cumplit. O nouă fisură, o ruptură.

Un prieten din copilărie îi strigă :

— Luptătorii de la Bhamdun sunt toţi nişte câini !

Replica veni biciuitoare :

— Dar tu, fiu de curvă, de ce n-ai fost acolo sus să lupţi cu noi ?

Remarca nu provocă nici un ecou. Nu, Şiyahul nu era de partea lui Marwan. Şiyahul nu ierta înfrângerea. Populaţia era unită dar, de data asta, împotriva propriilor ei copii care, după părerea ei, cedaseră. Situaţie insuportabilă pentru Marwan.

— Această respingere, această nedreptate au schimbat multe lucruri în mine, zice el. Nu prevăzusem una ca asta şi era de neînţeles. Pentru prima dată eram împotriva Şiyahului. Aveam acolo detractori, duşmani. Totul se năruia în jurul meu, toată lumea mea... Iată că eram scuipat în obraz ! Descopeream că nu eram iubit. În mine a crescut o furie cumplită, ceva iremediabil. Loviturile astea erau mult mai greu de suportat, de admis, de iertat, decât cele ale duşmanului. Până la urmă m-am simţit exclus din Şiyah. Nu mai era pământul meu, nu mai era familia mea... un vis sau o iluzie se frânsese pentru totdeauna. Şi ei mi-o vor plăti scump. Am înţeles că de multă vreme Şiyahul nu mai era decât o ficţiune : Georges şi ceilalţi plecaseră, cartierul era tăiat în două, mulţi din colegii mei muriseră, la Bhamdun sau aiurea. Fiecare îşi alegea tabăra, clanul, organizaţia. Nu ne mai feream. Nu mai stăteam de vorbă. Prin urmare totul se spărsese. Trebuia să mă aştept şi la alte rupturi, să mă pregătesc şi pentru alte răni, pentru noi lupte. Întoarcerea de la Bhamdun arătase toate astea şi mai ales faptul că nu trebuia să contez decât pe mine.

Acum Marwan nu mai putea să lase armele. Avea prieteni de răzbunat, trebuia să-şi recâştige onoarea, să-şi apere viaţa, să plătească poliţe. Dar mai ales turba de furie.

— Am înțeles că luptasem degeaba la Bhamdun. Tovarășii mei muriseră inutil. Nu mai erau considerați nici măcar drept copii ai Șiyahului, în timp ce proprii noștri dușmani se înclinau în fața rezistenței noastre eroice ! Era inacceptabil, prea mult într-un timp prea scurt. Eram complet scârbit. Singurul meu refugiu era la palestinieni. Ei mă văzuseră luptând. Pe ceilalți îi detestam, îi făceam răspunzători pentru înfrângerea noastră, pentru că fuseseră sfărâmați de numărul dușmanilor. Da, aveau să mi-o plătească. Și cel care mă va jigni, cel care îmi va aține calea va crăpa pe loc ca un câine ! Toate astea se învârteau în capul și în sufletul meu. O ranchiună cumplită, o ură plină de răutate. Ștersesem tot trecutul, îmi renegasem toate înduioșările. Pagina cu Șiyahul era efectiv întoarsă. Ticăloșii vor regreta că mă respinseseră !

În drum spre Bhamdun, Marwan își jurase

— Este ultima bătălie !

După Bhamdun îi era cu neputință să-și țină jurământul. Marwan era din nou în angrenaj. Nu putea să nu meargă mai departe. Sustragerea interzisă. Imposibil să iasă afară din război. Cu cât înainta, cu atât se înfunda mai rău. Fiecare zi îi încărca și mai mult bagajul și îl obliga să meargă mereu mai departe, până la capăt.

La fiecare pas găsea un motiv să lupte, un alibi pentru ura lui. Marwan era prins într-un cerc vicios, într-un cerc infernal. O furtună îl lua pe sus și nu găsea nici o creangă de care să se agațe. Nu vedea nici o ieșire. De fiecare dată o mână îl arunca în mijlocul ciclonului. Azi, întreg Șiyahul îi interzicea să părăsească vâltoarea, îl împingea în focul luptei.

Ura nu se potolește niciodată. Fiecare zi, fiecare bătălie, fiecare episod îl îndepărtează și mai mult pe om de om pentru a-l apropia și mai mult de animal. Iar oamenii se îndepărtează de oameni.

Și totuși Marwan avea să trăiască situații și mai rele. Marwan nu era singurul care gândea astfel. Dacă ar fi fost o excepție, dacă ar fi ieșit din normalitatea libaneză, Beirutul n-ar mai trece prin foc și sânge de atâția ani. Toți sunt prinși în această mișcare și urmează un proces identic de regres, de răzbunare, de nesăbuință. Ascultați con-

fesiunea unui luptător creştin, a unui om din cealaltă tabără, în acelaşi moment, după o altă bătălie

„Aveam cincisprezece ani, am ucis cinci oameni acolo. La primul mi-am zis : *ăsta e pentru fratele meu Karim.* La al doilea *pentru fratele meu Noël.* Apoi pentru unchiul şi pentru mătuşa mea. Iar al cincilea l-am omorât pentru mine, în avans. Pentru că la cincisprezece ani, când trebuie să omori, te simţi deja mort (...) Am continuat să-i omor pe duşmanii Libanului şi ai credinţei creştine, şi voi continua atâta vreme cât Dumnezeu îmi va permite"

Bineînţeles, nu-l cunoaşte pe Marwan. Trag unul în altul fără să se vadă. Dar au acelaşi limbaj. Atunci de ce să se oprească ? Cum să se oprească ? Rémi Favret, care a cules această mărturisire, notează

„În Liban voi avea deseori impresia că acest război este un război al morţilor-vii, dincolo de moarte, acolo unde nimic nu mai contează. Nici un masacru în plus, nici o speranţă de pace"

11

INCENDIATORUL

Cerul Şiyahului s-a învăpăiat tot. Un oraş întreg arde; flăcările străpung noaptea, se joacă cu ea. Un oraş iluminat, invadat de roşeaţă, şi de dansul umbrelor. Nici un zgomot; nici un strigăt. Doar trosniturile focului.

Pe acoperişul unui bloc care domină grandiosul spectacol, opt băieţi contemplă tabloul cu nuanţe arămii. Sunt fascinaţi de mişcarea flăcărilor, de culorile care se schimbă, se îmbină, se desfac, de brusca lumină urmată de obscuritate înaintea unei noi răbufniri, înainte ca focul să renască. Nu se mai satură privind. Nu-şi mai revin. Ei care niciodată nu părăsiseră Şiyahul, nu mai văzuseră un lucru aşa de frumos. Aproape că e un fel de primă împărtăşanie în faţa frumuseţii, a lucrului ce nu poate fi stăpânit, a extraordinarului. Extaz ; focul a cuprins totul îi înconjoară. Şiyahul este mistuit de foc din toate părţile. Nimic nu e cruţat : nici blocurile de locuinţe, nici casele înconjurate de livezi, nici staţia de benzină care face explozie, nici biserica Saint-Michel.

Unul din băieţi, un puşti relaxat în blugi şi helancă glumeţ, gesticulează cântând la saxofon E o melodie veselă. Ea acompaniază jocul flăcărilor. Ceilalţi cântă :

„Luptă pe străzile din Şiyah.
Mă bat pentru gloria lui Allah".

Asta e imnul lor.

Şeful lor însă e tăcut. Puţin retras, e cufundat în gânduri de nepătruns. Dacă am îndrăzni, am zice că are lacrimi în ochi. Dar zâmbetul dezminte tristeţea privirii. Admiră şi el priveliştea. Şi sufletul lui călătoreşte, ajutat de

hașiș, de la casă la bloc, de la bloc la moschee, biserică sau palat, din focar în focar, din jăratic în jăratic. Fiecare punct incandescent este o amintire, o etapă, un pasaj. Starea a doua : iese dintr-o încântare — exaltarea luptei — ca să cadă în altă încântare, cea a victoriei, a fascinației în fața incendiului, a puterii absolute de a fi declanșat sinistrul. Sentimentul de sfârșit de lume.

Ceilalți, cei șapte copii care îl însoțesc, care dansează pe terasă, care se răsucesc ca flăcările, se străduiesc din greu să semene cu niște războinici plini de răutate. I-ai crede mai curând o gașcă de sâmbătă seara, colegi de cartier. Pușca Kalașnikov și RPG-ul nu au nici un efect : ritualul lor seamănă cu un divertisment. Ai băga mâna în foc pentru inocența lor. Dar cu șeful e altă socoteală. Îți dai seama că a trăit prea mult la Beirut. Nu e decât cu doi ani mai mare, dar doi ani de război, de violență, de ură. Se află pe pământ de exact șaptesprezece ani. Cunoaște deja oamenii. Cu ceilalți întreține o legătură ciudată. Se vrea tatăl, protectorul lor. Se poartă cu tandrețe față de ei. Nu vrea nimic în schimb. Refuză prieteniile, nu crede în încredere, ci mai curând în interes. Nu mai poți avea prieteni ca cei dinainte de război. Aici oamenii își vând sufletul și pielea prea ieftin ca să-ți faci vreo iluzie. Se îndoiește de toate, până și de fraternitatea armelor : ea nu durează decât atât cât ține lupta. Poți împărți cu altul vreme de zece ani frica și primejdia, având același sac cu nisip drept pernă... și să trădezi la prima ocazie care se ivește, zice el.

Dă din umeri : în fond, singurii camarazi adevărați sunt cei din față. Prietenii de ieri, Georges, Michel, Gaby, Iosif și alți creștini cu care a crescut, pe care nu i-a mai revăzut de doi ani... dar pe care îi strigă în continuare în nopțile liniștite.

— Georges !

— Tu ești, Marwan ?

— Da ! Cum o să fie în seara asta ?

— O să fie liniște.

— La ce oră ne trezești ?

— La ora șapte !

— Nu, la șase, să-mi fac dușul.

— O.K.

La orele şase, obuzul cade aşa cum fusese promis. Georges e un băiat de cuvânt. Poţi conta pe el. E un fel de a-ţi spune că n-a uitat trecutul. Iată la ce se gândeşte în taină şeful în seara asta, în faţa incendiului. Ceilalţi n-ar putea să înţeleagă. La ce bun să-şi mai bată gura ?

O să rămână acolo vreme de ore, privind focul, admirând cerul, adulmecând noaptea, mângâindu-şi eşarfa roşie pe care era imprimat un cap negru de leu. Bucata de ţesătură o avea de la palestinieni. Un întreg ritual ! Un soi de *curriculum vitae*. Ea vorbeşte de curajul celui care o poartă. Ea sugerează marile fapte de vitejie şi aminteşte că acest om nu se teme de moarte. Marwan nu e şef pe degeaba. E mândru de emblemă ca şi de titlu în război, e cineva. Şi-a câştigat galoanele pe câmpul de luptă, mai ales la Bhamdun, chiar dacă câinii din Şiyah l-au batjocorit. Acum să se înveţe minte, idioţii ! Să crape ! Să rămână fără case ! După potolirea focului, Marwan nu va mai fi decât şeful ruinelor, dar va fi şef. Cu oameni, puşti Kalaşnikov, RPG-uri, un tun de 75 mm, un altul de 81, bazuka, un mortier de 50 şi 80, trei jeep-uri, benzină şi muniţii din belşug. Cu hrană care soseşte la oră fixă. Cu o respectabilitate fără îndoială prefăcută. Şi ? Marwan se simte foarte puternic şi la adăpost. Mişcarea îl protejează. A-l ataca ar însemna să provoci o nouă bătălie.

În seara asta Marwan e urât, dar nimeni un se poate atinge de el. De acum înainte în Şiyah el apare ca un derbedeu, un ucigaş, un nebun. Îi place pentru că este exact. Se simte toate astea un loc. Asta e răzbunarea lui. Modul său de a face Şiyahul să plângă, pentru că Şiyahul, după înfruntarea de la Bhamdun, l-a făcut să plângă pe el, băiatul de treabă.

Unul dintre puştii lui s-a apropiat. Focul se reflectă pe faţa şefului dându-i o expresie de cruzime care nu-l intrigă pe băiat.

— Ţie nu ţi se pare frumos, Marwan ?

— Ba da, e magnific. Mâna mea a aprins totul.

— La ce visezi ?

— La tot ce are... Şiyahul, trecutul meu...

— De ce-ai făcut-o dacă eşti trist ?

— Nu sunt trist. Sunt fericit. E prea frumos... am scos toţi şobolanii afară.

— Şobolanii ?

— Da, ultimii creştini, dar şi pe ceilalţi. Cei care şi-au bătut joc de mine. Le-am arătat ce-i costă asta. Oraşul îmi aparţine. Sunt un erou. Am toate puterile. Sunt Împăratul Şiyahului[1].

— Mama ta plânge, Marwan. Toţi îi spun că eşti un asasin, un ţicnit, un călău.

— Puţin îmi pasă de ce spun. Să crape ! Iar pe mama mea, las-o în pace. O să mă iubească totdeauna. De altfel, le-am lăsat o şansă acestor câini. I-am prevenit prin megafon. Ce mai vor ?

— De ce stai aici, Marwan ? Au să te găsească.

— Stau pentru că e frumos. Nu mă mai satur. Vreau să văd noaptea arzând şi soarele răsărind peste cenuşă, peste imperiul meu. Mă simt bine aici. Este cea mai mare zi din viaţa mea. Puterea asta e fantastică ! Nimeni nu va îndrăzni să-mi stingă incendiul. Vei vedea e focul nostru. Îl vor respecta. Nimeni nu ni-l va reproşa. Oraşul e al nostru, cu blocurile, cu străzile, cu maşininile lui. Putem să luăm totul, să cerem orice. Nu poţi să bănuieşti marea plăcere pe care o simt în acest moment. Am intrat în posesia cartierului meu. Îi domin pe toţi, mi se supun mie, forţei mele, legii mele.

Marwan se ridică dintr-o săritură şi îi urlă Şiyahului în faţă

— Sunt Marwan ! Marwan ! Sunt *Împăratul !*

Se uită la oamenii lui cuprinşi de euforie.

— Nu vom fi pedepsiţi, băieţi. Nu riscăm nimic. Profitaţi de spectacol. Îi spun mamei mele că sunt un bandit ? Să vină să-mi spună mie, idioţii ! Banditşii sunt băgaţi la închisoare. Eu sunt liber. Mă preumblu cu RPG-ul meu. Altădată, pentru un cuţit făceai şase luni de puşcărie. Azi te poţi duce la restaurant cu o rachetă. Nu ni se va întâmpla nimic. Avem dreptul. Nu facem nimic rău, băieţi.

---

[1] Războiul a adus oamenilor numeroase porecle la Beirut. Din motive de siguranţă, am transformat adevărata poreclă a lui Marwan în *Împăratul Şiyahului* (n.a.).

Vreo șaizeci de blocuri și case ardeau la picioarele lui. Se mistuia propria lui copilărie. Se alegea praful de acel *jos* al lui. Ardea biserica unde se juca împreună cu Georges. Ardea băcănia lui Iosif. Ardeau casele la care ținea atât de mult, pentru că visase să-i ofere mai târziu una la fel *mămicii cloșcă*. Toate astea nu mai aveau importanță. Nu simțea nimic. Nimic în afară de o mare bucurie la vederea flăcărilor.

Opt băieți pe un acoperiș râd de nenorocirile pe care le-au provocat. Știu că nimeni nu li se împotrivește.

*
* *

În zori nu mai rămăsese decât cenușă, bucăți de ziduri calcinate, blocuri înnegrite, resturi de case și puțin fum pierzându-se spre un cer prea limpede. Dar mai ales peste toate domnea tăcerea, o tăcere atât de neașteptată la Șiyah și totuși absolută. Ea însemna consternare, nu în fața stricăciunilor, ci în fața faptei comise de un copil al cartierului. Da, tăcerea rușinii în fața sacrilegiului comis de Marwan pe care nimeni nu-l mai recunoștea. Excesele lui păreau că împroașcă întreaga familie, compromițând pe toată lumea, pătând onoarea comunității. Erau mai afectați de gestul lui iconoclast decât de pierderea propriilor bunuri. El nu se simțea vinovat. Ceilalți — victimele, nevinovații — plângeau în numele lui invocându-l pe Dumnezeu :

— Înapoiază-ne copilul așa cum era ! Scoate diavolul din el !

Șiyahul trăia această distrugere ca pe un viol. Ea avea să modifice pentru totdeauna sufletul cartierului. Ea va constitui o rană de nevindecat, mai teribilă decât loviturile venite de la cei din față.

Firește, femeile vor degaja ruinele. Le vor scotoci cu mâinile lor în căutarea unei crătiți, a unei saltele, a unui scaun. Bărbații aveau să strângă la un loc mariie cărămizi prefabricate și să reconstruiască adăposturi unde apa va curge din nou. Vor meșteri câteva fire electrice și se vor racorda clandestin la rețeaua urbană, gratuit și fără

probleme în ciuda războiului. Dar asta nu era destul pentru reconstituirea Şiyahului. Nu va mai fi aceeaşi inimă, nici acelaşi spirit. Până şi privirile vor fi diferite şi nu vor mai îndrăzni să se ridice unele spre altele ca înainte. Peste cartier căzuse dezonoarea.

Numai Marwan, din vina căruia se întâmplase totul; nu mai putea de bucurie. Acele ruine erau gloria lui. Acele lacrimi erau fericirea lui. Un şef nu se înduioşează. Nu regretă nimic. Merge înainte, fără stări sufleteşti şi fără să întoarcă capul înapoi...

După ce şi-a săturat ochii şi privirea i-a ostenit, când în cap nu i-a mai rămas decât un mare gol după ce se delectase prea mult cu răzbunarea lui astfel încât nu mai ştia ce să inventeze, după ce tabloul strălucitor nu mai evoca decât sfârşitul serbării astfel încât devenea trist, Marwan părăsi acoperişul, loja. Coborî în stradă să facă inventarul sau să inspecteze noul său *jos*. Cu pieptul bombat, cu RPG-ul pe umăr, cinic : *„Totdeauna eşti aşa când ai o armă,* pretinde Marwan. *Îţi compui această imagine instinctiv, automat"*. Marwan juca teatru. *Făcea* pe şeful ! Se identifica cu un erou, intra în pielea personajului său ideal, trăia fantasma lui. Îl interpreta pe *Împăratul Şiyahului*. Noua lui obsesie, noua sa poreclă, care în curând va putea fi văzută pe ziduri, unde nişte pictori anonimi aveau să deseneze legenda războinicului Marwan, contribuind la renumele său. Din păcate, în mintea lui, în acest context, pe împărat nu-l puteau caracteriza decât lipsa de măsură şi cruzimea. Nu-şi găsea justificarea decât în exces.

— Iată ce se petrece în capul unui ucigaş, afirmă Marwan. Este cea mai bună tehnică pentru a depăşi şocul. Te identifici cu un altul. Te priveşti din exterior. Nu te simţi răspunzător de actele dublurii tale. Joci în permanenţă teatru. Până la urmă nu mai ştii cine e *el* sau *ea*, nici cine face, nici dacă toate acestea sunt reale sau ficţiune, dacă e ceva serios sau nu, dacă e important sau nu. Acţionezi dar cu senzaţia că eşti martorul faptelor violente ale aproapelui. Supralicitezi şi nebunia personajului imaginar din noi e ameţitoare. Ea ne alimentează excesele. Nu se poate detaşa. E un delir permanent.

Aprecierea e făcută după trecerea anilor. Deocamdată Marwan era copleşit de euforie. Mergea, îmbătat de puterea lui, pe străzile pustii. Râdea. Îi striga pe absenţi :

— Unde sunteţi, bandă de şobolani morţi ?

Cei şapte copii veneau după el, cu mâinile strânse pe patul puştii, aşa cum te agăţi de o mamă. Năuciţi, pe jumătate fermecaţi, pe jumătate înspăimântaţi, constatau amploarea raidului lor nocturn. Nu era momentul să se înmoaie. Aşa că au început şi ei să umfle pieptul sub helancă sau bluză Şi şi-au făcut semn cu cotul ca după o glumă bună. Cu un decalaj de doi ani, cădeau şi ei în angrenajul în care fusese prins Marwan. Azi şeful juca rolul lui Hani pentru alţi şapte ucigaşi imberbi. Atitudinea lor, indiferenţa pe care o arată în mijlocul Şiyahului ars avea ceva suprarealist.

Între două bucăţi de ziduri năruite, apare o siluetă. Un arhanghel. O fantomă. Bărbatul era înalt. Se ţinea drept. Avea o privire strălucitoare şi senină. În mână — o mână frumoasă străbătută de vene umflate — ţinea un baston noduros. Era un bătrân impresionant şi demn. Cu un păr alb frumos pieptănat, cu o cămaşă strâmtă, albă, încheiată la gât. Era aproape elegant acest om, singurul care se arăta, cu totul neaşteptat, printre ruine.

Ciudată, întâlnire şeful, oprindu-se brusc, perplex, tulburat şi bătrânul nepăsător, precum o întâlnire ineluctabilă, pe drumul netrebnicilor. S-au oprit uitându-se unul la altul, observându-se, căutându-se poate fără să se găsească.

Marwan vorbi primul. Tonul era aproape amical

— Mai eşti încă aici ? N-ai fugit cu ceilalţi ? îl întrebă el pe bătrân.

— Unde să mă duc ?

— Oriunde. Să te adăposteşti în altă parte...

— Nu am altă parte. Viaţa mea e aici şi ea se sfârşeşte azi.

Nu era resemnare. Un fapt. O scadenţă în logica lucrurilor. Nici amărăciune, nici regret.

— Cine a făcut asta ? întrebă bătrânul.

— Eu ! proclamă şeful.
— Tu ?
Ochii bătrânului se tulburară. Îşi agită bastonul :
— Tu, Marwan ? Tu ai făcut asta ? Nenorocitule ! Am să te bat cu acest baston ! Am să te pedepsesc, secătură mică ! Cum, tu, tu ai putut să comiţi o asemenea crimă ?
Văzându-l pe bătrân gesticulând, Marwan, şeful, izbucni în râs. Îl găsea ridicol pe acest bunic epuizat, care se apucase deodată să-l ameninţe pe războinic cu un neînsemnat baston de măslin. Cei şapte copii înarmaţi începură să râdă şi ei în faţa necunoscutului furios care-şi spărgea pieptul strigând :
— Secături mici, secături mici !
Deodată bastonul se abătu asupra lui Marwan şi îl lovi în frunte. Sângele începu să curgă, dar şeful continua să râdă.
— Uite, mi-a ars casa ! strigă bătrânul. Casa mea frumoasă şi cărţile... tot ce aveam şi care ţi-era destinat ţie... casa mea şi livada unde veneai să te joci cu Georges... unde te învăţam ce e lumea, nefericitule... uite ce-ai făcut !
Bătrânul plânse, dar nu de disperare. De decepţie. Tot cu demnitate. Un fel de a spune : „N-ai ce să mai speri aici de la viaţă şi de la oameni".
Murmură
— Tu, Marwan, erai atât de respectuos. Un băiat bun. Credeam în tine.

Marwan se uită la complicii lui. Copiii nu mai râdeau. Nu înţelegeau, nu ştiau ce atitudine să ia. Aşteptau un răspuns. Îl pândeau pe şef. Toată situaţia putea să se răstoarne. Se mirau de faţa plină de sânge a lui Marwan, de tăcerea şi de ezitarea lui, de jena vădită. Curioasă scenă ! *Împăratul Şiyahului,* abia uns, oprit în drum, cedând în faţa unei vulgare lovituri de baston, ezitând în faţa unui bunic dezarmat, în faţa acelui om cu un picior în groapă.

Şeful îşi dădu seama de miză, înţelese riscul. Era în joc autoritatea lui în faţa copiilor şi mai ales locul lui la Şiyah. Dacă un bătrân cu mâinile goale era în stare să-l înfrunte, Marwan nu mai exista, nu mai speria pe nimeni.

Lucrurile erau clare. Şeful avea şaptesprezece ani. Celălalt şaptezeci. Rafala plecă brusc, golind încărcătorul. Îl seceră pe bătrân şi literalmente îl tăie în două. Bătrânul se prăbuşi la picioarele şefului, într-o baltă de sânge. Dar părul îi rămase alb sub soarele Şiyahului.

Văzând cadavrul, recunoscând ceafa familiară şi mâinile lungi pe care le admirase pe vremuri, Marwan îşi aminti de un om deja în vârstă apăsându-şi bastonul pe mâna unui copil, când acesta smulgea coada şopârlelor.

— Te doare ? întreba adultul apăsând pe baston.

— Stai ! Stai ! implora copilul.

— Vezi, tot aşa o doare şi pe şopârlă. Nu-i vei mai face niciodată rău, promiţi ?

— Promit, spuse băiatul.

Şi aşa se împrieteniseră, aşa deveniseră tată şi fiu.

Azi copilul îşi zicea *Împărat*. Tocmai îl omorâse pe bătrân, pe *tata Abou*.

* * *

Marwan mi-a povestit moartea incredibilă a lui *tata Abou*, fără cea mai mică emoţie, fără reticenţă şi fără regrete. Acest asasinat era obligatoriu. Era o problemă de supravieţuire pentru şef, pentru *Împărat*. Rutină. Asta e viaţa ! După aceea şi-a continuat plimbarea prin Şiyah, ca să facă bilanţul incendiului, să vadă dacă protesta cineva şi să se convingă că după *tata Abou* nimeni nu mai îndrăznea să intervină.

— Nu ţi-a vorbit nimeni de această crimă ?

— Niciodată, îmi răspunde Marwan. Poate că în sinea lor oamenii nu erau de acord. Dar ştiau ce-i aştepta dacă o spuneau în gura mare. În felul ăsta prestigiul meu a crescut şi mai mult.

— Dar tu, în sinea ta, ce-ai gândit ? Ce-ai simţit ?

— Nimic. Absolut nimic.

12

ŢINTAŞUL

Este un artizan al crimei. Nu trage mult, ca să nu fie reperat. E răbdător, stând ore în şir să observe, fără să ucidă. Poate să stea aşa o zi întreagă fără să vadă nimic. E un singuratic. Îşi construieşte un mic univers în jurul ascunzătorii sale, din fantasme, puşti şi haleală. Are o armă de precizie, o puşcă Kalaşnikov, pentru cazul în care lucrurile s-ar înrăutăţi. Nu trage decât o singură dată. Dacă ratează ţinta, renunţă mai înainte de a fi descoperit, dar e teribil de frustat în caz de eşec.

Aşa rezumă Marwan meseria de ţintaş. Admir concizia definiţiei. Nu a ezitat : tirada i-a venit dintr-o dată. A spus esenţialul, cu accentul sincerităţii, cu convingere. Nu încape îndoială, în război, în arta de a-şi ucide aproapele, prefera această metodă şi acest rol. După cum spune : asta e şmecheria lui. Profesiunea — ţintaş. Îi convine foarte bine. Şi-ar trece-o şi pe carnetul de identitate. După părerea lui este o meserie nobilă. Tehnică şi artistică în acelaşi timp. Un *job* în care, dacă ar fi să-i dai crezare, nu-ţi murdăreşti nici mâinile, nici spiritul. Pe scurt, Marwan îşi revendică acest titlu. E mândru de el. Ar putea să exercite toată viaţa o astfel de meserie fără să se plictisească. Năucitor ! Revoltător !

Când vorbeşte de anii în care a fost ţintaş, Marwan se înflăcărează. Se înviorează. Trăieşte. E vizibil că iese din rutină, din cotidian, nu mai e o corvoadă. În povestirea lui apar cuvinte noi : *pasiune, sport, plăcere*. Îi place

asta. Din 1977 până în 1985 Marwan a fost ţintaş la Beirut, pe linia verde. Plătit ca să-şi ia puşca cu lunetă, să se instaleze într-un fotoliu, să aştepte prada — copii, femei, bărbaţi nevinovaţi — apoi să tragă şi să ucidă. A făcut opt ani acest *sport !* Îi trăise deliciile şi le evoca cu nostalgie — vremuri bune ! Opt ani, trei mii de zile, fiecare cu actul ei de deces, fără să-şi pună niciodată întrebarea ce se petrece în faţă, de partea victimei. Fără nici o clipă de îndoială. Fără să aibă nici cel mai mic sentiment de culpabilitate. Mai mult o serbare de bâlci decât un război. Opt ani de crime premeditate, în serie, fără să lase nici o şansă ţintei. Opt ani de asasinate bucată cu bucată, cu sânge rece, finanţate de responsabili respectaţi, interlocutori ai marilor naţiuni civilizate de la care primesc ajutor şi prietenie. Totuşi nici asta n-ar trebui să se uite! Marwan apasă pe trăgaci, dar există totdeauna o mână care umple încărcătorul. Altfel hecatomba dementă ar fi încetat de multă vreme. Marwan nu este decât executantul. Cui îi revine cu adevărat responsabilitatea crimei ? Cui să-i atribuim zecile de mii de morţi din Liban ? Ţintaşul îndeplineşte o misiune precisă care i-a fost atribuită în totală cunoştinţă de conducătorii politici, cunoscând perfect consecinţele hotărârii lor, programând cu bună ştiinţă asasinatele. Ţintaşul nu este în nici un caz un „independent" unul care lucrează pentru el, un ucigaş nebun. Dimpotrivă, este un slujbaş disciplinat, inventariat, ai cărui şefi îi cunosc minut de minut activitatea şi poziţia. E vorba de un soldat fiabil care nu încalcă şi nu discută ordinele. După spusele lui Marwan, cu ţintaşii nu există probleme. Li se spune să tragă — trag. Li se spune să nu mai tragă — se opresc. Dacă vine un contraordin pun din nou puşca la ochi. Ei concretizează un joc politic subtil pe care nici măcar nu încearcă să-l înţeleagă. Fiecare cu rolul lui. Ei sunt nişte tehnicieni ai morţii, ceasornicarii crimei de la distanţă.

Ziua obişnuită a ţintaşului Marwan începe la orele şase dimineaţa, cu ecourile ultimelor schimburi de obuze din zori, pe linia de demarcaţie. O primă cafea, un duş, uniforma şi bocanicii. La el acasă, Marwan îşi strânge ca-

trafusele: pușca Kalașnikov cu cele opt încărcătoare pline, patru grenade, o gentuță de prim ajutor. Micul dejun are importanța lui. Îl savurează, mai ales când e pregătit de *mămica cloșcă*. Știe să îmbine de minune brânza și mierea, ouăle ochiuri și smântâna. O sărutare, un *fii prudent* mașinal (timpul primelor spaime a trecut de mult !) și Marwan părăsește apartamentul familiei, îndreptându-se spre cartierul general al organizației la care este angajat în acel moment.

— Intru în slujba celei mai puternice organizații paramilitare, zice el. Asta se poate schimba de la o zi la alta, dar pe mine nu mă jenează. Toate sunt la fel au un ideal, formează o mică armată, primesc bani de nu se știe unde, capătă importanță, pactizează cu străinătatea, le strivesc pe celelalte. Noi putem să crăpăm pentru ei, că lor nu le pasă. Fiecare încearcă să se descurce cât mai bine... și până la urmă nimeni nu mai crede în nimic. Făcându-ne prea mulți dușmani, nu putem să lăsăm totul baltă. Pe marii șefi războiul îi îmbogățește. Așa că ne simțim din ce în ce mai mult mercenari.

La cartierul general Marwan primește ordinele. Încă o cafea, în fugă, apoi doi puști pleacă împreună cu el, ducând două lăzi cu muniții până la ascunzătoarea unde îl așteaptă pușca cu lunetă de calibru 14,5 mm, „ca o iubiță", glumește el.

Apreciază această clipă, aceste reîntâlniri matinale cu arma fidelă pe care speră în curând să o încălzească, să o excite, da, ca pe o femeie docilă și complice.

— Îmi place această pușcă care are un recul teribil. O proptesc în piept, cu un sac ca să mă protejez de zdruncinătură.

Puștii — servitorii ! — deschid lăzile cu muniții în timp ce stăpânul se instalează. Marwan apreciază acest raport, această ierarhie, amestec de respect față de el și de inițiere, pe care îl îngăduie puștimii. Ar fi interesant de văzut considerația, curiozitatea și admirația cu care micii învățăcei în ale războiului îl observă pe Marwan pentru a înțelege satisfacția orgolioasă pe care i-o provoacă acestuia ceremonia zilnică a instalării.

Cu toate astea, ceremonia nu durează la nesfârşit. Marwan e dornic de singurătate. Nimic nu trebuie să-i distragă atenţia şi tocmai pentru a fi singur şi-a ales această meserie, „cea mai excitantă din tot războiul“, zice el : nu ai nici un şef în cârca ta, nu trebuie să te vezi cu nimeni, o minte care hoinăreşte, tu însuţi fiindu-ţi singurul interlocutor.

Încă o privire spre stăpânul lor şi cei doi puşti se retrag. Imaginea lui Marwan în izolare voluntară, căpitanul unei carcase din beton şi fier, în care nu a mai rămas nimeni, paznicul unei epave sparte de obuze şi biciuite de mitralii, această imagine îi impresionează profund. Ea contribuie la creşterea prestigiului, îşi aduce contribuţia la legenda *Împăratului* singuratic cu care se identifică şi ei. Şi ei visează la un astfel de post. În curând îşi vor încerca şi ei norocul. Au treisprezece ani şi întruchipează noua generaţie a războiului, atât de precoce şi atât de dotată încât îi sperie pe cei mari... totuşi oameni bine căliţi ! Cei mai buni dintre ei, reperaţi pentru abilitatea, sângele rece şi lealitatea lor, vor primi propunerea în mod discret. Asta se va întâmpla de la om la om, între patru ochi, fără alţi martori decât şeful şi candidatul. Noul ţintaş nu se va lăuda cu privilegiul său, din motive de securitate. Ţintaşii sunt lucrători anonimi, oameni ai umbrei şi misterului. Trebuie spus că în rândurile populaţiei, terorizată de tirurile lor oarbe, nu se bucură deloc de apreciere. Ce dacă ! Ca să trăim fericiţi, să trăim ascunşi ! Cu un salariu lunar de 350 de livre, un adevărat chilipir la Beirut. Creştini sau musulmani, toţi primesc aceeaşi sumă, chestie de echitate şi de moralitate. La muncă egală, salariu egal. Asta fixează omul doborât, în medie, la 35 de livre bucata, şomajul tehnic depăşind rareori o săptămână în această profesie. Marwan, în opt ani de meserie, nu s-a oprit mai mult de o lună consecutiv. Comentează :

— Există totdeauna un pretext pentru un glonţ rătăcit.

Iată-l deci la postul lui, cu puşca, cu gloanţele, cu aparatul de radio cântând în surdină, aparatul de emisie-recepţie prin care primeşte ordinele şi o bere. Ochii lui cercetează în permanenţă orizontul, în căutarea a tot ce mişcă.

Scurtează un pustiu, un *no man's land* devastat, un teren plin de bombe și obuze, de taluzuri și mașini calcinate, având ca fundal fațadele sparte și mutilate ale Beirutului de Est, imobilele goale ale creștinilor, ferestrele și balcoanele căscate unde se ascund țintașii din față, din cealaltă tabără... inamicul. Linia verde. Linia tirului. Ruptura. Comunicarea interzisă. Trebuie creată o zonă de insecuritate, cele două comunități trebuie separate pentru totdeauna, cei care ar pretinde să treacă trebuie doborâți, cu orice preț. Să ucidă fără somație, fără deosebire — aceasta este misiunea țintașilor.

— Ne aflăm acolo pentru a crea un climat de psihoză permanentă, de teroare la contactul dintre cele două comunități, explică Marwan. Obiectivul nostru este de a „destabiliza" situația, de a tăia toate căile de comunicare, de a-i implica pe civili în război, de a întreține o tensiune, extremă, de a tăia orașul în două, de a înfierbânta spiritele.

Enumeră obiectivele acestui program sinistru cu o seninătate surprinzătoare, specific militară, ca un soldat conștiincios și precis. Cunoaște consecințele faptelor sale :

— Țintașul sperie cel mai tare populația. Poți să scapi de o bombă, de un atentat, de un schimb de focuri, dar nu de un țintaș ascuns. El e un ochi care te hăituiește în permanență și pe care tu nu-l vezi. Implacabil. Fără dialog posibil și fără nici o șansă întâmplătoare. Un glonț, în momentul cel mai neașteptat, rupând armistițiul... și urmează moartea, acolo între două lumi, sub cer deschis, știind că nimeni nu va veni după tine.

Marwan zâmbește :

— Glonțul țintașului, între lupte, înseamnă : *suntem tot aici.*

Un fel de a spune că războiul nu se va opri niciodată.

Marwan explică că e de ajuns o mână de țintași ca să terorizeze un întreg oraș, să-l paralizeze, să zguduie toată populația.

— Numai eu singur țin calea de acces spre aeroport, povestește el. În total, nouă țintași pot să controleze linia verde și să izoleze în fapt Beirutul de Vest de Beirutul de

Est. În Şiyah, în timpurile normale, nu suntem decât patru ţintaşi ascunşi. E mai mult decât necesar.

— Nu ai impresia că te afli printre patru ţicniţi care otrăvesc viaţa a mii de nevinovaţi ?

— Ba da, absolut ! Dar executăm nişte ordine, un plan concertat a cărui miză ne depăşeşte. Eu fac ce am eu de făcut şi asta îmi place. Restul nu e treaba mea. Ştiu că oamenii, în sinea lor, ne urăsc pentru că îi deranjăm. Uneori visez la o viaţă simplă să cumpăr un taxi, să mă însor... dar ştiu că nu e posibil, nu voi reuşi niciodată. Destinul e altfel. De aceea continui şi încerc să mă descurc cât se poate de bine. Să fii ţintaş, şi asta e cât se poate de bine. E un sport bine plătit şi nu prea periculos. E un tir de antrenament eficace. Totdeauna trebuie să fii vigilent, şiret, mai inteligent decât cel din faţă. Este şi un joc, foarte subtil să-ţi alegi locul, să aştepţi momentul când să tragi, să inventezi o mie de trucuri ca să nu fii văzut, să-şi schimbi ascunzătoarea în fiecare zi şi cartierul la fiecare şase luni. Pe scurt, să simţi clipa când trebuie să pleci, să nu împingi prea departe provocarea, să nu sfidezi adversarul pentru a fi eficace, adică să te comporţi ca un mare profesionist.

Alegerea postului este esenţială. Ţintaşul nu este cu adevărat în prima linie. Ar fi prea vulnerabil. Se instalează într-un bloc care nu dă direct spre strada vizată. În felul acesta nu vor urca să-l găsească. Caută o clădire lipită de o alta, protejate de o alta şi va trage printre amândouă. Obsesia lui : glonţului său să i se răspundă cu o rachetă. Astfel încât reperarea locului este o treabă personală şi serioasă. După aceea, Marwan anunţă superiorilor săi locul ascunzătorii. Din trei în trei ore superiorii trimit un om... ca să vadă dacă Marwan mai este încă în viaţă.

Şi începe lunga aşteptare ! Fascinanta aşteptare, dacă e să-l credem pe Marwan, dacă e să-l credem pe *Împărat*. Jalnic univers ! Un cadru de beton, un scaun de fier, un binoclu, saci de risip ca protecţie şi un butoiaş transformat în sticlă ca să-şi pună puşca. Şi totuşi lui Marwan îi place această ambianţă. Se citeşte pe faţa lui.

— Plăcerea mea, zice el, este să aştept în tăcere, ascuns acolo, singur în blocul abandonat şi în sfârşit să trag, uneori după patru ore de observaţie, de inactivitate aparentă. În realitate, totdeauna se întâmplă ceva. Totul mişcă, în minte totul e în mişcare, totul pândeşte cea mai mică informaţie. Când ţinta se prăbuşeşte, atunci sunt fericit. Am sentimentul că mi-am îndeplinit datoria. Asta dă un sens zilei mele.

Da, năucitor ! Celălalt moare şi el e mulţumit. L-a împuşcat, cu răceală, pe necunoscutul căruia nu i se acordă nici o şansă, şi el jubilează. Încerc să caut dramul de provocare. Îmi zic că Marwan, cu siguranţă, vrea să şocheze. Dar nu ! E sincer. E natural. Nu ştie să fie maliţios. Spune lucrurile aşa cum îi vin, aşa cum sunt. Asta e felul lui de a fi cinstit. Dacă ar rata ţinta, ar avea impresia că îşi fură salariul şi asta l-ar întrista. Nu s-ar cuveni. Ar fi un fel de abuz de încredere, de trădare sau de escrocherie. În orice caz o greşeală profesională. *Mămica cloşcă* şi sărmanul *tata Abou* aveau dreptate fondul e bun la Marwan. Încheie un contract şi vrea să-l respecte cu toată fiinţa. În caz de eşec, se simte răscolit, ruşinat, vexat.

Din fericire, cazurile de frustare sunt rare. Ţintaşul are rolul avantajos, iar victima porneşte de la început cu un greu handicap. Cu alte cuvinte nu are nici un atu în acest joc. Marwan recunoaşte mai mult cu mândrie decât cu cinism

— Am 75% din reuşita totală.

Adică când ochesc o sută de persoane, din ascunzătoarea mea, omor şaptezeci şi cinci cu un singur glonţ de fiecare dată. Conversaţia îţi dă fiori. Totuşi, la Beirut asta înseamnă rutină. O notiţă mică în josul paginei de ziar *victima unui ţintaş*. La fel de banal precum : *călcat de o maşină*. Dar cum să nu tresari când Marwan precizează

— Nu mergem niciodată mai departe de zece persoane pe zi.

Aceasta este realitatea unui ucigaş. Oare reuşim să ne dăm măcar seama ce înseamnă asta concret ? Marwan se află în faţa mea, îşi povesteşte viaţa cuminte, politicos. O fiinţă normală pe care vizitatorul care deschide acci-

dental uşa biroului nici măcar nu-l remarcă. Şi totuşi ! Şi totuşi acelaşi Marwan înşiruie cadavre, confiscă viaţă. Da, *băiatul drăguţ* şi asasinul sunt unul şi acelaşi. *Împăratul* Marwan nu-şi pune acest gen de întrebări. Merge mai departe, fără să-şi închipuie nici o clipă că am rămas în urmă sau că nu mai aveam chef să-l urmăm. El ştie încotro mergem. E sănătos. Statisticile lui morbide devin mai precise :

— În general, în 80% din cazuri trag la bust, zice el. Nu e chiar aşa de rău. Iar când sunt în mare formă, cu o armă bună, nimeresc în plin până la o distanţă de 900 de metri, în timp ce un trăgător mediu e eficace între 250 şi 500 de metri. De aceea sunt apreciat.

Nu ezită să-şi devăluie secretele de ţintaş :

— Încerc să mă instalez la o distanţă de 200 de metri, povesteşte el. Mai aproape e prea riscant. Aş putea fi localizat. Niciodată distanţa nu e mai mică de 50 de metri. În plus, trag pieziş faţă de tabăra duşmană. În felul acesta nu se vede de unde a plecat împuşcătura. Pentru un pieton, îmi fixez cătarea la 500 de metri şi aştept să intre în ea. Asta ia în general treizeci de secunde de potrivire şi aşteptare. Celălalt nu bănuieşte nimic. Eu îl văd înaintând şi am impresia că îl atrag într-o capcană, că îi impun itinerarul meu. Îi zic: *vino, vino micuţule*... Ştiu că va muri, că nu mai are de trăit decât treizeci de secunde, apoi douăzeci, zece, cinci... el însă n-are habar de nimic. La ce se gândeşte în aceste secunde esenţiale ale existenţei sale, în aceste ultime secunde în care se mişcă, respiră ? La fleacuri, fără-ndoială. Nu te poţi gândi în permanenţă la moarte. Clipa asta e fascinantă pentru un ţintaş.

Marwan dă din cap visător şi repetă :

— Fascinant, într-adevăr fascinant. Un amestec de mare exaltare şi calm absolut. Îţi ieşi din minţi, ameţeşti, ţi se tulbură mintea. Corpul însă e calm. Mâinile nu tremură. Te controlezi perfect. Această plăcere este greu de imaginat când nu ai trăit-o.

Greu, într-adevăr...

Prin urmare victima şi-a făcut apariţia, inconştientă. S-a ivit de pe o străduţă, îşi întinde rufele la soare, apare

pe o terasă, se aventurează pe un teren viran, traversează o alee, de partea cealaltă a liniei de demarcație. Ochire, împușcătură — victima se prăbușește. Dar pentru Marwan totul se petrece foarte repede. Nu are decât o vedere parțială a evenimentului. Nu-și identifică decât rareori victima.

— La opt sute de metri nu vezi decât o umbră în lunetă. La cinci sute de metri vezi o siluetă foarte clară, dar nu poți să spui dacă e o femeie, un copil sau un bărbat. La două sute de metri începi să vezi chipul țintei, spune el.

— Chipul aceela nevinovat, nu inspiră milă.?

— Nu. Nu o cunoști. Trebuie să tragi în tot ce mișcă. De restul nu ne pasă. Altfel te lași de meserie. Putem să tragem chiar și în civilii din tabăra noastră. Asta e legea. Nesiguranța trebuie să fie permanentă și nu cruță pe nimeni. Țintașul care ar uita asta ar încălca regula jocului.

— Dacă ar apărea mama ta, ai trage ?

— Nu va veni. Cunoaște pericolul.

— Atunci cine vine ?

— Imprudenți, oameni care trebuie neapărat să treacă linia, alții care au prea mare încredere în armistițiu, alții care își încearcă norocul sau vor să viziteze o rudă, aflată de partea cealaltă, profitând de o acalmie sau de deschiderea provizorie a unei treceri.

— Ce sfat le dai celor care vor să treacă ?

— Să renunțe, să nu traverseze linia, să nu se joace cu țintașii. Este o adevărată nebunie, e sinucidere. Altfel, dacă insistă neapărat, să aștepte împușcătura țintașului destinată altuia, apoi se trece foarte repede. Nu se trage decât o singură dată și apoi se pleacă de acolo... trebuie să profite de acest moment... doar dacă nu-l ia în primire un alt țintaș.

— Ce sentiment ai când vezi victima prăbușindu-se ?

— Nu o văd. Trag și o iau imediat din loc. Nici măcar nu știu dacă l-am ratat, ucis sau rănit. Nu aflu decât mai târziu, de la milițiile postate în observație sau de la radio. Astfel încât nu e chiar așa de îngrozitor să tragi. Nu înseamnă nimic, nu reprezintă nimic. Înainte e o concentrare extremă. Dar de îndată ce glonțul a pornit, s-a sfârșit.

Nu mai e treaba mea. Îmi iau degrabă tălpășița. E ca și cum n-aș vedea războiul. În opt ani cât am fost țintaș, niciodată n-am legat această țintă care se prăbușește de o viață, de un personaj, de o poveste. Nu vreau să știu. Nu vorbesc despre ea. Nu mă gândesc la ea. Caut alt post, trag din nou și, două-trei ore mai târziu revin la primul. Am uitat ce s-a petrecut acolo. Terenul a fost degajat. Îl aștept pe următorul. Iar seara voi dormi foarte bine. Nimeni n-o să mă ia la întrebări ce-am făcut în timpul zilei. Nici șefii, nici familia mea, nici prietenii, nici eventuala mea armată. La Beirut fiecare are prea multe secrete imposibil de mărturisit ca să-i chinuie pe ceilalți. Suntem solidari și totodată complici, uniți prin crimele noastre așa cum ați fi și voi, ca popor francez, dacă ați fi în aceeași situație. Îmi fac treaba și gata cu explicația. Își închipuie cu ce mă ocup dar nimeni nu mă judecă. Așa impun împrejurările. E o problemă personală pe care o trăiești singur. Dacă eu sunt mulțumit sunt și ei mulțumiți pentru mine și e cu atât mai bine. Eu prefer meseria de țintaș marelui rahat stil Bhamdun. Am luat parte la prea multe bătălii infernale, dârdâind de frică, ca să nu aleg confortul personal.

Marwan țintașul nu are deci stare sufletească. Și proclamă acest lucru. Singurul risc, după părerea lui, este plictiseala. Zilele lui de artizan al crimei sunt lungi. Își ia în primire postul la orele șapte și jumătate dimineața și nu-l părăsește decât la orele nouăsprezece și treizeci de minute. Douăsprezece ore de singurătate. Dimineața mai ales e dificilă. Creștinii trag, nu musulmanii. Nu, nu e vorba de religie, ci de ceva mult mai prozaic, de poziția soarelui pe cer. Dimineața, Marwan are soarele în față. Nu poate ținti cu pușca din cauza reflexelor. Mai ales praful care se degajă din țeavă strălucește ca o mulțime de diamante încât țintașul poate fi nu numai reperat, dar i se poate identifica și arma. Așa că se mulțumește să observe. Asistă la hecatomba pusă la cale de ceilalți, nerăbdător să preia schimbul de îndată ce astrul de foc o cotește în partea cealaltă, abandonându-l pe Cristos și venind de partea lui Allah.

Până atunci, lui Marwan îi place să urmărească ce fac ceilalţi. Îi place să urmărească cu binoclul gesturile precise ale celor care nu-l văd, care nu bănuiesc privirea lui indiscretă de la distanţă.

— E ca un viol, zice el. Şi apoi, o să-i „încalec" de-a binelea, de îndată ce soarele va deveni aliatul meu.

Alt mod de a omorî plictiseala : formarea unui tânăr. Din când în când, nu sistematic, Marwan are chef să facă pe profesorul. Pleacă cu un puştan din Şiyah şi îl învaţă vicleşugurile meseriei. Ultimul lui elev avea exact... zece ani !

— E cel mai tânăr pe care l-am avut, explică Marwan. Mă urma peste tot. Eram un fel de zeu pentru el. Îmi observa fiecare gest, îmi sorbea cuvintele. Era incredibil de vioi şi de curios. Ăsta se născuse cu puşca în mână, şi deodată m-am simţit foarte bătrân la douăzeci şi şase de ani ai mei. Trecuţi. Voia să înţeleagă totul, nu ca cei din generaţia mea care trag în grămadă şi asta e tot. Pentru mine era un luptător, unul adevărat, ca oricare altul. Nu era nici copil, nici fiu, nici camarad. Într-o zi a încasat un glonţ în burtă, chiar lângă mine. Se rostogolea pe jos. Se uita la mine de parcă aş fi fost Mântuitorul. Avea lacrimi în ochi, dar nu plângea. Un copil grozav ! Iar eu, care eram *Împăratul*, stăteam acolo foarte impresionat de curajul unui puşti.

— Ce ai făcut ?

— Nimic. Nu sunt medic. I-am spus să dea fuga la spital. Nu ştiu cum a făcut, dar s-a târât până acolo. A scăpat. Abia se pusese pe picioare că şi-a şi cerut puşca. Aşa sunt acum turbaţi, bolnavi. Nu-i cunosc pe cei dinafară, nu i-au văzut niciodată, n-au călcat niciodată pe străzile din Beirutul de Est (pentru ei e un ţinut ciudat), dar vor să-i masacreze. Pe toţi.

Marwan se îngrijorează, face pe moralistul

— Evenimentele au născut o rasă ciudată ! Pentru generaţia asta războiul a fost şi şcoală, şi mamă, şi familie. Nu concepe nimic altceva. Pacea ? Asta nu înseamnă nimic pentru aceşti copii. Nici nu-şi pot închipui că există aşa ceva. Să trăiască fără puşcă ? Dar asta înseamnă angoasa ! Nu e cu putinţă ! Înseamnă moartea ! Să trăiască

fără duşmani ! Fără creştini ? Fără evrei ? Fără palestinieni ! Dar atunci împotriva cui să lupte ? De cine să se apere ? În cine să tragă ! Şi ce să facă cu viaţa lor, cu zilele lor, cu mâinile lor ? În asta constă drama. Existenţa, viitorul, pasiunea, subiectul lor de conversaţie e războiul. N-au jucat niciodată bile, ci de-a războiul. Acesta e mediul lor natural. Eu, Georges şi ceilalţi a trebuit să ne forţăm, a trebuit să învăţăm, să ne depăşim dezgustul, să ne învingem reticenţele înainte de a lupta. Dar ei ? Au trecut din pântecele mamei lor direct în război. S-au născut sub bombe. Şi iată că stârnesc frica propriilor lor părinţi. Cum s-o scoată la capăt cu ei ? Cum să facă din ei nişte copii normali ? Cum să-i înveţe mila ? Cum să-i pregătească pentru pace ?

— Dar tu ce le spui ?

— Nimic. Mi-ar râde în nas. Mi-aş pierde tot prestigiul în ochii lor şi ar deveni periculoşi, ameninţători. N-ar putea să înţeleagă. Ei aşteaptă de la mine să fiu *Împăratul*, cel care a incendiat Şiyahul, care a participat la toate luptele, la toate masacrele, cel care l-a ucis pe *tata Abou* care era ca propriul meu tată. Asta e rolul meu, nu pot ieşi din el. Nu m-ar crede nimeni.

Reflectează câteva clipe.

— De aceea am ales să fiu ţintaş. Asta mă scuteşte să-i văd prea mult pe ceilalţi, să asist la toate astea, să mă oglindesc în ochii lor de copii.

— Îngrozitor !

— Da, îngrozitor ! Zece ani de război au produs luptători de toate soiurile şi de un foarte înalt nivel. Uite, numai în Beirutul de Vest cred că vreo mie de copii între 12 şi 14 ani ar putea să fie ţintaşi la fel de buni ca mine. Chiar crezi că vor renunţa să-şi exercite talentul, total nepedepsiţi, în schimbul unui tratat de pace ?

— Ce-i de făcut ?

— Nimic.

— Eşti disperat ?

Marwan protestează :

— Eu ? Deloc ! Îmi trăiesc viaţa. Iau din nou armele, de fiecare dată, ca să fiu în mijlocul evenimentelor, ca să fiu cel mai bun, ca să fiu întotdeauna *Împăratul*.

Şi pentru a mă convinge de asta, sau pentru a se convinge pe sine însuşi, iată-l lansat din nou, cu o bucurie evidentă, în relatarea marilor lui isprăvi.

— Cel mai frumos este când tragi într-o maşină, zice el. E ca la cinematograf. Eu sunt instalat în blocul meu. De cealaltă parte a liniei, maşina se avântă, cu toată viteza, cu nasul în sus şi fundul atârnând pe pământ, accelerând la maximum. Vine tare. Poţi ghici angoasa pasagerilor. Maşina aceea singură în mijlocul unui pustiu, al unui peisaj lunar, între cele două Beiruturi e o splendoare. E ireal. Căldura face să danseze obiectele. Nu are decât o singură şansă din zece să treacă Linia. O urmăresc câteva puşti. Fiecare ştie asta. Domneşte tăcerea şi suspansul. Minute cumplite, secunde interminabile. Trebuie să ajungă într-un port, dar ambarcaţiunea se duce la fund... panică. Şoferul suceşte volanul. La dreapta, la stânga şi iar la dreapta. Maşina merge în zig-zag. Pe tot drumul ! E nebună. E beată. Se apropie malul şi asta îi uimeşte pe toţi. Deja călătorii se destind. Au câştigat ! Eu, în vizorul meu, văd perfect şoferul ale cărui mâini crispate pe volan se relaxează. Şi-a meritat banii. Se gândeşte deja la drumul de întoarcere, cu maşina goală sau cu alţi clienţi. Ciudată mai e şi meseria de taximetrist la Beirut ! Da, citesc toate astea pe faţa lui, prin lunetă. Am pregătit tirul. Îmi place foarte mult acest moment, această imagine înceţoşată care deodată devine clară, ca un semnal, ca o invitaţie să tragi. E frumos, cu cele patru linii precise ale cătării, patru linii subţiri şi negre care converg spre ţintă. În câteva secunde, individul, idiotul, va ieşi din raza mea de viziune. În sfârşit, în aparatul de emisie-recepţie se aude o voce nazală : *reluarea tirurilor !*

Glonţul a plecat. Totul se petrece foarte repede parbriz spart, derapaj, rostogolire şi sfârşitul cursei într-un bloc de beton. Îl văd pe şofer înfipt în bara de direcţie. Cap de linie, toată lumea coboară : un prim pasager, înspăimântat, stupid, clătinându-se, ridică maşinal mâinile în sus. Pan ! Un glonţ. Se prăbuşeşte. Apoi al doilea. Şi al treilea. Nu plec de acolo imediat. Risc, dar vreau să-i termin pe toţi. O maşină e ceva fantastic. Trebuie să tră-

ieşti aşa ceva ca să poţi crede. Se întâmplă aproape în fiecare zi.

Marwan e nebun, complet nebun. Un monstru... şi totuşi spune adevărul !

Epilog la *incident* : a doua zi în *L'Orient-le Jour*, câteva rânduri anunţă moartea a patru persoane pe linia de demarcaţie, victime ale unui ţintaş anonim. Numai câţiva iniţiaţi îşi zic în gândul lor *isprava asta poartă semnătura Împăratului.*

Marwan s-a întins, potolit, pe salteaua lui. Şi-a aprins o ţigară şi, complet destins, cu satisfacţia lucrului bine făcut, a aşteptat să se facă noapte. Azi nu vor mai fi gloanţe rătăcite. Vocea fără faţă din aparatul de emisie-recepţie a ordonat încetarea focului. Undeva pe linie, câţiva conducători ai diferitelor miliţii s-au întâlnit şi au hotărât un nou armistiţiu. Marwan nu e îngrijorat. Armistiţiul nu va dura decât atât cât să-şi umple încărcătorul. Vor mai fi şi alţi pietoni rătăciţi, şi alte maşini nebune... şi mereu plăcerea de a se juca cu acei inconştienţi, care se adăugă palmaresului ţintaşului, chiar dacă Marwan nu ţine nici o socoteală căci zice el, *nu prezintă nici un interes*. Curios epitaf pentru victimele *fără importanţă.*

În seara asta Marwan o să joace cărţi cu camarazii lui. Mâine îşi va acorda o zi liberă care nu-i va putea fi refuzată. Îşi va pune pe el pantalonii de pânză albastră, cămaşă albă şi baschetii. Se va simţi foarte bizar fără uniformă. Vulnerabil şi stângaci. Totuşi se va aventura pe străzile Şiyahului, glumind cu unii şi cu alţii, tachinându-l pe Iosif („Aşa, creştinule, tot nu te-ai dus la câinii tăi de fraţi ?"), se va opri în faţa vitrinelor cu combine stereo, se va uita după fete fără să îndrăznească să le privească în faţă.

Planul pentru a doua zi îl umple de bucurie pe Marwan.

— Mâine voi fi un om obişnuit, zice el.

Împăraţii au câteodată astfel de vise emoţionante.

*

* *

Marwan mi-a mai povestit încă două-trei isprăvi, de-ale țintașului. Mai întâi amintirea lui cea mai nesuferită, cea care l-a umilit teribil. Era într-o după-amiază de vară, când libanezii sunt la plajă, încercând să fure câteva crâmpeie vieții, iar luptătorii rămân la posturile lor, sperând să pice vreo victimă. Nimeni nu se hotăra să treacă linia de demarcație. Marwan era exasperat. În sfârșit, apare un tânăr în blugi și helancă. Marwan l-a luat la ochi. Un spectacol îngrozitor un necunoscut singuratic, mergând în mijlocul unui teren viran interzis, destins și fericit, printre găuri făcute de bombe, carcase de tancuri și buruieni. Era la îndemâna țintașului. Se oferea trăgătorului ascuns. Și a răsunat împușcătura. Glonțul i-a atins ușor călcâiul. Tânărul abia dacă a clipit. S-a ridicat, a privit spre locul unde se găsea Marwan și, fără să-l vadă, i-a strigat :

— Rateu, tipule !

Zeflemeaua, însoțită de un gest ironic, l-a făcut pe *Împărat* să turbeze de furie. A urlat, a înjurat și a tras în toate părțile fără măcar să se mai gândească să-l ochească din nou pe provocator, cel scăpat ca prin minune, care tocmai trecuse Linia verde :

— *Olé* !

Sau această mărturie cu accente de legendă. Nu i-am putut verifica autenticitatea. Oare personajul a existat sau este o fantasmă a lui Marwan ? Nu știu. Dar el bântuie memoria *Împăratului*... Se numea Lelia, sau mai curând așa își zicea... căci venea din Bretania. O fată frumoasă, *foarte sexy*, aflată în seviciul FDLP-ului, Frontul democratic de eliberare al Palestinei. Foarte puțini oameni o cunoșteau. Era discretă și prudentă, totdeauna singură, cu pușca el belgiană cu lunetă MG. Să fii *țintașă* nu e chiar orice ! Chiar și la Beirut ! *O adevărată profesionistă*, comentează Marwan chiar și după atâta vreme cu un ton admirativ. Într-o zi, mama ei a venit s-o vadă. Oare știe că fata ei de douăzeci și cinci de ani împușca oameni în Șiyah ? Oare știa că omora cu conștiinciozitate bărbați și femei. Marwan nu are habar. A vorbit foarte

puţin cu ea. Se ferea — şi ea îşi economisea cuvintele — iar el nu îndrăznea. Chiar şi după trecerea anilor, *Împăatul* nu-şi permite nici o familiaritate verbală faţă de Lelia. Dar se ghiceşte că nu fusese indiferent, nu fusese insensibil. La început o luase drept o spioană. Fata aia nu era ceva normal în mijlocul luptătorilor. Până în ziua când a văzut-o lichidând un luptător în faţa bisericii Saint-Michel.

— Începând de atunci am respectat-o.

Sosise în 1976. Plecase în 1978, când apăruse un mercenar francez. Fugise, poate ca să nu fie recunoscută. Dezertarea în faţa unui compatriot. Destin singuratic. Nimeni nu o mai revăzuse vreodată. Marwan ar fi plătit ca să-i cunoască secretul.

Tulburat de cele povestite, am căutat-o pe Lelia la Beirut. Nimeni nu-şi amintea de trecerea ei în afară de *Împărat*. Lelia, povestea ta nu este suportabilă decât dacă nu ai existat niciodată. Din păcate, în ciuda îndoielii şi a misterului, mi-e teamă că nu eşti un vis. Marwan are prea puţină imaginaţie ca să te fi inventat. Războiul nu-i permite acest gen de lux. Tot restul aventurii lui Marwan este adevărat, teribil de autentic. Am putut s-o verific, am obţinut confirmarea până în cele mai mici detalii din partea unor martori. Prin urmare, Lelia, nu am nici un motiv să mă îndoiesc de existenţa ta. Încă o dată, din păcate !

*
* *

Acum, Marwan, dă-mi voie să-ţi povestesc o situaţie pe care n-ai trăit-o niciodată, pe care nu ai luat-o niciodată în considerare. Ascultă-mă, urmăreşte-mă şi traversează împreună cu mine Linia verde. Măcar o dată, pune-ţi jos puşca, fă acest efort, treci de cealaltă parte a barierei şi ia locul ţintei.

Totul începe cu un baraj, ca o frontieră. Luptătorii din cadrul milițiilor aruncă o privire în mașină. Se uită la pasageri așa cum vrei să înregistrezi ultima imagine a unui condamnat sau a unui călător hărăzit unui periplu fără întoarcere, a unui om care se desparte de lumea noastră. Apoi te lasă, te împing în acel *no man's land* al morții, în zona tuturor primejdiilor, ca în largul mării, în plină furtună și fără colac de salvare.

Mașina demarează, cu accelerația apăsată la maximum, cu roțile solicitate la extrem. Se cabrează : în privința asta, Marwan, spui adevărul. Dar, trăit din interior, de pe poziția țintei, momentul, evenimentul, pariul nu au nimic exaltant. Linia verde e lipsită de orice frumusețe. Iar traversarea nebună nu are nici o strălucire. Pentru victimă nu e nici sport și cu atât mai puțin plăcere. Acest privilegiu, această delectare îți aparțin. Nouă, celor aflați la capătul celălalt al țevii, în linia de ochire, ne rămâne angoasa. Spaima. Mașina gonește, și, deja, regretăm că ne-am lăsat antrenați, că am forțat destinul. Imposibil să vorbești în locul mortului. Ochii sunt ațintiți spre găurile căscate, obsedante, ale blocurilor pline de spărturi, spre acele caverne barbare, unde vă ascundeți voi, Marwanii, țintașii, pândind moartea, hăituind prada.

Din mașină, care niciodată nu ți se pare destul de puternică, vă simțim, vă ghicim și vă detestăm. Soarta noastră este în mâinile voastre asasine. Nu vă vedem : nici măcar vârful țevii, nici măcar vârful nasului. Nimic. Beznă. Asta sporește spaima, senzația de inuman, dezechilibrul situației în care noi suntem, dinainte, învinși. Nimic nu trăiește, nimic nu mișcă în partea voastră. Înaintăm pe o planetă fantomă. Un mare flagel a lovit acest loc. Nu a mai rămas decât moartea și dezolarea. Impresionant. Înspăimântător. Toate nenorocirile lumii, toate perversitățile oamenilor concentrate pe un teritoriu restrâns.

Șoferul e lac de nădușeală. Ar fi trebuit să ne liniștească. Dar nu. El tace. Tensiunea lui ne îngrijorează. Și iată că tremură. El care totuși e obișnuit !

În spate, pasagera se chircește. Schimbată de tot la față. Se înghesuie cât poate de mult în banchetă. Mirosul

de ulei îi pătrunde în nas. Deodată înţelege pe linia de demarcaţie se riscă viaţa oamenilor dar nu şi maşinile. În aventură nu erau lansate decât epavele, cu podeaua şi toba de eşapament sparte, un mod de a limita pagubele.

Inima bate cu putere şi ţi se taie răsuflarea. Ce lungi sunt aceşti cinci sute de metri nenorociţi, aceşti cinci sute de metri descoperiţi care separă estul de vest, devastaţi şi nelocuiţi, unde eşti complet vulnerabil. Mâini umede, resemnare. Ce aşteaptă ca să tragă ? Ca să pună capăt epopeei ? Ne imaginăm : glonţul va face bucăţele parbrizul, va intra şi ne va sfărâma capul. Ne aşteptăm la asta. O ştim. O acceptăm pentru că suntem candidaţi. Prin minte ne trec gânduri prosteşti : glonţul e dureros ? Cât timp te doare ? Şi suferim de acest glonţ imaginar...

Fiecare din noi se închide în sine. Echipajul nici măcar nu se simte solidar în faţa unei morţi probabile. Fiecare cu gândurile lui. Jumătatea drumului ! O victorie ! Nu, o amânare, un răgaz inutil, un supliciu din ce în ce mai insuportabil. Ne uităm cu atenţie la blocurile demolate. Căutăm cu disperare ucigaşul. Se joacă cu nervii noştri. Nu întâlnim decât obscuritatea faţadelor deschise spre insondabil, frontispiciul ciuruit al clădirilor ciuruite de gloanţe. Atunci evadăm. Ne îndreptăm atenţia în altă parte, spre amintiri. Spre cei pe care i-am iubit. Noi ni-i imaginăm pe ei, pe ei care nu ne puteau imagina pe noi în această mare încurcătură. Unde vor fi, cu ce se vor fi ocupând în momentul când glonţul ne va lovi ? Turbăm din cauza regretelor şi a neputinţei. Blestemăm această nedreptate. Numai cinci sute de metri, dar aceşti cinci sute de metri repun în discuţie o mulţime de lucruri şi fac să devină relative multe altele.

Ne credem condamnaţi şi am vrea să forţăm destinul. Am vrea ca ţintaşul, care cu siguranţă are o inimă, şi o mamă, şi poate şi copii, să ne recepteze ruga. Am vrea, împotriva oricărei logici, să renunţe, să nu mai tragă, să ne cruţe... pur şi simplu pentru că în maşină suntem noi, sunt eu. Ca să-i obţinem iertarea, mila, nu avem nici un alt argument.

Şi maşina continuă să gonească...

Blocurile defilează unele după altele, apoi imaginea lor se estompează. Beirutul de Vest se îndepărtează și se apropie Beirutul de Est. O să ne ciocnim de el. Mașina va face explozie pe liniile antitanc, se va ciocni de barajul unde ne așteaptă alți luptători, cei din cealaltă tabără. Ne privesc indiferenți cum venim. Nici măcar nu sunt solidari cu noi. Nu ne întind brațele. Ceilalți ne-au aruncat în apă, iar ei n-au de gând să ne scoată. Și primii și aceștia probabil că îi disprețuiesc pe toți cei care trec Linia, care pretind să aibă legături cu cei din față. Așa că putem să crăpăm sub ochii lor. Fiecare pentru sine.

O ultimă rotire de volan. Un derapaj și o frânare am trecut ! Nu ne dăm seama de miracol. Nu îndrăznim să ne bucurăm. Mașina pătrunde pe străduțele din Beirut. Merge încet, respiră, hoinărește, se strecoară cu mare plăcere printre tarabele pieței, ferind copiii și femeile având coșurile pline. Viață. Strigăte. Muzică. Mirosul mirodeniilor. Totul pare foarte frumos. Totul e mai frumos.

Această experiență, Marwan, am trăit-o după povestirea ta, în cunoștință de cauză, de unde și angoasa mea. Mi te închipuiam la postul tău, stând la pândă cu pușca ta cu lunetă. Trecerea era oficial deschisă, dar mi-ai spus cât de relativ, cât de iluzorie era asta. Poate că ai văzut mașina mea trecând, poate că ai urmărit-o. Transporta trei vieți cea a unei mame, 35 de ani și trei copii, cea a unui șofer, 33 de ani și un copilaș, în sfârșit a mea — neglijabilă — 37 de ani și doi copii. Cu o apăsare a acelui deget care a tras atât de mult pe Linia verde, ai fi putut întrerupe brusc aceste trei vieți. Nu am de ce să-ți mulțumesc în ziua aceea n-ai tras pentru că nu aveai ordin s-o faci. Altfel, Marwan, ți-ai fi făcut meseria și n-am fi valorat, în mintea ta, mai mult de 35 de livre libaneze, sumă cu care-ți poți cumpăra câteva fleacuri. Asta e destinul, zici tu. Ce ușoară explicație ! Ce simplu alibi !

Ținta nu-ți poate accepta nici scuze, nici circumstanțe atenuante. Rolul tău e atât de facil, atât de meschin, atât de laș. Este imposibil să se treacă cu buretele peste ne-

nenorocirea pe care o provoci. Nu avem dreptul să-i uităm pe cei pe care i-ai ucis aici, ei dezarmaţi şi nevinovaţi, tu aşezat pe scaunul tău de ţintaş, înainte de a te duce să joci cărţi, lipsit de conştiinţă, de milă, de orice sentiment.

Spui, te lauzi că meseria de ţintaş este cea mai frumoasă din război. De ce nu şi cea mai nobilă ? Ai văzut până unde ai decăzut, Marwan ? Chiar mai eşti oare azi o fiinţă omenească ?

13

ÎN FAMILIE

Povestea mea nu poate fi despărţită de tandreţea şi de dragostea pe care le am faţă de mama mea. Pe mine mă răsfăţa cel mai mult când eram copil şi eu îi răspundeam din toată inima. Niciodată nu mi-a refuzat nimic şi, cum aveam vreun necaz, mă refugiam între fustele ei. Mă apăra aşa cum îşi apără o pisică puii. Îi plăceau zâmbetul şi ochii mei, îmi mângâia tot timpul părul. Se nelinişte pentru o nimica toată. Cum mă îndepărtam puţin, tremura de îngrijorare pentru mine. Totdeauna îi era frică să nu mi se întîmple ceva. Am fost atât de bine protejat, încât în toată copilăria mea n-am avut nici cea mai mică zgârietură. Am fost fericit, cu adevărat fericit. Eu eram totul pentru mama mea. Eram universul *mămicii cloşcă,* deşi mai aveam şi fraţi şi surori. Eu eram toată bucuria şi toată preocuparea ei. Credea în mine, miza pe mine. Eram viitorul familiei, onoarea ei. Mi-o spunea în fiecare zi. Aşa au stat lucrurile până la război...

Războiul ! Pentru *mămica cloşcă* a fost o lovitură teribilă. Planul ei se năruia. Pentru prima dată îi scăpam printre degete. Mă îndepărtam şi mă jucam de-a bărbatul, dar nu acela la care visase ea. Nu spunea nimic ; nu putea să facă nimic. Ştia că generaţia noastră va fi o generaţie pierdută, sacrificată, mutilată. Că nu voi fi medic. În fiecare zi risca să mă piardă. Nu putea decât să plângă şi să pândească sosirea mea, să mă aştepte ore în şir, zile în şir, copleşită de teamă şi disperare, ca toate mamele din Liban. De acum înainte fericirea se limita la acea singură clipă când băteam la uşă, când mă întorceam de la luptă. Asta însemna : „Fiul tău nu a murit. De data asta".

Mămica cloşcă sărea în sus de bucurie. Mă săruta, împingea puşca sub pat, spunând doar atât : „Nu te mai gândi la ea".

Ar fi vrut să mă ţină acolo, să mă închidă, să mă sechestreze. Câteva ore de încetare a focului şi iluzia unei vieţi regăsite. Acel *jos* al nostru dispăruse. Voiam să ne păstrăm măcar acel *la noi acasă*. Până la zguduirea provocată de următorul obuz care exploda ca un ordin de mobilizare. La revedere, *mămico cloşcă*. Nu te nelinişti pentru mine. Aceste momente furate războiului erau minunate. Aveam nevoie de ele ca să rezist, ca să găsesc un sens luptei noastre, ca să respir, ca să-mi descopăr şi sămi stabilesc locul. Nu poţi exista fără familie.

Într-o zi am fost rănit la cap. Era o rană serioasă. De data asta era gata să dau în primire. O rană urâtă în creştetul capului. Nu arăta prea frumos şi era destul de dificil de aranjat. Glonţul atinsese puţin creierul. Eram complet K.O.. Marwan era aproape terminat. Operaţia a durat câteva ore. Doctorii mă trecuseră deja în rândul morţilor. În acest timp *mămica cloşcă* mă căuta peste tot. Nu ştia unde mă aflam. A mişcat cerul şi pământul, a întrebat pe toată lumea. Zadarnic. Nici urmă de Marwan. În sfârşit, un camarad a întrebat-o :

— Cât îmi dai ca să-ţi spun unde e fiul tău ?

— Pământul întreg dacă ar fi al meu !

Celălalt i-a spus numele spitalului şi numărul camerei. *Mămica cloşcă* a rechiziţionat prima maşină şi a venit la mine. Vizitele erau interzise. Cu mare scandal a forţat uşa. Apoi, tăcută, s-a aşezat lângă patul meu. A aşteptat acolo, singură, mută, ore şi ore în şir. Plângea, dar de fericire pentru că mă regăsise.

Pe la mijlocul nopţii m-am trezit din comă. Am simţit ceva cald şi umed la picioarele mele. Am înţeles imediat, aproape din instinct : era ea. Mama mea ! *Mămica cloşcă !* Era acolo ! Aştepta să mă trezesc. Cu siguranţă că ea mă trezise din somnul meu cumplit. Era un fel de miracol. Îi simţeam căldura şi lacrimile pe piele. Parcă mă năşteam a doua oară. Şi am început să plâng. Asta e adevărul. aveam sentimentul noului-născut. Revenisem din neant şi totul avea să fie altfel. Prezenţa *mămicii cloşcă*

m-a salvat. Era indispensabilă. Alinătoare. Liniştitoare. Era acolo ca să ia asupra ei totul, ca să înţeleagă totul. Dar, mai ales, mă iubea şi avea să mă iubească totdeuna, în pofida a ceea ce se întâmplase, în pofida crimelor mele. Eram tot fiul ei. Ea era tot mama mea. În amorţeala în care mă găseam mi-au venit în minte vorbele lui Hani : *şi ucigaşii au o mamă.* Atunci mi-am recăpătat speranţa. Nu voi fi lăsat să crăp singur în patul meu de spital. Totdeauna se va găsi puţină dragoste pentru mine. Asta era esenţialul.

Orele tăcute au trecut. Ne-am privit, fără să îndrăznim să ne sărutăm, să ne mângâiem. De mult vreme ochii *mămicii cloşcă* nu mai avuseseră acea strălucire, iar faţa acea frumuseţe, acea tinereţe. Era frumoasă ! Mi-au revenit în minte o sumedenie de imagini din trecut. Şi apoi voiam să mă întorc acasă. Abandonase totul pentru mine. Uitase de tatăl meu, de fraţii şi de surorile mele. Voia să stea acolo până mă făceam bine, să-mi îndeplinească cele mai mici dorinţe, să le controleze pe infirmiere, să-i alunge pe vizitatori. Şi era geloasă !

Toate nopţile şi le petrecea acolo, întinsă în patul vecin. Se uita întruna la mine. Ai fi zis că mă admira, că încă mai era mândră de mine. Uneori credea că dorm. O auzeam murmurând. Vorbea Dumnezeului ei — ţi-am spus că *mămica cloşcă* e creştină ? — şi spunea „Marwan al meu a scăpat de la moarte. Mulţumesc, Dumnezeul meu ! Dar nu-l mai trimite niciodată la violenţă. Marwan e un copilaş bun. Trebuie ajutat. Şi aşa războiul ne-a făcut atâta rău".

Apoi mi se adresa mie, convinsă că nu o auzeam. Voia să-mi vând puşca. Spunea că vom pleca la ţară, în casa părinţilor ei, unde fetele erau frumoase, unde se deschisese un restaurant, unde nimeni nu va încerca să-mi facă rău. Visa *mămica cloşcă.* Nu era fraieră. Atunci ? Îi făcea bine, şi mie la fel. Se prefăcea.

Spunea cu glas scăzut

„Sper că n-ai ucis pe nimeni. N-ar fi bine şi vei plăti într-o zi pentru asta, ştii ?"

Fireşte, nu răspundeam. Ea cunoştea răspunsul, sărmana *mămică cloşcă.* În Liban, toţi cei de vârsta mea

aveau mâinile pline de sânge. Dar era tabu. Jucam teatru. Uite, de exemplu moartea lui *tata Abou!* Nu mi-a spus niciodată o vorbă despre asta. Şi totuşi ştia. I se povestise totul. Din cauza asta a plâns zile şi nopţi întregi. A fost bolnavă, i-a fost ruşine... nu-i mai ieşea din minte. Devenise o obsesie. O rană. Un calvar. Dar nu-mi vorbea niciodată de asta. Nu-mi făcea nici un reproş, nici o aluzie, nici o lecţie de morală. Ciudat, nu? În realitate, era singura atitudine pe care o putea avea. Ca fiecare dintre noi, ca toate mamele, cunoştea şi ea regula jocului: dacă eram în viaţă, asta se datora tocmai pieirii altora. Mai bine asta decât moartea copilului ei. Ar fi sacrificat existenţa altora ca să mă păstreze lîngă ea. E frumos acest gen de legătură.

Nu am îndrăznit să-l întrerup pe *Împărat*. A spus totul dintr-o răsuflare, cu o lumină ciudată pe faţă. Convorbirea noastră, care a durat zeci de ore, s-a bazat pe nişte mărturisiri care nu se pretau la căldură sufletească, această tiradă dedicată mamei a fost unica rază de lumină, singurul suflu de viaţă, cu un autentic accent de tandreţe. Cu momente de slăbiciune şi emoţie intensă. Aveam în sfârşit în faţa mea o fiinţă omenească. Profund sensibiă şi vulnerabilă. Am vrut să-l ascult până la sfârşit ca să mă conving — ca să vă amintesc — că Marwan ucigaşul, Marvan monstrul, rămâne în adâncul lui şi puţin Marwan, pur şi simplu, Marwan. Iată peste ce mai poţi să dai în capul unei ucigaş...

Aceşti oameni îşi „compartimentează" viaţa. Răi în exterior, iată-i respectuoşi acasă. Torţionari pe teren, turbaţi în luptă, dar părinţi buni şi fii model la ei acasă. Aceste două feţe, această viaţă dublă — atât de paradoxale — îi ajută să reziste. Au nevoie de o parte de respectabilitate. Au nevoie să iubească şi vor să fie iubiţi. În asta îşi găsesc alibiul ca să lupte... în numele Dragostei, în numele familiei lor.

Degeaba a spus Marwan că familia ocupă puţin loc în timp ce război, oda lui pentru *mămica cloşcă* dovedeşte contrariul. Vorbeşte cu dragoste de familia lui. În ciuda rănilor, ea nu s-a destrămat.

Important este să fim cu toții, duminică de duminică. Asta înseamnă că, în timpul luptelor, nu mi-am ucis propriul frate...

Și apoi trebuie să plece, să se despartă.

Fetele se duc la culcare. Toate patru în aceeași cameră, unde erau înghesuite două paturi. Marwan le face o ultimă vizită. Randa se ghemuise deja să se culce. O ciupește, o gâdilă. Apoi trage de picioare la întâmplare.

— Al cui e ăsta ?

Nada râde :

— E al meu, dă-mi drumul, prost-crescutule.

A treia soră sare pe Marwan, îl strânge în brațe, îl sărută. *Împăratul* protestează :

— Mai lasă și pentru prietena mea ! Mă așteaptă.

În sfârșit e rândul ultimei, cea mică.

— Marwan, ai uitat de banii mei de buzunar.

— Ai dreptate. Tu încă nu-ți câștigi existența.

Și îi strecoară o bancnotă de 250 de livre. Bani de mercenar. Salariul morții. Bani pentru ruj de buze. Salariul unei nevinovate.

— Mulțumesc, Marwan, o să te iubesc totdeauna.

Toate în cor :

— Ești cel mai bun dintre frații noștri.

Marwan savurează complimentul ritual. Zâmbește, sărută pe toată lumea, apoi își strecoară mâna sub pat să-și ia pușca. Gest mașinal. Nici el, nici ceilalți nu-i mai acordă vreo atenție. Ca și cum Marwan ar pleca la serviciu cu bicicleta. Ca și ceilalați frați, cu M-16 sau cu RPG-ul recuperate de sub canapeaua *mămicii cloșcă.*

— La revedere, fiii mei. Fiți prudenți.

*
* *

El ridică din umeri, cu prefăcută nepăsare. Marwan se ridică și mișcă din șolduri într-un mod aproape obscen ca s-o imite pe tânăra care-i face să viseze pe băieții din Șiyah, indiferent de convingeri.

O altă soră își agită fusta, supralicitând

— Zubeida are niște desuuri tulburătoare ! Nu-i așa, Ali ?

Toți izbucnesc în râs.

Nu se respectă nimic... poate doar convingerea celuilalt. Unde s-a cuibărit toleranța ! *Mămica cloșcă* interzice discuțiile politice („numai bune să te iei la bătaie", zice ea), dar familia protestează :

— Suntem oameni civilizați. Ne putem totuși exprima ideile !

În general, Nada este cea care atacă moda

— Fetele din *Hezbollah* se fandosesc. Își acoperă fața dar își arată fundul.

Randa îi răspunde în același ton

— În partidul comunist nu sunt decât curve. Fac dragoste pe stradă.

Și, încă o dată, deși cu convingeri diferite, toți izbucnesc în râs. În alte locuri e suficient și mai puțin pentru înfierbântarea spiritelor. Aci e altfel, sunt în familie, sunt la *mămica cloșcă*. Totul este permis. Nimic nu are vreo consecință.

În prezența unui *străin* — un prieten sau un logodnic — se încearcă o conversație mai elevată. Și atunci are loc un spectacol ciudat, în care copiii din Șiyah deși au uitat să meargă la școală, se interpelează cu citate încrucișate din Marx, Kohmeiny, Lenin, din Coran, din Engels sau din Arafat... ba chiar și din Cristos, în sector musulman !

— Până la urmă, remarcă Marwan, ajungem totdeauna la aceeași concluzie avem același sânge și suntem frați. De ce să vorbim de nelegiuirile, de crimele noastre ? Toți avem mâinile murdare. Toți am fost amestecați în aceleași masacre, indiferent de tabără. În sinea noastră, toți știm câte parale facem, adică nu valorăm mare lucru. Atunci de ce să ne adresăm reproșuri ? De ce s-o facem să sufere cu asemenea povești pe biata noastră mamă ? Beirut, apoi din Șiyah, în ciuda dezacordurilor politice, în ciuda urii din jur. Ar fi putut de o mie de ori să se distrugă. Ea rămâne mai sudată ca niciodată. Inutil să mai insistăm, toată lumea a înțeles minunea. O fotografie re-

zumă miracolul, sau paradoxal. O fotografie unică stă la loc de cinste pe bufetul *mămicii cloșcă* ; în planul doi se văd ruinele. Ea reprezintă familia reunită în jurul mamei. Fiecare copil a crescut sau s-a născut pe parcursul războiului : patru fete și trei băieți. Randa, 19 ani, poartă *ciador* [1]. Crede în Alah și militează în rândurile Partidului lui Dumnezeu, *Hezbollah*. Nada, 17 ani, poartă minijupă, la limita feselor și a decenței. Ea e înscrisă în partidul comunist, împreună cu fratele ei Hassan. Cel mai mic, Ali, s-a înrolat în miliția șiită *Amal*, în timp ce Marwan a trecut prin toate, cu excepția credinței. A fost văzut la Fatah, la Amal, la P.S.P. și în alte părți. Dar pozează împreună, braț la braț, cu același zâmbet și aceeași tandrețe în ochi. Mai ales în acest moment să nu-i spui *mămicii cloșcă* că copiii ei sunt niște ucigași. Ea îi crede niște îngerași ! Te-ai putea înșela văzând acest emoționant tablou al unei familii indestructibile. Pacea nu produce clanuri așa de solide.

Se strâng în fiecare duminică. Nici unul nu lipsește de la apel, orice s-ar întâmpla. *Mămica cloșcă* nu tolerează absențele. Nici ei n-ar vrea să rateze întâlnirea. Pe teren, mili̦țiile lor se spintecă între ele ? Ei, și ? Au nevoie de puștile lor ? Ei, și ? Duminicile *mămicii cloșcă* sunt sfinte. Armistițiul ăsta nu va fi rupt niciodată.

Masa mare e pregătită și mâncărurile condimentate. Când vremea e frumoasă, iau dejunul pe terasă. În zilele cu bombardament, se retrag în sufragerie sau chiar în pivniță. În toate cazurile se dansează, se cântă, se bea. Vorbesc de tot felul de lucruri. Se tachinează ca niște adolescenți. Când vine vorba de Zubeida, Ali roșește.

— Ați văzut ce frumoasă s-a făcut ? întreabă Randa. Merge ca o pariziană.

---

[1] Voal mare de culoare neagră (n.t.).

14

SLUJBAȘUL CRIMEI

Marwan ține la acel apartament în care locuiește de câțiva ani, lângă Linia verde. Blocul e practic gol, ocupat doar de două familii și de el, împreună cu femeia cu care trăiește și fetița ei de șapte ani, drăguța Faten. Nimeni nu plătește chirie. S-au instalat acolo fără să ceară voie cuiva. Nimeni nu se ia de ei. La Beirut, în război, lucrurile aparțin celor care le iau. Proprietarii au murit sau au plecat în exil. Doar n-o să ceară nimeni chirie pe Linia verde ! Totuși Marwan vorbește de locuința lui cu mândrie. E acoperișul lui, aproape câștigat cu sudoarea frunții. El, la douăzeci și șase de ani, „posedă" acest frumos apartament. Se minunează de asta. Și iată că, bunul de el, oferă culcuș unei văduve și copilului ei. Astfel vorbește capul de familie Marwan. În papuci, *Împăratul din Șiyah* are accente de tandrețe.

Fațada este ciuruită de gloanțe iar ultimul etaj a fost decapitat de obuze. Asta face parte din cotidian. Ai zice că așa a fost blocul, că e vorba de arhitectura nouă a orașului, de estetica ei. Nu ți-l poți imagina altfel. Mica Faten, care a crescut acolo, nici măcar nu poate concepe că există alte orașe intacte. Ruinele sunt regatul ei, găurile provocate de obuze — leagăn pentru păpuși.

La el acasă lui Marwan îi place ordinea. E un maniac. Lucrurile să fie puse în ordine. Încălțămintea trebuie să fie aranjată, chiuveta degajată, paturile făcute. Și ordine în privința etichetei și a oamenilor : bărbatul este în salon, așteptând să fie servit ; femeia este la mașina de gătit și pregătește supa verde numită *molokhie*. Dar atmosfera

e destinsă. Marwan savurează serile petrecute acasă, în intimitate cu camarazii care vin să stea vorbă, ore întregi, despre război și despre politică.

Mobilierul e modern și sobru, în culori calde pentru canapea, covoare și perdele. Marwan are totul pentru a fi fericit, și chiar este : televizorul *lui*, combina *lui* stereo și aparatul *lui* video. Fericirea *Sony*. Asta e ! Nu se poate abține să nu se minuneze în fața bunurilor sale. Confortul burghez îi va ului totdeauna pe copiii din Șiyah. Și e mulțumit.că datorită lui poate profita și o văduvă, micuță și curajoasă, devotată bucătăriei și patului, și o orfană pe care o iubește ca pe fiica lui. Serile vizionează filme de groază, porno, și de science-fiction. Acesta este repertoriul lui Marwan. Uneori își încearcă talentul la saxofon și Faten dansează râzând. Sau își demontează arma și Faten o montează la loc cu mare atenție. Familie unită, familie înduioșătoare.

— Ne iubim mult, zice cu sobrietate Marwan.

Seara, înainte de culcare, Faten are dreptul să zăbovească în patul mamei și al amantului. Se zbenguiesc, se sărută, se mângâie, sub fotografia tatălui fetiței.

Marwan explică cu respect :

— A foat ucis trecând Linia.

Astfel trec zilele liniștite la domiciliul particular al *Împăratului*. Un singur subiect e tabu : „munca“ lui Marwan. Despre ea nu se vorbește. Aduce salariul acasă, asta e important. Încredințează banii tinerei văduve care știe să-i folosească cu chibzuință. Nu-și amintește de nici o ceartă pe această temă. Dar ce situație ciudată ! Soțul acestei femei încântătore a fost doborât de un Marwan oarecare. Și iat-o azi hrănită de *Împăratul* care-și obține banii de pe urma uciderii altor soți nevinovați. Nu se poate gândi la asta. Trebuie s-o crească pe Faten, trebuie să și-l ia pe bărbatul care acceptă să fie tandru și cu mama și cu fiica. În rest, unde să găsești la Beirut un amant necompromis ?

Singura umbră a acestui tablou : plecările și absențele lui Marwan. Angoasa de a deveni a doua oară văduvă. Obsesia de a trebui să-i spună fetiței că Marwan, *falsul*

tată, a murit şi el. Dar nici despre asta nu se vorbeşte. Marwan se eschivează fără să spună nimic, cu inima la fel de strânsă ca cea a amantei lui. Pentru că iubeşte acea casă, acel repaos, acea femeie. Ea ar vrea o vorbă drăguţă. El preferă tăcerea.

— La revedere înseamnă adio, se justifică el.

Trânteşte uşa fără să mai întoarcă capul. Se duce la meseria, la secretele, la nebuniile, la problemele lui, imposibil de împărtăşit şi de mărturisit. Masca îi cade. Iată-l ucigaş.

S-a întâmplat aşa, pe nepusă masă, în ziua de 17 sau 18 iunie 1985. Un om din *Amal* a venit după el la apartament. A servit un păhărel, asemenea unui coleg de atelier sau cineva care vine să propună o slujbă. Ceva banal. De rutină.

— O.K., vin a zis Marwan luându-şi puşca Kalaşnikov.

Nici morocănos, nici bucuros. Un funcţionar care pleacă la birou.

În jeep lucrurile se schimbă. Omul îl previne pe *Împărat*.:

— *Mişcarea* vrea să te dezarmeze. Ţi se reproşează că nu eşti prea sigur. I-ai servit prea mult pe palestinieni.

— Sunt fraţii noştri ! se revoltă Marwan.

— Nu chiar...

— Tot ei te-au format şi pe tine !

— Poate, dar timpurile s-au schimbat. *Amal* a luat puterea în Beirutul de Vest. *Mişcarea* consideră că palestinienii prea fac ce vor ei. Asta trebuie să înceteze. Trebuie să înţeleagă că aici nu sunt la ei acasă.

— Şi ?

— Şi ori eşti de partea noastră, cu *Amal*, ori ţi se confiscă arma şi eşti lichidat. Clar ?

— Clar !

— Şi să nu încerci să ne tragi pe sfoară.

— O.K. Veţi fi satisfăcuţi de munca mea, îl asigură Marwan, fără să ştie exact ce se aştepta de la el.

Beirutul era complet gol. Se simţea iminenţa unei bătălii. Miliţiile îşi mobilizau trupele. Armele apăreau de peste tot. Străzile erau pline de jeep-uri cu tunuri fără recul. Se îndreptau spre stadion, acolo, spre aeroport, între

Siyah și Șatila. Două carteire ieri prietene, sau două comunități solidare. Atât de apropiate geografic, social, istoric, economic. Două cartiere care stăteau azi față în față amărâți împotriva altor amărâți, musulmani contra musulmani, arabi contra arabi. Căci Marwan a înțeles foarte repede : trebuia să atace Șatila, sau mai curând să-i nimicească pe palestinieni. Iar el va fi însărcinat cu această misiune incredibilă ! Vă participa la această treabă urâtă, absurdă ? Niciodată nu se gândise la așa ceva să ucidă cu sânge rece familii de palestinieni. Sute de luptători luaseră deja poziții și alții se îndreptau spre Șatila, Sabra și Borj Brajneh, cele trei tabere tradiționale, cele trei locuri mitice. De pe autostradă, luptătorii dominau străduțele încâlcite și casele înghesuite din Șatila, așa cum domini deja un învins. Jos se ghicea angoasa locuitorilor care își așteptau propriul masacru, fără o lacrimă, pentru că „așa trebuia să se întâmple", formulă rituală care rezuma un destin.

Văzând Șatila închizându-se astfel în ea însăși, Șatila amenințată, asediată, Marwan își aminti de primul masacru, de faimosul masacru, de tristul masacru: lumea tremurase de groază. Era în septembrie 1982. Călăul era creștin, cu binecuvântarea israelienilor. Marwan aproape că plânsese de furie, de neputință, de durere. Înrăzniseră să masacreze frați palestinieni, acolo, la doi pași de casa lui. Nu putuse să facă nimic pentru acei nefericiți. Creștinii comiseseră cele mai rele atrocități. Trei zile de nebunie, de măcel infam. Duhoarea morții plutea peste tot. Corpupuri străpunse, dezmembrate, ciuruite ca niște site. Copii, femei, luptători ciopârțiți, amputați, nimiciți de explozii. Sute de morți, nevinovați exterminați cu securea... și în curând de roiurile de muște. Marwan mai avea și acum în minte relatările martorilor. La fiecare pas se loviseră de picioare și de brațe smulse, de sugari cu capul spart și privirea încremenită, de femei cu burțile tăiate ținându-și încă copiii în brațe. Și acea scenă apărută în toată presa : o mamă în genunchi implorând cruțarea copilului ei de cinci ani, care va fi ucis sub pretextul că, adult, ar fi devenit terorist. Se petrecuse cu trei ani mai înainte, în același loc, cu aceleași victime. Marwan jurase să-i răz-

bune pe nevinovați. Va fi totdeauna de partea palestinienilor. Masacrul dăduse un sens, o legitimitate, o onoare luptei sale.

Nenorocirea făcea însă ca în acea vară a lui '85 Marwan să se afle într-adevăr la porțile taberei Șatila... dar în postură de călău, nu de justițiar. Grea viață ! Ce alibi să găsească pentru a-și depăși dezgustul ? Atunci când creștinii îi masacraseră pe palestinieni la Șatila, Marwan crezuse că se atinseseră limitele ororii, niște limite pe care nu le va putea depăși niciodată. El, așa gândea, nu va putea să comită astfel de crime, să ucidă femei și copii. Și iată că azi, aproape ca o încercare, ca o provocare, era pus în situația călăilor din '82 și, mai mult decât atât, trebuia să-și extermine proprii prieteni ! Instructorii, vecinii lui...

Copiii hărăziți să moară sub gloanțe îi văzuse jucându-se sub soarele Șatilei, Tânăra, căreia îi va tăia beregata, îi zâmbise ieri. Luptătorul pe care îl va străpunge îl învățase să se apere. Un om normal constituit poate să comită astfel de acte ? Marwan tremura de panică. În curând va avea răspunsul.

Tabăra din Șatila era închisă. Nimeni nu mai putea să iasă. Palestinienii erau prinși în cursă. Pe fiecare colină, pe fiecare dâmb fuseseră instalate arme grele și îngrămădite muniții. Erau de trei ori mai mult decât ar fi trebuit pentru micul pătrat de pământ ce urma să fie bombardat. Marwan asista înspăimântat la aceste pregătiri funeste. Era cu neputință să fugă, să dezerteze. Dar se va ține de-o parte. Era înspăimântat de dezechilibrul de forțe : tunuri, mortiere, katiușe contra puști și mitraliere — și de nimicirea programată a mii de nevinovați. Iată că *Împăratul din Șiyan* era cuprins de milă. Dacă în locul palestinienilor ar fi fost creștini, lucrurile ar fi stat cu totul altfel. Inima i-ar fi dat ghes și s-ar fi înhămat cu entuziasm la treabă. I-ar fi plăcut această atmosferă, această excitare nebună, această frenezie, această forfotă care precede luptele. Dar în cazul de față nu putea fi vorba de așa ceva. Bătălia aceasta era dezgustătoare, absurdă. Nu era bătălia lui. Mulți luptători din generația lui — veteranii de douăzeci și cinci-douăzeci și șase de ani ! — gândeau ca el. Nu se simțeau în apele lor. Ceilalți, cei

mai tineri, erau plini de înflăcărare. Unul dintre ei răcni cât îl ţinea gura

— Vom intra acolo înăuntru şi o să le luăm la toţi beregata !

Marwan se înfioră. Auzi ca un ecou un slogan lansat în urmă cu trei ani de un luptător creştin, chiar în acelaşi loc

— Palestinieni ticăloşi, o să vă masacrăm pe toţi !

Îl întreb pe Marwan

— Cum se poate să participi la un masacru pe care-l condamni ?

— La început te întrebi ce cauţi acolo. Îţi vine s-o iei la sănătoasa, să te revolţi. Dar eşti prins la înghesuială. Ştii că nu ai de ales. Dacă nu participi, vei fi acuzat de laşitate sau de trădare. Atunci încerci să stai mai la o parte, să nu fii zelos, prefăcându-te că participi. Dar e o iluzie. Eşti forţat să te implici. Logica războiului se dovedeşte imediat a fi mai tare. Cazurile de conştiinţă dispar în câteva minute. Trebuie să lupţi. Ca totdeauna apare acel ori ei, ori eu. Aşa că vor fi ei. Şi eşti invadat de nebunie, de furie, de instinctul de conservare. Cu cât situaţia pare mai absurdă, cu atât mai mult te dezlănţui, căci nu vrei să mori dintr-o absurditate.

Marwan ezită, apoi constată

— E cumplit. În realitate suntem nişte animale dresate să facem orice ni se spune. Vine ordinul şi noi îl executăm !

I s-a cerut să ia treizeci de luptători şi să înceapă să curețe primele străduțe, fără să pătrundă prea adânc în cartier. Obiectivul era ca toată lumea să fie adusă în centrul Şatilei, de a face imposibilă orice evadare, orice ieşire. Operaţiune de rutină. Spaima banală produsă de câteva rafale de pistol-mitralieră, moartea câtorva întârziaţi sau imprudenţi.

Şi bătălia a început.

Cerul a luat foc tiruri în toate direcţiile, ploaie de oţel, bombardament orb şi sistematic. Era în ziua de 19 iunie 1985, orele douăzeci şi trei. În lume nu se petrecea în ziua aceea nimic dramatic. Numai la Sabra, la Şatila

şi la Borj Brajneh, unde oamenii mureau cu zecile. Dar moartea, chiar „industrială", mai era considerată ca ceva dramatic la Beirut ?

Marwan căzuse deja într-o altă logică, într-un alt mod de gândire, unde valorile sunt inversate. Omul civilizat se preocupă de aproapele lui, îşi impune tabuuri morale. Aceasta este baza oricărei societăţi organizate. Războiul însă apără exclusiv interesul lui imediat, în detrimentul tuturor celorlalte lucruri.

Marwan îşi povesteşte starea de spirit în momentul intrării în Şatila pentru a pregăti un masacru la comandă

— Mă simţeam îngrozitor de singur, abandonat. Ştiam că pot conta pe mine ca să mă descurc. Unicul aliat, singurul element de protecţie era arma mea. Mă agăţam de ea. Lumea toată se rezumă numai la ea. O strângeam tare cu mâinile mele transpirate. Tot corpul îmi era încordat, o încordare dureroasă parcă. Îmi era frică şi tremuram. Nu-mi e ruşine. E ceva omenesc. Tuturor le e frică în astfel de momente. Le e frică pentru pielea lor, nu pentru ceilalţi, nu pentru ceea ce vor face. La asta nu se mai gândeşte nimeni. Aşa cum nu se gândeşte la miza politică sau la motivele războiului. Totul dispare foarte repede. Imediat te pregăteşti să ucizi, să tragi primul în tot ce mişcă. Poate să fie un copil, o pisică, o femeie, propriul tău coleg, sau într-adevăr un duşman, nu are importanţă trebuie să tragi. Da, să ai capacitatea de a ucide fără să gândeşti, să analizezi. Creierul nu este destul de rapid ca să interpreteze ceea ce se petrece... în caz de ezitare, te lichidează celălalt, de unde incredibila tensiune care pune stăpânire pe tine. Aveam o singură obsesie : să-mi salvez pielea cu orice preţ. Mi-o repetam cu furie. Ştiam că palestinienii erau ascunşi acolo, la câţiva metri. Ar fi putut să ţâşnească brusc sub nasul meu, să iasă din pământ, în spatele meu, să mă lovească cu pumnalul. Sau să tragă în mine de la distanţă... Şi nebunia punea stăpânire pe mine, frica devenea şi mai mare, ura mă copleşea. Pierdeam legătura cu realitatea. Obuzele cădeau peste case. Străzi întregi ardeau. Pentru mine tot pământul ardea. Era sfârşitul lumii. Atunci totul era permis. Totul trebuia distrus.

Nu puteai avea în vedere nici un supraviețuitor. Era un adevărat iad... cu pușca mea Kalașnikov ciuruiam tot ce mișca. O bătrână cu voal a trecut strada. Nu știu ce căuta acolo, era o nesăbuință. Fugea. Ai fi zis că fusese uitată ! Am tras și s-a prăbușit pe loc... asta m-a ușurat.

— De ce să dobori o bătrână ?

— Pentru că poate era o sursă. La fel se întâmplă și cu copiii se apropie zâmbind și îți aruncă o grenadă între picioare.

În realitate, în câteva secunde Marwan își pierduse controlul. Toate barierele cedaseră, lăsând loc barbariei, alimentată, încurajată, sporită de barbaria din jur.

Acum, precizează :

— În acest stadiu nu mai există nici o barieră morală. Binele și răul nu mai înseamnă nimic, nimic mai mult decât a ucide. Suntem niște animale sălbatice. E o nebunie. Și suntem în stare să executăm orice ordine, fără să ne gândim, fără să ne dăm seama de gravitatea propriilor noastre crime, fără a simți nici cea mai mică milă pentru victimă.

Reflectează, de parcă și-ar da seama de un fapt nou.

— Ciudat, nu ? zice el. Și totuși e grav...

Aproape că a șoptit această frază. Pare atât de derizorie față de oroarea actelor comise. Se pare că, în ciuda eforturilor de a înțelege, Marwan nu poate aprecia cu exactitate grozăvia crimelor sale. Orice ar spune, pentru el esențialul este să fie în viață. La fel ca acei criminali de război capabili să analizeze cu luciditate mecanismul propriei lor nebunii, dar incapabili de regrete. Nu fac decât să-și justifice atrocitățile, își găsesc circumstanțe atenuante... își uită pur și simplu victimele. Acești oameni nu plâng decât de mila lor.

Și Marwan face la fel :

— Pe străzile din Șatila eram un altul, pledează el. Nu mai aveam trecut, nu mai aveam viitor, nu mai aveam nici un punct de referință. Mintea mea era goală. Fusese deconectată. Eram un robot. Nu mai conta decât clipa prezentă. Înaintam și trebuia să dobor succesiv toate obstacolele care îmi ieșeau în cale. Întâmplarea făcea ca aceste obstacole să fie bărbați, femei, copii... Pentru mine era o problemă de supraviețuire imediată. Nimic altceva.

Precaritatea situației în care se găsea alimenta o adevărată nebunie ucigașă, o bestialitate în stare pură. Marwan redevenise o ființă primitivă, ghidat doar de instinctul junglei.

— Era imposibil să mă controlez, mărturisește el. Îmi era frică chiar și de ai mei. Nu va profita *Amal*-ul de această bătălie ca să-mi facă de petrecanie ? Și furia creștea și mai mult. Așa că n-or să-mi vină ei mie de hac, ticăloșii ! O să-mi vând scump pielea ! O vor plăti dinainte înainte de a muri, voi omorî o sută ! Nici *Amal*-ul, nici palestinienii nu-mi vor lua gâtul gratuit. Iată unde ajunsesem. Nici un moment nu m-am gândit să renunț, nici să sfârșesc cu această viață și cu acest război. Voiam să lupt până la capăt, cu orice preț, fără măcar să știu pentru ce, fără să înțeleg ce mă lega cu atâta disperare de viață.

Marwan se uită la mine

— Lucrul cel mai rău, îmi destăinuise el, este că fiecare luptător reacționează astfel. Nebunia noastră se amestecă, se adaugă una alteia. Se creează o paranoia care ne duce și mai departe. Este aproape o serbare sălbatică, un delir colectiv, o transă infernală și fără sfârșit... până la epuizare sau la moarte, nu mai are importanță. Ajungi să închizi ochii, să urli și să tragi în toate direcțiile... Ai astfel de faze... și pe urmă te calmezi, și iar o iei de la început... o chestie care nu are limite, pentru că totdeauna ești chiorul în țara orbilor ai parte fără încetare de exemple mai rele, totdeauna unul e mai sadic, mai nebun, mai ticălos decât tine ca să-ți atenueze propriile crime. Și să-ți împace conștiința. Și să te incite să mergi mai departe.

Treizeci și două de zile în ritmul ăsta ! Da, în mai-iunie 1985, luptele au durat treizeci și două de zile la Sabra, Șatila și Borj Brajneh. Cu voința, chiar din primele secunde, de a sfârși defintiv, de a lichida totul. Trebuie să fii în mijlocul acțiunii ca să înțelegi cum niște oameni, la început obișnuiți, ajung la cea mai joasă barbarie. Pentru că lucrurile nu se petrec chiar așa de simplu. Se trec prin niște etape. Răsfoind la Beirut colecțiile zia-

rului *l'Orient-le Jour,* care relata zi de zi *bătălia taberelor,* am înțeles în ce stare fizică și psihică se găsea Marwan în momentul în care a comis cel mai oribil dintre actele lui de sălbăticie. Dacă vă amintiți, partida de fotbal împreună cu camarazii, în mijlocul ruinelor din Șatila. Da, amintiți-vă „Mingea era un copilaș de trei luni"

Când a lovit cu piciorul în acea minge vie oare Marwan mai era Marwan ? Cu siguranță că nu. Se încadrează în ceea ce relatează *l'Orient-le Jour* în treizeci și două de ediții.

19 mai Douăzeci de ore de lupte feroce.

20 mai Bombardamente și dueluri de artilerie.

21 mai Luptele se intensifică.

22 mai *Amal*-ul controlează 90% din Sabra și Șatila.

23 mai Palestinienii bombardează Beirutul de Vest.

Scene luate la întâmplare din timpul luptelor

„Tinerii luptători, cu capetele descoperite, în blugi și bascheți, înarmați cu puști Kalașnikov și M—16, se reped în mijlocul drumului și își golesc încărcătoarele înainte de a dispărea. De o parte, șase-șapte sute de combatanți palestinieni, cu arme automate și rachete antitanc. De cealaltă parte, două mii de luptători șiiți din Mișcarea *Amal,* susținuți de Brigada a 6-a a armatei libaneze. În tabere, teatrul bătăliei, patru mii de civili încercuiți"

„Șeful unei grupe *Amal* nu reușește să-și stăpânească oamenii ajunși la paroxism. Unul din ei, în T-shirt și pantaloni leopard, având pe braț o banderolă pe care era scris un verset din Coran, le ordonă camarazilor lui să tragă în timp ce șeful zice contrariul. Se iscă o ceartă. Omul cu banderola explică că el a luat parte la toate bătăliile și că vrea să termine o dată pentru totdeauna cu palestinienii. Se lansează ofensiva. În două ore înaintează cu câteva sute de metri"

„O femeie palestiniană se ivește nu se știe de unde, cu un sugar în brațe, în timp ce alți doi copii, cu privirile înspăimântate, se agață de capot".

24 mai Palestienii opun o rezistență sălbatică.

Lucruri auzite :

„În câteva ore facem curăţenie“, „Stăpânul[1] ne-a cerut să sfârşim totul într-o oră“.

25 mai Înfruntările au fost reluate cu şi mai mare înverşunare.

26 Luptele au permis celor din *Amal* să câştige progresiv patruzeci de metri.

27 : Reluarea bombardamentelor la întâmplare asupra Beirutului de Vest.

28 mai Ambulanţele renunţă la evacuarea răniţilor. Se trage asupra lor cu toate armele. Populaţia duce lipsă de hrană.

Lucruri văzute :

Combatanţii palestinieni se ascund într-o reţea de tunele de unde îşi fac brusc apariţia pentru a-i hărţui pe luptătorii din *Amal*. Aceştia se folosesc de buldozer ca să închidă galeriile şi să îngroape de vie populaţia oraşului subteran.

29 mai Bătălie pentru controlul asupra unui spital.

30 mai *Amal*-ul strânge menghina.

1 iunie Sabra a căzut !

Lucruri văzute

Luptătorii contemplă, cu zâmbetul pe buze, cuburile răsturnate şi calcinate, vestigiile Sabrei. Nimic nu a fost cruţat. E mai rău ca la un cutremur de pământ : toate casele sunt năruite, mutilate, fără acoperişuri. Străzile sunt pline de gropile provocate de obuze, de cioburi de sticlă, de cărămizi prefabricate, haine şi încălţăminte împrăştiate. Aproape peste tot zac cadavre. O pisică a venit să se ghemuiască lângă coapsa unui soldat palestinian mort, rămas cu încărcătorul pe piept. Ceva mai încolo, douăzeci de combatanţi palestinieni epuizaţi, cu ochii roşii de oboseală, au fost făcuţi prizonieri. La stadion, opt băieţi foarte tineri au încercat să fugă şi au fost seceraţi cu pistolul-mitralieră.

2 iunie Crucea Roşie evacuează în sfârşit răniţii. Luptele continuă la Borj Brajneh.

O fotografie pe prima pagină : un copil şi tatăl lui. Comentariul : *Ce amestec au copiii în acest iad ?*

3 iunie : Tulburările continuă.

---

[1] *Stăpânul* este aici Nabih Berri, şeful mişcării *Amal* (n.a.).

4 iunie : Violente tiruri de artilerie.
5 iunie : Acalmie.
6 iunie : Ciocniri sporadice.
7 iunie : Bilanţ de partea palestiniană 500 de morţi şi 1500 de răniţi.
9 iunie : Pentru prima dată un convoi a putut să intre în tabăra de la Borj Brajneh şi a putut să aducă hrană, expunându-se gloanţelor ţintaşilor.
13 iunie : Bombardament puternic de pe munte.
Fotografie pe prima pagină : Pe aeroportul din Beirut, şase tineri piraţi ai aerului pozează mândri în faţa aparatului Boeing al companiei iordaniene Ali, pe care tocmai l-au dinamitat.
14 iunie Reizbucnirea luptelor.
15 iunie Bilanţul unei săptămâni la Beirut : trei deturnări de avioane, 560 de morţi şi 2289 răniţi libanezi în bătălia taberelor, 800 morţi şi 4000 de răniţi de partea palestiniană [1].
17 iunie : Damascul hotărăşte să pună capăt bătăliei taberelor.
18 iunie : Acord încheiat la Damasc. La Beirut, mişcarea *Amal* porneşte o vastă ofensivă împotriva taberei Şatila.
19 iunie : Noi lupte.
23 iunie : Combatanţii din ambele tabere îşi părăsesc poziţiile.

Lucruri văzute :

La orele 10 şi 45, reprezentanţi ai mişcării *Amal* şi ai palestinienilor pecetluiesc împăcarea cu o îmbrăţişare. Un buldozer începe să elibereze accesul la tabere.

Treizeci şi două de zile ca să ajungă la asta.

În acelaşi moment, unul din conducătorii mişcării *Amal* precizează ziariştilor, drept concluzie la bătălia taberelor

„Acesta nu trebuie numit un război. Ci mai curând un dialog pe calea armelor".

---

[1] Printre avioanele deturnate s-a numărat şi aparatul Boeing 727 al companiei T.W.A. cu 41 de pasageri americani la bord, dintre care unul a fost ucis (n.a.).

Cât despre Marwan, acesta s-a dus să-şi ridice cele o mie de livre libaneze de la biroul mişcării *Amal*, salariul pentru o lună de muncă obişnuită. Nu i-a fost ruşine de aceşti bani. Salariul nu i s-a părut nici primit de pomană, nici derizoriu. Dorea foarte mult să-şi revadă tovarăşa de viaţă. Au făcut dragoste. După aceea Marwan a dormit. A dormit foarte bine. Precizarea pe care o face nu sună a provocare. Explică doar cum s-au petrecut lucrurile. După o lună de sălbăticie, după sute de morţi şi mii de răniţi, şefii s-au îmbrăţişat fără ranchiună în faţa fotoreporterilor din lumea întreagă. La microfon au declarat că nu au făcut decât să discute, sau cam aşa ceva! Atunci îi mai putem purta pică lui Marwan când afirmă cu toată naivitatea „N-am făcut nimic rău." ?

A doua zi, pe prima pagină a ziarelor nu mai apărea nici un cuvânt despre Sabra, Şatila şi Borj Brajneh. *L'Orient-le Jour* anunţa reluarea luptelor pe linia de demarcaţie.

O săptămână mai târziu am traversat Şatila. Nu mai erau decât ruine, ruine pe care bătrânii şi femeile le deplasau cu mâinile goale. Unii mai aveau încă putere să zâmbească. Nici unul nu era ostil faţă de vizitatorul care nu-i ajuta cu nimic. Care nu le aducea nimic, nici măcar speranţă. Copiii, ieşiţi de prin găuri, se jucau liniştiţi la soare. Jocuri simple păpuşi din cârpe pentru fete, bile pentru băieţi... Văzuseră tot dar nu spuneau nimic.

După şase luni m-am reîntors în Şatila. Mai aveam încă în minte ruinele. Voiam să cunosc numele sugarului-minge, să reconstitui toată povestea... poate chiar să vorbesc cu mama lui. Şatila crescuse din nou. Toate casele fuseseră reconstruite, de data asta din beton. Cu aceleaşi străzi înguste, cu aceleaşi dughene, cu aceiaşi mici meseriaşi şi artizani. Şatila palpita de viaţă. Şatila trăia. Şatila cânta. Era tulburător şi halucinant totodată. Am înţeles că partida de fotbal nu mai interesa pe nimeni. Fusese alungată în străfundurile memoriei. Ceea ce conta acolo, era viaţa. Nu moartea.

Bietul copil...

*

La multă vreme după bătălia taberelor l-am întrebat pe Marwan dacă era ușor pentru el să trăiască cu amintirea ororilor comise. Mai era măcar posibil să aibă o existență normală ? Lucrurile mai aveau același sens și același gust ? Întrebările nu i s-au părut absurde lui Marwan, dovadă că și le pusese și el. A încercat să recapituleze, să privească altfel episodul de la Șatila.

— Bineînțeles, răspunde el cu calm, totul rămâne imprimat undeva în mine. În definitiv, știu că tot ce s-a întâmplat e foarte rău. Dar numai după aceea îți dai seama de toată oroarea și stupiditatea faptelor tale. În momentele alea e altfel. Nu e prea dificil. Bineînțeles, după aceea...

— După aceea ?

— Poți regreta unele lucruri. Îți zici că n-ar fi trebuit, că era inutil sau nu era indispensabil.

— Ți s-a întâmplat așa ceva ?

— Da, mărturisește el, în sfârșit. O dată sau de două ori m-am întrebat de ce făcusem cutare sau cutare lucru. Eram aproape în stadiul copilăriei, când îți zici *n-ar fi trebuit !*

— Și ?

— Îmi revin foarte repede. Știu că nu trebuie să intru în acest proces. Că ești terminat dacă începi să-ți pui acest gen de întrebări. Nu poți suporta totul. E prea greu, prea complex. Trebuie să ștergi totul cu buretele, să mergi mai departe, să-ți organizezi viața pe compartimente compartimentul familie-prieteni-repaos și compartimentul muncă-război. Trebuie să ne „banalizăm" munca. Și reușim.

— Ce gen de lucruri poate regreta un ucigaș ca tine ?

— Când mă leg de un copil sau de o femeie. E dificil de spus. Nu e un motiv aici de mândrie, nici de laudă. După o chestie de genul ăsta mi s-a întâmplat să delirez preț de o oră încheiată. Îmi zic *și dacă puștiul acela ar fi fost copilul meu ?* Încerc să mi-i închipui pe părinții lui. Îmi zic că eu în locul lor l-aș fi făcut piftie pe ticălosul care mi-a ucis copilul. Când ești înfierbântat totul

e posibil. Dar când judeci la rece înţelegi mai bine ce-ai făcut.

— De ce să comiţi astfel de fapte ?

Marwan ezită. Ar vrea, dar îi este şi frică să vorbească, Apoi spune de parcă s-ar elibera :

— Există totdeauna unele reticenţe la comiterea acestor crime. Uneori ucizi ca să-ţi dovedeşti că eşti în stare s-o faci. Îţi dai seama că e o prostie ?

Îmi dau seama, vai ! Marwan simte jena. Acum caută alibiul sau scuza. Circumstanţa atenuantă. Ea este mereu aceeaşi

— În focul acţiunii faci orice. De altfel, n-ai de ales.

— Ştiu : ori tu, ori celălalt, nu-i aşa ?

De data asta Marwan va duce mai departe analiza comportamentului său, presimţind că argumentul ritual e puţin cam scurt a te apăra e una, a masacra e alta.

Precizează :

— Mai întâi, este adevărat că te obişnuieşti cu orice. Frica se amestecă cu dorinţa de supravieţuire ca o obsesie. Ele nasc un sentiment ucigaş foarte violent, un instinct sângeros. După aceea mai e şi supralicitarea, cum spun eu de multe ori.

— Supralicitarea ?

— Da. Miroase îngrozitor a moarte, a sânge, care te ia de nas. Mai e şi vederea sângelui. Asta provoacă panica aceea că vei fi lichidat şi un instinct animalic : să ataci înainte de a muri ! Îţi descoperi atunci o violenţă nemaivăzută. Şi loveşti, şi iar loveşti, ca un animal.

Marwan încearcă să-şi aducă aminte :

— Chiar şi Şatila, într-o casă goală, am găsit un palestinian sub un pat. Nu avea arme. L-am tras de păr. Eu aveam în mână un pumnal. A vrut să fugă. Atunci, din reflex i-am înfipt cuţitul în spate. A căzut. Urla. Sângera. Îi ieşeau ochii din orbite. Când am văzut sângele mi-am pierdut minţile... m-am înverşunat asupra bietului tip, fără să ştiu măcar pentru ce, fără folos. Strângeam din dinţi şi eram concentrat asupra mâinii mele care lovea, înfigând şi scoţând lama... Era o nebunie trecătoare, inexplicabilă, ca atunci când agiţi o cârpă roşie în faţa unui taur...

Marwan își trage sufletul.

— După aceea ești scârbit, zice el. Dar numai după aceea. Ți-e rușine că ai coborât la stadiul de taur înfuriat. Totuși la început ești normal, te comporți ca toată lumea. Războiul a provocat asta în noi : această nebunie, această sălbăticie, această decădere. Procesul e lung, dar inevitabil. Adu-ți aminte ! Primul om pe care l-am ucis, cel căzut din copac ! Am fost bolnav din cauza lui ! Nu eram diferit de tine, și totuși..

Marwan suspină :

— Până la urmă poate că totul e ceva banal. Te obișnuiești cu tot ce se întâmplă. La fel ca ziaristul, ca medicul care suportă ororile, le banalizează, se detașează de ele, nu se mai simte implicat.

Mi se adresează direct :

— Tu poți să vezi cadavre, răniți, orice fără să te emoționezi peste măsură, fără să fii implicat. Te uiți, iei telefonul, explici lumii întregi și te întorci liniștit la tine acasă ! La fel și medicul : sub ochii lui mor copii, dar asta nu-l împiedică să trăiască !

— Diferența dintre tine și noi, Marwan, este că noi nu suntem răspunzători de aceste nenorociri. Eu sunt martor. Medicul vine oamenilor în ajutor. Dar tu îi omori.

— Discuția în privința responsabilității ar fi prea lungă, tranșează Marwan. E vina mea că m-am născut în Șiyah ? Eu am declanșat catastrofa ? În felul ăsta n-am mai termina niciodată. Vreau doar să-ți arăt că, fizic, toate atrocitățile sunt suportabile pentru autorii lor... războiul are chiar ceva fascinant. Altfel nu s-ar mai ocupa de război, de violență 90% din filme, iar tu n-ai mai fi aici să-mi pui întrebări, să vrei să știi totul !

— S-ar putea.

— E sigur. Ascultă-i pe libanezi : chiar și mamele găsesc virtuți războiului, chiar și victimele...

— Nu mergi prea departe ?

— Nu. Firește că e nasol.. Firește că oamenii suferă. Dar te obișnuiești. Accepți. Mai mult : oamenii ca mine sfârșesc prin a găsi în asta o plăcere, sau mai curând satisfacții.

Marwan explică :

— Zece ani de conflict mi-au distrus toate tabuurile. Nimic nu mai stă în picioare nici casă, nici principii, nici stat, nici morală. Numai instinctul mă conduce și nimic nu mă reține, nu mă limitează. Am strâns atâta ură încât totdeauna am un motiv valabil ca să ucid. Așa că delirez asupra morții celorlalți. O pregătesc, o visez și apoi o savurez. Un nume ce trebuie tăiat de pe lista dușmanilor mei. Asta provoacă o mare plăcere. Pe cel care m-a torturat, care mi-a ucis fratele, îl omor ! Mai este și sentimentul de putere absolută. Eul cât mai plin de sine. Nimănui nu-i pasă de mort. A pierdut partida și n-ai ce să mai aștepți de la el. Dar pe celălalt, pe ucigaș, îl admiri, îi face curte, îl respecți. E ceva omenesc. Înțelegi ?

— Nu chiar.

— Dacă țara ta va fi cuprinsă de violență, vei înțelege repede, afirmă Marwan.

De zile întregi îi pun întrebări lui Marwan. Acum am impresia că îl cunosc. Dar tot mă mai uimește privirea aceea goală, indiferentă... moartă poate. Sau mai curând absența milei, a regretelor, a omeniei. Se prezintă ca un tânăr respectabil, se complace în rolul victimei — da, el ! — ar vrea să ne întindă o cursă, aranjând în avantajul lui elementele problemei. Crede poate că ne-am lăsat înșelați de tentativa lui de manipulare. Sau poate că realmente nu se simte vinovat de tot ce-a făcut !

În fața enigmei Marwan, îmi trece prin minte o ultimă întrebare

— Cu ce te-ai ales după toate astea ? Ce te-au învățat unsprezece ani de război ?

Întrebarea îl surprinde. Nu s-a gândit niciodată la asta. O tăcere lungă, se gândește. În sfârșit fața i se luminează, ca la o revelație sau descoperire

Asta m-a pregătit ! răspunse el.

— Pregătit pentru ce ?

— Acum sunt pregătit ! insistă el.

— Pregătit pentru ce, Marwan ?

— Sunt pregătit să înfrunt toate războaiele ! Voi scăpa totdeauna. Voi ști să mă apăr. Să știi că asta e important !

Pentru prima dată de la începutul convorbirilor noastre, traducătorul izbucnește în râs și își exprimă o părere :

— Nu-i adevărat.

Ne uităm uluiți unul la altul. Învățătura, unica învățătură a lui Marwan din unsprezece ani de nebunie, de bestialitate, de război... este că e pregătit pentru toate nebuniile, pentru orice bestialitate, pentru războaiele viitoare.

15

SCRISOARE CĂTRE DUŞMAN

I-am cerut lui Marwan să-i scrie lui Georges, creştinul, prietenul din copilărie care luptă în faţă, de cealaltă parte a Liniei. Iată această scrisoare imposibilă, fără nici o corectură.

„Dragă Georges,

Îţi scriu această scrisoare după toţi aceşti ani, chiar dacă e greu să găsesc cuvintele potrivite şi felul în care să le aşez. În faţa foii albe ideile nu sunt prea clare. Aş vrea să-ţi spun că-mi amintesc de anii dinaintea războiului. Porţile memoriei mele se deschid spre timpul când trăiam împreună şi eram fericiţi, mai ales la şcoală. Eram printre elevii mediocri şi, la sfârşitul trimestrului, modificam notele pe carnet ca să-i facem pe părinţi să creadă că suntem buni. Când am rămas repetenţi, tot împreună, îţi aminteşti ce bătaie am luat de la taţii noştri şi cum mamele noastre încercau să-i liniştească ? Nu voi uita niciodată acele zile, nici acele momente de fericire. Eram cei mai buni la fotbal. Mai era şi micul zid, de lângă casă, pe care ne instalam ore în şir să stăm de vorbă, până când ne goneau de acolo. Uneori aruncam cu pietre în grădina vecinei care se ducea să se plângă mamelor noastre. Îţi aminteşti când ne jucam în curtea lui Tata Abou ? Culegeam de la el flori pentru fete. Ne făceau mutre când veneam cu mâinile goale şi cele mai mari râdeau de noi. Îţi aminteşti când chiuleam de la şcoală şi ne duceam la bunica ta ? Ce mai face ? Ne oferea gustări şi voia totdeauna să ştie dacă suntem liberi. Eram forţaţi să spunem adevărul, şi ea ne obliga să facem lectură, exact cum se în-

tâmpla când mă duceam în vizită la Tata Abou. Mai ţii minte cum priveam marea? Pe atunci nu ne gândeam decât să ne scăldăm. Apoi a venit războiul...

Nu i-a trebuit mult să ne îndepărteze. Îmi amintesc de ziua în care ne-am despărţit. Ultima noastră privire de adio. Puţinele cuvinte pe care le-am schimbat. De unde să ştiu atunci ce trebuia să-ţi spun? Deodată cartierul a amuţit. Strigătele şi jocurile noastre de copii au dispărut. Apoi totul a dispărut. S-a instalat teama. Îţi aduci aminte, Georges, când ne-am întâlnit în centrul oraşului? Stăteam sub statuia Martirilor şi mâncam cartofi calzi. Mi-ai spus că bunicii tale i-ar face plăcere să mă revadă, dar frica era mai mare şi asta m-a împiedicat să mă duc la ea. După aceea nu ne-am mai întâlnit. Niciodată.

Deseori mă întreb unde am fi azi dacă n-ar fi fost războiul şi ruinele. Ce greu a fost să ne mărturisim reciproc că luasem armele, că ne pregăteam fiecare separat şi că în curând aveam să fim pe linia frontului. Dar, în ciuda acestei mărturisiri, tot era de neconceput că aş trage în cineva care a fost prietenul meu. Deseori, în spatele baricadei, mă gândesc la adolescenţa noastră, la tine, la ceilalţi colegi, când era destul ca un bătrân să ne certe ca să ne facă s-o luăm la sănătoasa. Îţi dai seama! Acum numai cu o privire îi facem pe părinţii noştri să tremure.

Îmi place să mă gândesc la tot ce a fost frumos şi vesel în adolescenţa noastră. Dacă m-ai vedea, nu m-ai mai recunoaşte. Şi nici eu pe tine. Nici măcar nu mai ştiu dacă mi-a mai rămas ceva milă, ceva tandreţe pentru un vechi prieten.

Niciodată nu mi-aş fi închipuit că vom ajunge într-o zi fiecare în altă tabără. Împrejurările au făcut să te afli nu numai de cealaltă parte, ci şi exact în faţa mea, la câţiva metri. Când te-am văzut ultima dată a fost ca şi cum ai fi plecat din ţară. Dar eşti acolo şi nici măcar nu te pot vedea, din cauza urii din noi toţi. Nu îndrăznesc nici măcar să-mi scot nasul, căci mi-e teamă să nu fii ucigaşul meu. Cum vei reacţiona când vei afla că m-ai omorât? Dacă mie mi s-ar întâmpla una ca asta, nu mi-aş ierta niciodată moartea ta.

Acelaşi popor, acelaşi cartier. Nici astăzi nu reuşesc să înţeleg cum am pierdut prietenia noastră. Deşeori mă urc pe acoperişul blocurilor cu binoclul doar ca să-ţi caut chipul. Din nefericire, parcă ai fi dispărut de pe acest pământ. Dar mi-ar fi plăcut atât de mult să fi crescut împreună, să fi admirat fetele, să fi învăţat să le iubim.

Zilele fericite s-au dus o dată cu războiul. Prietenii au dispărut unul după altul. În curând nu vom mai rămâne decât noi. Nimeni nu ne va mai cunoaşte şi nici recunoaşte. Mi-ar plăcea să-ţi dau veşti despre vecini. Dar majoritatea au plecat sau au murit. Cei care au rămas nu aveau de ales. Erau ţintuiţi de mizeria pe care ai cunoscut-o şi tu aici.

Terenurile noastre de joacă au devenit terenurile morţii. Am făcut socoteala în tabăra noastră, în opt ani au fost ucişi douăzeci şi cinci din foştii noştri colegi de liceu. Dar la tine, câţi de-ai noştri au căzut sub gloanţe ? Nu e nevoie să-ţi descriu ce viaţă ducem săptămâni întregi în adăposturi, cu ţipetele mamelor şi copiilor la fiecare obuz pe care ni-l trimiţi. Ai zice că e sfârşitul lumii. Noi am provocat asta. Cum e posibil ? Ce s-a întâmplat, Georges? Asta e situaţia în Şiyahul nostru unde acum trăiesc singur şi îţi duc lipsa...

Sper ca într-o zi să te revăd într-o ţară frumoasă. Aş vrea să fug de acest război, să fug spre acea lume minunată şi necunoscută la care visam împreună, în livada lui Tata Abou.

Marwan.“

16

UN TERORIST LA PARIS

„Când tolerezi răul, el se înmulţeşte cu repeziciune.“

Saint Vincent de Paul.

„Mămico cloşcă,

Aici la Paris viaţa e foarte grea. Tu nu ştii ce dificil e să-ţi laşi casa, să-ţi părăseşti ţara. Eu care mâncam din palma ta, am uitat gustul mâncării. Aici ţi se dă pâine fără nici o afecţiune. Mănânc ca să nu mor, dar a mânca şi a bea sunt aici nişte acte mecanice. Prin asta vreau să spun că am înţeles că erai prietena şi totodată mama care totdeauna a ştiut să-mi înţeleagă şi să-mi intuiască cele mai profunde sentimente, să-mi păstreze secretele. Azi ar fi de-ajuns să te văd ca să uit toate suferinţele şi să găsesc răspunsul la toate problemele. Totdeauna ai ştiut să mă scoţi din necazul în care mă vârâsem fără să ştiu cum. Puteam să comit orice faptă, veneam la tine căci nici un prieten, nici un frate nu mi-ar fi putut oferi o astfel de îmbărbătare. Mă ascultai şi totdeauna găseai răspunsul potrivit. Vai ! astăzi eşti departe. Nu am pe nimeni care să-mi arate drumul. Sunt dezorientat ca un orb, ca un copil. De-a lungul acestor ani de război n-am ştiut foarte bine dacă eşti alături de mine sau foarte departe. Acum ştiu. Nu am pe nimeni în afară de tine. Spune-mi cum să trăiesc ? Încotro s-o apuc ? Ce să fac şi de cine să ascult ? Mă gândesc la vechiul nostru proverb ; mama mea e lumea mea. *Răspunde-mi repede, te implor.*

Te sărut din toată inima, al tău

Marwan.“

Marwan îmi întinde scrisoarea. A scris-o noaptea trecută. Îmi cere :

— Du-o mamei mele, în Şiyah.

Hăituit de toţi luptătorii miliţiilor din Beirut, Marwan, *Împăratul* decăzut, care a semănat prea mult nenorocirea şi a adus prea de multe ori moartea, a schimbat prea de multe ori tabăra şi a trădat prea multă lume, s-a exilat. Un paşaport, o viză, şi iată-l la Paris în plină vară. Oraşul era mare. Nu-l aştepta nimeni şi nici nu se aştepta la asta. Nu e uşor să cazezi un ucigaş la Paris, chiar şi cu multă bună voinţă. După ce i s-au terminat economiile s-a culcat în metrou. *Împăratul* se simte jignit că e tratat ca un vagabond vulgar. Doar că nu cere statutul de exilat politic, pentru că a fost victima *evenimentelor*.

A răbdat de foame şi a tras concluzia că francezii nu au inimă. La Beirut lumea e mai omenoasă. I-a fost frig şi a găsit un amărât de pardesiu în carouri prea mare. *Împăratul* e jalnic. Şi lucid :

— Ce-ar zice *mămica cloşcă* dacă m-ar vedea în halul ăsta ? N-a meritat asta.

A sosit ora bilanţului pentru Marwan, într-un bistrou parizian, unde nimeni nu-l remarcă pe ucigaşul nebun din Beirut. E un client liniştit, cu ochii umflaţi de oboseală. Îşi plăteşte cuminte cafeaua cu ultimile două monede cerşite în staţia de la Operă. De două săptămâni de zile cercetează în fiecare dimineaţă rubrica *Oferte de serviciu* de la mica publicitate. A bătut şi la uşa ziariştilor şi a fotoreporterilor întâlniţi la Beirut, Chiar îl bănuiesc că a încercat să-şi ofere serviciile *serviciilor noastre*. Zadarnic. Nimic n-a mers. Nu e rea voinţă din partea nimănui, nici din partea lui Marwan, nici a celor care l-ar putea angaja, nici a foştilor camarazi de luptă. Trebuie să se resemneze : este inutilizabil. În afară de război nu e bun la nimic. A uitat totul. Nimic nu mai funcţionează. Nici creierul — atât de vioi, atât de abil când e vorba să pună capcane oamenilor, nici mâinile — atât de valoroase când e vorba să ucidă.

Vine dintr-o altă lume, dacă e s-o spui cu blândeţe. *Împăratul Şiyahului* este atât de dezorientat, încât se gândise să-şi exercite meseria la Paris. Chiar aşa ! Închipuiţi-vă : un ţintaş ascuns pe Champs-Elysées ! Sau poate

că se gândise să pătrundă în lumea interlopă, sau să fie gardă de corp. Nu e chiar atât de simplu. La Beirut este suficient să observi firma primei miliţii ieşită în cale şi să intri. Ţi se dă un RPG fără chitanţă. La Paris e altceva. Acum Marwan a înţeles. Şi se simte ca lovit cu leuca. Îngrozitor de decepţionat. E cuprins de panică. Se duce la fund. Ce să facă într-o astfel de ţară ? De aici SOS-ul către *mămica cloşcă*. Scos din mediul său, rămas fără război, Marwan nu mai există. Îi e teamă de tot ce-l înconjoară ; îi e teamă să traverseze strada, să coboare în metrou, să întâlnească un poliţist. Închipuiţi-vă ! Celălalt e înarmat, el, nu. Îi e teamă de toată lumea, de bărbaţi ca şi de femei :

— Oamenii sunt fobia mea. Am impresia că vor să-mi facă rău, că mă detestă, că mă mint. Nu pot avea încredere în nimeni.

Pacea îl înspăimântă. Nu se întâmplă nimic. Nu mai are nici utilitate, nici identitate, nici putere. Şi nimic nu-l interesează. Nici dragostea („Asta trece ca un obuz"), nici politica, nici conversaţiile, nici fotbalul, nici cinematograful... cu excepţia filmelor de război. Acum după ce am cercetat pe toate feţele războiul lui, nu mai are nimic de spus. *Împăratul*, fără puşca lui Kalaşnikov, este o epavă. Îi e teamă să rămână singur după ce-şi va bea cafeaua. Aşa că întârzie. Reia o luptă, scoate la iveală o bătălie din adâncul memoriei. Crede că îşi prelungeşte existenţa, că reînvie eroul. În ochii lui morţi pâlpâie o luminiţă, de parcă ar vrea să spună : *vremuri bune*. Patetică iluzie. Poartă o povară prea stânjenitoare, amestec de masacre, sânge, explozii, ură. Ar vrea să scape de ea dar nu reuşeşte totul i-a rămas imprimat în memorie. De altfel, nici n-ar putea să trăiască fără ea. E patrimoniul lui, cultura, trecutul, experienţa lui trăită. Este el. A căzut în cursă. Cuvintele lui sunt cumplite şi adevărate :

— Cu timpul, mi-a intrat în sânge.

Războiul e condamnarea lui pe viaţă.

În faţa lui eşti dezarmat. Nu vezi cum să-l ajuţi, cum să-l recuperezi, spre ce să-l orientezi. Nu mai înţelegi foarte bine. Îl întreb :

— Pentru ce acest război ?

Nu găseşte decât două cuvinte :

— Nu ştiu.

Tresar ·

— Ai luptat vreme de unsprezece ani ! Ai ucis, ai masacrat, ai torturat ! Ai furat zeci și zeci de vieți, ai tras sute de rachete, mii de gloanțe ! Ți-ai riscat viața în fiecare zi... și nu știi pentru ce ?

Marwan încearcă o explicație, vorbind despre armele venite de peste tot, despre excesul de partide politice și de religii, apoi renunță.

— Toate astea sunt prea complicate. Nu știu. Asta nu schimbă nimic.

Rămâne tăcut, el care își povestise atât de bine viața, conturându-și atât de bine personajul. E tare când e vorba de fapte, nu și la analize. Sau poate că Marwan a înțeles totul. Pentru că nu este idiot la ce bun să vorbească, adică să se lamenteze ? Știe că eu mă voi întoarce la mașina de scris și el la armele lui. Fiecare cu destinul lui. N-aș putea să sar bariera și să ajung lângă el. De ce ar trebui să facă el un efort în sens invers ? Să-și schimbe meseria, mediul, existența, identitatea, naționalitatea ?

Acum poate să-mi facă o mărturisire ieri cineva a intrat în legătură cu el. O veche cunoștință de la care a învățat multe. De vreo zece ani dispăruse din viața lui. Era vorba de Hani. Hani, palestinianul. Primul luptător din Șiyah, prima pușcă Kalașnikov, călătoria la Baalbek, *mama-Iosif* care întindea brațele, parabola cu Mama și Pământul. Hani care prezisese totul. Hani care avea dreptate. Iată că îl găsise pe Marwan la Paris. Afurisit fler ! Grozavă baftă ! Când *Împăratul* era în derivă, părăsit, dezorientat...

Hani tocmai avea ceva să-i ceară lui Marwan. Sau mai curând să-i propună, căci nu era un serviciu, ci o treabă. Pentru care urma să fie plătit, inclusiv cheltuielile. Era vorba să ia un pachet de la Hamburg și să-l depună într-un aeroport. Nimic mai mult. Decât o singură dată.

Marwan mă privește de parcă s-ar adresa nouă tuturor, de parcă ne-ar încredința un mesaj. Ochii lui sunt plini de ură. Ne acuză că suntem răspunzători de toate astea. Am fi vinovați pentru că nu am acordat asistență unei persoane în pericol fiind incapabili să-i dăm ajutor. Am fi vinovați de crimă prin neglijență pentru că am primit

pe teritoriul nostru unii ca Marwan și Hani. Iată-l pe ucigaș devenit moralist iar noi în postură de acuzați.

Deseori ne întrebăm cum se întâmplă atentatele, cine sunt teroriștii și ce au în inimă. Acum știm. Este chiar foarte simplu. În aparență e inevitabil. În realitate ar fi ușor de evitat. Când o bombă explodează la Paris, la Londra, la Roma sau la Bonn, nu ne imaginăm chipul teroristului. Actul rămâne abstract. Dar fiecare atentat ascunde un Marwan și un Hani. Ucigașii, dincolo de ideologia sau de alibiul pe care le invocă, au același itinerar, o poveste identică și motivații asemănătoare. Pentru ca să pună, fără vreun sentiment, o mașină infernală care aduce moartea unor nevinovați, au urmat același proces psihologic. Uneori au fost victimele acelorași manipulări.

Acești oameni par departe de noi. În realitate ei sunt printre noi. Lângă noi. Îi întâlnim fără să-i vedem. Cât durează emoția colectivă, după un masacru, apar pe prima pagină a ziarelor. Apoi îi uităm. Dar sunt aici.

După ultima noastră discuție, într-o cafenea pariziană, Marwan s-a ridicat. Nimeni nu l-a remarcat. Numai o tânără femeie a fost tulburată de privirea lui rănită, înainte de a se cufunda din nou în lectura revistei *Elle*. Cum ar fi putut să bănuiască miile de crime ale lui Marwan ? Cum și-ar fi putut închipui că omul acela, cu ochi tulburători în acel moment, era în stare să lovească într-un sugar ca într-o minge ? Și că mâinile lui torturaseră ?

Marwan, client obișnuit, a traversat cafeneaua. Nimeni nu l-ar fi putut împiedica era un ucigaș liber, un terorist în putere, dar într-o situație legală. Înainte să dispară, mi-a spus :

— N-am să mă duc la Hamburg. Nu voi lua pachetul lui Hani.

I-am zâmbit pentru prima dată și am început să sper. Era un final foarte liniștitor al poveștii lui. Numai că, din păcate, Marwan a adăugat :

— De data asta, n-am să mă duc.

Deja dispăruse, lăsându-mă singur cu crezul lui obsedant :

— Sunt forțat să ucid. Asta e destinul meu.

Viața îl convinsese de acest lucru și nu avea decât douăzeci și șase de ani.

*
* *

Epilogul l-am aflat de la un prieten ziarist. Îl întâlnise pe Marwan câteva săptămâni mai târziu. După ultima noastră întâlnire, Marwan primise o scrisoare de la *mămica cloşcă*. Îi deschidea braţele. Marwan sărise în primul avion spre Beirut. Puşca Kalaşnikov îl aştepta sub pat. Vreme de câteva zile nu se atinsese de ea. Anturajul îl găsea pe *Împărat* schimbat, bizar. Indispoziţia nu a durat mult. Marwan a apărut în sfârşit în uniformă şi cu puşca la şold. Pentru toţi a fost aproape o uşurare. O întoarcere la normal.

Marwan se duse spre Linia verde. Aşteptă să se facă noapte şi începu să strige cât îl ţinea gura, cu mâinile în jurul gurii, în direcţia taberei adverse :

— Georges, eşti acolo ?

Câteva secunde de tăcere, apoi un răspuns clar şi plin de bucurie :

— Marwan ? Tu eşti ? Te-ai întors ?

— Da, Georges ! Eu sunt ! Mă aflu aici, chiar în faţa ta !

Şi Linia verde a luat foc. Ca o serbare imensă. Şiyahul îşi regăsise *Împăratul*.

Asta se întâmpla în 1986. Şi totul s-a petrecut în realitate.

17

UCIGAŞUL E ÎN NOI

— Atâta timp cât se luptă, nu au probleme psihopatologice. În perioade foarte agitate, de lupte violente, maladia mintală diminuează. Adevăratele probleme apar o dată cu revenirea păcii, când fiecare îşi dă seama de amploarea stricăciunilor şi înţelege ce a făcut.

Aşa rezumă un psihiatru libanez starea de spirit a unei populaţii aflate în război de unsprezece ani. El confirmă în felul său că oroarea este mai uşor de trăit şi de practicat decât ni se pare.

Asta e problema pe care o pune Marwan. Propria lui aventură îl depăşeşte. S-a întors la luptele şi la excesele sale, fără un caz de conştiinţă deosebit. Pentru *Împăratul Şiyahului,* convorbirile noastre au constituit un armistiţiu, nu o renunţare. Nu a devenit îndurător. Nu are cum : preocupările lui sunt esenţialmente alimentare şi urmăresc supravieţuirea imediată. Şi-a pierdut simţul moral. Dar ne lasă şocaţi, creându-ne o senzaţie cumplită de stinghereală.

Mărturisirile lui rănesc şi jenează. Rănesc prin cinismul şi duritatea lor. Jenează pentru că e vorba de om, adică de ceva din noi înşine. Marwan ne zdruncină credinţa în raţiune. Lasă în suspans întrebări pe cât de deranjante pe atât de fundamentale.

Prea implicat în violenţă, incapabil să gândească puţin — „ăştia sunt la cimitir !" zice el —, Marwan nu ne va permite să înţelegem totul : de ce această veşnică nevoie a individului de a recurge la violenţă ? De ce acest instinct de a provoca moartea şi distrugerea după secole de civilizaţie ? Unde este normalitatea când masa cade în bar-

barie ? La ce asalturi e în stare să reziste sociabilitatea noastră ? Şi, până la urmă, întrebări egoiste şi angoasante : oare suntem la adăpost definitiv de o situaţie de tip libanez ? Pot fi distruse la noi legile sociale şi coexistenţa ? În sfârşit, suntem şi noi în stare să comitem aceleaşi fapte ca Marwan confruntaţi fiind cu nişte situaţii excepţionale ?

Răspunsul trebuie căutat în Liban, dar şi în toate acele puncte din lume unde s-a dezlănţuit violenţa umană şi unde, în ciuda contextului diferit, comportamentul individului este identic. Psihiatri, psihanalişti, sociologi, filozofi, militari ne ajută să analizăm mecanismul sau misterul întoarcerii fiinţei civilizate în stadiul barbariei.

Credeam că îi voi găsi pe medicii libanezi foarte ocupaţi cu urmărirea cazurilor de dereglare psihică provocate de războiul civil. Dispun de un inepuizabil rezervor de *cobai*, de un laborator în contact direct cu perversitatea, unde instinctul poate fi observat în stare brută, cu ochiul liber.

În realitate m-au primit cu bucurie, aproape fericiţi că îi vizitează cineva. În mod paradoxal, cabinetele lor nu prea sunt frecventate. Îţi vine să crezi că depresiunea şi tulburările de personalitate sunt privilegiul oamenilor fericiţi şi al societăţilor în care domneşte pacea.

Specialiştii întâlniţi la Beirut sunt categorici : libanezii implicaţi în lupte nu suferă de nevroze. Sunt perfect echilibraţi, sau se consideră astfel. Asta e sentimentul lor. Se simt bine aşa. Mai mult decât atât : devin înfloritori. Se realizează în serviciu. Marwan nu este o excepţie. Confirmarea acestui lucru am avut-o şi din partea unui militar occidental care a trăit drama libaneză :

— Marwan este luptătorul tip al miliţiilor, combatantul mediu aşa cum am cunoscut cu zecile la Beirut. El se comportă normal, adică după logica mediului său.

Doctorul Adnan S. Hubballah, psihanalist din sectorul musulman al Beirutului, ne declară în acelaşi sens

— În unsprezece ani de război, zice el, nu am avut de tratat decât doi luptători care sufereau de probleme psihologice. Erau cu conştiinţa neîmpăcată. Unul dintre ei îşi reproşa moartea unei femei pe Linia verde. Ezitase

mult înainte de a veni să mă consulte. Anturajul lui nu-i înțelegea demersul, nici remușcările pe care le avea față de victime. Nu l-am văzut pe acest om decât de două ori. A considerat că nu avea nevoie de mine. Dintre ceilalți, mii de combatanți, nici unul nu a venit vreodată în cabinetul meu. Aparent se simt bine, ca acest Marwan.

— S-ar putea spune că, psihozele individuale se diluează în nebunia colectivă, că trec astfel neobservate?

— Cam așa ceva. Războiul permite realizarea tuturor fantasmelor individului. Prin definiție, el suprimă toate obstacolele, toate reținerile, toate interdicțiile, toate legile care nu fac decât să limiteze acțiunea. Războiul permite eliberarea tuturor impulsurilor. Fiecare are posibilitatea să-și trăiască „nebunia" fără să riște nici o sancțiune, nici penală, nici morală. Nu e vorba de justificarea unui comportament, ci de explicarea lui. Pentru ce să ai conștiința încărcată în acest context de totală impunitate, de legalizare a crimei? Depresiunea, tulburările mintale provin din imposibilitatea de a-ți trăi fantasmele refulate de civilizație. E vorba de dorințe și instincte primordiale înăbușite de milenii.

Natura și tendința omului sunt de a se sustrage exigențelor morale impuse de societate, de a înlătura orice inhibiție. Războiul oferă această posibilitate și procură o putere extraordinară ființei civilizate, încorsetată de legile ei. Copilul de cincisprezece ani este stăpânul străzii. Se grozăvește cu pușca lui, jucărie și totodată falus gigantic. Obține din această situație un beneficiu evident. Uneori este mai dificil și deseori mai dezavantajos să respecți legile decât să le încalci. Arma nu este decât instrumentul care permite accesul la propriile fantasme Marwan incendiind Șiyahul sau omorându-l pe *tata Abou*, *tatăl* adoptiv, fiind simbolul.

Psihanalistul precizează

— Ne găsim aici în domeniul tendinței refulate, astfel încât reacția uneia sau altora este complet imprevizibilă în afara contextului obișnuit. Nu există nici regulă stabilită, nici pronostic posibil. Eu nu sunt în stare să spun care va fi comportamentul dumitale în război. Am observat însă că, foarte adesea, o repulsie declarată față de brutalitate ascunde în realitate un instinct violent foarte

pronunțat. Cu cât refuzul afișat este mai puternic, cu atât mai mare este agresivitatea ascunsă. Este un mod de a te proteja împotriva propriei naturi de parcă ai avea intuiția primejdiei. Iluzia nu rezistă însă la proba faptelor: la primul accident, totul se face țăndări. S-a terminat cu politețurile.

— Concluzia suntem niște violenți fără să știm ?

— Exact. E mai prestigios să te închipui în postura victimei decât în postura călăului. Realitatea e alta. În fapt, e mai confortabil să aplici supliciul decât să-l suporți. Am văzut persoane foarte rafinate, foarte cultivate, căzând în violența cea mai smintită, fără motiv aparent. Nimic nu lăsa să se prevadă un astfel de comportament. Am observat asta la un lider politic actual al Libanului. Era un om de o mare sensibilitate. Nu suporta ideea unui copac tăiat dar, subit, a devenit foarte sângeros. Este prototipul transformării radicale. Pentru mine acest proces rămâne un mister.

Doctorul Hubballah refuză cuvintele *barbarie* și *sălbăticie* pentru a califica atitudinea concetățenilor săi. Masacrele, bătăliile, hăituirea victimei pe Linia verde nu sunt acte barbare. Vorbește mai curând de un comportament de tip primitiv, adică de un regres al individului civilizat sau, pentru a-l parafraza pe Freud, de întoarcere a unei faze de dezvoltare superioară la o fază inferioară.

Freud constata „Oamenii devin nevrotici din cauza privațiunii. Simptomele înlocuiesc la ei satisfacția care le-a fost refuzată".

În timp de război privațiunea nu mai există. Totul fiind permis, omul revine la stadiul instinctual. Este el însuși. O dată cu abolirea frustrării a dispărut și unul din factorii care favorizează boala mintală.

Înțelegem motivele seninătății lui Marwan și lipsa lui de remușcări. Omul ezită să doboare legile seculare care garantează conviețuirea. Dar, de îndată ce obstacolul este trecut, totul se petrece foarte repede. Nimic nu-l mai reține. Nimic nu-l mai cenzurează. Procesul de regres nu mai e decât o problemă de timp : perioada necesară căderii convențiilor sociale și morale, după cum ne arată căderea lui Marwan din pacifism în nebunie ucigașă.

De aceea își abandonează bagajul de civilizație.

Într-un sens, ființa civilizată se acomodează mai ușor cu violența decât primitivul. Ultimul se temea de „răzbunarea spiritelor victimelor, trebuia să suporte o serie întreagă de canoane de ispășire ca să se spele de crimele comise". În această privință, nota Freud, el dădea dovadă de o oarecare delicatețe care s-a pierdut la omul civilizat. În societatea modernă, dorința de moarte a străinului sau a dușmanului rămâne închisă în inconștient, gata oricând să revină în realitatea fără culpabilitate.

Războiul nu este considerat ca un scandal. Războinicului nu îi este rușine de faptele lui. Dimpotrivă, el acționează în numele comunității căreia îi apără identitatea și interesele fundamentale.

Și în această privință, Marwan a scos bine în evidență procesul care face din el practic un erou. Asta nu numai că face suportabile actele înspăimântătoare, dar acestea au și un caracter obligatoriu și de noblețe. Este o idealizare a violenței și a arbitrariului. Cu cât o societate se simte mai amenințată, cu atât este mai exigentă față de *soldații* ei, cu atât mai mult înlătură tabuurile morale obișnuite și legalizează dezlănțuirea instinctelor primitive. Este o problemă de supraviețuire care conferă războiului o onorabilitate.

Un individ ca Marwan găsește în asta o dublă satisfacție : își eliberează impulsurile și câștigă un statut. Acest proces îl face să nu simtă nici disperare, nici căință, ci îl face, ca și ansamblul comunității, să se simtă cu conștiința împăcată.

Nici un popor nu suferă de culpabilitate colectivă, oricare ar fi ororile pe care le-a săvârșit în *Istoria* lui. Germanul nu se simte dator față de victimele nazismului, nici israelianul pentru morții din Sabra și Șatila, nici americanul pentru vietnamezi, nici francezul pentru algerieni, iar poporul austriac l-a ales în 1986 pe Kurt Waldheim președintele republicii, în ciuda bănuielilor care planează asupra trecutului său nazist... toate societățile reacționează în mod identic în fața propriilor păcate.

Există vreo diferență fundamentală între Sabra și Șatila, Oradour, masacrul de la My-Lay sau oricare alt masacru comis în lume de un grup de oameni numiți *civili-*

zați ? Publicul nu crede asta și, reacție năucitoare, îi iartă pe vinovați când nu se identifică chiar cu ei.

Vă amintiți de My-Lay ! La 16 martie 1968, trei grupe ale unei companii din divizia *Americal*, comandate de locotenentul William Calley, executau cu sânge rece, fără să fie necesar, fără ordine și fără să fie amenințați, patru sute de civili vietnamezi din satul My-Lay. Tristă faimă istorică ! Sugari, copii, femei, bătrâni. Toți violați, sodomizați, cu beregățile tăiate. O bestialitate de neînțeles. *Soldații Libertății* în stare de barbarie ! Zguduită, America își pune problema realei superiorități a civilizației din Noua Lume. Totuși 65% din populația Statelor Unite schițează deja o iertare prin intermediul unui sondaj, considerând că acest gen de *incident* este inevitabil în timp de război. În conștiințele oamenilor, Calley este deja achitat.

— Ar fi putut să fie oricare în locul lui, dintre cei care împliniseră vârsta pentru a fi mobilizați și trimiși în Vietnam, spun oamenii.

Psihiatrii la care a apelat apărarea au pledat teza nebuniei temporare. Antrenat in acțiune, Calley, în vârstă de douăzeci și patru de ani, devenit ofițer accidental, după ce lucrase la o stație de benzină din Miami, a explicat că nu mai era el însuși în momentul săvârșirii faptelor.

Era un american mediu, de origine modestă, băiat de treabă. Mașina îi rămâne în pană pe lângă San Francisco. Nu are bani s-o repare Un agent recrutor local găsește soluția „Angajează-te în armată pentru trei ani". Acest om, descris de camarazii lui ca un om nu prea energic dar docil, apoi ca un ofițer cumsecade, este trimis în Vietnam... până la masacru.

Condamnat la detenție pe viață în 1971, el a fost nu peste mult timp scos din închisoare și pus sub supraveghere la domiciliu, în urma hotărârii președintelui Nixon, apoi eliberat în 1974. Azi cetățeanul Calley își trăiește liniștit zilele în orașul lui natal unde face figură de erou.

— La bar sau la restaurant, se găsește totdeauna cineva care să-i ofere de băut și de mâncat, relatează un ziarist care a făcut o anchetă despre reintegrarea călăului de la My-Lay.

Calley și Marwan sunt oare diferiți ? Doi adolescenți liniștiți hărăziți unei vieți simple. Două întâlniri : un lup-

tător și un sergent recrutor. Două accidente : războiul din Vietnam și războiul din Liban. Două derapaje. Două masacre. Și în cele din urmă nepedepsirea. Totuși în '68 libanezii tremurau de oroare în fața crimelor locotenentului William Calley, iar azi America nu-i înțelege pe barbarii din Liban. Par atât de depărtați, atât de diferiți. Tulburător, nu ?

La fel de tulburătoare este și constatarea psihiatrului Edouard Azouri, din sectorul creștin al Beirutului, de cealaltă parte a Liniei verzi. Observațiile lui le confirmă pe cele ale confratelui său din sectorul musulman. Și el vorbește de modul în care omul se obișnuiește cu violența.

— Atâta vreme cât se luptă, zice el, nu au probleme psihopatologice (...) Știți că în '77 la Beirut li s-a dat drumul alienaților ? Nu s-a mai auzit niciodată de ei. Se comportă la fel ca ceilalți.

— Doar dacă nu cumva ceilalți se comportă ca ei.

— Poate. Oricum, cel care participă la război se descurcă mai bine din punct de vedere psihologic decât ceilalți. Își pun în practică fantasmele și se stabilizează.

Profesorul Azouri nu agrează nici el termenul de *barbar*. Și el vorbește de comportament de tip primitiv. Face o paralelă între războiul modern și riturile primitive, când tabuul crimei, violului și incestului deveneau nu numai permis ci și impus, când exista o uniune în aceeași efervescență agresivă. Crima și distrugerea fiind autorizate, nu mai existau motive de anxietate, nici de remușcare, ci doar plăcerea de a ucide. Manifestarea modernă a acestei stări, a acestei libertăți totale sau a acestei sărbări rituale este războiul.

Agresivitatea se află în noi, e parte integrantă a individului. Când celălalt apare, primul reflex este de a-l elimina. Doctorul Hubballah amintește de comportamentul primului copil când apare alt nou-născut :

— Năzuie să se debaraseze de el pentru că e un intrus. Deranjează. Pune în discuție un statut, o siguranță, o liniște și niște privilegii. Războiul civil reproduce această schemă familială primordială. Fiecare dintre noi a cunoscut propriul său război civil. Cel mai adesea el a fost canalizat sau dezamorsat, de autoritatea tatălui în cadrul casei, de

stat în cadrul naţiunii. Când celula primordială se distruge, începe procesul de degradare. Nimeni nu poate să prevadă urmarea. Nimic nu o poate opri.

Legendele antice, miturile şi tragediile clasice sunt pline de lupte fratricide tinzând să acrediteze această teză. În Vechiul Testament şi în mitologia greacă fraţii sunt aproape totdeauna duşmani, de parcă asta ar fi fost violenţa originară. E destul să-l amintim pe Abel şi Cain, Iacob şi Esau, Eteocle şi Polynice. Libanezii au făcut din legendă o realitate şi Marwan s-a aflat efectiv în situaţia de a-şi ucide propriul frate.

Psihanalişti, psihiatri şi sociologi ne explică uşurinţa cu care ucide omul civilizat confruntat cu anumite experienţe. Această regulă este absolută ? Am putea noi într-adevăr, eu şi cei care citesc aceste rânduri, să comitem acte de barbarie, chiar dacă termenul este refuzat de specialişti ?

Profesorul Azouri ne spune :

— Acest gen de lucruri se poate întâmpla peste tot şi cu oricine. Omul aspiră în mod fundamental la regres care nu totdeauna este negativ. Astfel, ce ne obligă să vânăm, să pescuim, să trăim în cort, dacă nu căutarea vieţii originale ancorată profund în noi ?

Sigur, procesul de regres este lung şi plin de riscuri. El nu este identic pentru toţi. Unii sunt predispuşi sau mai fragili decât alţii. Dar, în mod general, toţi suntem expuşi primejdiei.

— Cel care respinge arma din cauza convingerilor religioase este o excepţie. Am cunoscut oameni foarte rafinaţi care au căzut în agresivitate primitivă, remarcă Edouard Azouri.

Confratele său psihanalist din sectorul musulman spune acelaşi lucru :

— Dacă dai la o parte legea, asta se poate întâmpla oriunde, zice el. În '68 eram la Paris. Nu erau chiar aşa motive de nebunie. Ţara era prosperă. Nu existau dezechilibre interne flagrante. Şi deodată totul a sărit în aer. Francezii n-au fost prea departe de pragul critic al violenţei, atunci când toate barajele cedează şi când nimeni nu mai poate fi reţinut. Statul el însuşi era fragilizat. Din

fericire, contrar Libanului, exista totuşi un cadru şi a fost acea voce a lui de Gaulle, a Tatălui. Francezii şi-au revenit. Aveau un punct de referinţă. Totuşi, dacă ai lua în considerare ipoteza absurdă a unui adevărat derapaj în Franţa, acest popor nu s-ar fi arătat mai *civilizat* decât libanezii.

Şi Marwan se umfla în pene : „Aventura mea i se poate întâmpla oricui".

Oare nu e o tentativă de intoxicare din partea acestor libanezi sau, mai simplu, o pierdere a sensului realităţii ? Oare medicii din Beirut nu au interes să-i absolve pe concetăţenii lor sau cel puţin să le minimalizeze greşelile, să ridice comportamentul lor specific la rangul de regulă universală ?

Într-adevăr, păreau să fi uitat tradiţia libaneză a expediţiei cu scop prădalnic bazată pe clanuri. Un consul al Franţei în Liban nota deja la începutul secolului

— Oriunde îţi întorci privirea vezi numai masacre sau iminenţa altor masacre, trafic şi corupţie, fanatismul maselor şi cinismul seniorilor, reglare de conturi. Fiecare funcţionar e în stare să pună foc ţării ca să-şi aprindă ţigareta.

Pentru a răspunde întrebărilor noastre este deci necesară părerea experţilor străini, neimplicaţi în încurcătura libaneză.

Deşi nu resping aspectul „istoric" al violenţei în anumite ţări, ei afirmă totuşi :

— Nouăzeci la sută dintre noi am fi nişte Marwani într-o situaţie identică.

Confirmă imposibilitatea de a prevedea reacţiile individuale în funcţie de gradul presupus de civilizaţie sau de cultură. Citează ca exemplu originea socială şi nivelul intelectual al demnitarilor nazişti care nu au rămas în *Istorie* decât cu calificativul de *măcelar*.

Dintre persoanele chestionate pe această temă, în mod paradoxal militarii sunt cei care au mai multă încredere în om. Cei mai mulţi mi-au spus în esenţă următoarele „Procesul de degradare al personalităţii este lung. Fireşte, barierele individuale cedează foarte repede, dar barierele sociale, în cazul unei naţiuni ca a noastră, rezistă mult mai mult şi ne pun la adăpost de accidente mari".

Totuşi admit că este uşor să găseşti pe cineva care să facă orice : „Este o problemă de condiţionare".

Când îşi povestesc amintirile de război, mai ales din Algeria, recad şi ei în logica lui Marwan. Ascultaţi-i :

— Singurul mod de a scăpa este să câştig.

— Ajuns la un anumit stadiu, apare o pierdere a afectivităţii, inclusiv faţă de noi înşine. La primul mort am fost răscolit. La sfârşit întorceam cadavrele cu o lovitură de picior. Nu mai eram în lumea asta.

— Eram prinşi într-un sistem din care fuga nu era posibilă.

— În Algeria, cel care la venire refuza să folosească arma sfârşea prin a fi un bun soldat. Uneori se oferea voluntar pentru operaţiuni de comando. Mediul îţi impune asta.

Dintre liderii psihiatriei americane, profesorul John P. Feighner de la Feighner Research Institute din La Mesa (California), este foarte direct. După părerea lui, într-un context de violenţă, totul e posibil. Există o întoarcere la un instinct de distrugere totală pe care l-au cunoscut toate popoarele, de la Germania nazistă la URSS-ul stalinist, trecând prin China lui Mao sau America pornită în cruciada anticomunistă din Vietnam.

— Douăzeci de milioane de chinezi volatilizaţi în timpul revoluţiei culturale, şterşi de pe hartă de alţi chinezi identici cu ei înşişi. De ce ? Când crima devine legală, omul e în stare de orice.

— Dumneavoastră, eu, am putea fi ca Marwan ?

— Fără îndoială. Nu există, a priori, o proporţie mai mare de asasini în Liban decât în altă parte. Împrejurările au transformat în ucigaşi nişte oameni obişnuiţi.

Profesorul Samuel Gershon, psihiatru renumit de la Wayne State University din Detroit, vorbeşte la fel. Povestea lui Marwan îl tulbură şi îl fascinează totodată. După ce m-a ascultat cu atenţie, aşa cum face doctorul când formulează deja diagnosticul auzind descrierea simptomelor, vorbeşte de „teribilul instinct de distrugere în stare latentă la fiecare individ". Admite că Marwan nu are de ales, că e obligat să se implice şi că e vorba de

fenomenul de mimetism. Dar Marwan supralicitează, observă psihiatrul :

— Face, toţi fac, mai mult decât li se cere, mai mult decât este necesar. Fiecare individ are sadismul lui, mai cu seamă cei tineri. Există o sete de violenţă, de supralicitare permanentă. Nu pot să mi-o explic. E un mister. Morala e mai uşor de stins decât de aprins.

După părerea profesorului Gershon, multe sunt elementele ce intervin şi care duc în final la transformarea noastră. Într-o zi normalitatea se mută în altă parte. Sunt atât de mulţi anormali, încât devin normali. Lucrul acesta s-a verificat cu Germania nazistă. La început s-au ridicat câteva voci împotriva crimelor de stat, mai ales împotriva eutanasiei alienaţilor. Dar, foarte repede, numărul asasinilor sau a complicilor a crescut, în aşa măsură încât i-au sufocat pe susţinătorii moralei şi raţiunii. Criminalul a fost banalizat, apoi glorificat. Şi fiecare a supralicitat.

La Paris, în biroul său de la spitatlul Necker, profesorul Yves Pélicier insistă şi el asupra fragilităţii conştiinţelor şi legilor. Această fragilitate extremă ar explica dezlănţuirea instinctului de violenţă sau de distrugere, chiar dacă riscul nu este identic pentru toţi. Explică :

— Când podeaua cedează sub picioare, există două posibilităţi. Fie etajul de jos rezistă şi te salvează. Fie cedează şi cazi în gol. La fel stau lucrurile şi cu conştiinţa şi cu societatea.

Asta e problema esenţială : care sunt factorii care favorizează întoarcerea la starea primitivă ? Care este declanşatorul nebuniei ucigaşe ?

Explozia, războiul, masacrul, tortura sunt prea sistematice ca să nu poată fi puse în nişte ecuaţii simple. Începând din 1945 s-au înregistrat în lume peste o sută de conflicte armate majore, care au provocat moartea a 15—20 de milioane de persoane şi peste tot şi-au spus cuvântul sălbăticia.

Oamenii s-au omorât între ei ori s-au torturat în Vietnam, Liban, Salvador, Peru, Ciad, Guatemala, Sudan, Bangladesh, Cambodgia, Mozambic, în Iran şi Irak, Afganistan, Etiopia, Africa de Sud, Columbia, Argentina, Indo-

nezia, Angola, Namibia, Turcia, Uganda, Birmania și încă în multe alte locuri. Nu bănuim nici a zecea parte din ororile comise. Descoperim, întâmplător, citind o mică notiță în ziar, că cutare conflict uitat se soldează cu sute de mii de victime. Moartea e departe și, asemenea lui Marwan, nu o identificăm cu o poveste individuală. Dar toate aceste drame contemporane și totuși parcă dintr-o altă epocă, se supun unui mecanism identic.

Nu vorbim de declanșarea războaielor, ci de aspirația individului la violență.

La început se situează întâlnirea subiectului ca un *accident* exterior. Pentru Marwan acesta a fost războiul civil. Pentru locotenentul Calley a fost războiul din Vietnam. Pentru torționarul chilian, sau argentinian, sau turc, este sau a fost dictatură. Fără aceste accidente, am mai spus-o, torționarii ar fi fost niște cetățeni obișnuiți.

Pentru a se implica în mod definitiv, ca să ajungă în prima linie, a fost nevoie de un *declanșator*.

La Marwan acesta a fost incidentul cu femeile împușcate în septembrie '75. Adolescentul refuza războiul până la acest episod. Jurase că va rămâne în afara lui și nu se simțea implicat, chiar și după antrenamentul din tabăra palestiniană de la Baalbek. Dar le-a văzut pe mamele din cartierul lui rănite sau ucise de gloanțe, scăldându-se în propriul lor sânge. Marwan a fost teribil de șocat, solicitat. De acum înainte nu mai putea rămâne indiferent. S-a aruncat în bătălie ca să-i ajute pe ai săi : angajamentul inițial este deseori pur emoțional.

Ca să reziste șocului, ca să reziste multă vreme și să meargă din ce în ce mai departe pe calea violenței, individul are nevoie și de altceva decât de o simplă emoție. Atunci se înarmează cu un *alibi*.

Ceva esențial.

El conferă o respectabilitate violenței, un sens luptei, uneori un obiectiv. Mai ales îți dă impresia că ești *om* pentru că dezlănțuirea instinctului se sprijină pe gândire. pe reflecție. Cum să explici altfel necesitatea pentru combatanț de a desena pe patul puștii fața Fecioarei sau a lui Marx, a lui Cristos sau a lui Che, a lui Khomeiney sau a lui Mao ?

Trebuie să-şi amintească în permanenţă pentru ce luptă. În momentele de îndoială şi de oroare trebuie să se întoarcă spre cineva. Pe scurt, este deci vorba de o cauză bună. Chiar şi călăul are nevoie să fie liniştit. Vrea să fie de partea cea bună. E un erou pozitiv !

Marwan nu s-a angajat în război decât după ce şi-a găsit alibiul indispensabil liniştii sufleteşti. Să tragă în Georges ar fi fost absurd. Să tragă în Georges ca să apere o comunitate devenea nu numai logic, ci şi moral.

Situaţia nu e chiar atât de rară pe cât s-ar crede. Au fost văzuţi negri luptând în Vietnam, musulmani sovietici în Afganistan, francezi arestând francezi pentru germani. Da, totul e posibil, doar să ţi se servească o explicaţie. Ideologia are această funcţie şi acest efect universal. Nu e nevoie să fie prea elaborată. Se poate rezuma la câteva sloganuri. Ea face miracole.

Alibiul se poate sprijini pe o realitate : mizeria, nedreptatea, dictatura. În acest caz, foarte puţini pot rezista tentaţiei violenţei. Până la Biserica catolică care uneori o aprobă. Cum să te opui arbitrariului şi violenţei unei dictaturi ? La ce altă armă pot apela disperaţii ? În Africa de Sud, monseniorul Tutu — Premiul Nobel pentru Pace — apreciază că în disperare de cauză trebuie să întrebuinţezi violenţa împotriva violenţei.

Cam peste tot se aude acelaşi discurs. Un tânăr negru din Soweto, al cărui frate de 17 ani a fost ucis de un glonţ, declară că nu are altă alegere decât baia de sânge. La Bogota, un militant din mişcarea clandestină M 19 a optat pentru lupta armată, ca răspuns la „secole întregi de teroare împotriva poporului". El se proclamă moştenitorul Revoluţiei franceze, a creştinismului, al lui Marx şi al lui Bolivar. A făcut stoc de alibiuri. Are însă cu ce să-şi justifice ura. Echilibrul între resemnare şi luptă nu e totdeauna evident de găsit.

Alibiul poate să fie şi total iraţional. Asta nu înseamnă că e mai puţin eficace. Dimpotrivă, marile hecatombe ale istoriei contemporane s-au sprijinit pe alibiuri absurde, care totuşi au alimentat o paranoia colectivă vreme de ani în şir, chiar zeci de ani. E vorba de nazism şi exterminarea evreilor, de stalinism şi de deportarea sau eliminarea „duş-

manilor Poporului", de maoism care voia să transforme lumea și să creeze un om nou.

În cele trei cazuri, dictaturile au găsit milioane de executanți, de fanatici — în realitate bărbați obișnuiți și femei obișnuite — pentru a comite crime monstruoase la scară industrială, în numele unei idei. Hitler, Stalin și Mao reușiseră să organizeze în mod logic niște teme delirante de persecuție. Oferiseră un alibi ucigașilor potențiali care s-au dovedit a fi foarte numeroși.

Comportamentul acestor popoare foarte diferite este identic în privința evoluției cu cel al lui Marwan. Când un copil cu numele de Pavel Moruzov, erou al URSS-ului stalinist, își denunță tatăl la poliție ca dușman al Poporului și îl trimite la moarte, când un german obișnuit dă un evreu pe mâinile SS-ului hărăzindu-l crematoriului, când un chinez își denunță vecinul printr-o scrisoare anonimă destinându-l lagărului de reeducare, nu acționează altfel decât un Marwan doborându-l pe *tata Abou*. Sunt supuși acelorași condiționări. Ei sunt convinși că au făcut o faptă bună. De fiecare dată dai peste aceeași logică

— Ești convins de justețea cauzei, explică un fost torționar chilian, Valenzuela. Îți trebuie zece ani ca să-ți dai seama de greșeala ta.

Și afirmă :

— Cu un bun alibi ideologic, tortura devine o rutină !

După cum a enunțat biologul Jean-Didier Vincent : „Trebuie să fii foarte evoluat ca să fii așa de prost".

Individul apare deseori ca o unealtă manipulată. Se identifică cu un ideal, se topește în mulțime până la a-și uita propria identitate. E în stare să comită orice faptă, de la cea mai rușinoasă la cea mai eroică. În acest context, responsabilitatea individuală e diluată. Se poate vorbi de *alibi de conștiință*.

Problema e următoarea cine e vinovat, cel care dă ordinul sau cel care îl execută ? În mod normal nu-l poți achita pe un Hitler, un Stalin sau pe șeful vreunei miliții libaneze. Așa cum nu putem închide ochii asupra implicării statelor zise civilizate în războaie și masacre. Ei au condiționat individul, au aprins incendiul, au livrat armele. Dar la fel de primejdios ar fi să-l absolvim pe criminal,

să-l disculpăm pe călău. N-am face decât să întărim alibiul.

Valorosul alibi ascunde în realitate nişte motivaţii mai egoiste. Idealistul autentic e pasăre rară dar impulsul mărturisit nu este neapărat cel mai determinant.

Am înţeles că pentru Marwan preocuparea esenţială este supravieţuirea. Mulţi combatanţi confirmă acest lucru, indiferent de ideal. Ne întoarcem la vorbele lui Valéry : „Tot ce avem mai preţios e pielea noastră".

Furia supravieţuirii anulează mila. Ea înlocuieşte restul, descătuşează forţa şi ura pentru a se transforma într-o adevărată obsesie. Din acest moment totul e permis şi mai ales totul e posibil. Omul refuzând propria lui moarte acceptă perfect dispariţia duşmanului. Se transformă într-o maşină de asasinat exclusiv pentru a-şi asigura propria salvare. Această alegere inevitabilă — *el sau eu* — dezamorsează definitiv orice culpabilitate.

Am putea opune acestei imagini comportarea eroică a unor luptători sau civili. Prin definiţie, eroismul este o atitudine excepţională, adică marginală. Marwan nu este decât un om obişnuit.

Mergând cu raţionamentul mai departe, putem spuse că individul cade în violenţă şi alege excesul din confort personal. Prima nevoie a omului, cu mult înaintea sexualităţii, este securitatea, afirmă psihiatrii. Când vrei să faci un animal agresiv, îl lipseşti de securitate. La fel stau lucrurile şi cu fiinţa civilizată. În faţa unei situaţii periculoase, precum războiul sau tulburările sociale, primul reflex este să te pierzi într-un grup, adică să te pui sub protecţia lui. Situaţia e mai uşor de trăit, fie că e vorba de război sau de grevă... Fiecare tabără face la fel.

Marea viclenie a dictaturilor a fost că s-au folosit de această nevoie pentru a obţine adeziunea majorităţii oferind un refugiu, o familie dacă nu un tată fiinţei izolate. Sub aceste regimuri complicitatea nu pune probleme. Numai refuzul costă. Căutarea securităţii şi fenomenul de mimetism sunt determinante la ora opţiunilor fundamentale.

Securitatea şi siguranţa oferite de grup cer şi ele ceva în schimb. Nu se oferă protecţie numai aşa din omenie.

Aspirantul trebuie să se supună legilor comunității, să-și justifice prezența, să facă servicii. Apare dependența și obligația de a te compromite. Alibiul permite menținerea stimei față de tine însuți. El conferă o rațiune celor mai iraționale acte.

În același timp, apelarea la securitate înăbușă simțul critic. Omul, beneficiind de protecția grupului, acceptă totul ca să nu fie exclus. Excluderea este trăită totdeauna ca o dramă, ca o ruptură, în măsura în care îi repune în discuție statutul și propria liniște. Câte compromisuri au fost acceptate, câte crime au fost comsie, și nu numai în timp de război, în numele securității personale ?

Ne aflăm în domeniul psihologiei maselor Ea explică în esență comportamentul omului în fața violenței sau în fața unui eveniment excepțional.

Sociologul Gustave Le Bon a făcut portretul mulțimii. Se poate constata astfel că omul nu câștigă nimic în măreție. Totul pare foarte fragil. Mulțimile sunt prea puțin apte să raționeze, în schimb se arată foarte înclinate spre acțiune. Puterea lor ar fi înainte de orice distrugătoare și ar acționa „ca acei microbi care activează descompunerea corpurilor". Antrenat de masă, individul își permite fapte pe care singur nu le-ar comite și pe care chiar le-ar condamna.

Astfel, mulțimea dezvăluie omului aspecte nebănuite ale personalității sale și îi oferă posibilitatea să-și experimenteze fantasmele. E un fenomen irezistibil de elan, de supralicitare, un amestec de joc și nebunie trecătoare. Se creează o exaltare. Discursul extremist iese învingător pentru că este cel mai mobilizator și cel mai seducător. La ce bun să fie mulți dacă nu ca să acționeze ?

Sigur, există și grupuri pacifiste, mulțimi imense perfect stăpânite. În 1979 am văzut șase milioane de iranieni primindu-și imamul fără excese. Și papa mobilizează milioane de fideli cu apelurile lui la pace. Nici în acest caz nu sunt incidente. Fără a mai vorbi de concertele rock sau pop, perfect direcționate. Dar oare mulțimea nu este imaginea liderului ei ? Nu e ea manevrabilă cu o ușurință surprinzătoare ?

Imamul, primit în liniște, influențează câteva luni mai târziu aceeași masă de oameni și dă naștere la fana-

tism : pentru el se va ucide şi se va merge la moarte cu zecile de mii. Cei care l-au aplaudat pe de Gaulle la Eliberare îl aclamaseră pe Pétain sub Ocupaţie. Generalul ştia asta când spunea : „Francezii sunt nişte viţei".

Individul prins într-o mulţime nu mai este conştient de actele lui, nota Le Bon, şi conchidea cu pesimism : „Prin simplul fapt că aparţine unei mulţimi, omul coboară mai multe trepte de civilizaţie. Izolat, poate că este un individ cultivat, în mulţime însă este condus de instincte. Are spontaneitatea, violenţa, ferocitatea şi de asemenea entuziasmul şi eroismul fiinţelor primitive".

Cu excepţia eroismului şi entuziasmului, definiţia i se potriveşte perfect lui Marwan. Ea se aplică de altfel tuturor Marwanilor pe care i-a cunoscut lumea. Diferenţele de cultură şi comportament sunt anulate când omul trăieşte anumite situaţii. Mânuitorii de oameni au înţeles perfect acest lucru, uzând şi abuzând de el.

Două elemente explică acest comportament laş şi iraţional : mulţimea conferă o putere excepţională şi diluează sau suprimă responsabilitatea individuală.

Profesorul american Samuel Gershon, din Detroit la mii de kilometri de Beirut, privind luminile imensului oraş peste care domneşte pacea, îmi zice :

— Îţi dai seama de puterea fantastică a acestui Marwan sau a unui copil de cincisprezece ani când mulţimea intră în război ? Numai ei singuri pot distruge un oraş ca acesta. Şi nu riscă nimic. Probabil că simt o plăcere imensă. Fascinant.

— Au un sentiment de putere absolută, confirmă la Paris profesorul Pélicier. Sunt prinşi într-un fenomen de antrenare şi de nebunie ucigaşă. Sângele cere sânge. Nu mai văd nici morţii, nici răniţii. Trag şi ucid. Sunt invincibili şi nu-şi închipuie propria moarte. Nu e cruzime. E un fenomen general.

Nebunia fiind colectivă, anxietatea se diluează „Nu eu ucid ci grupul".

Cu o laşitate fundamentală : „Nu risc nimic. Grupul mă protejează".

Această reacţie este universală. Le Bon făcea diferenţa între mulţimile latine, cu sânge cald, şi anglo-saxonii mai

ponderați. Suntem uneori tentați să facem astfel de deosebiri, astfel încât dramele și excesele celorlalți ne lasă indiferenți ba chiar ne amuză. Evenimentele recente ne arată că nu avem dreptate.

Amintiți-vă : 27 mai 1985, stadionul Heysel din Bruxelles, întâlnirea de fotbal Iuventus-Liverpool, două echipe a două națiuni civilizate, Italia și Marea Britanie... 38 de morți.

Barbaria nu apare neapărat acolo unde te aștepți. Dacă stai să te gândești bine, nebunia ucigașă a acestor europeni obișnuiți nu este prea departe de sălbăticia lui Marwan. Amândouă sunt opera acelorași mecanisme psihologice individuale și colective. În ambele cazuri este vorba de regresul omului de la o fază evoluată la o fază primitivă. Doar că la Marwan — în aparență mai *barbar* — totul s-a petrecut în câțiva ani, iar la suporterii-asasini din Liverpool în câteva minute.

Totul a început cu o copilărie, când un suporter britanic a dat foc unui steag italian. În acel moment nimeni nu putea să bănuiască sau să înțeleagă că procesul era declanșat. El avea să antreneze sute de indivizi. Drapelul incendiat a stârnit bucuria micului grup din jur. Trebuia făcut și mai mult. O rachetă e trasă din tribune. Zece tineri britanici încearcă să forțeze grilajul care îi separă de suporterii din Torino. În curând sunt cincizeci, o sută, două sute.

În toată povestea asta e ceva ludic și suprarealist. Englezii sunt în culmea bucuriei : cântă, râd, beau, împing și, repede, calcă în picioare... ucid fără să știe. Fiecare ia parte, fiecare dă fuga. Nimeni nu încearcă să intervină. Consens general pentru agresarea celeilalte tabere, chiar înainte de începerea partidei. Nebunia e contagioasă.

Aici se confirmă într-un mod șocant, pe viu, spontaneitatea ferocității : „Individul în mulțime este un grăunte de nisip în mijlocul altor grăunțe de nisip pe care vântul le poartă în voia lui". Este așa de ușor să participi la o crimă colectivă ! Cuvântul *a participa* sugerează noțiunea liniștitoare de impunitate și cea antrenantă de solidaritate în acțiune. Mulțimea de pe stadionul belgian își concretizează sub ochii noștri — fără rușine și fără remușcare — fantasma primordială : nimicirea dușmanului.

Înfruntarea s-a mutat din terenul de joc în tribune. Conform convențiilor sociale, individul civilizat trebuie să-și proiecteze fantasmele de moarte asupra celor unsprezece jucători ai echipei „dușmane“, canalizându-și, refulându-și astfel înclinațiile nesănătoase. Dă procură echipei sale pentru doborârea pașnică a adversarului. Polițistul și grilajele sunt prezente pentru a aminti barierele morale și a evoca eventuala sancțiune în caz de încălcare a regulilor. De îndată ce se produce o fisură — ca la Bruxelles — perversitatea se strecoară și instinctul iese la suprafață. Grilajul cedează.

Italienii în schimb sunt loviți de năuceală și neputință. Nu găsesc nici o modalitate de ripostă cele două grupuri nu mai aparțin aceleiași categorii. Cei mai tari își impun legea celor mai slabi. Primii se comportă ca o mulțime în stare brută. Totul va dura trei ore.

Deși la scări foarte diferite, mulțimea din Bruxelles, ca și cea din Beirut, este incapabilă să-și canalizeze impulsurile. Nu reușește să trateze în mod rațional datele înconjurătoare. Totul se petrece prea repede. Acelor oameni le fuge pământul de sub picioare. Sunt în afara lumii reale. Au încetat să mai raționeze. Impresionantă paralelă !

Mulți dintre participanții la nebunia de pe stadionul Heysel aveau idee, fără îndoială înainte de dramă, despre ce se petrecea în Libanul barbar și erau convinși de propria lor înțelepciune. Cu toate acestea la Beirut, în ciuda pasiunilor exacerbate, nici un meci de fotbal nu a degenerat în felul acesta. Subiect de meditație !

După îndeplinirea sacrificiului ritual de la Bruxelles, suporterii-asasini și-au revenit. Mulți n-au înțeles. Totuși nu și-au schimbat viziunea nu s-a manifestat nici un sentiment real de culpabilitate. Fiecare și-a reluat locul în societate și nu s-a gândit decât să dea vina pe alții de vină au fost belgienii, poliția, grilajele — el nu ! Un suporter englez chiar a declarat „Nu trebuia să fim așezați în contact cu suporterii italieni“.

Ce subțirel e firul de siguranță al civilizației !

În 1964, la Lima, o întâlnire de fotbal Peru-Argentina a făcut 320 de morți și 1000 de răniți. Oamenii ăștia au sânge clocotitor ! În 1967, în Turcia, 40 de morți și 600 de răniți pe un stadion. Ăștia sunt niște violenți ! În '68, la Buenos Aires, tot la fotbal, 80 de morți și 150 de răniți. Asta e America latină ! În 1969, din nou în Turcia, 10 morți și 102 răniți. Iar ei ! În 1969, în Zair, 27 de morți și 63 de răniți în tribune. În țările astea viața nu contează ! În 1971, la Glasgow, pentru un gol în ultimul minut, 66 de morți și 108 răniți. Trebuie să fie un accident ! În sfârșit, în 1974, la Cairo, 48 de morți și 47 de răniți în cursul unui meci. Arabii ăștia !

Pentru fiecare din aceste drame avem o explicație liniștitoare. E departe de noi. Ține de temperamentul specific al popoarelor și nu merită să te gândești prea mult. Noi nu suntem implicați. Evident, e trist. Dar așa e lumea : unele națiuni sunt mai evoluate decât altele. De altfel, aceste victime îndepărtate aveau ceva reconfortant dacă nu chiar măgulitor pentru eul nostru de oameni civilizați : dovedeau avansul nostru de două-trei secole în domeniul comportamentului în societate și al reținerii. Atrocitățile din Liban aveau să ne întărească această convingere.. sau această iluzie.

Din nenorocire a urmat Bruxelles !

Europenii aduși pe aceeași treaptă cu sud-americanii, africanii și arabii, toți acei oameni cu sânge clocotitor. Dură realitate ! Astea erau faptele. Pentru prima dată, în direct, ne-am văzut în postură de *primitivi*. Nu era de vină fotbalul. Vinovat era individul. Titlurile presei de senzație nici măcar nu ne-au șocat :

„SĂLBATICII !", „MAI RĂU CA ÎN LIBAN !"

Ele exprimau un adevăr mult mai profund decât s-ar părea, un adevăr resimțit colectiv.

Ciudat circuit ! Eram la Beirut, iată-ne acasă. Orice societate are în ea sâmburele violenței. Ea nu există la origine decât pentru a se apăra, deci pentru a se regăsi în forța îndreptată împotriva agresorului potențial. Fără această forță comună, fără această voință de supraviețuire în mod automat îndreptată împotriva unui grup diferit sau antagonist, n-ar exista societate.

Naţiunea există pentru a rezista invadatorului şi pentru a-şi afirma identitatea, deci la origine pentru a-i refuza sau a-i respinge pe ceilalţi. Sunt francez şi sunt *împotriva* germanului sau italianului, *împotriva* arabului. Sunt sovietic şi sunt *împotriva* restului lumii şi *împotriva* duşmanului Poporului. Fiecare grup are nevoie de un ţap ispăşitor pentru a se afirma, pentru a exista, adică de un duşman real sau presupus. Când devii conştient că eşti francez ? Când germanul îţi forţează frontierele sau când vine arabul. Dar că eşti alb ? Când apare negrul.

Acest comportament sau aceste reflexe au plasat încă de la origine omenirea în ciclul război-pace, progres-regres. civilizaţie-barbarie. Avem ancorat în noi sentimentul că viaţa noastră depinde de moartea celuilalt. De unde veşnicele conflicte. Această agresivitate permanentă provine din nevoia noastră de siguranţă. Dar chiar am apreciat bine miza ?

Uneori ne punem la adăpost de toate riscurile cu un spirit de solidaritate care ne trimite la esenţa societăţii : asigurarea de şomaj, de bătrâneţe, pe viaţă, împotriva furtului, împotriva incendiului. Ne-am gândit la toate : accidentul copilului şi robinetul care curge. Dar am prevăzut cu adevărat riscul colectiv al barbariei ? Împotriva lui nici o companie nu va putea şi nu va îndrăzni să ne asigure. Toţi trebuie să ne temem de acest flagel cumplit : el ne va distruge bunurile şi sufletul.

Exagerare ? Uitaţi-vă în ziare : nu se vorbeşte decât de violenţă. Oamenii politici, autorităţile, sondajele, editorialiştii nu vorbesc decât de un singur lucru insecuritatea. Or, după cum am văzut, fiinţa civilizată lipsită de securitate este disponibilă pentru orice aventură.

Prin natura şi funcţia sa, monseniorul Jean-Marie Lustiger, arhiepiscopul Parisului, e mai înclinat să liniştească decât să îngrijoreze opinia publică. Vrea să dea răspunsuri, nu să provoace angoasa. Cu toate acestea, constatarea lui este alarmantă !

— Civilizaţia noastră se joacă cu violenţa, zice el. Trebuie să accepţi să auzi anumite întrebări. Ce cancer al minţii ne invadează viaţa ? Sigur, violenţa are obiceiurile ei în sufletul omului. Dar, până acum, specificul

civilizației era să reușească s-o țină în frâu. Azi omul nu-și mai reține violența. Trece la fapte.

Arhiepiscopul vorbește despre o țară civilizată, peste care domnește pacea Franța. Afirmațiile lui pesimiste nu sunt contrazise de nimeni și ele ar putea fi valabile pentru toate națiunile moderne. Or, după părerea lui, „civilizația noastră și-a slobozit câinii : instinctul de moarte și spiritul de răzbunare".

Vorbește de fapte aproape banalizate în societățile noastre, fapte diverse absurde prin inutilitatea lor, precum bărbatul care a ucis cu sânge rece un copil prea zgomotos. Barbaria provine din banalizare și din repetare, din indiferența generală față de aceste fapte.

Problema imediată a societății noastre este următoarea nu e *barbară*, sigur, dar deja prezintă simptome sau accese de sălbăticie. Regresul nu este spectaculos — nu e Liban ! — nici constant. Uneori abia e vizibil și avem tendința să-l ascundem. Are manifestări și cauze multiple. Dar e prezentă, în așteptare, la pândă.

În toate cazurile, cea mai mică atitudine de tip barbar, chiar și izolată, știrbește patrimoniul nostru de civilizație. Ea se răsfrânge asupra ansamblului comunități, cu atât mai mult cu cât aceasta își pierde capacitatea de a se indigna. Barbaria individuală sau marginală este expresia sau reflectarea colectivității. Este un semn prevestitor.

Un exemplu când niște cetățeni obișnuiți rămân nepăsători în fața unui viol colectiv făcut de câțiva golani asupra unei tinere femei, într-un tren de la periferie în care ar fi fost suficient să tragă semnalul de alarmă ; atunci societatea e bolnavă și în pericol. E o reacție de tip primitiv și neacordarea ajutorului unei persoane în pericol, din partea unui eșantion reprezentativ al ansamblului populației. Coluchi, întrebat despre acest fapt divers, a rezumat astfel sentimentul general „E dezgustător să spui, dar și mie mi-ar fi fost frică. Poate că nici eu n-aș fi făcut nimic. Un singur om cu un cuțit poate neutraliza șase persoane".

Teribilă constatare, prin sinceritatea dar și prin adevărul ei. Ea rezumă ceea ce fiecare gândește în sinea lui. Societatea noastră nu mai e capabilă să-și asigure propria apărare. Domină frica. De unde altă constatare : ca să

se instaleze barbaria, nu e deloc nevoie de majoritate. O minoritate își poate impune legile, fie prin teamă, fie prin constrângere, sau prin contagiune. Sălbăticia poate prinde rădăcini doar prin simpla indiferență a celor mai mulți.

Mai trebuie să ne șocheze nebunia lui Marwan, în condiții de război, când un francez obișnuit în timp de pace se substituie judecătorului și se convinge că e dreptul lui să facă așa, pentru că simte adeziunea unei majorități tăcute ? Ce să mai spui despre un tată de familie care doboară cu o pușcă de vânătoare copilul zgomotos despre care vorbea monseniorul Lustiger ? Sau când trage în hoț, emigrant, vecin, automobilist ? Se mai poate vorbi de civilizație când mama abandonată, în loc să-și anunțe vecina, mai curând se lasă să moară de foame în plin Paris ? Când șomerul — muncitor sau funcționar, tânăr sau în vârstă — se sinucide din lipsa interlocutorului, din cauza excluderii din societate ?

La fiecare incident de acest gen este pusă în discuție conviețuirea. Comunitatea nu se mai recunoaște ca atare și riscă distrugerea. Logica a fost împinsă atât de departe încât opinia publică îl iartă pe cel care și-a făcut dreptate singur, dar nu e impresionată de sinuciderea nevinovatului. Se începe cu dispariția progresivă a afectivității, apoi a solidarității și în sfârșit a milei.

Cum am ajuns aici ?

În principal prin anxietate.

Cetățeanul modern a acumulat recent un anumit număr de teme obsesive care îl înspăimântă. Ele sunt iraționale și în același timp obiective. Iraționale căci se înrudesc cu o adevărată paranoia. Obiective pentru că frica se sprijină pe o realitate nouă greu de stăpânit. Printre aceste teme se află șomajul, insecuritatea, imigrația.

În toate cazurile, ele se caracterizează printr-o mai mare precaritate a statului nostru. Sunt rezultatul unei evoluții fără precedent a mediului nostru înconjurător, în toate sectoarele. În mai puțin de cinci ani, totul s-a mișcat, totul a fost repus în discuție eliberarea sexuală, emanciparea femeii, criza economică, reducerea număru-

lui locurilor de muncă, tehnologiile noi, familia, modul de viață, șocul religiilor, noile boli...

Individul, plin de certitudini este de acum înainte destabilizat, adică fragilizat. Ca să ne convingem, este suficient să comparăm situația unui tânăr european în căutare de lucru în anii '60—'70 cu cea a unui adolescent din anii '80—'90. Azi pământul fuge de sub picioare și nu e sigur că etajul de jos va rezista.

Cetățeanul se întoarce spre interlocutorii tradiționali, sau instituționali : stat, familie, partide, sindicat. Nu găsește decât îndoieli, dacă nu chiar eschivări. Până la gânditorii care refuză să gândească și la Biserică care își pune întrebări sau se scindează.

Rămâne calea individuală. Ea este incertă și plină de riscuri. Ea reprezintă încrederea față de autorități și de instituții. Ființa civilizată pătrunde într-o zonă cu mari turbulențe. Nu i se poate prevedea evoluția. Greu de controlat. În acest stadiu ne aflăm azi. Atitudinea noastră în fața imigrației este foarte concludentă în privința primejdiei.

Mai rămâne un element important pentru prevenirea agresivității colective și a consecințelor ei : echilibrul.

O societate și conducătorii ei au datoria să asigure stabilitatea internă. Altfel ei vor favoriza frustrările explozive la care vor fi complici. Or, dezechilibrul poate să survină în numeroase domenii. Poate fi social : o societate care generează rebuturi se joacă cu focul. Pe stadionul Heysel, din Bruxelles, dezlănțuirea instinctului primitiv nu era oare exprimarea frustrărilor unei părți a tineretului britanic fără speranță ?

Dezechilibrul poate fi provocat și de un aflux masiv de populație externă. Ea clatină mitologia celuilalt, generând o formă de gelozie neapărat distrugătoare. Așa a izbucnit criza libaneză, cu venirea palestinienilor care au destabilizat echilibrul etnic. Ei nu au fost decât catalizatorii războiului, dar prezența lor, pentru unii traumatizantă, a distrus lunga obișnuință de coabitare.

În societățile noastre occidentale, imigrația pune aceeași problemă. Ar fi o sinucidere dacă acest aflux nu ar fi canalizat. Nu e vorba de rasism, ci de sociologie.

Pe de o parte avem obligaţia să-i integrăm pe imigranţi şi, pe de altă parte, avem obligaţia de a calcula pragul periculos ce nu trebuie depăşit. Acest echilibru depinde în bună măsură de capacităţile noastre economice de asimilare a mâinii de lucru din exterior. Şi mai intervin şi alţi factori, care au permis ca unii să se integreze mai bine decât alţii. Mă gândesc mai ales la obiceiurile de viaţă. Posibilităţile de coexistenţă sunt cu atât mai mari cu cât modurile iniţiale de viaţă sunt apropiate. Imigraţia actuală duce, contrar celei de ieri, la adevărate ghetouri : pare practic imposibil să împaci obiceiurile, tradiţiile, riturile unora cu ale altora. Atâta vreme cât populaţia care primeşte este puternic majoritară sau nu se află în concurenţă cu noii veniţi, fenomenul este tolerat. Dacă are loc o ruptură a acestui „echilibru", sau mai degrabă a acestei repartiţii, se va produce o înfruntare. Conducătorii noştri au datoria să vegheze.

Toate aceste probleme pe care le-am pus ne privesc în mod direct. Nimeni nu e la adăpost. Nimeni nu deţine răspunsul universal. El se găseşte cu siguranţă în combinarea măsurilor preventive individuale cu barierele colective ce trebuie aşezate pentru ca să nu ajungem nişte Marwani. Pentru a nu avea nici un motiv să ajungem. Niciodată.

Civilizaţia nu este problema unei minorităţi, nici a unei elite. Nu o putem transmite câtorva mii de judecători, poliţişti şi oameni de stat. Ea este problema noastră. E istoria noastră. O luptă a tuturor şi de fiecare clipă.

Cred că asta a vrut să ne spună Marwan cu privirea lui de reproş, cu ochii lui care văzuseră prea multe ca să mai ştie să plângă.

la

WAR

PATRICK MENEY

MERCENAR LA BEIRUT

Traducere de [illegible]

BUCUREŞTI-ROMÂNIA [illegible]

„Dacă Cristos ar fi fost inventat,
n-ar fi fost crucificat."

Un creştin din Liban.

ÎNTÂLNIREA

În ziua aceea avusese întâlnire cu un refugiat. Un bărbat care nu [illegible] nici pe departe [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] — [illegible] și [illegible] de ani. [illegible] din Liban. [illegible] să înțeleagă: [illegible], [illegible], [illegible]. [illegible] era pentru el ceva [illegible], era memoria lui. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] la serviciu. [illegible] [illegible] să afle după aceea lucruri [illegible] departe de noi [illegible], [illegible]. [illegible] le [illegible] în [illegible] [illegible]. [illegible] să [illegible] [illegible] [illegible] și [illegible] [illegible] să se întâmple și [illegible]. Să afle [illegible] nu [illegible] [illegible] se află în [illegible], [illegible], [illegible] de a [illegible] la comportamente [illegible], [illegible] de [illegible] [illegible] care [illegible] [illegible] în mod regulat pe [illegible] [illegible] în [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] de [illegible], de [illegible], de [illegible], de [illegible]. În [illegible] [illegible] [illegible] valorile umane pe care omul [illegible] și [illegible] de secole pentru a construi o societate suportabilă și viabilă.

S-a așezat în fața mea.

Ochii lui negri cu expresia gravă. Nici emoție, nici [illegible]. Nici o emoție, [illegible] [illegible] nici un sentiment. [illegible]. [illegible] nu era [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] mare [illegible]. [illegible], [illegible] o [illegible] [illegible], [illegible] poate să [illegible] [illegible] să [illegible] [illegible] cu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. Nu [illegible] [illegible] un [illegible], un [illegible] al [illegible] [illegible], un [illegible] [illegible] [illegible]-

care mă intrigă pe toţi : comportamentul omului în faţa violenţei.

La fereastra [illegible], la fereastra dormitorului [illegible] să ştiu şi să înţeleg şi eu. [illegible] în momentul morţii. [illegible] Cu gândul la ea. La Beirut am înţeles că nu se [illegible] : oamenii. Şi se propun bilanţuri, prin globale, prin [illegible], prin abstracte. Şi se [illegible] prin [illegible], prin [illegible]. Dar despre oameni, despre noi, despre [illegible] nu ni se spune nimic.

Marwan [illegible] la [illegible] cu [illegible] unei poziţii, [illegible] a [illegible] în momentul [illegible].

[illegible] dar şi [illegible]. [illegible] la Beirut şi [illegible] Marwan, şi [illegible] că, din [illegible], în mijloc. [illegible] — nu era decât o [illegible] şi a [illegible] —, [illegible] Marwan. Mai mult decât [illegible]. [illegible] violenţă şi la [illegible], dar [illegible] care nu [illegible], [illegible] de a spune, de a [illegible] lui Marwan, [illegible] în mod direct. [illegible] Marwan [illegible] să [illegible] de [illegible] copilaş [illegible] de [illegible].

[illegible] lui Marwan nu [illegible] a unui [illegible]. [illegible] de mari [illegible], de [illegible], de [illegible] într-un [illegible] în urma [illegible] care [illegible] după [illegible], [illegible] să nu [illegible] ? Cum [illegible] ?

Din acest punct de vedere, Libanul nu este decât imaginea propriilor noastre fantasme. Francezul, americanul, germanul, [illegible] civilizaţi, [illegible] care se [illegible] între ei pe o parcelă de pământ mare cât un departament. Dar, [illegible] în noi, [illegible], ne vine să privim adevărul în faţă. [illegible] Poate că şi pe noi ne pândeşte [illegible]. Unii dintre noi au trăit-o sau au [illegible] foarte aproape de ea. Ne jucăm cu ea.

Ar fi periculos, aproape o sinucidere, să uităm acest pericol. Ar fi o adevărată inconştienţă să vedem în barbaria [illegible] geografic, cultural şi temporal. [illegible] Pojghiţa civilizaţiei este în realitate foarte subţire.

[illegible] cum toate derapajele din istorie au avut originea şi pornesc din aceleaşi [illegible]. Cum conducătorii — Führer, împăraţi şi alţi „părinţi" ai popoarelor — au urmat aceleaşi legi, [illegible] aceleaşi [illegible] pentru a [illegible], în toate timpurile, sub toate [illegible], pe toate continentele, [illegible] Marwan, [illegible] de Marwan, a căror viaţă [illegible] şi pe care [illegible].

A treia concluzie [illegible] ar însemna să spui că toţi libanezii din Liban, că toţi [illegible], că toţi [illegible] de pe pământ, [illegible]. Toţi [illegible] ? Şi [illegible], şi [illegible], şi violenţa, şi tortura, şi [illegible] ar fi [illegible] marginale. [illegible] individul [illegible] temperament. [illegible] Marwan [illegible], şi atunci vom fi [illegible].

Pânza civilizaţiei este aceea care [illegible] să fie [illegible] de [illegible].

Şansa de a nu avea cincisprezece ani în '75 în Liban, şansa de a nu se fi născut în Germania sub Hitler, în URSS sub Stalin, în China sub Mao, şansa de a nu fi fost mobilizat în Franţa în timpul războiului din Algeria şi în America în timpul războiului din Vietnam.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

I

DREPTATEA ERA PACE

„Am două iubiri, patria și Parisul.
Ele mi-au zdrobit inima pentru totdeauna.”

Vestea celei care fusese numită Venus cu pielea neagră [illegible] [illegible] [illegible], ale [illegible] [illegible] Josephine Baker a murit. Până să se [illegible] [illegible], toți [illegible] [illegible] de la [illegible] de radio. Așa [illegible] cei din [illegible], în [illegible] [illegible] din Paris, acolo unde [illegible] toți [illegible] din [illegible] [illegible] să-și [illegible] [illegible]. [illegible] fel de a fi [illegible], cu [illegible] și [illegible] [illegible].

O iubeau pe Josephine. Era ca un vis [illegible] [illegible] [illegible], America și Franța. Și o [illegible] [illegible] o dată, a [illegible] [illegible] familiei, de la un [illegible] la altul, era un fel de a spune: [illegible] o mare familie. Au venit [illegible] din toate [illegible] [illegible], mai mult [illegible] de [illegible] [illegible] decât [illegible] de [illegible]. Dar după [illegible] [illegible] o [illegible]: [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]. O [illegible] de [illegible], [illegible] care [illegible] viața [illegible], în [illegible]. [illegible] de [illegible] și [illegible] de [illegible] de [illegible] care nu se [illegible] decât [illegible] [illegible].

Ciudat popor ! Nu [illegible] o [illegible], mai [illegible] o [illegible], o [illegible], un [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible], între [illegible] și [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] o [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], pentru ca măcar copiii lor să aibă o viață adevărată. Asta vedeau să [illegible] un acoperiș și o pâine. Pacea ? La asta nici măcar nu se gândeau: o [illegible] cât se poate de evident. Asta domnea la [illegible]: [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] un proiect, [illegible] o [illegible]. Veți vedea că mâine copiii din [illegible] vor fi [illegible] !

Pe taburetul său pe balcon, tatăl lui Marwan, mic [illegible] discret, nu prea vorbăreț, citește ziarul. Pe prima pagină e Joséphine Baker în costum de scenă. O lungă listă despre [illegible] [illegible] cu [illegible]. Franța, șeful statului, a fost operat de [illegible] biliară. [illegible] partidelor politice [illegible] [illegible]. În Liban [illegible] este o tradiție. [illegible] scrie cu litere mari: „[illegible] e bine când se [illegible] cu [illegible]" [illegible] nu poate fi [illegible].

Câteva [illegible] pentru un fapt divers.

[illegible] din Tripoli [illegible] [illegible] religioase [illegible] a degenerat în bătaie. Se [illegible] cu pietre [illegible].

Tatăl său [illegible]

— Dacă o pierdul așa ceva!

În ultima vreme, la Tripoli și la Saida s-au semnalat câteva incidente. Nu înțelege. El e musulman. Nevasta lui e creștină. Și ce? El nu se duce la moschee. Ea nu se duce la biserică, chiar dacă [illegible] are și una și alta. Își mănâncă și [illegible]. Despre religie nu se vorbește. Numai atunci când Marwan se [illegible] la [illegible] i se aplică [illegible].

— O să te ducem la călugărițe.

Nu e vorba de o alegere a religiei, ci pur și simplu de o [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] Sainte-Cœur [illegible] pe copii prin [illegible]. [illegible] cea mai [illegible]. În rest, copilul din [illegible] nu i se acordă prea multă importanță. [illegible] din partea [illegible]. [illegible] din anul [illegible]: 13 aprilie 1975. [illegible] de ea [illegible]. [illegible] foarte interesant...

În micul apartament — o sufragerie și două camere — e mare [illegible]. Marwan a [illegible] chiar în acea săptămână [illegible] la [illegible] prima lui [illegible], prima lui escapadă cu prietenii și [illegible]. La [illegible] nu se gândește la [illegible]. [illegible] la [illegible] de la [illegible], [illegible] de pe ziarul [illegible], la [illegible]

[illegible] curent la [illegible] foarte [illegible]. [illegible] la timp. [illegible] la [illegible] lui Roy Charles. [illegible] răspunsul, dar [illegible] în [illegible] din exterior, [illegible] profund.

O bătrână [illegible] se opri în dreptul [illegible] adolescenți.

— Unde vă duceți ? se interesă [illegible].

— [illegible].

— [illegible] nu vă duceți acolo, e de râs !

[illegible] în râs.

— Ce înseamnă asta ?

— E periculos... e de râs, repetă [illegible] cuprins de panică.

— Dimineața totul era normal.

Și femeia își continuă drumul.

[illegible]

Cincisprezece ani mai târziu, [illegible] ochii lui negri, [illegible] și îmi spune:

— Am început [illegible]. [illegible] să-i [illegible]. Nu înțelegeam ce voia să spună. [illegible] și femei. Nu aveam dușmani. De ce viața ar fi trebuit să se schimbe ?

— N-ai crezut că e război ?

— Nu. Nici măcar nu știam ce era. Credeam că e vorba de o glumă. Dar din depărtare se auzeau focuri de armă. Am luat-o la fugă.

Își amintește:

— Ne țineam de mână, [illegible] unul în [illegible]. Am [illegible] ceilalți...

Se întrerupe, apoi [illegible] de parcă ar trăi din nou acele clipe:

— După aceea urma Sabra, tabăra palestinienilor. [illegible] acolo [illegible] viața [illegible]. [illegible] cufundat în beznă. [illegible].

* * *

Din 1948 refugiaţii palestinieni veneau aici în masă. Construiseră niște case joase, colibe de piatră sau din ciment, cu acoperișuri din tablă ruginită. Marwan nu se aventurase niciodată pe străduţele strâmte, pe potecile din Sabra. Nu de frică, nici măcar din antipatie. Nu simţise nevoia. Era o altă lume, un alt popor cu necazurile lui, venit acolo, așa cum Marwan și ai lui, [illegible] [illegible], [illegible] puţin mai târziu. Asta era o [illegible] [illegible]. [illegible] a mai vorbit de [illegible] [illegible] arabă. [illegible], în [illegible] nu se vorbea de palestinieni, [illegible] cum nu se vorbea nici de [illegible] și nici de [illegible]. În schimb, [illegible] [illegible] care se [illegible], pe faţă, de acum mai în [illegible] se [illegible] până la Marwan, prea târziu, prea [illegible], prea [illegible] faţă de toate astea.

În noaptea răsună un strigăt de luptă, urlat de o sută de voci de bărbaţi.

— Baiha ! [1]

Marwan înţelese ceva în neant.

— Noi nu uneltim [illegible] !

Prieteniile i-a plătit. Și a repetat-o împreună cu cei care îl înconjurau :

— Baiha !

Intrară în [illegible] lor cu [illegible] [illegible]. [illegible] și acolo domnea liniștea. Pe străzi nici [illegible]. Nici o mașină, nici o lumină. Nici un semn de viaţă, nici o [illegible]. Doar, și în depărtare, focuri de armă.

Se auzi scârţâitul unor obloane, se ivi o umbră și glasul [illegible] al unei femei se auzi la ei :

— Tinerilor, aţi înnebunit ! Vreţi să muriţi !

— Ce se petrece ?

— De la poiana lui [illegible] se trage cu arma !

Cu un aer de [illegible], adolescenţii [illegible] [illegible]. [illegible] la casa lui. Marwan a [illegible] [illegible] din mână. Focurile de armă și exploziile [illegible] pe care nu le putea identifica se apropiau. Alergă din ce în ce mai repede,

[1] Baiha — [illegible].

În ziua aceea [illegible] îndreptată spre independența Cambodgiei, Phnom-Penh se pregătea să capituleze. [illegible] forțele comuniste intrau [illegible] în noua lor capitală. [illegible] La Paris, la Washington, la Bonn și aiurea, [illegible] în ultima pagină.

În Franța, [illegible] o pătură de 150 de franci. [illegible] pe prima pagină a ziarelor. Fiecare cu [illegible] lui.

*

*

Ți-am povestit : [illegible] nu spune decât atât:

— [illegible]

Îi [illegible] :

— [illegible]

Cu toate astea, [illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

4

DESPĂRȚIREA

[illegible]

[illegible] săi. [illegible], în [illegible] privirile mele, probabil că nu se [illegible] prea mult de ale noastre.

Lui Marcian i se luminează fața. Mă în dreapta [illegible]

— [illegible] bine, zise el. Când un [illegible] pe [illegible] capului, când îl [illegible] și când se [illegible] din cel [illegible], în fața ta, în acel moment îți [illegible] a [illegible], viclenia din fața sa să mă [illegible].

5

A UCIDE

[illegible]

[illegible] pentru ei. Aşa că le [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible]. Adică la [illegible], [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] şi [illegible] de [illegible] nu [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] şi [illegible]. Nu mai [illegible]. Nu mai au nici un [illegible], nu mai au nici un motiv să se [illegible]. Chiar şi [illegible] [illegible] se [illegible] [illegible]. [illegible] că [illegible] nu poate să dispară. Nu mai pot [illegible] [illegible] să se [illegible] [illegible] [illegible] în [illegible] [illegible], [illegible] să [illegible] cu adevărat pentru ea, fără speranţă, fără nici o [illegible] la [illegible]. Dar [illegible] cei care se [illegible] pe noi. [illegible] [illegible] de care [illegible] [illegible] : au [illegible], [illegible] ani. [illegible] în timpul războiului, [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] lor [illegible]. Au fost [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] lor de [illegible] — [illegible]. [illegible] [illegible] : au [illegible] să [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ? [illegible] [illegible] [illegible] Meyran. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] să se [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] să [illegible] fără un [illegible] de [illegible], fără [illegible], fără [illegible] [illegible], fără [illegible] de [illegible] [illegible] în faţa [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] că sunt [illegible] de [illegible], [illegible], [illegible] de [illegible] de a [illegible] în faţa [illegible] [illegible] [illegible]. Pentru ca şi ei să [illegible] [illegible], pentru ca şi ei să [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] să [illegible] [illegible] [illegible], pentru să se mai [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] ani. [illegible] la ce [illegible] [illegible] în [illegible] [illegible], [illegible] de ce am [illegible] să [illegible] [illegible], să [illegible] să [illegible], să [illegible] ce [illegible] s-a [illegible], [illegible] a fost [illegible] [illegible] ce s-a [illegible]. Nu din [illegible] [illegible] că [illegible] [illegible]. Nu [illegible] [illegible] [illegible]. Chiar dacă, [illegible] [illegible] despre [illegible], nu sunt de [illegible] decât [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], din [illegible] [illegible] din [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] şi [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] să le [illegible]. [illegible] la [illegible] [illegible], nu-i aşa ? La [illegible] [illegible] pe [illegible] [illegible] [illegible].

Seriozitatea lui Meyran [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] lui Meyran, [illegible] [illegible] [illegible] din [illegible] [illegible]. [illegible] : [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] în [illegible]. Nici o aluzie la fuga lui, nici o altă justificare a [illegible] sale. Şi-a reluat locul, şi s-a apucat

[illegible] de [illegible] pe trăgaci, și [illegible], de[illegible] fapt. Nu [illegible] decât să trag un foc. Iar el [illegible]. Nu [illegible] nimic. Această moarte, deși exista un cadavru, rămânea abstractă, fără chip, fără nume. Mai cunoscusem acest sentiment văzând cadavrele de pe stradă – moartea nu mai [illegible] pe nimeni. Ți-e milă de câini, pentru că suferă, [illegible]. [illegible] din [illegible]. Asta era valabil și pentru mine în seara aceea, după primul meu om ucis. [illegible]. Aceasta a fost prima mea concluzie.

A doua concluzie însă nu-mi [illegible] pace. [illegible] și [illegible]. Mă [illegible]. Mi-era teamă de [illegible] – care o [illegible] să vină după mine ? [illegible] Ce se va întâmpla ? [illegible] ? [illegible] ? În noaptea aceea am descoperit [illegible] – nu [illegible] pe [illegible], [illegible] și [illegible], [illegible]. Nu [illegible]. [illegible] decât pentru noi [illegible]. Nu ne [illegible] decât [illegible]. [illegible] viața [illegible]. Era foarte [illegible] și poate chiar inteligent – de ce [illegible] ar avea mai [illegible] importanță decât mine ? Ar trebui să urăsc viața [illegible] ? Să mă [illegible] ? În fond, cel mai [illegible], cel mai demn de iubire, cel de care mama are mai mult nevoie poate că sunt eu. Deci n-am cum să regret că eu am tras primul și că am ieșit câștigător. Nu plângeam pentru [illegible], pentru [illegible] pe care îl [illegible]. Nu, mai degrabă mă [illegible] să nu cad și eu în [illegible] meu, să nu [illegible] pentru [illegible] foarte [illegible] importanță. Voiam să nu fiu judecat, să nu fiu [illegible]. Nimic mai mult. Pentru asta nu puteam conta decât pe o singură persoană în [illegible]. [illegible].

6

LEGITIMA APĂRARE

Octombrie 1917. La Sankt-Petersburg — zece zile care au zguduit lumea — revoluția rusă. Victoria bolșevicilor. Niciodată nu a fost mai adevărată formula: nimic nu va mai fi ca înainte. Pretutindeni [illegible] au o patrie, un pământ ! [illegible] Peste tot [illegible] o replică la istoria [illegible]. [illegible] Lumea întreagă se întreabă, privirile tuturor se îndreaptă spre [illegible]. [illegible] Declarația guvernului britanic, din 2 noiembrie 1917, cu privire la crearea unui cămin național pentru poporul evreu în Palestina trece neobservată, complet neobservată. [illegible]

Cum ar fi putut cei din Europa, cu atît mai puțin cei din America, să-i bănuiască semnificația ? [illegible] semnificația unui cămin evreu în Palestina. [illegible] Franța și Marea Britanie [illegible].

Ideea unui cămin pentru evrei fusese lansată în 1896 de ziaristul Theodor Herzl [1]. El preconiza atunci un refugiu pentru o comunitate persecutată aproape peste tot — pogromuri în rîndul [illegible], antisemitism în Austria, în Rusia, în Polonia, în Germania, și chiar în Franța Drepturilor Omului devenită Franța afacerii Dreyfus.

[1] Theodor Herzl, scriitor evreu născut în Ungaria (1860–1904), autorul *Statului evreu* (1896), promotor al sionismului. Primul congres sionist s-a ținut la Basel în 1897 (n.t.).

[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ideologice, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lui și [illegible] [illegible] lui!

Pentru a înțelege arta lui [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] și [illegible] [illegible] [illegible], dar și pentru [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] și [illegible], [illegible] să ne [illegible] în timp, până [illegible] [illegible] [illegible] fi [illegible] [illegible]. Pentru [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] la [illegible] [illegible] care [illegible] [illegible] și [illegible] în [illegible]

„Noi suntem generația [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!"

Sau

„Noi purtăm cununa Țării și o pușcă de revoluționar"

Sau

„Luptăm pentru o cauză dreaptă, pentru libertatea și independența patriei noastre."

În [illegible] de la [illegible] [illegible] o [illegible]. [illegible] unei generații de [illegible]. În fața unei [illegible] care [illegible] [illegible] jocul de [illegible], fără [illegible] [illegible], am [illegible] să te [illegible] cu [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible]. Și de aici [illegible] o [illegible] [illegible] a [illegible], pentru a fi [illegible] cei buni sau [illegible] cei răi. La [illegible] [illegible] [illegible] la [illegible], [illegible] așa? [illegible] [illegible], de o parte, [illegible] [illegible] și [illegible] la [illegible]. În [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible]... În [illegible] [illegible], la [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dar cu alt [illegible]. Cu [illegible] [illegible], cei buni [illegible] locul celor răi și invers.

[illegible] nu a [illegible] [illegible] pentru că ele [illegible] și o parte de [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] o parte! Dar [illegible] [illegible] la [illegible] de [illegible], și de aici [illegible] [illegible] și [illegible] [illegible].

[illegible], [illegible] din [illegible] cu [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] să [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible]

[illegible] Lumea aceea [illegible] şi largă, lumea aceea [illegible] [illegible] [illegible] Marcus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

— [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Marcus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

6

MARWAN NU MAI RĂSPUNDE

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] aveau dreptate : aici se [illegible] pen-
tru un an. Tot restul părea [illegible].

Marwan se destinde. Privirea i se pierde din nou în gol. [illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

Cu toate astea, ceremonia nu durează la nesfârşit. Marwan e dornic de despărţire. [illegible] nu trebuie să-i distragă atenţia şi tocmai pentru a fi singur [illegible] anunţă numerele, „cea mai rentabilă din tot [illegible]", [illegible] : nu ai [illegible] în [illegible], nu trebuie să te vadă cu nimeni, o salută [illegible], în timp ce-şi [illegible] [illegible].

Încă o privire spre [illegible] lor şi cei doi [illegible] se retrag. Imaginea lui Marwan în [illegible] voluntară, [illegible] unei [illegible] din beton şi fier, în care nu a mai rămas nimic, [illegible] unei [illegible] de [illegible] şi [illegible] de [illegible], [illegible] imagine [illegible] [illegible] pericol. [illegible] contribuie la crearea prestigiului, iar [illegible] contribuţia la [illegible] [illegible] [illegible] cu care se identifică şi [illegible] [illegible] la un [illegible] de [illegible]. În [illegible] lor [illegible] şi [illegible], [illegible] [illegible] şi [illegible] [illegible] generaţie a [illegible], atât de [illegible] şi atât de [illegible] [illegible] pe cei mari... [illegible] ! [illegible] mai [illegible], [illegible] pentru [illegible], [illegible] şi [illegible] lor, [illegible] propunerea în mod [illegible]. [illegible] se va întâmpla de la [illegible] la [illegible], între [illegible], [illegible] [illegible] şi [illegible]. [illegible] nu se va [illegible] cu [illegible], din motive de [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] şi [illegible] şi [illegible]. Trebuie apoi să le [illegible], [illegible] de [illegible] lor [illegible], [illegible] de [illegible]. Ce [illegible] ! Ca să [illegible], să [illegible] ! [illegible] un salariu lunar de [illegible] de lire, un [illegible] la Beirut. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] de [illegible] şi de [illegible]. La [illegible], salariu [illegible]. [illegible] [illegible], în [illegible], la [illegible] de lire [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] o [illegible] în [illegible] [illegible]. Marwan, în opt ani de [illegible], nu s-a [illegible] mai mult de o lună [illegible]. [illegible] :

— [illegible] un [illegible] pentru un [illegible] [illegible].

[illegible] în [illegible] lui, cu [illegible], cu [illegible], cu [illegible] de [illegible] în [illegible], [illegible] de [illegible] prin care [illegible] şi a [illegible]. [illegible] lui [illegible] în [illegible], în [illegible] a [illegible] ce [illegible].

[illegible] după altele, apoi imaginea lor se [illegible]. Beirutul de Vest se îndepărtează și se apropie Beirutul de Est. [illegible]

O [illegible]

[illegible]

[illegible]

amintirea pe care o poartă. Nu avem dreptul să-i uităm pe cei pe care i-ai iubit aici, ai [illegible] și [illegible], te agăți pe umărul tău de [illegible], [illegible] de a te [illegible] să joci cărți, lipsit de conștiință, de milă, de orice sentiment.

Apoi, te lauzi că [illegible] de [illegible] este cea mai frumoasă din [illegible]. De ce nu și cea mai nobilă ? Ai văzut până unde ai decăzut, [illegible] ? Chiar mai [illegible] [illegible] o ființă conștientă ?

[illegible] palestinieni[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] luptei sale.

[illegible] Mar[illegible] [illegible] Marwan [illegible]

[illegible] Marwan [illegible]

[illegible] Marwan [illegible]

lui lucrurilor de muncă, tehnologiile noi, familia, modul de viaţă, noile religiuni, toate cele...

Individul, plin de certitudini cu ani de urmă, începe dez-stabilizat, adică fragilizat. Ca să ne convingem, este suficient să comparăm situaţia unui tânăr european la căutare de lucru în anii '60—'70 cu cea a unui adolescent din anii '80—'90. Azi pământul fuge de sub picioare şi nu e sigur că viaţa de pe va merita.

Cetăţeanul se întoarce spre instituţiile tradiţionale, sau instituţionale: stat, familie, partide, sindicat... Nu găseşte decât tăcere, doar cu câteva excepţii. Până la guvernul care refuză să guverneze şi la Biserica care nu poate împărtăşi pe se ignoră.

Rămâne valoarea individuală. Ea este însetată şi plină de viitor. Ea reprezintă împrejurarea faţă de autorităţi şi de instituţii. Ţările civilizate păstrează însă o zonă cu mari turbulenţe. Nu i se poate prevedea evoluţia. Greu de controlat. În acest punct, ne aflăm azi, statisticile noastre în faţa imigraţiei care foarte ... în privinţa principiilor.

Mai rămâne un element important pentru prevenirea agresivităţii colective şi a manevrelor ei: stabilitatea.

O societate şi conducătorii ei nu doresc să asigure stabilitatea internă. Altfel ei vor favoriza frustrările explozive la care vor fi supuşi. Or, destabilizarea poate să survină în numeroase domenii. Poate fi socială: o societate care generează şomaj se joacă cu focul. Pe stadionul Heysel, din Bruxelles, declanşarea huliganilor britanici nu era cumva expresia frustrărilor unei părţi a tineretului britanic tot mai apăsat?

Destabilizarea poate fi provocată şi de un aflux masiv de populaţie exterioară. Ea riscă urmările culturale, generând o formă de ... imigraţiei. Aşa a izbucnit criza libaneză, cu venirea palestinienilor care au destabilizat echilibrul etnic. Ei nu au fost decât catalizatorul războiului, dar prezenţa lor, pentru unii tradiţionalişti, a sfârşit lunga toleranţă cu vecinii.

În societăţile foarte omogene, imigraţia poate ... populară. Ar fi o absurditate dacă acest aflux nu ar fi canalizat. Nu e vorba de rasism, ci de sociologie.

14
WAR
PATRICK MENEY
MERCENAR LA BEIRUT

PATRICK MENEY

MERCENAR LA BEIRUT

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

* * *

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

* * *

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

8

[illegible]

R[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

*
* *

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

* *
*

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

* * *

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

* * *

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]